

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
(ระยะเวลา 1 ตุลาคม 2553 – 30 กันยายน 2554)

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคูณภาพ
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคม
และการขับเคลื่อนนโยบาย

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสาและคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สัญญาเลขที่RDG54E0002

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

(ระยะเวลา 1 ตุลาคม 2553 – 30 กันยายน 2554)

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพ
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคม
และการขับเคลื่อนนโยบาย

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสาและคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบายภาคอีสาน มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน 2. เพื่อศึกษาและพัฒนาระบบและกลไกการสร้าง และควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน 3. เพื่อศึกษาและพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน 4. เพื่อค้นหาและพัฒนาแนวทางการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานสู่การขับเคลื่อนและผลักดันทางนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาค 5. เพื่อศึกษาและพัฒนาระบบกลไกในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ระหว่างนักวิจัยหลักที่เป็นนักวิชาการและนักวิจัยร่วมที่เป็นพี่เลี้ยงผู้ปฏิบัติการสนับสนุนการวิจัยในพื้นที่ ภาคอีสาน ทั้ง 20 แห่ง วิธีการวิจัยที่เน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การดำเนินงานและการประเมินผลการดำเนินงาน ผลการวิจัยพบว่า

1. ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน แบ่งออกเป็น 1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย 2) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP) 3) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณาโครงการ 4) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการติดตามโครงการในเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการวิจัย 5) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพรายงานการวิจัย 6) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ การดำเนินงานในปี พ.ศ. 2554 ได้พัฒนาคุณภาพการวิจัยครบกระบวนการด้านการรวบรวมข้อมูลและการทดลองปฏิบัติการเสร็จสิ้นไปแล้ว 3 ส่วนคือ 1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย 2) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP) 3) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณาโครงการ โดยปฏิบัติงานจากการประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 จำนวน 4 ครั้งจำนวน 137 โครงการ และได้สรุปผลของการวิจัยร่วมกันจากทีมกลไกพัฒนาคุณภาพ และจัดทำเป็นกรอบตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตัวชี้วัดทั้ง 6 ที่มีการยกย่องร่วมกันนั้นมีเนื้อหาส่วนใหญ่มุ่งสู่มาตรฐานทางวิชาการ จึงต้องการศึกษาเพื่อหาข้อสรุปร่วมกันว่าตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสานในระยะต่อไป

2. การพัฒนาระบบและกลไกการสร้าง และควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน พบว่ามีกลไก 4 ระดับ ได้แก่ 1) กลไกระดับภาค 2) กลไกเชิงประเด็น 3) กลไกปฏิบัติการเชิงพื้นที่ในรูปแบบ Zone และรูปแบบข้ามพื้นที่ 4) กลไกเครือข่ายเชิงเนื้อหา เช่น ประเด็นการศึกษา เกษตรกรรม ยั่งยืน-ความมั่นคงทางอาหาร การจัดการลุ่มน้ำอีสาน เป็นต้น การควบคุมคุณภาพในช่วงขาขึ้นโครงการมีความเข้มข้นสูง และยังจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาเพิ่มเติม ส่วนที่ยังส่วนต้องการศึกษาและปฏิบัติการเพื่อหาคำตอบระยะต่อไป คือการพัฒนาระบบ กลไกของภาคอีสานในช่วงขาลง และช่วงสิ้นสุดโครงการโดย

กลไกต่างๆ ที่มีจะเป็นผู้ปฏิบัติการเรียนรู้กลไก กระบวนการและเครื่องมือในการสนับสนุนคุณภาพงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นระหว่าง RC อีสาน เช่น การเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัยและการสร้างเครื่องมือ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบปฏิบัติการ การปฏิบัติการและบทเรียนการปฏิบัติการในงานวิจัยที่ส่งผลต่อการสร้างพลังและการนำความรู้ไปใช้หลังสิ้นสุดโครงการวิจัย

3. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน พบว่ากลไกการจัดการระบบฐานข้อมูลโดยการกระจายให้มีตัวแทนของกลุ่ม Zone ละ 2 คนที่เป็นพี่เลี้ยง รุ่นใหม่ (Junior Staff Node-JSN) ทำหน้าที่เพิ่มเติมข้อมูลในระบบฐานข้อมูล และติดตามการเติมข้อมูลของ Node ใน Zone ที่รับผิดชอบ ในส่วนฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีข้อมูล 2 ชุด คือ ชุดข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ภาพรวมของสังคมอีสานเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาโจทย์เลือกพื้นที่เป้าหมายการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ และชุดข้อมูลประกอบเสริมสร้างทักษะการทำงานของพี่เลี้ยง ได้แก่ คู่มือการทำงานในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชุดข้อมูลเหล่านี้ยังจำเป็นต้องดำเนินการพัฒนาต่อเพื่อหาคำตอบในการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัย การพัฒนาฐานข้อมูลที่มีอยู่ให้สามารถเป็นฐานข้อมูลที่ใช้ในการเผยแพร่และสนับสนุนกระบวนการทำงานเพื่อสร้างพลังชุมชนและสังคมของอีสาน

4. การพัฒนาแนวทางการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานสู่การขับเคลื่อนและผลักดันทางนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาค มีหลายรูปแบบ ได้แก่

รูปแบบของการจัดการน้ำกระบวนการกำหนดนโยบาย (policy formulation) เริ่มต้นจากการสร้างพื้นที่ต้นแบบ และนำไปสู่การสร้างการเรียนรู้ขยายผลผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ด้วยวิธีเจรจาต่อรอง(Bargaining) และการใช้สื่อมวลชนเป็นภาคีสำคัญในกระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะรวมถึงนักวิชาการมหาวิทยาลัย องค์กรทำงานนโยบาย ฝ่ายการเมือง

ส่วนการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษานอกระบบของ กศน. ก็เริ่มต้นจากการสร้างพื้นที่ต้นแบบก่อนแล้วไปขยายผลแนวราบผ่านเครือข่าย กศน.ระดับจังหวัดอื่น ๆ ส่วนกลยุทธ์ที่ใช้คือการโน้มน้าว (Persuasion) ให้ข้อดีจากการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกลยุทธ์การสั่งการที่คนในองค์กรที่มีตำแหน่งเป็นผู้บริหารและการสั่งการ (Command) ให้เกิดการกำหนดนโยบายสนับสนุนให้เกิดการวิจัย เช่น การศึกษาผ่านโครงการ หนึ่งครู หนึ่งงานวิจัยใน 1 หมู่บ้าน

ส่วนประเด็นการขับเคลื่อนนโยบายการจัดการกลุ่มน้ำในภาคอีสาน กลุ่มน้ำห้วยหลวง กลุ่มน้ำห้วยเสนง กลุ่มน้ำโขง กลุ่มน้ำเลย และกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ซึ่งเป็นประเด็นใหม่พบว่าใช้รูปแบบความสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันมาก่อนทั้งเครือข่ายภายใน สกว.และภายนอก และการนำความรู้ พื้นที่รูปธรรมที่เกิดจากงานวิจัยไปร่วมมือกับภาคีเครือข่ายนโยบาย และภาคีวิชาการเพื่อเสนอแนะนโยบายสาธารณะ เช่น สช. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช). สถาบันวิจัยและพัฒนา

มหาวิทยาลัยขอนแก่น อย่างไรก็ตาม การจะยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคม เนื้อหาขององค์ความรู้ที่ต้องการยกระดับและเผยแพร่ก็เป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง และจะต้องมีการศึกษารูปแบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะเพื่อเคลื่อนไหวก้าวความรู้ทางสังคมที่มีในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการกำหนดประเด็นสังเคราะห์ความรู้การสื่อสารและการผลักดันนโยบายจากประเด็นเดิม และประเด็นใหม่ร่วมกับ RC อีสานและสิ่งที่จะต้องดำเนินการในระยะต่อไปคือการวิจัยเพื่อหาแนวทางสนับสนุนการสร้างระบบกลไกรองรับในหน่วยงานที่รับนโยบายไปดำเนินการเพื่อสร้างงานคุณภาพงานวิจัยก็ยังเป็นประเด็นที่กลไกภาคอีสานและ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นควรให้ความสนใจต่อเนื่อง

5. การพัฒนาระบบกลไกในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน มีกลไก 4 ระดับ ได้แก่ 1) กลไกระดับภาคประกอบด้วยตัวแทนผู้ประสานที่มีประสบการณ์และมีคุณวุฒิ 2) กลไกเชิงประเด็นเป็นกลุ่มที่ผสมระหว่างพี่เลี้ยงรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ ในประเด็นการพัฒนาคุณภาพ การพัฒนาระบบฐานข้อมูล และการสื่อสารนโยบาย 3) กลไกปฏิบัติการเชิงพื้นที่ใน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบ Zone ได้แก่กลุ่มพื้นที่ที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ อีสานเหนือ อีสานกลาง อีสานใต้และรูปแบบข้ามพื้นที่ 4) กลไกเครือข่ายเชิงเนื้อหา ได้แก่ การจัดการลุ่มน้ำอีสาน(โขง ชี มูล) การศึกษา เกษตรกรรมยั่งยืน – ความมั่นคงทางอาหาร แม้จะเกิดกลไกในการเชื่อมประสานและขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน 4 ระดับ กลไกระดับภาคอีสานจำเป็นที่จะต้องปรับบทบาทการทำงานทางยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่หรือเชิงประเด็นตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นของภาคอีสาน ซึ่งต้องมีการสังเคราะห์ความรู้จากฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและนำไปสู่การแก้ไขปัญหา และการสร้างระบบกลไกในฐานะ “หน่วยในการจัดการความรู้ท้องถิ่น” โดยการยกระดับการทำงานของพี่เลี้ยง รวมถึงร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่มีศักยภาพในการสนับสนุนกระบวนการทำงานของภาคอีสานที่กว้างมากยิ่งขึ้นร่วมกับกลไกทั้ง 3 ระดับในระยะต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบายภาคอีสาน เป็นผลของการพัฒนาระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ปัจจุบันเป็นการดำเนินงานในระยะที่ 5 ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระยะเวลาดำเนินงานตั้งแต่เดือนตุลาคม 2553 – กันยายน 2554 โดยมีเป้าหมายการดำเนินงานคือ การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยและการสร้างพื้นที่ทางสังคมและนโยบาย

ตลอดระยะเวลาการดำเนินโครงการทั้งก่อนเริ่มโครงการวิจัยในระยะที่ 5 จนถึงสิ้นสุดการดำเนินโครงการในเดือนกันยายน 2554 ได้รับความร่วมมือจากสมาชิก RC อีสานทุกคน ซึ่งต่างร่วมแรงร่วมใจกันสร้างและพัฒนากลไกต่างๆ ให้เกิดเป็นรูปธรรมเพื่อสนับสนุนการทำงานให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ร่วมกัน ในปีนี้เป็นปีแห่งการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนระบบการทำงานทุกระดับ ส่งผลต่อการปรับตัวเปลี่ยนแปลงของสมาชิก RC อีสาน และเกิดผลกระทบต่อการจัดระบบและกลไกภาคอีสานเช่นกัน จึงทำให้การทำงานร่วมกันที่ผ่านมา อาจจะมีทั้งส่วนที่ดี ส่วนที่เป็นข้อจำกัดและทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไปบ้าง อันเกิดขึ้นจากความคาดหวังต่อการเดินทางไปสู่ความสำเร็จร่วมกันบนความหลากหลายภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และในระดับนโยบาย สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นบทเรียน ประสบการณ์อันมีคุณค่าสูงยิ่งต่อการนำมากำหนดทิศทางการทำงานในอนาคตเป็นอย่างดี

การดำเนินโครงการครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความร่วมมือของสมาชิก RC อีสานทุกคนที่ร่วมคิด ร่วมออกแบบ ร่วมปฏิบัติการ และร่วมกันให้ข้อคิดเห็นต่อการพัฒนาระบบและกลไก ขอขอบคุณที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดร.โกมล สนั่นก้อง ดร.สุวรรณา บัวพันธ์ ที่ให้คำแนะนำประสบการณ์ การตั้งคำถาม เพื่อกระตุ้นความคิดดีๆ ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเพื่อยกระดับความรู้และปัญญาทางโลกประกอบกับปัญญาทางธรรมที่แทรกอยู่ด้วยให้กับสมาชิกใน RC อีสาน ขอพระคุณ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผศ.ดร.บัญญัติ แก้วสองผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น คุณอิษฎ์ ปักกันต์ธร และคุณจิตติมา ลิ่นเนี้ยว จวินวน ผู้ประสานงาน ที่เปิดโอกาสให้ RC อีสานได้ใช้พื้นที่ทางสังคมร่วมกันพัฒนาประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ตนและส่วนรวม ตลอดจนการลงมาร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมสนับสนุนการปฏิบัติงานกับสมาชิก RC อีสานด้วยดีมาโดยตลอด

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทเรียนและประสบการณ์ที่ปรากฏอยู่ในรายงานฉบับสมบูรณ์เล่มนี้ จะมีส่วนนำไปให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานที่มีลักษณะเดียวกันหรือคล้ายกันนี้ในอนาคตต่อไป หากมีข้อผิดพลาดประการใดคณะผู้วิจัยขออภัย

ผศ.ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา

น.ส.ปณิกา หงษ์อุดร

น.ส.อรทัย โสพุมอ่อน

กันยายน 2554

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	8
ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	16
การวิจัยและพัฒนา	30
แนวคิด ทฤษฎีการสื่อสาร	37
แนวคิดการกำหนดนโยบาย	54
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	79
บทที่ 4 ผลการศึกษาการพัฒนาระบบกลไกในการเชื่อมประสานและ การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน	91
บทที่ 5 การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการสร้างและพัฒนาระบบกลไก การควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	112
บทที่ 6 การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	163
บทที่ 7 การพัฒนาระบบและกลไกการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานสู่ การขับเคลื่อนและผลักดันทางนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาค	189
บรรณานุกรม	234
ภาคผนวก	235
ภาคผนวก ก ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน	236
ภาคผนวก ข กรอบการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำหรับนักวิชาการและชาวบ้าน	244

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 3.1 กระบวนการวิจัยและพัฒนาของโครงการ	90
ตารางที่ 4.1 ภารกิจการดำเนินงานและแกนนำคณะทำงานในกลไกระดับภาค	95
ตารางที่ 5.1 ผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย	116
ตารางที่ 5.2 ความคาดหวังของ RC อีสานต่อบทบาทการดำเนินงานของกลไก อีสานและ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	131
ตารางที่ 5.3 กรอบการเขียนข้อเสนอโครงการสำหรับนักวิชาการและชาวบ้าน	140
ตารางที่ 5.4 เกณฑ์คุณภาพของข้อเสนอโครงการที่ผ่านและไม่ผ่านการพิจารณากลับกรอง	144
ตารางที่ 5.5 ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน	150
ตารางที่ 7.1 แผนการดำเนินงานกลไกการสื่อสาร ฯ เพื่อสนับสนุนประเด็นการจัดการน้ำ	196
ตารางที่ 7.2 แผนการดำเนินงานกลไกการสื่อสาร ฯ เพื่อสนับสนุนประเด็นการอ่านหนังสือ	198
ตารางที่ 7.3 แผนการดำเนินงานกลไกการสื่อสาร ฯ เพื่อสนับสนุนประเด็นผู้พิการ	200
ตารางที่ 7.4 แผนการดำเนินงานกลไกการสื่อสาร ฯ เพื่อสนับสนุนประเด็นการจัดการศึกษา	202

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพประกอบที่ 4.1 ระบบและกลไกการดำเนินงาน	95
ภาพประกอบที่ 4.2 กรอบการดำเนินงานของกลไกเชิงประเด็น	97
ภาพประกอบที่ 4.3 ความเชื่อมโยงของกลไกในภาคอีสาน	98
ภาพประกอบที่ 4.4 กลไกการควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน	99
ภาพประกอบที่ 4.5 กลไกการพัฒนาฐานข้อมูล	100
ภาพประกอบที่ 4.6 กลไกปฏิบัติการพัฒนาระบบข้อมูลที่มีกลไกแม่ข่ายเป็นกลไกหลัก	100
ภาพประกอบที่ 4.7 กลไก Zone ปฏิบัติการพัฒนาระบบฐานข้อมูล	101
ภาพประกอบที่ 4.8 กลไกที่ใช้ในการทดลองปฏิบัติการพัฒนาระบบฐานข้อมูล	101
ภาพประกอบที่ 4.9 กลไกการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย	102
ภาพประกอบที่ 4.10 ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกกับการพัฒนาระบบและกลไกภาคอีสาน	111
ภาพประกอบที่ 6.1 ความเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลกับการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย	171
ภาพประกอบที่ 7.1 ความเชื่อมโยงกลไกการสื่อสารฯ และการขับเคลื่อนนโยบาย	203
ภาพประกอบที่ 7.2 กระบวนการเชื่อมโยงนโยบายการจัดการน้ำระหว่าง อบจ. กับ Node	209
ภาพประกอบที่ 7.3 การขับเคลื่อนนโยบายการจัดการน้ำ	211
ภาพประกอบที่ 7.4 กระบวนการทางนโยบายการจัดการศึกษาแนวใหม่ของ กศน.	226
ภาพประกอบที่ 7.5 กรอบการสร้างนโยบายสาธารณะด้านการจัดการลุ่มน้ำ	227
ภาพประกอบที่ 7.6 กระบวนการทางนโยบายการจัดการลุ่มน้ำอีสาน	230

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบายนี้ เป็นผลของการพัฒนาระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน สามารถแบ่งออกเป็น 4 ช่วง โดยใน**ช่วงที่ 1** (พ.ศ.2547 – 2548) เป็นการสังเคราะห์พลังการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน **ช่วงที่ 2** (พ.ศ. 2551 – 2552) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาและพัฒนาระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน **ช่วงที่ 3** (พ.ศ. 2551 – 2552) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานที่เหมาะสมต่อการเสริมสร้างการวิจัยที่มีคุณค่าและมีพลังต่อการขับเคลื่อนทางสังคม โดยมุ่งเน้นการศึกษาและพัฒนาระบบกลไกที่สำคัญ 5 กลไก คือ 1) ระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลวิชาการระดับ Node และกลไกการเชื่อมโยงระดับภาคสำหรับการวิจัยท้องถิ่น 2) ระบบและกลไกการพัฒนาหลักสูตรและกลไกในการเสริมสร้างศักยภาพคนทำงานและนักวิจัยท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนายกระดับสู่หลักสูตรการเรียนการสอนในระดับปริญญาโท 3) รูปแบบและกลไกการสื่อสารการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เอื้อต่อการสร้างพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางนโยบาย 4) ค้นหารูปแบบของการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การขับเคลื่อนและผลักดันทางนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาค และ 5) กลไกการเชื่อมประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระดับภาคในเชิงเครือข่าย **ช่วงที่ 4** (พ.ศ.2552 – 2554) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งเน้นการปฏิบัติการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะ

ผลการดำเนินโครงการวิจัยช่วงที่ 1 ถึงช่วงที่ 3 พบว่า **รูปแบบการทำงานเชิงเครือข่าย (Network Organization)** เป็นรูปแบบที่เหมาะสมต่อการขับเคลื่อนและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยการจัดระบบเครือข่ายการสนับสนุนออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับภาค ซึ่งมีบุคลากรตัวแทนกลุ่มผู้ประสานงาน Node 2) ระดับเชิงประเด็น ซึ่งมีบุคลากรในเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานเข้าร่วมเป็นคณะทำงานในแต่ละประเด็น โดยในแต่ละประเด็นจะมี “แม่ข่าย” หรือเจ้าภาพหลัก เป็นแกนกระตุ้นและขับเคลื่อนงานใน 3 ประเด็น ดังนี้ 1) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน มี Node อุบลราชธานีเป็นแม่ข่าย 2) การพัฒนาศักยภาพคนทำงานแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานให้กับพี่เลี้ยงสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน มี Node พังงารองให้เป็นแม่ข่าย ส่วนที่ 2 ด้านการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ภายในตนเอง มี Node ชัยภูมิและกาฬสินธุ์เป็นแม่ข่าย ส่วนที่ 3 ด้านการพัฒนา

บุคลากรผ่านระบบการศึกษาในหลักสูตรปริญญาโท มี Node นักวิชาการมหาสารคามเป็นแม่ข่าย 3) การขับเคลื่อนงานนโยบาย มี Node เกษตรกรรมยั่งยืนภาคอีสานตอนกลางเป็นแม่ข่าย การดำเนินงานของระบบเครือข่ายการสนับสนุน ส่งผลให้เกิดรูปธรรมการดำเนินงานในหลายๆ ด้าน อาทิเช่น เกิดการออกแบบระบบฐานข้อมูลการจัดการที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของ Node โดยมี Node อุบลราชธานี และ Node นักวิชาการมหาสารคามเป็นต้นแบบการพัฒนา เกิดกระบวนการสร้างการเรียนรู้ระหว่างพี่เลี้ยงสนับสนุนงานวิจัยรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ (Junior Staff Node -JSN) ที่เข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและมีจิตสำนึกสาธารณะมากยิ่งขึ้น เกิดการขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่สาธารณะและสามารถขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายได้ และเกิดกลไกเพื่อการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ส่วนผลการดำเนินงานช่วงที่ 4 พบรูปแบบการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะ ในรูปแบบการเจรจา และเน้นกระบวนการสื่อสารโดยอาศัยกระบวนการสร้างต้นแบบ(พื้นที่รูปธรรม)ที่เข้มแข็งและชัดเจนจะทำให้ได้รับความสนใจจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานที่เกิดขึ้นทั้ง 4 ช่วงข้างต้น ยังพบข้อจำกัดหลายด้าน อาทิ 1) **การพัฒนาฐานข้อมูลการจัดการงานวิจัย** เพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมาเป็นเพียงการสร้างระบบการจัดเก็บข้อมูลเพื่อสนับสนุนการจัดการงานวิจัย ส่วนข้อมูลและการไปใช้ประโยชน์ยังทำได้ไม่มากนัก อีกทั้งข้อมูลที่มียังไม่ได้นำมาสู่การสร้างคุณภาพของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เนื่องมาจากยังขาดการรวบรวมองค์ความรู้และบทเรียนการทำงานที่เป็นงานวิจัยและงานพัฒนาที่เกี่ยวข้องต่อการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2) **การพัฒนาคนทำงานที่เป็นคนรุ่นใหม่ (JSN)** ยังต้องการการสนับสนุนและเสริมสร้างศักยภาพทั้งด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการนำไปใช้ในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ขณะที่การพัฒนาศักยภาพด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในหลักสูตรปริญญาโทอยู่ระหว่างการดำเนินงาน 3) **การสื่อสารสาธารณะ** ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องมีการดำเนินการเพื่อสร้างพลังการเรียนรู้งานวิจัยท้องถิ่นให้แก่สังคม ซึ่งที่ผ่านมายังไม่สามารถดำเนินการได้ เพราะขาดบุคลากรที่จะเข้ามาสนับสนุนให้เกิดกระบวนการสื่อสาร จึงต้องเน้นการพัฒนาพี่เลี้ยงหรือผู้ประสานงานบางแห่งมาเป็นแม่ข่ายการดำเนินการเรื่องสื่อโดยเฉพาะเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนและผลักดันนโยบายที่เป็นรูปธรรม 4) ด้านการขับเคลื่อนนโยบาย แม้ว่ากระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา กำลังได้รับความสนใจจากสังคมแต่ยังไม่สามารถสร้างรูปธรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายได้ชัดเจน สาเหตุอันเนื่องมาจากขาดระบบในการติดตามและการประเมินผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่ม ชุมชนหลังสิ้นสุดโครงการวิจัย รวมถึงการนำไปใช้ประโยชน์กับชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จำเป็นที่จะต้องจัดกระบวนการสังเคราะห์ในระดับศูนย์ประสานงานและระดับภาคอีสานในประเด็นหลักบางประเด็นเพื่อใช้ในการขับเคลื่อน ผลักดันสู่นโยบายสาธารณะด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 5) **การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย** จากข้อจำกัดของระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่กล่าวมาทั้ง 4 ประเด็นมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีคุณค่าและพลังก็ต่อเมื่อคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สามารถนำเสนอและสื่อสารสาธารณะได้อย่างเต็มภาคภูมิ โดยพบว่าคุณภาพงานวิจัยที่ผ่านมาแล้วยังไม่มีตัวชี้วัดคุณภาพ ขณะเดียวกันการสร้างคุณภาพงานวิจัยยังเป็นแบบต่างคนต่างพัฒนา ขาดระบบการพัฒนาคุณภาพร่วมกัน จึงจำเป็นต้องร่วมกันพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผนวกคุณภาพตามหลักวิชาการและหลักการของชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน

จากสถานการณ์ปัญหาที่เป็นข้อจำกัดทั้ง 5 ประเด็นที่กล่าวมา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษา มีการปฏิบัติการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบายโดยอาศัยต้นทุนด้านบุคลากร ความรู้จากงานวิจัยในงานกลไกที่ผ่านมาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเป็นฐานในการทบทวนและสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน เพื่อให้ได้ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย ระบบและกลไกที่เหมาะสมต่อการควบคุมคุณภาพงานวิจัย การเชื่อมประสาน และการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระดับนโยบาย

คำถามวิจัย

คำถามวิจัยหลัก

ระบบ กลไก และวิธีการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยสำหรับการสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบายควรจะเป็นอย่างไร

คำถามวิจัยย่อย

1. ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสานคืออะไร
2. ระบบและกลไกการสร้าง และควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเป็นอย่างไร
3. ระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ควรเป็นอย่างไร
4. การยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน สู่การสร้างพื้นที่ทางสังคม/การขับเคลื่อนนโยบายจะทำได้อย่างไร
5. ระบบกลไกระดับภาคอีสานในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อศึกษาและพัฒนาระบบกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อศึกษาและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน
2. เพื่อศึกษาและพัฒนาระบบและกลไกการสร้าง และควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน
3. เพื่อศึกษาและพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน
4. เพื่อค้นหาและพัฒนาแนวทางการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานสู่การขับเคลื่อนและผลักดันทางนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาค
5. เพื่อศึกษาและพัฒนาระบบกลไกในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดความร่วมมือระหว่างองค์กรภาคีทั้งฝ่ายวิชาการ องค์กรท้องถิ่น นักพัฒนา และองค์กรชุมชนทั้งในระดับความร่วมมือทางวิชาการและความร่วมมือในการขับเคลื่อนนโยบาย
2. เกิดสถาบันวิจัยท้องถิ่น เพื่อดำเนินงานด้านการวิจัยท้องถิ่นและช่วยบูรณาการงานให้มีพลังสามารถแก้ปัญหาของท้องถิ่นได้ โดยมีผลย่อยสำคัญคือ
 - 2.1 ได้ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน
 - 2.2 ได้ระบบและกลไกการสร้าง และควบคุมคุณภาพ งานวิจัยท้องถิ่นของภาคอีสาน
 - 2.3 ได้ระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสาน
 - 2.4 เกิดรูปแบบการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน สู่การสร้างพื้นที่ทางสังคม/การขับเคลื่อนนโยบายทั้งในระดับพื้นที่ ระดับNode และระดับที่สูงขึ้น
 - 2.5 มีรูปแบบสื่อที่สามารถใช้ในการสื่อสารได้ในระดับต่าง ๆ
 - 2.6 ได้กลไกการเชื่อมประสานงานวิจัยท้องถิ่นระดับภาคอีสานที่เป็นระบบต่อเนื่อง
3. มีองค์ความรู้ของชุมชนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน โดยคนของชุมชน

ระยะเวลาดำเนินโครงการ

1 ตุลาคม พ.ศ. 2553 ถึง 30 กันยายน 2554 (รวม 1 ปี)

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่การดำเนินโครงการวิจัย ได้แก่ พื้นที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Node) และชุดโครงการวิจัยของพี่เลี้ยงในภาคอีสาน จำนวน 20 แห่ง

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการศึกษาวิจัยและพัฒนาที่สำคัญคือ ระบบและกลไกที่เหมาะสมของภาคอีสานในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) การพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 2) การพิจารณาคุณภาพโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 3) การติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 4) การควบคุมคุณภาพรายงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 5) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 6) การสร้างพื้นที่ทางสังคม
- 7) การขับเคลื่อนนโยบาย
- 8) การพัฒนากลไกการเชื่อมประสานและขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ขอบเขตด้านประชากร

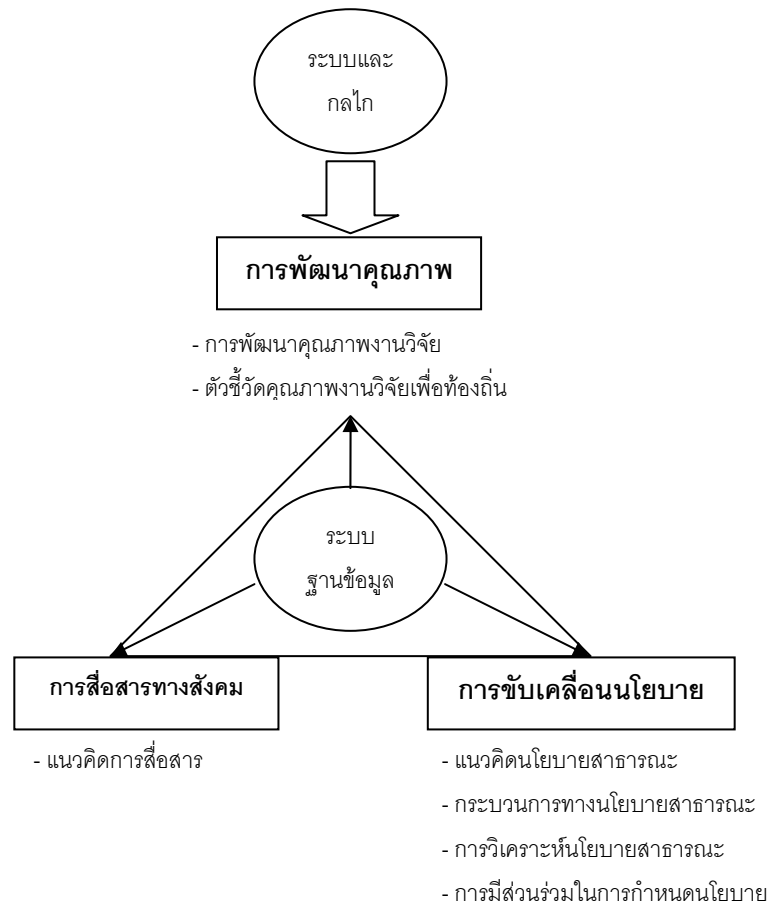
กลุ่มเป้าหมายหลัก ได้แก่ พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ภาคอีสาน ทั้งหมดรวม 42 คน

กลุ่มเป้าหมายรอง เป็นกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ดำเนินงานของพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ได้แก่

- เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ/ สถาบันการศึกษา/ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- เจ้าหน้าที่สื่อสารมวลชน
- ทีมวิจัย และตัวแทนชุมชนในพื้นที่

แผนภาพกรอบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษามีแผนภาพกรอบการวิจัย ดังนี้

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **ระบบ (System)** หมายถึงขั้นตอนการปฏิบัติงานที่มีการกำหนดว่าต้องทำอะไรเพื่อให้ได้ผลออกมาตามที่ต้องการ โดยประกอบด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) ภายในภาระงานใน 8 ภารกิจ ได้แก่

- 1) การพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 2) การพิจารณาคุณภาพโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 3) การติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 4) การควบคุมคุณภาพรายงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 5) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 6) การสร้างพื้นที่ทางสังคม
- 7) การขับเคลื่อนนโยบาย
- 8) การพัฒนากลไกการเชื่อมประสานและขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2. กลไก (Mechanism) หมายถึงกลุ่มบุคลากรที่เป็นพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสาน หรือ “ทีมงาน” ที่เป็นอาสาสมัครมีบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนภาระงานที่มีอยู่ในระบบการทำงาน โดยมีการจัดสรรทรัพยากร มีการจัดการมีกลุ่มบุคคลให้เป็นผู้ดำเนินงานแต่ละด้านเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนงานหรือระบบที่ตั้งไว้

2.1 กลไกระดับภาค หรือทีมยุทธศาสตร์

2.2 กลไกปฏิบัติการ ซึ่งอยู่ในรูปแบบของทีมงาน ได้แก่

2.2.1 กลไกปฏิบัติการเชิงประเด็น มี 3 ประเด็น คือ กลไกการพัฒนาคุณภาพ กลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูล และกลไกการสื่อสารการขับเคลื่อนนโยบาย

2.2.2 กลไกปฏิบัติการเชิงพื้นที่ มี 2 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่หนึ่ง กลุ่ม Zone ได้แก่ กลุ่ม Zone อีสานเหนือ Zone อีสานกลาง และ Zone อีสานใต้

รูปแบบที่สอง เป็นรูปแบบการข้ามพื้นที่ระหว่าง Zone

2.3 กลไกเครือข่ายเชิงประเด็น ได้แก่ การศึกษา เกษตรกรรมยั่งยืน การจัดการน้ำ เป็นต้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การพัฒนาระบบฐานข้อมูล การสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบการวิจัยดังนี้

1. การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
3. การวิจัยและพัฒนา
4. แนวคิด ทฤษฎีการสื่อสาร
5. นโยบายสาธารณะ
6. นโยบายสาธารณะกับการบริหารการพัฒนา

การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนจากรายงานผลการวิจัยโครงการวิจัยการพัฒนาระบบการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน และเอกสารรายงานการประชุมในงานกลไกวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1. ผลการวิจัยโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีของภาคอีสาน 2. ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และ 3. การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

1. ผลการวิจัยโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพของภาคอีสาน

ผลการวิจัยโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพของภาคอีสาน (สุวรรณ บัวพันธ์ : 2554)¹ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ (เกิดผลกระทบสูง) นั้นคิดเป็นร้อยละ 30%
- 2) กลุ่มที่มีคุณภาพปานกลาง (ปิดโครงการได้ตามวัตถุประสงค์) ประมาณ 50%

¹ สุวรรณ บัวพันธ์. การพัฒนาระบบการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน. ปรินญาตศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2554

3) กลุ่มที่มีคุณภาพน้อย (เป็นโครงการล่าช้า ผิดสัญญาและปิดแบบไม่สมบูรณ์) ประมาณ 20% (สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2550 : 5)

การแบ่งกลุ่มโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพในกลุ่มที่ 1 นั้นใช้การพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจะต้องสามารถนำมาขยายผลในการพัฒนาหรือกระตือรือร้นนโยบายได้ การพิจารณาการบริหารจัดการโครงการ ความล่าช้าของการปิดโครงการ ซึ่งการพิจารณาดังกล่าวเมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน² พบว่า โครงการวิจัยส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มคุณภาพที่ 2) และ 3) สาเหตุอันเนื่องมาจากข้อจำกัดอย่างน้อย 3 ประการ คือ

(1) ที่วิจัยบางโครงการขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(2) ทีมวิจัยบางโครงการยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการเก็บรวบรวมข้อมูลและการนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนแก้ไขปัญหา

(3) การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในโครงการ โดยพบว่าบางโครงการหัวหน้าโครงการและทีมวิจัยมีบทบาทการทำวิจัยเป็นหลัก ขณะที่ชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายการวิจัยมีสถานะเป็นเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ จึงทำให้ความรู้สึกร่วมของการเป็นเจ้าของโครงการ เจ้าของปัญหามีน้อยและส่งผลให้กระบวนการแก้ไขปัญหาที่มีความเข้มข้นลดลงตามไปด้วย

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญธร แก้วส่อง (2551)³ ที่ได้สรุปผลการวิจัยว่าโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานส่วนใหญ่ยังไม่มีพลังมากพอที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการขับเคลื่อนทั้งในเชิงนโยบาย หรือการสร้างพื้นที่การเคลื่อนไหวทางสังคม เพราะตัวอย่างหรือรูปธรรมความสำเร็จในแต่ละชุดโครงการยังมีจำนวนไม่มากพอ ประกอบโครงการที่จบไปแล้วบางส่วนยังไม่สามารถเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นนำไปใช้ได้

2. ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สุวรรณา บัวพันธ์ (สุวรรณา บัวพันธ์ : 2554) กล่าวถึงปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไว้ดังนี้

² สุวรรณา บัวพันธ์. บันทึกการประชุม RC ภาคอีสาน เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2551 : การพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน. ปรินญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2554

³ สุวรรณา บัวพันธ์. การพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน. ปรินญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2554

1) โจทย์วิจัยและปัญหาการวิจัยเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนโดยตรง และเห็นปรากฏการณ์ของปัญหาชัดเจน คนในชุมชนส่วนใหญ่ต้องการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือ และในการดำเนินงานจะต้องมีกลุ่มคนอาสาเข้าร่วมเป็นนักวิจัย ที่สำคัญเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของชุมชน

2) ทีมวิจัย ต้องมีกลุ่มคนหลากหลายในเชิงองค์กร กลุ่มและบทบาททางสังคม/ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อคิดเห็นของ กาญจนา แก้วเทพ (2552) ว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีความแตกต่างไปจากงานวิจัยอื่นคือคนทำวิจัยส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านและเป็นการทำวิจัยเป็นทีม เป็นกลุ่มจากคนหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย

3) หัวหน้าโครงการวิจัย ต้องเป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยนั้นเป็นเบื้องต้น สามารถกำกับดูแลภาพรวม อาทิ ทีมงาน งบประมาณในระบบงานและแยกแยะส่วนประกอบการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพได้

4) การเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยและชุมชนก่อนเริ่มต้นดำเนินโครงการวิจัย เป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญ ซึ่งมีจะต้องมีกระบวนการทำความเข้าใจเป้าหมายและกระบวนการวิจัยร่วมกัน คือ

(1) การทบทวนเป้าหมายโครงการวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน

(2) การวางแผนงานวิจัยในภาพรวมและการกำหนดบทบาทของทีมวิจัยแต่ละคนให้ชัดเจนร่วมกัน

(3) การสร้างเครื่องมือและกรอบการศึกษาร่วมกับทีมเก็บข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการศึกษา ซึ่งเชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาในระยะต่อไป

(4) การสร้างทีมเก็บข้อมูล เป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมขั้นพื้นฐานและเป็นการสร้างสำนึกร่วมของคนในชุมชน ซึ่ง “ทีมเก็บข้อมูล” อาจมีหลายลักษณะไปตามสภาพพื้นที่ เช่น แบ่งตามคุ้มบ้าน แบ่งตามความสนใจหรือหาอาสาสมัครในชุมชนที่สนใจร่วมเก็บข้อมูล

(5) การสร้างการมีส่วนร่วมจากกลุ่มคนที่หลากหลายเพื่อร่วมทำงานวิจัย โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ สร้างความร่วมมือจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในโครงการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและนำไปสู่พลังความร่วมมือการจัดการปัญหาทั้งระบบในระยะยาว ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สามารถแบ่งผู้เข้าร่วม ออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 คนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งหมายถึง ทุกคนที่มีความแตกต่างหลากหลายเข้าร่วมเป็นแกนนำหลักหรือเป็นทีมวิจัยที่มีบทบาทหลักในโครงการ

กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่ของรัฐ หมายถึง หน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชาวบ้านหรือที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยนั้นๆ

กลุ่มที่ 3 นักวิชาการในท้องถิ่น หมายถึง นักวิชาการมีหน้าที่สนับสนุนความรู้แก่นักวิจัยชาวบ้านเพื่อยกระดับองค์ความรู้ท้องถิ่นสู่การพัฒนาและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลุ่มที่ 4 พี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษางานวิจัย หมายถึง กลุ่มคนผู้ให้การสนับสนุนการทำงานวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ

(6) การนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน มีเป้าหมายสำคัญคือ การตรวจสอบข้อมูลในงานวิจัยที่ได้มานั้นเพียงพอและถูกต้องหรือไม่ และเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตระหนัก เกิดความร่วมมือ

(7) การเตรียมการก่อนดำเนินกิจกรรม การสรุปบทเรียนหรือการเรียนรู้หลังการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และการวางแผนการทำงานร่วมกันของทีมวิจัยเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ เนื่องจากจะส่งผลให้การวิจัยดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ และเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัย

(8) การจัดบันทึกกิจกรรมและการจัดบันทึกข้อมูลตามกรอบการศึกษาจะต้องดำเนินงานต่อเนื่องและรัดกุมเพื่อที่ทีมวิจัยจะได้นำข้อมูลจากการบันทึกนั้นมาใช้ในการทบทวนข้อมูลที่ได้นั้นครบถ้วนหรือไม่ บทเรียนการทำงานที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไรและสามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่อไปอย่างไร

(9) การศึกษาดูงาน มีความสำคัญต่อการสร้างการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยและคนในชุมชนสูง ทั้งนี้การศึกษาดูงานที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายและออกแบบกระบวนการศึกษาดูงานเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจกับปัญหาและการหาแนวทางแก้ไขปัญหาผ่านกระบวนการวิจัย คุณูปการของการศึกษาดูงานยังพบว่า มีส่วนสนับสนุนการสร้างกำลังใจให้กับทีมวิจัยให้มีพลังที่จะสามารถกลับไปดำเนินงานในพื้นที่ได้

(10)การเผยแพร่โครงการวิจัยและการขยายแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปยังกลุ่มคนในชุมชน จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึก เกิดความตระหนักในปัญหาและเข้าร่วมแก้ไขปัญหา

(11)การนำเสนอผลการวิจัยในชุมชนและนอกชุมชน เป็นการกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจในการดำเนินโครงการวิจัย อีกทั้งยังทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างโครงการวิจัยอื่นๆในพื้นที่

(12)การประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยในพื้นที่ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจถึงเงื่อนไข ปัจจัยที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการดำเนินงานของหน่วยงานนั้นมากขึ้น มีผลให้ทีมวิจัยช่วยปรับวิธีการประสานงานความร่วมมือให้ถูกต้อง สอดคล้องกับระบบการทำงานของหน่วยงานนั้น และนำไปสู่ความร่วมมือในที่สุด

(13)การเผยแพร่ผลงานวิจัยโดยการประสานสื่อมวลชน และการผลิตสื่อในรูปแบบต่างๆ เช่น บทความในจดหมายข่าว หนังสือเล่มเล็ก วิชชุชุมชน VCD Website ทำให้ทีมวิจัยเกิดความตื่นตัวและดำเนินโครงการวิจัยให้มีคุณภาพมากขึ้น

3. การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากเอกสารรายงานผลการประชุม⁴ ในแต่ละครั้งของกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ได้กล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพช่วงต้นทาง(ต้นน้ำ) การพัฒนาคุณภาพช่วงกลางทาง (กลางน้ำ) และการพัฒนาคุณภาพช่วงปลายทาง (ปลายน้ำ) ในแต่ละช่วงมีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

3.1 การพัฒนาคุณภาพช่วงต้นทาง(ต้นน้ำ) มีกระบวนการดำเนินงานที่สำคัญดังนี้

3.1.1 กระบวนการพัฒนาโจทย์⁵ ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาโจทย์ที่ดี มีคุณภาพ มีความคมชัดหรือที่เรียกว่า “**โจทย์คุณภาพ**” ทางวิชาการและการพัฒนาควรมี**ลักษณะที่สำคัญ** ดังนี้

(1) ปัญหาการวิจัยชัดและต้องเป็นปัญหาความต้องการของชุมชน โดยในกระบวนการพัฒนาโจทย์ควรชี้ให้เห็น

- เลือกปัญหาการวิจัย 1 ปัญหาที่มีความเชื่อมโยงไปสู่การแก้ไขปัญห่อื่น ๆ ในชุมชน/ ท้องถิ่นได้

- ทำไมต้องทำ ถ้าไม่ทำจะเกิดอะไรขึ้น ปัญหานั้นมีจุดอับทางความรู้-ปัญญาอะไร วิธีการอะไรที่ทำให้ไม่ทะเลาะลง

- ชุมชน/ ท้องถิ่นสามารถจัดการตัวเองได้ ไม่เกินความสามารถของชุมชน/ ท้องถิ่นและสามารถปฏิบัติการได้

⁴ ประชุมกลไกวันที่ 17 ตุลาคม 2553 เวทีประชุม RC อีสาน ครั้งที่ 1/ /2554 วันที่ 15 – 16 พฤศจิกายน 2553 และเวทีพิจารณาโครงการไตรมาสที่ 1 ระหว่างวันที่ 7 – 9 ธันวาคม 2553

⁵ ประชุมทีมยุทธศาสตร์กลไกวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2554

(2) ควรเป็นโจทย์ที่นำไปสู่การพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่
ของชุมชน/ พื้นที่ หรือความรู้ใหม่ทางวิชาการ หรือความรู้ใหม่ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรือเติมเต็ม
ยุทธศาสตร์ของฟิเลียงหรือสามารถเป็นคำตอบให้กับสังคมได้ ได้แก่

- โจทย์ใหม่ โดยอาจมีลักษณะในการใช้พื้นที่ของชุมชน
นั้นเพื่อนำไปค้นหาคำตอบ

- โจทย์ที่ยังไม่มีการดำเนินการวิจัยมากนัก

- โจทย์ที่มีมุมมองที่แตกต่างไปจากเดิม หรือใช้วิธีการ
ใหม่ ๆ ในลักษณะนี้ อาจเรียกว่า “โจทย์เก่าเกิดองค์ความรู้ใหม่”

(3) ฟิเลียง และชุมชนมีการทบทวนความรู้ใดที่ยังเป็นช่องว่าง
และต้องใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปเป็นเครื่องมือ

(4) ชุมชนหรือภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือภาคี
ความร่วมมือมีส่วนร่วมในการรับรู้และตัดสินใจที่จะทำวิจัยร่วมกัน

(5) พื้นที่การวิจัย เน้นการขยายพื้นที่เพื่อเปิดโอกาสให้กับ
ชาวบ้านหรือชุมชน กรณีที่เป็นพื้นที่เดิม จะต้องเป็นโจทย์การวิจัยที่ยกระดับ

ปัจจัยของการได้มาซึ่งโจทย์การวิจัยที่ดี

- 1) การทบทวนองค์ความรู้ในประเด็นยุทธศาสตร์งานของฟิเลียง
- 2) การเลือกพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ของฟิเลียง
- 3) กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโจทย์
- 4) เทคนิค/ เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาโจทย์ร่วมกับชุมชน

3.1.2 กระบวนการเขียนข้อเสนอโครงการ CP การเขียนข้อเสนอ
โครงการให้มีความคมชัด หรือเรียกว่า “คุณภาพของ CP” มีหลักการที่สำคัญคือ

(1) ความคมชัดของโจทย์วิจัย ซึ่งได้มาจากข้อมูลสถานการณ์
ปัญหาของพื้นที่ประกอบกับความรู้อื่นมาช่วย “เหลาโจทย์” (เช่น แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง/ งาน
CBR ที่มีอยู่มีความรู้อะไรบ้างแล้ว ความรู้ใหม่ที่ต้องการคืออะไร) ต้องอาศัยฐานข้อมูลที่มีคุณภาพ
เข้ามาประกอบการตัดสินใจโดย “ชาวบ้าน”

(2) จากความคมชัดของโจทย์จะเชื่อมโยงไปสู่วิธีความชัดเจน
ของ “วิธีการ” ที่จะตอบโจทย์การวิจัยในเบื้องต้น

(3) ความคมชัดของการวิเคราะห์เพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติการ
(action) ในเบื้องต้น

(4) ความคมชัดของความรู้โดยรวมที่มาจากกระบวนการและผล

ของ action

3.1.3 กระบวนการพิจารณาโครงการ กระบวนการพิจารณาโครงการ เป็นกระบวนการกลั่นกรองข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยพี่เลี้ยง คณะกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกันพิจารณาข้อเสนอโครงการ กระบวนการที่ผ่านมานั้น เน้นสร้างการเรียนรู้แนวคิด หลักการ กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นระหว่างพี่เลี้ยงสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ก. องค์ประกอบผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาโครงการ เป็นผู้มีความ
คุณสมบัติ ดังนี้

- เป็นผู้มีความรู้เชิงวิชาการหรือประสบการณ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการวิจัยและยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง
- เป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์ด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ข. รูปแบบการพิจารณาข้อเสนอโครงการ

- ให้พี่เลี้ยงนำเสนอเป้าหมายยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง
- พี่เลี้ยงนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัย
- รับฟังข้อเสนอแนะหรือร่วมแลกเปลี่ยนเพื่อให้เกิด

ความชัดเจนร่วมกันระหว่างพี่เลี้ยงกับผู้ทรงคุณวุฒิ

ค. หลักการพิจารณาโครงการที่สำคัญ คือ

- ใจหายหรือชื่อโครงการวิจัยชัดเจนบนฐานปัญหาและความต้องการของชุมชน
- ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการวิจัย
- มีปฏิบัติการแก้ไขปัญห
- มีความเป็นได้
- มีความชัดเจนในความรู้เบื้องต้นก่อนการปฏิบัติการ
- มีองค์ความรู้ว่าด้วยวิธีปฏิบัติการ โดยต้องเชื่อมโยงให้เห็นระหว่างความรู้ก่อนการปฏิบัติการและความรู้ในวิธีการปฏิบัติการ
- นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่และมีความเป็นวิชาการ

3.2 การพัฒนาคุณภาพช่วงระหว่างทาง (กลางน้ำ)

การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงกลางทาง มีหลักสำคัญในการดำเนินงานในช่วงนี้ ได้แก่

3.2.1 กระบวนการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและพี่เลี้ยง โดย “เน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน” ตามกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาทิเช่น แนวคิด หลักการ การสร้างเครื่องมือ การวิเคราะห์ข้อมูล การออกแบบปฏิบัติการ การเขียนรายงาน เป็นต้น นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญต่อการเติมข้อมูลสถานการณ์ภายนอกในประเด็นการวิจัยตามยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง ทั้งนี้ในกระบวนการพัฒนาศักยภาพดังกล่าวนี้ อาจทำได้หลายวิธีการ ได้แก่ การเชิญวิทยากรภายนอก พี่เลี้ยงที่มีความรู้ ความสามารถเป็นวิทยากร การใช้พื้นที่ CBR เป็นฐานการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เป็นต้น

3.2.2 คุณภาพรายงานความก้าวหน้า ปัญหาที่พบในรายงาน ความก้าวหน้าของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ (1) ขาดความรู้ที่ได้หรือการบ่งบอกความรู้ที่ได้ (2) ความรู้ที่ได้ยังไม่มีการวิเคราะห์มากนัก (3) ความรู้ที่จะนำมาสู่การปฏิบัติการ โดยจะต้องวิเคราะห์ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลกับปฏิบัติการ แนวทางการพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัยในส่วนของการรายงานความก้าวหน้า จะต้องให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหา 3 ประการนี้ โดยการ “พัฒนาระบบและกลไกการพิจารณารายงานความก้าวหน้าก่อนส่งให้กับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกลไกภาคอีสานกับสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3.3 การพัฒนาคุณภาพช่วงปลายทาง (ท้ายน้ำ)

การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงปลายทาง มีหลักสำคัญในการดำเนินงานในช่วงนี้ ได้แก่

3.3.1 คุณภาพรายงานฉบับสมบูรณ์ ปัญหาที่พบในรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ ความรู้โดยรวมที่มาจากกระบวนการและผลของ action ที่นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ แนวทางการพัฒนารายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ควรให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ โดยการ “พัฒนาระบบและกลไกการพิจารณารายงานฉบับสมบูรณ์ก่อนส่งให้กับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกลไกภาคอีสานกับสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น นอกจากนี้กลไกภาคอีสานควรรวบรวมข้อเสนอแนะรายงานฉบับสมบูรณ์ของทาง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมาไว้สำหรับเป็นฐานในการพัฒนาเกณฑ์คุณภาพรายงานฉบับสมบูรณ์ในอนาคต

3.1.2 การสังเคราะห์ความรู้เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ ในกระบวนการสังเคราะห์ความรู้จะต้องมีการออกแบบกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างพี่เลี้ยง และนักวิจัย

3.1.3 คุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ ผศ.ดร.ปัญชร แก้วส่อง⁶ (2553) กล่าวถึงคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ เพื่อเป็นเกณฑ์ชี้วัดการดำเนินโครงการวิจัยไว้เบื้องต้น 3 ประการ คือ

(1) นักวิจัยที่มีคุณภาพ (สร้างคน) เพื่อเป็นตัวชี้วัดทิศทางการทำงานของชุมชน ควรมีคนเก่งในชุมชนอย่างน้อยต้องมี 7-10 คน โดยจะต้องอธิบายให้เห็นว่านักวิจัย 7 – 10 คนนั้น มีการเปลี่ยนแปลงความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรมอย่างไร

(2) ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย ต้องมีความรู้ใหม่และมีความเป็นวิชาการ

(3) รูปธรรมงานพื้นที่หลังสิ้นสุดโครงการ สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองและเกิดผลกระทบสูง และควรเป็นพื้นที่ที่มีงานวิชาการรองรับ มีการสื่อสารสังคมเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนนโยบายในรูปแบบการเขียนบทความทางวิชาการ RE เป็นต้น

ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำตัวชี้วัด

1.1 หลักการในการกำหนดตัวชี้วัด

1.2 ระดับของตัวชี้วัด

1.3 ขั้นตอนการกำหนดตัวชี้วัด

1.4 คุณสมบัติของตัวชี้วัด

2. ตัวชี้วัดงานวิจัยและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

⁶ ประชุมกลไกรวันที่ 17 ตุลาคม 2553

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำตัวชี้วัด

1.1 หลักการในการกำหนดตัวชี้วัด

(www.soc.soc.go.th) หลักการจัดทำตัวชี้วัดโดยทั่วไปคือการแปลงสิ่งที่เป็นนามธรรมที่สุดให้เป็นรูปธรรมมากที่สุด โดยเริ่มจากการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ โดยวิสัยทัศน์นั้นต้องมีการกำหนดช่วงเวลา เช่น ภายใน 5 ปีข้างหน้า จากนั้นจึงเชื่อมโยงวิสัยทัศน์และพันธกิจดังกล่าวไปสู่ตัวชี้วัด โดยผ่านกระบวนการ ดังนี้

ก. แปลงวิสัยทัศน์และพันธกิจเป็นแผนยุทธศาสตร์

วิสัยทัศน์และพันธกิจสามารถแปลงให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นโดยปรับให้เป็นยุทธศาสตร์ในระดับที่ลดหลั่นลงไป ยุทธศาสตร์มีทั้งสิ้น 3 ระดับ คือ ระดับนามธรรม (Corporate Strategy) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ในระดับแผนงานซึ่งจะเป็นเป้าหมายของแผนงานที่องค์กรต้องการ แต่การที่จะทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายได้นั้นต้องใช้ยุทธศาสตร์ระดับที่ 2 คือ ระดับที่เป็นกึ่งนามธรรมและกึ่งรูปธรรม (Business Strategy) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ระดับโครงการที่องค์กรกำหนดขึ้นเพื่อรองรับแผนงาน และโครงการเหล่านั้นจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการระบุว่าองค์กรต้องการทำอะไร และยุทธศาสตร์ระดับที่ 3 ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ระดับกิจกรรมเพื่อชี้ให้เห็นว่าองค์กรต้องทำอะไรจึงจะบรรลุเป้าหมายได้ และถือว่าเป็นแผนในระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Plan)

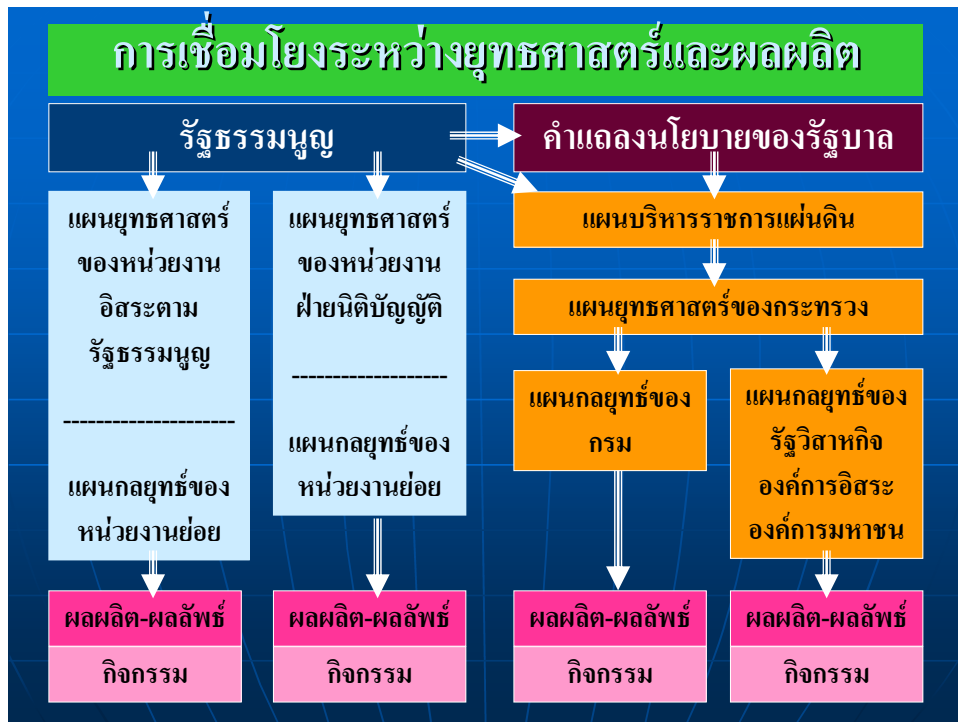
ข. แปลงแผนยุทธศาสตร์เป็นวัตถุประสงค์เชิงจุดมุ่งหมาย

เมื่อได้แผนระดับยุทธศาสตร์ แล้วองค์กรต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์เชิงจุดมุ่งหมาย ว่าแต่ละแผนงานดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์กับใครและอย่างไร การแปลงแผนระดับยุทธศาสตร์ ไปสู่แผนระดับกิจกรรมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระบุไว้ในแผนระดับกิจกรรมด้วยว่า อะไรเป็นตัวชี้วัดของผลผลิต (Output Indicator) และอะไรคือตัวชี้วัดของผลลัพธ์จากการนำผลผลิตไปใช้ (Outcome Indicator) ซึ่งต่างจากวัตถุประสงค์เชิงกิจกรรมที่แสดงให้เห็นว่า แต่ละแผนงานดำเนินการเพื่อให้เกิดกิจกรรมอะไร

แนวคิดที่ใช้ในการกำหนดวัตถุประสงค์เชิงจุดมุ่งหมายคือ การกำหนดวัตถุประสงค์เป็นลำดับขั้น (Objective Tree) โดยเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ (End) ในระยะไกล ๆ และยังไม่เห็นชัด จากนั้นจึงกำหนดกลยุทธ์ (Mean) ที่จะทำให้ถึงเป้าหมายนั้น ซึ่ง Mean ในระยะไกล ๆ ก็จะกลายเป็น End ที่ชัดเจนขึ้นแล้วจึงกำหนด Mean สำหรับ End ที่เริ่มชัดเจนขึ้นอีก จนกระทั่งได้ Mean ที่ชัดเจนที่สุด ซึ่งบอกองค์กรได้ว่าต้องทำอะไร

ค. แปลง Mean ที่ชัดเจนที่สุดเป็นแผนระดับกิจกรรมและตัวชี้วัด

เมื่อองค์การทราบว่าจะต้องทำอะไรแล้ว ก็จะจัดทำเป็นแผนระดับกิจกรรม (Action Plan) เพื่อใช้ในการปฏิบัติแล้วจึงกำหนดตัวชี้วัดกิจกรรมนั้น ดังแผนผังที่ 2.1 การเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์และผลผลิต

ที่มา : ผลการศึกษาเพื่อกำหนดตัวชี้วัดตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (www.soc.soc.go.th)

ดังนั้น หลักการในการกำหนดตัวชี้วัดคือการตอบคำถามจากแผนและกิจกรรมนั้นๆ ว่าต้องการทำเพื่อวัตถุประสงค์ใด และใครคือกลุ่มเป้าหมายหรือได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้น

ประโยชน์ในการกำหนดตัวชี้วัดคือสามารถทำให้หน่วยงานเห็นภาพเป้าหมายและการทำงานของตนชัดเจนยิ่งขึ้น รวมถึงสามารถประเมินผลจากกิจกรรมนั้นได้ทันทีว่าตอบสนองแผนระดับยุทธศาสตร์โดยรวมของทั้งหน่วยงานได้มากน้อยเพียงใด อย่างไรก็ตามหน่วยงานจำเป็นต้องคำนึงถึงความมีอยู่ของข้อมูลด้วยว่าสามารถนำไปใช้ประเมินกิจกรรมตามตัวชี้วัดนั้นได้หรือไม่ และต้องพยายามไม่ให้ตัวชี้วัดนั้นเป็นการวัดที่ปริมาณของกิจกรรม ควรเน้นการวัดที่ผลของกิจกรรมให้มากที่สุด

1.2 ระดับของตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดมี 5 ระดับ ดังแผนผังที่ 2.2 ระดับของตัวชี้วัด

ที่มา : ผลการศึกษาเพื่อกำหนดตัวชี้วัดตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (www.soc.soc.go.th)

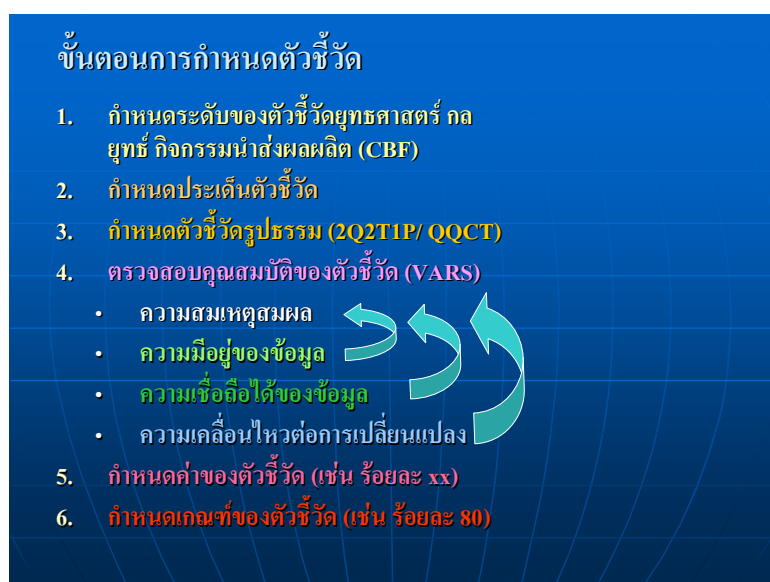
จากแผนผังที่ 2.2 การกำหนดตัวชี้วัดในรูปแบบการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result Base Management: RBM) จะวัดที่ตัวชี้วัดผลผลิตจากกระบวนการ (Output Indicator) และตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ (Outcome Indicator) ซึ่งอยู่ในบันไดขั้นที่ 3 และ 4 โดย Output indicator จะวัดว่าดำเนินการแล้วเสร็จร้อยละเท่าไรของเป้าหมาย ส่วน outcome Indicator จะวัดว่าใครได้ประโยชน์จากโครงการ ดังนั้น ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้ากระบวนการ (Input Indicator) และตัวชี้วัดกระบวนการ (Process Indicator) ซึ่งอยู่ในบันไดขั้นที่ 1 และ 2 จะไม่ถูกนำมาใช้ในการประเมินผลโครงการ เนื่องจาก Input Indicator จะวัดว่าใช้งบประมาณหมดหรือไม่ ส่วน Process Indicator จะวัดปริมาณว่าทำอะไรบ้าง ซึ่งเป็นการเน้นที่การรายงานการใช้งบประมาณ ในส่วนของบันไดขั้นที่ 5 เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของแผนงาน (Impact Indicator) ถือว่าเป็น Policy indicator ซึ่งเป็นตัวชี้วัดในระดับยุทธศาสตร์และกลยุทธ์

Output และ Outcome มีความแตกต่างกันโดย Output คือสิ่งที่ทำออกมาเป็นผลิตผล (Product) ซึ่งวัดได้เมื่อสิ้นสุดการกระทำ แต่ Outcome คือผลประโยชน์ที่ได้จาก Product ซึ่งต้องทอดระยะเวลาไว้ช่วงหนึ่ง (ประมาณ 6 เดือน) จึงจะวัดได้ การกำหนดตัวชี้วัดในระยะเริ่มแรกนั้นเป็นการกำหนดตัวชี้วัดแบบอุดมคติที่ไม่สามารถประเมินผลการทำงานได้จริง และมีการใช้ตัวชี้วัดระดับ Output Indicator มาก ซึ่งมักจะเป็นการลงบันทึกของผู้ปฏิบัติงานว่าได้ทำกิจกรรมนั้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว อย่างไรก็ตามตัวชี้วัดระดับ Output Indicator นั้น ยังไม่สามารถตอบ

ได้ว่ากิจกรรมนั้นตอบสนองแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงานได้มากน้อยเพียงใด จึงควรพัฒนาให้เป็น Outcome Indicator มากขึ้น

1.3 ขั้นตอนการกำหนดตัวชี้วัด

การกำหนดตัวชี้วัดควรเริ่มจากการพิจารณาว่าหน่วยงานต้องการตัวชี้วัดในระดับใด และต้องการที่จะใช้ตัวชี้วัดนั้นประเมินผลในประเด็นใด แล้วจึงกำหนดตัวชี้วัดขึ้นให้มีลักษณะเป็นรูปธรรมตามลักษณะของตัวชี้วัดที่ดีที่กล่าวไว้ข้างต้น ในกรณีที่เป็นตัวชี้วัดระดับ Output ให้คำนึงถึงการวัดผลจาก ปริมาณผลผลิต (Quantity) คุณลักษณะ (Quality) ต้นทุน (Cost) และ เวลา (Time) จากนั้นให้ตรวจสอบว่าตัวชี้วัดที่กำหนดขึ้นมานั้นมีคุณสมบัติครบถ้วนหรือไม่ รวมถึงกำหนดค่าของตัวชี้วัดว่าจะให้ออกมาในลักษณะใด และมีเกณฑ์เท่าใด ดังแผนผังที่ 2.3 ขั้นตอนการกำหนดตัวชี้วัด

ที่มา : ผลการศึกษาเพื่อกำหนดตัวชี้วัดตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (www.soc.soc.go.th)

1.4 คุณสมบัติของตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดที่ดีนั้นควรมีลักษณะเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน สามารถวัดผลจากการกระทำได้ และไม่ก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อน โดยตัวชี้วัดที่พิสูจน์ได้เชิงรูปธรรม ได้แก่ ตัวชี้วัดทางด้านปริมาณ (Quantity) คุณลักษณะ (Quality) เวลา (Time) กลุ่มเป้าหมาย (Target Group) และ สถานที่ (Place) และจะต้องมีคุณสมบัติที่ดีคือ มีความสมเหตุสมผลที่จะสามารถอธิบายได้

(Validity) มีข้อมูลที่สามารถสนับสนุนตัวชี้วัดได้ (Availability) มีความเชื่อถือได้ (Reliability) และมีความเคลื่อนไหวได้จากความไวต่อการเปลี่ยนแปลง (Sensitivity) อย่างไรก็ตามในกรณีที่การปฏิบัติงานถึงจุดอิ่มตัวสามารถใช้ตัวชี้วัดที่ยืนยันตัวเลขเดิมได้

นอกจากนั้นข้อมูลที่สนับสนุนตัวชี้วัดควรอยู่ในรูปของตัวเลข ซึ่งสามารถปรากฏออกมาได้ในหลายลักษณะคือ จำนวน สัดส่วน อัตราส่วน อัตรา ร้อยละ และค่าเฉลี่ย โดยข้อมูลตัวเลขเหล่านั้นสามารถนำมาใช้ในการประเมินตามเกณฑ์ได้ ดังนี้

(1) การเปรียบเทียบเกณฑ์สัมบูรณ์ เพื่อใช้วัดว่ากิจกรรมนั้นสามารถทำได้ สมบูรณ์ครบถ้วนหรือไม่

(2) การเปรียบเทียบเกณฑ์มาตรฐานเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อใช้วัดว่ากิจกรรมนั้นสามารถทำได้ใกล้เคียงค่ามาตรฐานกลาง เช่น สูงกว่า เท่ากับ หรือต่ำกว่าค่ามาตรฐานกลาง

(3) การเปรียบเทียบเกณฑ์มาตรฐานเชิงนโยบาย เพื่อใช้วัดว่ากิจกรรมนั้นสามารถทำได้ใกล้เคียงปริมาณความต้องการที่กำหนดนโยบายของรัฐบาลหรือแผนของกระทรวง เช่น สูงกว่าแผน เท่ากับแผน หรือต่ำกว่าแผน

(4) การเปรียบเทียบการเคลื่อนไหวเชิงพัฒนา เพื่อใช้วัดว่ากิจกรรมนั้นสามารถทำได้ดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่ เช่น เรื่องร้องเรียนลดลงจาก 50 เรื่อง เป็น 25 เรื่อง คิดเป็นลดลงร้อยละ 50 ซึ่งมักใช้ในกรณีที่ไม่มีหน่วยงานอื่น หรือมาตรฐานอื่นเพื่อเปรียบเทียบผลงาน จึงต้องเปรียบเทียบกับผลงานเดิม

ทั้งนี้ การเก็บข้อมูลตัวชี้วัดสามารถทำได้โดยสัมภาษณ์ (interview) สอบถาม (questionnaire) สังเกตการณ์ (observation) และจากเอกสาร (document) โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูล 3 ระดับ คือ ระดับโครงการ ระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

2. ตัวชี้วัดงานวิจัยและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เสมอ ถาน้อย (2549 : อ้างในสุวรรณ บัวพันธ์, 2554) **การวิจัยที่ดี** ควรมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

- (1) การวิจัยเป็นการค้นคว้าที่ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญ และความมีระบบ
- (2) การวิจัยเป็นงานที่มีเหตุมีผล และมีเป้าหมายที่แน่นอน
- (3) การวิจัยจะต้องมีเครื่องมือ หรือเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีความเที่ยงตรง และเชื่อถือได้
- (4) การวิจัยจะต้องมีการรวบรวมข้อมูลใหม่ และได้ความรู้ใหม่ ความรู้ที่ได้อาจเป็นความรู้เดิมได้ในกรณีที่มุ่งวิจัยเพื่อตรวจสอบซ้ำ

(5) การวิจัยมักเป็นการศึกษาค้นคว้าที่มุ่งหาข้อเท็จจริง เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ หรือพัฒนาทฤษฎี ทฤษฎี หรือตรวจสอบทฤษฎี

(6) การวิจัยต้องอาศัยความเพียรพยายาม ความซื่อสัตย์ กล้าหาญ บางครั้งจะต้อง ฝ่าติดตามผลบันทึกผลอย่างละเอียดใช้เวลานาน บางครั้งผลการวิจัยขัดแย้งกับบุคคลอื่น อัน อาจทำให้ได้รับการโจมตีผู้วิจัยจำต้องใช้ความกล้าหาญนำเสนอผลการวิจัยตรงตามความเป็นจริง ที่ค้นพบ

(7) การวิจัยจะต้องมีการบันทึก และเขียนรายงานการวิจัยอย่างระมัดระวัง

สุวรรณ บัวพันธ์ (2554)⁷ กล่าวถึงตัวชี้วัดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ ไว้ว่า สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้พัฒนาเกณฑ์ในการคัดเลือกโครงการวิจัยเด่น โดยเริ่ม ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 ไว้ดังนี้

(1) เป็นโครงการวิจัยที่มีกระบวนการวิจัยที่ชัดเจน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นสำคัญ

(2) ผลการวิจัยสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหา หรือหาทางออกให้แก่ชุมชนได้

(3) เกิดผลกระทบ (impact) ที่เป็นรูปธรรม เช่น เกิดเครือข่าย เกิดกลไกการทำงาน หรือองค์ความรู้ที่นำไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นได้ หรือมีการขยายผลสู่การเรียนการสอนใน โรงเรียน เป็นต้น

(4) มีการพัฒนาคน หรือสร้างคน ให้เป็นผู้คิด วิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบ โดยให้ ความสำคัญกับข้อมูลในการตัดสินใจ

(5) มีทีมวิจัยที่สามารถนำเสนอกระบวนการวิจัย และผลจากการศึกษาวิจัยสู่ สาธารณะได้ (เนื่องจากโครงการที่ได้รับการคัดเลือกจะต้องมีการแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน)

โกมล สนั่นก้อง (2551 : 49)⁸ กล่าวว่าผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นควรมีคุณสมบัติที่ดี ดังนี้

(1) เห็นประวัติศาสตร์ความมาของชุมชนนั้น เป็นมาอย่างไรในแต่ละยุคสมัย

(2) เห็นข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลบริบทแวดล้อมชุมชนและบริบทประเด็นการศึกษาในเชิง คุณภาพและเชิงปริมาณ

(3) เห็นข้อมูลสภาพปัญหา กลุ่มผู้ได้รับปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้น และการแก้ไข ปัญหาที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน

⁷ สุวรรณ บัวพันธ์. การพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน. ปริญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2554

⁸ โกมล สนั่นก้อง. การพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน. ปริญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2551

- (4) เห็นการเก็บข้อมูลในที่มีความหลากหลายวิธีในประเด็นศึกษาเดียวกันเพื่อตรวจสอบและเพิ่มเติมความลึกของข้อมูล
- (5) เห็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มคนที่หลากหลาย แตกต่างอย่างน้อย 3 กลุ่มในเรื่องเดียวกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แม่นยำ
- (6) เห็นการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา ผลที่ได้นั้นอาจสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ได้ โดยสามารถอธิบายเหตุ ปัจจัยของผลที่เกิดขึ้น
- (7) เห็นคุณค่า ความหมายใหม่ หรือองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมและสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน
- (8) เห็นบทเรียนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำงานของทีมวิจัย ชุมชนวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง
- (9) เห็นข้อเสนอแนะภายหลังจากงานวิจัยสิ้นสุดลงในแง่ของวิจัย การพัฒนาระดับพื้นที่ ชุมชน และท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการขององค์กรท้องถิ่น หน่วยงานราชการ คนในชุมชนและผู้สนับสนุนงบประมาณ
- (10) เห็นการเชื่อมโยงและความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาจากหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องในชุมชนและท้องถิ่น
- (11) เห็นแนวทางและรูปแบบวิธีการ(มรรค)ที่นำไปใช้ในการพัฒนาแก้ไขปัญหา
- (12) เห็นข้อมูลส่วนอื่นๆ ที่เป็นส่วนประกอบและมีผลให้งานวิจัยเกิดความสมบูรณ์มากขึ้น ได้แก่ ภาพประกอบ ประวัตินักวิจัย เอกสารอ้างอิง ตลอดจนกรอบคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ (หากจำเป็นต้องใช้)

บันทึกรายงานผลการจัดเวทีสังเคราะห์ความรู้โครงการวิจัยเด่น ปี 2545 – 2546 ผ่านมุมมอง “คนทำวิจัย” ของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2547 : 85-87) เมื่อวันที่ 17-18 ธันวาคม 2547 มีข้อสรุปผลการดำเนินงานของโครงการที่ดี⁹ ดังนี้

- (1) การนำความรู้จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์
- (2) เกิดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในทีมวิจัย และมีการทำงานเป็นทีม
- (3) เกิดการสร้างพลังจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของพื้นที่เป้าหมายโครงการวิจัยอย่างต่อเนื่อง
- (4) การได้รับความยอมรับจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในชุมชน โดยการเข้าร่วมสนับสนุนการดำเนินงานกับโครงการวิจัย

⁹ สุวรรณ บัวพันธ์. การพัฒนาระบบการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน. ปรินญาศิลปศาสตร์ดุสิต บัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2554

(5) เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย

(6) เกิดการนำกระบวนการวิจัยไปใช้ในการทำงานอื่นๆ ของชุมชนหรือหน่วยงานที่เข้าร่วมเป็นภาคีโครงการวิจัย

(7) ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง “ชาวบ้านสามารถทำวิจัยได้”

นอกจากนี้ บทสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคกลาง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2551 : 80-85)¹⁰ พบว่า ความสำเร็จของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สามารถขยายผลได้มี 3 ลักษณะ ได้แก่

(1) พื้นที่เดิมประเด็นใหม่ มีลักษณะการขยายขอบเขตพื้นที่การวิจัยและสร้างการเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมายใหม่ หรือการศึกษารายละเอียดในเชิงลึกเพื่อยกระดับความรู้ การขยายผลโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในลักษณะนี้แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

(1.1) การขยายผลรูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ใน 2 ลักษณะ ดังนี้

(1.1.1) การขยายผลในเชิงพื้นที่ โดยขยายขอบเขตพื้นที่เป้าหมายให้ครอบคลุมพื้นที่และเพิ่มจำนวนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างการเรียนรู้และขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ ซึ่งจะได้ทั้งโจทย์วิจัยใหม่หรือโจทย์วิจัยที่เชื่อมโยงกับโจทย์วิจัยเดิมก็ได้

(1.1.2) การขยายผลเชิงประเด็น เป็นการศึกษาให้เห็นรายละเอียดในเชิงลึกเพื่อต่อยอดหรือยกระดับโครงการวิจัยให้คมชัดมากขึ้น

(1.2) พื้นที่ใหม่ประเด็นเดิม เป็นการขยายปริมาณพื้นที่การวิจัย โดยจะต้องขยายจากพื้นที่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเดิมไปยังพื้นที่ใหม่ มี 2 ลักษณะ คือ

(1.2.1) การนำผลและกระบวนการวิจัยไปใช้บางส่วนไปปรับใช้ในพื้นที่ใหม่ หรือการนำผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ในงานหรือกิจกรรมของชุมชน

(1.2.2) การนำแนวคิด หลักการ กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้ในชุมชนอื่นโดยใช้ประเด็นการวิจัยของพื้นที่เป็นตัวตั้งหรือมีลักษณะที่คล้ายกัน

(1.3) การขยายผลสู่ภาคีหน่วยงาน เป็นการขยายผลการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเชิงรับไปยังหน่วยงานและภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการนำผลและกระบวนการบางส่วนไปใช้เพื่อสร้างการเรียนรู้ภายในหน่วยงานตามลักษณะการใช้ประโยชน์ใน 2 ลักษณะ ดังนี้

¹⁰ สุวรรณา บัวพันธ์. การพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน. ปรญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2554

(1.3.1) สถาบันการศึกษา เป็นการขยายผลที่มุ่งเน้นการใช้พื้นที่งานวิจัยเป็นแหล่งเรียนรู้ การใช้กระบวนการวิจัยเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ของนักศึกษา หรือ การเรียนรู้วิธีวิทยาการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดการขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแวดวงวิชาการ และนักวิจัยได้พัฒนาศักยภาพของนักวิจัยเป็นอาจารย์พิเศษให้กับสถาบันการศึกษา

(1.3.2) หน่วยงานองค์กรภาครัฐ/เอกชน เป็นการขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานที่สนใจชุดความรู้จากการดำเนินงานของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2551 : 80-85)¹¹ ผลความสำเร็จที่เกิดจากกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จากการสังเคราะห์โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคใต้ มี 3 ด้านดังต่อไปนี้

(1) คุณค่าที่เกิดขึ้น มีหลากหลายมิติ ดังต่อไปนี้

(1.1) คุณค่าขององค์ความรู้ ภูมิปัญญา องค์ความรู้ การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน และการบริหารการศึกษาในโรงเรียน

(1.2) คุณค่าของการทำวิจัยที่สะท้อนให้เห็นถึงการทำงานส่วนรวม

(1.3) คุณค่าของคน คุณค่าในตนเอง ที่มีส่วนในการสร้างชุมชน สร้างคนให้เป็นคนที่มีศีลธรรม มีอุดมการณ์ และมีจิตสำนึก

(1.4) คุณค่าที่เกิดกับชุมชนท้องถิ่น เป็นคุณค่าที่มาจากการส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านทำงานวิจัยเองและเป็นอีกหนึ่งแนวทางของการพัฒนาคน **“สร้างคนให้เป็นคน ให้มีศีลธรรม อุดมการณ์ และจิตสำนึก”**

(1.5) คุณค่าที่เกิดกับทรัพยากรของชุมชน

(2) เพิ่มพลัง ในหลายด้านที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

(2.1) พลังในความรู้ พลังนวัตกรรมเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาและเป็นพลังเชิงนโยบาย

(2.2) พลังในการแก้ปัญหา โดยการกระตุ้น ประสานกลุ่มคนต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาผ่านเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(2.3) พลังผลักดันเชิงนโยบายระดับชุมชน/ ท้องถิ่นและเหนือท้องถิ่น

¹¹ สุวรรณ บัวพันธ์. การพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน. ปริญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2554

(3) สุขุมสุข เป็นความต่อเนื่องมาจากผลการวิจัยทั้ง 2 ข้อ เกิดความสุขในตนเองที่เกิดกับจิตวิญญาณ สำนึก อีสระ เกิดความภูมิใจ และชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างแท้จริง

วิทยา อามรณ์ (2550 : 33)¹² ได้สรุปผลประสบการณ์ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จสูงมีจุดเด่น คือ การวิจัยที่เกิดจากความต้องการอย่างแรงกล้าของคนในชุมชน การจัดโครงสร้างการดำเนินงานวิจัย ให้เกิดการมีส่วนร่วมทั้งในทีมวิจัยและชุมชน หัวหน้าโครงการที่มีจิตสาธารณะ เปิดกว้าง มีแนวคิดและทักษะในงานวิจัยและพัฒนาชุมชนสูงทำให้งานสำเร็จได้ และทีมวิจัยให้ความสำคัญกับกระบวนการวิจัยมากกว่าเนื้อหา

สุวรรณ บัวพันธ์ (2554) ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการวิจัยที่มีคุณภาพภาคอีสาน พบว่ามีปัจจัยที่สำคัญ อยู่ 3 ด้าน คือ

ด้านที่ 1 ปัจจัยที่ใส่เข้าไป (Input) ได้แก่

ขั้นตอนการเตรียมทีมวิจัย กล่าวคือ

- การพัฒนาจิตวิทยวิจัยตามความต้องการของชุมชน
- การสร้างทีมวิจัยที่มาจากกลุ่มคนที่ใฝ่การเรียนรู้และมีจิตสาธารณะ ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะที่โดดเด่นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (กาญจนา แก้วเทพ, 2552: 16)¹³
- การทำความเข้าใจในแนวคิดและกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกันกับชุมชน ตั้งแต่เริ่มต้นวิเคราะห์ปัญหา พัฒนาจิตวิทยวิจัย การสร้างการมีส่วนร่วมจากทีมวิจัยจากหลากหลายกลุ่มคน หลากหลายบทบาทหน้าที่ในชุมชน การเตรียมทีมและการจัดแบ่งบทบาทการทำงานที่ดี การวางแผน กำหนดเป้าหมายและทิศทางร่วมกันที่ชัดเจน ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

ด้านที่ 2 ปัจจัยด้านกระบวนการ (Process) ได้แก่

- การติดตามสรุปผลข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันของทีมวิจัยและชุมชน เป็นระยะ
- ความถูกต้อง โปร่งใสและมีประสิทธิภาพของการจัดการงบประมาณโครงการ
- การประชุมทีมวิจัยเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนการทำงานอย่างต่อเนื่องร่วมกัน เช่น การออกแบบ เครื่องมือ วิธีการเก็บข้อมูลอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับเนื้อหาประเด็นศึกษาอย่างรอบด้าน มีการวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลร่วมกันกับคนในชุมชน มี

¹² สุวรรณ บัวพันธ์. การพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับที่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน. ปรินญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2554

¹³ สุวรรณ บัวพันธ์. การพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับที่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน. ปรินญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2554

การนำเสนอผลการวิจัยทั้งรายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์สู่ชุมชนเป็นระยะ รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยที่หลากหลายวิธีการเพื่อสื่อสารกับคนในชุมชนและคนนอกชุมชน

ด้านที่ 3 ผลที่เกิดขึ้น (Out-put) และผลกระทบจากโครงการ (Impact) มีหลายด้าน ดังต่อไปนี้

- พัฒนาคณะ ให้มีทักษะ มีความสามารถในการทำวิจัย มีการวิเคราะห์ปัญหา การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การบันทึกและการเขียนรายงาน
- การพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาและพัฒนาข้อเสนอแนะต่อแนวทาง การจัดการปัญหาและการพัฒนาต่อไปในอนาคต
- เกิดการพัฒนาเครือข่ายและกลไกการจัดการปัญหาในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น เกิดกลุ่มคนทำงานและมีแนวทางในการเฝ้าระวังป้องกันปัญหาในอนาคต
- เกิดแผนงานและงบประมาณในการจัดการปัญหาทั้งในระยะสั้น ระยะยาวของชุมชนเพื่อจัดการปัญหาและพัฒนาชุมชน
- เกิดความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในชุมชนให้การสนับสนุนงบประมาณในการแก้ปัญหาในระยะยาว
- มีการเผยแพร่และการขยายผลการแก้ปัญหาต่อสาธารณชน ได้แก่ สื่อต่างๆ และเป็นแหล่งเรียนรู้
- มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องร่วมกับกลุ่มคนที่หลากหลาย มีการยกระดับการทำงาน

นอกจากนี้ในงานวิจัยของ (สุวรรณ บัวพันธ์) ยังกล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานโดยกระบวนการสนับสนุนของพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานจากการถอดบทเรียนโครงการศูนย์ประสานงานที่สนับสนุนโครงการคุณภาพทั้งหมด 8 แห่ง มาสรุปประมวลเป็นภาพรวมทั้งหมด ในด้านปัจจัย เงื่อนไขที่สำคัญในการสนับสนุนให้โครงการวิจัยเกิดคุณภาพ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะก่อนการวิจัย ระยะระหว่างการดำเนินการวิจัย และระยะหลังการวิจัย ไว้ดังต่อไปนี้

ระยะก่อนการวิจัย มีกระบวนการที่สำคัญๆ ดังนี้

1. การกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานของ Node และความสอดคล้องกับประเด็นปัญหาพื้นที่

2. การศึกษาชุมชนและพัฒนาพื้นที่เชิงยุทธศาสตร์ในการวิจัยและการกำหนดประเด็นศึกษาวิจัย เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายการทำงานในระยะยาวและการเคลื่อนไหวทางสังคม/นโยบาย

3. การค้นคน คัดทีมวิจัย และการประเมินศักยภาพพื้นที่ มีความจำเป็นที่ต้องเลือกพื้นที่มีศักยภาพระดับหนึ่งที่จะทำให้การวิจัยมีความสำเร็จสูง

4. นักวิจัยต้องมีคุณสมบัติพื้นฐานด้านความรู้ ความสามารถเป็นทุนเดิมที่มีความสำคัญต่อดำเนินโครงการวิจัยให้มีคุณภาพและส่งผลกระทบสูง

5. กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย มีกระบวนการและวิธีการในหลายลักษณะตามความสนใจและเป้าหมายการทำงาน

6. ความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่าง Node กับ นักวิจัย เป็นพื้นฐานสำคัญในการทำงานร่วมกันเพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ซึ่งได้พัฒนาขึ้นทั้งก่อนการวิจัย ระหว่างการวิจัยและหลังการวิจัย แต่โดยส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นก่อนการทำงานร่วมกัน

ระยะระหว่างการดำเนินการวิจัย มีกระบวนการที่สำคัญๆ ดังนี้

1. การมองเป้าหมายระยะยาวของโครงการวิจัย และการวิเคราะห์ประเมินศักยภาพ จุดอ่อน จุดแข็ง ของนักวิจัยและทีมเป็นระยะๆ ดังนี้

1.1 เห็นภาพรวมและเป้าหมายของโครงการว่าจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอะไร

1.2 วิเคราะห์ศักยภาพและจุดอ่อนของทีมวิจัย และประเมินการทำงานของทีมวิจัยและชุมชน เพื่อหาเครื่องมือและวิธีสร้างการ เรียนรู้และเสริมความรู้ ประสบการณ์ให้กับทีมวิจัย

2. การเตรียมชุมชนวิจัย เพื่อทำความเข้าใจแนวคิดการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการทำโครงการวิจัยนี้ ก่อนเริ่มปฏิบัติการวิจัยจริง

3. การเสริมความรู้ ทักษะประสบการณ์ เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ใน 3 ระยะ คือ ช่วงต้น ช่วงกลาง และช่วงปลาย ที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการทำงานวิจัยให้กับทีมวิจัย

4. การสร้างกระบวนการคิด การวางแผนและปฏิบัติการการวิจัย การหาแนวทางแก้ปัญหาอุปสรรคต่างๆ เป็นการลงพื้นที่ชุมชนวิจัยเพื่อติดตามสนับสนุน และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทีมวิจัยและชุมชนวิจัย

5. การปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานอย่างไม่เป็นทางการ

6. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

7. การประสานความร่วมมือกับบุคคลและหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนโครงการวิจัยทุกขั้นตอนหรือตามโอกาส

ระยะหลังการวิจัย มีกระบวนการที่สำคัญๆ ดังนี้

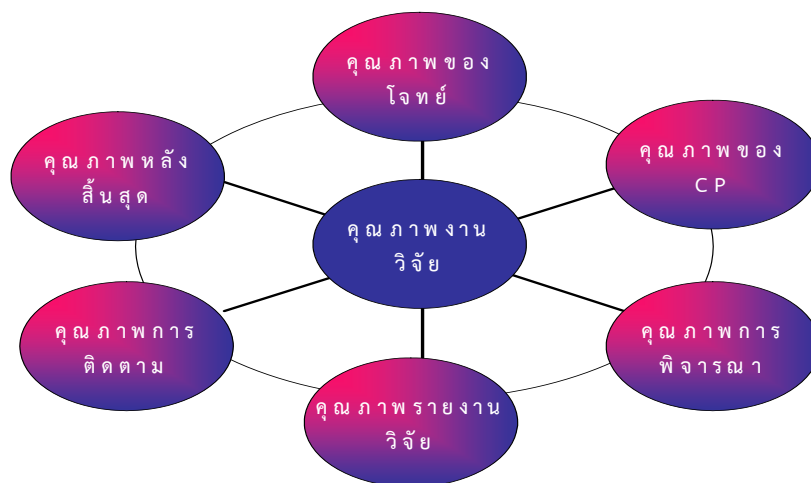
1. การนำเสนอผลการวิจัยสู่สาธารณะ และผลักดันสู่ภาคนโยบายในระดับชุมชน ระดับหน่วยงาน เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้และสร้างทางเลือกใหม่ๆ ให้กับสังคม

2. การพัฒนาข้อมูล การผลิตสื่อ การประสานสื่อสารมวลชนเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ แหล่งศึกษาดูงาน

3. การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและยกระดับสู่บทบาทที่เลี้ยง

4. การพัฒนาจิตวิทยวิจัยต่อยอดและจัดทำโครงการพัฒนาต่อยอดผลการวิจัยจากแหล่งทุนต่างๆ เพื่อเสริมสร้างกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในหลายๆ ด้าน

จากการศึกษาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และตัวชี้วัดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาต่อเพื่อ**จำแนกตัวชี้วัด**คุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับทีมวิจัย ดังแผนผังที่ 2.4 แสดงการจำแนกตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

ที่มา : พัฒนาโดยผู้วิจัย

3. การวิจัยและพัฒนา (The Research and Development)

เป็นการวิจัยลักษณะหนึ่งที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนางาน พัฒนาวิชาชีพ หรือการพัฒนาวิถีชีวิตของมนุษย์ ซึ่งในปัจจุบัน องค์กรจำนวนมากได้พยายามส่งเสริมให้บุคลากรในสังกัดมีความรู้ความสามารถด้านการวิจัยและพัฒนา โดยเชื่อว่า การวิจัยและพัฒนาจะช่วยให้ได้ทางเลือกหรือวิธีการใหม่ๆ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

ความหมาย และลักษณะของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา (The Research and Development) เป็นลักษณะหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่ใช้กระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ มุ่งพัฒนาทางเลือกหรือวิธีการใหม่ๆ เพื่อใช้ในการยกระดับคุณภาพงานหรือคุณภาพชีวิต

การวิจัยและพัฒนา เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยมีการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรม (หมายถึง สิ่งประดิษฐ์ หรือวิธีการ) แล้วมีการทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบคุณภาพในเชิงประจักษ์ ทั้งนี้ นวัตกรรมที่นำมาทดลอง คือ ปฏิบัติการ (Treatment) หรือตัวแปรต้น โดยมี “ดัชนีชี้คุณภาพ” ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นตัวแปรตาม

การวิจัยและพัฒนาจะให้ผลลัพธ์ที่สำคัญ 2 ลักษณะคือ

นวัตกรรมประเภทวัตถุที่เป็นชิ้นอัน ซึ่งอาจเป็นประเภท วัสดุ/อุปกรณ์/ชิ้นงาน เช่น รถยนต์ คอมพิวเตอร์ ชุดการสอน สื่อการสอน ชุดกิจกรรม เสริมความรู้ คู่มือประกอบการทำงาน เป็นต้น

1. นวัตกรรมประเภทที่เป็นรูปแบบ /วิธีการ/ กระบวนการ/ระบบปฏิบัติการ อาทิ รูปแบบการสอน วิธีการสอน รูปแบบการบริหารจัดการ ระบบการทำงาน Quality Control (Q.C.) Total Quality Management (TQM) The Balanced Scorecard (BSC) ระบบ ISO เป็นต้น

2. ผลงานทางวิชาการประเภทงานวิจัยและพัฒนา คุณค่าของงานจะอยู่ที่ “สิ่งประดิษฐ์/ผลงานเป็นชิ้นเป็นอันที่สร้างขึ้น” หรือ “วิธีการ/รูปแบบการทำงาน/รูปแบบการจัดการ” ที่พัฒนาขึ้น ผลงานวิจัยและพัฒนาที่มีคุณค่ามาก คือ กรณีที่สามารถสร้างสิ่งประดิษฐ์หรือวิธีการที่ “ดูดี มีคุณค่า ใช้งานได้ดี มีประสิทธิภาพ”

กระบวนการวิจัยและพัฒนา

กระบวนการวิจัยและพัฒนา อาจเริ่มด้วยระบบของการวิเคราะห์สภาพปัญหาให้ชัดเจน แล้วเข้าสู่ระยะของการพัฒนาทางเลือกหรือวิธีการใหม่ๆ ซึ่งระยะของการพัฒนาทางเลือกจะมีขั้นตอนคล้ายคลึงกับการวิจัยโดยทั่วไป แต่เป็นการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมให้ได้มาตรฐานก่อนที่

จะทำการทดลองใช้ในสภาพจริง เพื่อตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรม โดยทั่วไปการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม จะมีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

ขั้นที่ 1 พัฒนาด้านแบบ (อาจเป็นการพัฒนาสื่อ อุปกรณ์ หรือรูปแบบการบริหารจัดการ)

ขั้นที่ 2 ทดลองใช้นวัตกรรม

ขั้นที่ 3 สรุปผลการทดลอง / เขียนรายงาน

ในการสร้างต้นแบบนวัตกรรม นักวิจัยและพัฒนาจะต้องตรวจสอบและปรับปรุงต้นแบบนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องในลักษณะของ R&D ดังนี้

1. ต้องศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรม (Review literature)
2. สร้างต้นฉบับนวัตกรรม (D1 = Development ครั้งที่ 1)
3. ตรวจสอบประสิทธิภาพในกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก (R1 = Research ครั้งที่ 1)
4. ปรับปรุงต้นฉบับ (D2)
5. ทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ขึ้น (R2)
6. ดำเนินการจนได้ต้นแบบนวัตกรรมที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

แนวการปฏิบัติในการออกแบบวิจัยและพัฒนา

ในการออกแบบวิจัย จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะของการวิจัยอย่างชัดเจน กำหนดตัวบ่งชี้ หรือประเด็นที่มุ่งศึกษา กำหนดแหล่งข้อมูล หรือผู้ใช้ข้อมูลในการวิจัยหรือทดลองนวัตกรรม กำหนดแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ และกำหนดแนวทางการวิเคราะห์หรือตัดสินคุณภาพนวัตกรรม ซึ่งทุกรายการดังกล่าวนี้ ควรจะถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า และเป็นที่รับทราบตรงกันระหว่างกลุ่มผู้เกี่ยวข้องต่างๆ รายละเอียด เป็นดังนี้

1. **การออกแบบในเรื่องของประชากร และกลุ่มตัวอย่าง** ผู้วิจัยจะต้องกำหนดเป้าหมายประชากร หรือกลุ่มเป้าหมายในการใช้นวัตกรรมอย่างชัดเจน

2. **การออกแบบในเรื่องการวัดตัวแปรหรือการเก็บรวบรวมข้อมูล** นักวิจัยจะต้องกำหนดประเด็น ตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัด พร้อมทั้งกำหนดแหล่งข้อมูล หรือผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างครบถ้วน กำหนดประเภทเครื่องมือหรือวิธีการวัด ช่วงเวลาในการวัด (เช่น วัดก่อน และเมื่อเสร็จสิ้นการทดลอง) พร้อมกำหนดแนวปฏิบัติในการพัฒนาเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวัดแต่ละรายการ

กล่าวโดยสรุป จะต้องสรุปว่าตัวบ่งชี้ หรือประเด็นในการวัดในครั้งนั้นๆ ประกอบด้วยอะไรบ้าง แต่ละตัวบ่งชี้ หรือแต่ละประเด็น จะใช้เครื่องมือหรือวิธีการใดในการเก็บรวบรวมข้อมูล จะพัฒนาเครื่องมือแต่ละชนิดอย่างไร และจะจัดเก็บรวบรวมข้อมูลเมื่อไรบ้าง

ในการเลือกใช้เครื่องมือวัด ซึ่งมีหลายชนิด อาทิ แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบประเมินคุณลักษณะต่างๆ เป็นต้น การตัดสินใจว่าจะเลือกใช้เครื่องมือวัดชนิดใด จะต้องคำนึงถึงธรรมชาติ หรือลักษณะของตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัด และข้อจำกัดต่างๆ อาทิ ถ้าเป็นตัวบ่งชี้ประเภทความรู้ ก็ใช้แบบทดสอบ ถ้าเป็นพฤติกรรม ก็ใช้แบบประเมินพฤติกรรม ถ้าเป็นเจตคติ ก็ใช้แบบวัดเจตคติ เป็นต้น หรือในบางครั้ง นักประเมินได้เลือกใช้แบบสอบถามที่ประกอบด้วยสาระหลายตอน แต่ละตอนมุ่งวัดตัวบ่งชี้ที่แตกต่างกัน

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม นักวิจัยจะต้องระลึกเสมอว่า จะต้องเน้นในเรื่องความรวดเร็ว คล่องตัว มีประสิทธิภาพ สามารถรวบรวมข้อมูลได้อย่างรวดเร็วทันกับช่วงเวลาต่างๆ ในขณะที่ดำเนินการทดลองนวัตกรรม และกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล จะต้องไม่เกิดผลกระทบเชิงลบต่อกระบวนการพัฒนา

3. การออกแบบในเรื่องสถิติ แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในงานวิจัยและพัฒนา สามารถเลือกใช้สถิติในลักษณะเดียวกับงานวิจัยทั่วไป ซึ่งจะมีทั้งสถิติ เชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) และสถิติอ้างอิง (Inferential Statistics) ซึ่งการเลือกใช้วิธีการทางสถิติที่เหมาะสม จะเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลงานวิจัยได้ รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการทางสถิติเหล่านี้ สามารถศึกษาได้จากเอกสารหรือตำราทั่วไป โดยผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนและออกแบบวิจัยและพัฒนา คือ กรอบแนวทางการวิจัย หรือโครงการวิจัยที่มีรายละเอียดครบถ้วนสมบูรณ์

4. ตัวแปรต้น ตัวแปรตาม ในงานวิจัยและพัฒนา ในงานวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือ ตัวนวัตกรรมหรือปฏิบัติการ (Treatment) ที่นักวิจัยให้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาจหมายถึง สื่อ/ ชุดสื่อ หรือวิธีการใหม่ๆ ในการจัดการศึกษา ส่วนตัวแปรตาม คือ ตัวแปรที่เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการใส่ปฏิบัติการ เช่น ความรู้ ความพอใจ เจตคติ ทักษะ หรือสภาพการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เป็นต้น

5. เครื่องมือวิจัย ในงานวิจัยและพัฒนา เครื่องมือวิจัยในงานวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา ประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ คือ เครื่องมือทดลอง หรือชุดนวัตกรรม หรือชุดปฏิบัติการ การวิจัยและพัฒนาจะมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามารถของนักวิจัยในการแสวงหานวัตกรรมที่สร้างสรรค์ ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ (ลงทุนไม่มาก สะดวกใช้ สะดวกปฏิบัติ ให้ประสิทธิผลตามที่คาดหวัง) ซึ่งการแสวงหานวัตกรรมที่สร้างสรรค์ นักวิจัยจะต้องทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หรือกรณีตัวอย่างนวัตกรรมที่หลากหลาย ก่อนที่จะสังเคราะห์เป็น

นวัตกรรมที่จะนำมาทดลอง ทั้งนี้ นักวิจัยควรจะสามารถชี้บ่ง หรือระบุลักษณะที่เห็นว่าเป็นจุดเด่น ความสร้างสรรค์ หรือความเหมาะสมของนวัตกรรมได้อย่างชัดเจนอีกทั้งจะต้องเป็นนวัตกรรมที่มีความถูกต้อง เหมาะสมตามหลักวิชา

6. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลหรือเครื่องมือวัดตัวแปร ในการออกแบบด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะต้องวิเคราะห์บททวนวัตถุประสงค์ของการวิจัย กำหนดหรือระบุตัวแปรหรือประเด็นที่มุ่งศึกษา กำหนดแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความตรงหรือถูกต้อง กำหนดวิธีการหรือเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และกำหนดแนวทางการพัฒนาเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างชัดเจน

7. การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยและพัฒนา การเลือกใช้วิธีการทางสถิติ เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยและพัฒนาขึ้นอยู่กับชนิดของตัวแปรหรือตัวชี้วัดที่ทำการศึกษา ซึ่งโดยทั่วไป มักจะมีวิธีการทางสถิติดังต่อไปนี้

- วิเคราะห์ความถี่ ร้อยละ สำหรับตัวแปรตัดตอนทีวัดโดยเครื่องมือประเภทแบบตรวจสอบรายการ หรืออาจใช้การเปรียบเทียบสัดส่วนด้านสถิติอ้างอิง ไคสแควร์

- วิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนทดสอบความรู้ หรือคะแนนจากมาตรประมาณค่า และใช้สถิติอ้างอิง การทดสอบค่าที (t-test) สำหรับการเปรียบเทียบคะแนนทดสอบก่อนเรียนกับหลังเรียนหรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย 2 กลุ่ม หรือ การวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อการตรวจสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยกรณีทดสอบหลายกลุ่ม เป็นต้น

- ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อคำถามประเภทปลายเปิด หรือใช้เขียนแสดงความคิดเห็น หรือบรรยายสภาพความเปลี่ยนแปลงหลังการใช้นวัตกรรม

- การเลือกใช้วิธีการทางสถิติ ให้เน้นหลักการ “สามารถตอบคำถามวิจัยได้ ง่ายต่อการสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจ”

การเขียนรายงานการวิจัยและพัฒนา

การเขียนรายงานผลการวิจัยและพัฒนา มีจุดเน้นที่การบอกเล่ากระบวนการพัฒนาและผลการใช้นวัตกรรม พร้อมทั้งต้องแสดงผลงานที่ได้จากการพัฒนา คือ สื่อ/อุปกรณ์/ชิ้นงาน หรือรูปแบบทำงานอย่างชัดเจน

ในการนำเสนอผลงานวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ลักษณะการนำเสนอโดยทั่วไป จะปรากฏใน 2 ลักษณะคือ

1. ผลงานประเภทสิ่งประดิษฐ์ อาทิ พัฒนาสื่อ อุปกรณ์ ชิ้นงาน ฯลฯ การนำเสนอจะประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ 1) ตัวสื่อ/นวัตกรรม/สิ่งประดิษฐ์ และ 2) รายงานการพัฒนาหรือรายงานผลการทดลองใช้

2. ผลงานวิจัยและพัฒนาในลักษณะนี้จะมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความน่าสนใจ ความสร้างสรรค์ของตัวผลงาน/สื่อ/อุปกรณ์/ชิ้นงาน เป็นสำคัญ ผลงานประเภททดลองรูปแบบการบริหารจัดการ หรือรูปแบบการปฏิบัติงาน อาทิ ทดลองรูปแบบ การสอนรูปแบบการทำงานใหม่ๆ ฯลฯ ผลงานประเภทนี้มักนำเสนอเป็นเล่มเดียว ในลักษณะของรายงานการทดลอง/รายงานการพัฒนา โดยจะต้องอธิบายให้เห็นรูปแบบของนวัตกรรมอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

รูปแบบรายงานการวิจัย

การออกแบบรายงานการวิจัย หรือการกำหนดโครงสร้างของรายงานสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ มีความหลากหลายในลักษณะเดียวกับประเภทของการวิจัย รายงานการวิจัยแต่ละประเภทหรือแต่ละเรื่อง อาจมีกรอบโครงสร้างหรือจุดเน้นในการเรียบเรียงที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามเพื่อประโยชน์ในการสื่อสารให้เข้าใจตรงกันระหว่างนักวิจัย จึงมีแนวปฏิบัติในการเขียนรายงานการวิจัยที่ค่อนข้างจะเป็นสากล เป็นที่ยอมรับตรงกัน ดังรูปแบบต่อไปนี้

รูปแบบที่ 1 รูปแบบ “รายงานผลการพัฒนานวัตกรรม” มีส่วนประกอบที่สำคัญคือ

บทที่ 1 ความเป็นมาและเหตุผลในการพัฒนานวัตกรรม

บทที่ 2 แนวทางดำเนินการพัฒนานวัตกรรม

บทที่ 3 ผลการพัฒนานวัตกรรม

รูปแบบที่ 2 รูปแบบ “รายงานกิจวิชาการ” มีส่วนประกอบต่างๆ ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย

1.1 ความเป็นมาของการพัฒนานวัตกรรม

1.2 วัตถุประสงค์ของการพัฒนา

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการพัฒนานวัตกรรม

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนานวัตกรรม

บทที่ 3 วิธีดำเนินการพัฒนานวัตกรรม

บทที่ 4 ผลการพัฒนานวัตกรรม

รูปแบบที่ 3 รูปแบบ “รายงานเชิงวิชาการ” หรือ “รายงานการวิจัยทั่วไป”

เป็นรูปแบบของรายงานที่เป็นสากล โดยทั่วไปประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ส่วน คือ ส่วนนำ (preliminary section) ส่วนเนื้อเรื่อง (body of report) และส่วนอ้างอิง (referenced materials) แต่ละส่วนประกอบด้วยส่วนย่อยๆ ดังนี้

ส่วนนำ หรือส่วนประกอบตอนต้น ประกอบด้วย

- ปกนอก : ชื่อเรื่อง ชื่อผู้วิจัย สถานที่หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ
- ปกใน : เหมือนปกนอก
- บทคัดย่อ หรือ สรุปสำหรับผู้บริหาร
- กิตติกรรมประกาศ
- สารบัญ
- สารบัญตาราง
- สารบัญภาพ

ส่วนเนื้อเรื่อง ประกอบด้วย

บทที่ 1 บทนำ

- ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- ขอบเขตของการวิจัย
- นิยามศัพท์เฉพาะ
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- แนวคิด หรือสาระสำคัญเกี่ยวกับตัวนวัตกรรม
- แนวคิด แนวปฏิบัติในการพัฒนานวัตกรรม
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรม

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

- กรอบแนวทางการวิจัย
- ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง/แหล่งข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย
- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

- การวิเคราะห์ข้อมูล
- การนำเสนอข้อมูลผลการวิจัย

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล / ผลการวิจัย

ผลการวิจัยหรือผลการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

- สรุปย่อในเรื่องที่มาของการวิจัยและพัฒนา วัตถุประสงค์ของการวิจัยและ

วิธีดำเนินการวิจัย

- สรุปผลการวิจัย
- อภิปรายผล
- ข้อเสนอแนะ

ส่วนอ้างอิง ประกอบด้วย

- บรรณานุกรม
- ภาคผนวก
- ตัวอย่างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล
- รายงานผู้ทรงคุณวุฒิที่ช่วยพิจารณาความเหมาะสมของเครื่องมือเก็บรวบรวม

ข้อมูล

- ตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูล

โดยสรุป ในการเขียนรายงานการวิจัยและพัฒนา ผู้วิจัยอาจดำเนินการตามกรอบโครงสร้างของรายงานการวิจัยที่เป็นแบบสากลทั่วไป หรืออาจปรับเปลี่ยนโครงสร้างของรายงานให้เหมาะสมกับลักษณะหรือประเภทของการวิจัย อย่างไรก็ตามเนื้อหาสาระของรายงานจะต้องสะท้อนให้เห็นสาระที่สำคัญอย่างน้อย 3 ส่วน คือ 1) ความเป็นมาของปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2) แนวทางในการวิจัย และ 3) ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย ในกรณีของรายงานการวิจัยและพัฒนา จะต้องสื่อสารให้ทราบอย่างน้อย คือ 1) ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการพัฒนานวัตกรรม 2) วิธีดำเนินการพัฒนานวัตกรรม และ 3) ผลการพัฒนานวัตกรรม ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

การสื่อสาร

การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำมาสรุปใจความสำคัญตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการสื่อสารและประเภทของทฤษฎีการสื่อสาร
2. การสื่อสาร ความหมายและองค์ประกอบของการสื่อสาร
3. รูปแบบของการสื่อสาร
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร

1. ทฤษฎีการสื่อสาร¹⁴

คือ การอธิบายการสื่อสารในด้านความหมาย กระบวนการ องค์ประกอบ วิธีการ บทบาท หน้าที่ ผล อิทธิพล การใช้ การควบคุม แนวคิดของศาสตร์ต่าง ๆ แนวโน้มอนาคต และปรากฏการณ์เกี่ยวกับการสื่อสาร แต่การอธิบายต้องมีการอ้างอิงอย่างมีเหตุผลที่ได้จากหลักฐาน เอกสาร หรือปากคำของมนุษย์

ประเภทของทฤษฎีการสื่อสาร

ทฤษฎีการสื่อสารก็คือการอธิบายการสื่อสารในด้านความหมาย กระบวนการ องค์ประกอบ หลักการ วิธีการ บทบาทหน้าที่ ผล อิทธิพล การใช้ การควบคุม ปรากฏการณ์เกี่ยวกับการสื่อสาร สภาพปัญหา และแนวโน้มในอนาคต รวมทั้งการอธิบายแนวคิดของศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการสื่อสาร เราอาจจำแนกทฤษฎีการสื่อสารออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

(1) ทฤษฎีการสื่อสารแนวปฏิบัติ (Operational theory) ใช้เป็นหลักในการบริหารและ ปฏิบัติงานสื่อสารทุกประเภทในสาขาวิทยาศาสตร์ และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาสร้างเป็นกลยุทธ์ ทฤษฎีการสื่อสารแนวปฏิบัติสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในด้านการศึกษา การพัฒนาอารมณ์ และจิตใจ รวมทั้งการพัฒนาพฤติกรรม อาทิ การใช้สื่อเพื่อการเรียนรู้ ความเพลิดเพลิน ความบันเทิงหรือจิตบำบัด นอกจากนี้ยังจะเป็นประโยชน์ต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ผ่านช่องทางสื่อที่หลากหลาย อาทิ สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ภาพยนตร์ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์

(2) ทฤษฎีการสื่อสารแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์ (Scientific-philosophical theory) ใช้เป็นหลักในการแสวงหา หรือพิสูจน์ข้อเท็จจริง หรือสัจจะ ในเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อนำไปเป็นพื้นฐานหลักเพื่อการพัฒนาการบริหารหรือการปฏิบัติงานการสื่อสารทุกประเภท รวมทั้งใช้เป็น

¹⁴ อ้างอิงจากเอกสารทฤษฎีการสื่อสาร วันที่ 24 มิถุนายน 2552

หลักในการปรับปรุงวิพากษ์วิจารณ์สื่อ หรือการสื่อสารให้มีคุณค่าในเชิงสร้างสรรค์ เป็นการศึกษา ค้นคว้าลึกซึ้งในความหมายปรัชญา วัตถุประสงค์บทบาทหน้าที่ สิทธิเสรีภาพ และความรับผิดชอบของการสื่อสารประเภทต่าง ๆ แนวราบ ได้แก่ การศึกษาความสัมพันธ์เกี่ยวโยงระหว่างนิเทศศาสตร์กับศาสตร์อื่น ๆ อาทิ จิตวิทยา สังคมวิทยา สังคมศาสตร์แขนงต่าง ๆ

(3) ทฤษฎีการสื่อสารแนววิพากษ์(Critical theory) ใช้เป็นหลักในการศึกษาวิจัย และวิพากษ์วิจารณ์การสื่อสารภายในองค์กร การสื่อสารสาธารณะ การสื่อสารมวลชน การสื่อสารระหว่างประเทศ หรือการสื่อสารของโลก สามารถใช้เป็นพื้นฐานความคิดของการสร้างสรรค์สมมติฐานในงานวิจัย และการแสวงหาแนวหรือประเด็นในการวิพากษ์วิจารณ์สื่อหรือการสื่อสารโดยนักวิชาการ หรือนักวิจารณ์สื่อ (media critics)

2. การสื่อสาร ความหมายและองค์ประกอบของการสื่อสาร

ความหมายและองค์ประกอบของการสื่อสาร

การสื่อสาร (Communication) หมายถึง กระบวนการส่งข่าวสารข้อมูลจากผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้รับข่าวสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อชักจูงให้ผู้รับข่าวสารมีปฏิกิริยาตอบสนองกลับมา โดยคาดหวังให้เป็นไปตามที่ผู้ส่งต้องการ

องค์ประกอบของการสื่อสาร ประกอบด้วย

1. ผู้ส่งข่าวสาร (Sender)
2. ข้อมูลข่าวสาร (Message)
3. สื่อในช่องทางการสื่อสาร (Media)
4. ผู้รับข่าวสาร (Receivers)
5. ความเข้าใจและการตอบสนอง

กระบวนการสื่อสาร

กระบวนการสื่อสาร (Communication Process) เริ่มต้นจากผู้ส่งข่าวสาร (Sender) ทำหน้าที่เก็บรวบรวม แนวความคิดหรือข้อมูล จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ แล้วแปลงแนวความคิดหรือข้อมูลออกมาเป็น ข่าวสาร (Message) แล้วใส่รหัส (Encoding) ในรูปแบบตัวอักษร น้ำเสียง สัญลักษณ์ การเคลื่อนไหว ฯลฯ แล้วส่งไปยังผู้รับข่าวสาร (Receivers) ผ่านสื่อกลาง (Media) ในช่องทางการสื่อสาร (Communication Channels) ประเภทต่าง ๆ หรืออาจจะถูกส่งจากผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้รับข่าวสารโดยตรง เมื่อผู้รับข่าวสาร ได้รับข่าวสารแล้วจะถอดรหัส (Decoding) ตามความเข้าใจและประสบการณ์ในอดีต หรือสภาพแวดล้อมในขณะนั้น และมีปฏิกิริยาตอบสนองกลับไปยังผู้ส่งข่าวสารซึ่งอยู่ในรูปของความรู้ ความเข้าใจ การตอบรับ การปฏิเสธ

คุณลักษณะของผู้ประสบความสำเร็จในการสื่อสาร

1. มีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ
2. มีทักษะในการสื่อสาร
3. เป็นคนช่างสังเกต เรียนรู้ได้เร็ว และมีความจำดี
4. มีความซื่อตรง มีความกล้าที่จะกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง
5. มีความคิดสุขุม รอบคอบ
6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
7. คิดและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี
8. มีความสามารถแยกแยะและจัดระเบียบข่าวสารต่าง ๆ
9. มีความสามารถในการเขียนได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
10. มีศิลปะและเทคนิคการจูงใจคน
11. รู้ขั้นตอนการทำงาน
12. มีมนุษยสัมพันธ์ดี

วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

โดยทั่วไปวัตถุประสงค์ของการสื่อสารมีลักษณะคือ

1. การสื่อสารเพื่อควบคุม เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้ให้เป็นไปในทางที่ต้องการ
2. เพื่อรวบรวมข้อมูล ของตัวเรา (ประเมินตนเอง เพื่อพัฒนาตนเอง) ของบุคคลอื่น (เพื่อประเมินเกี่ยวกับตัวเรา เพื่อเรียนรู้ทัศนคติ ความเชื่อ ความคิดเห็น ค่านิยม) หรือรอบตัวเรา (เพื่อได้รู้การเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์และสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น)
3. เพื่อการสังคม เช่น การพบปะสังสรรค์ การประชุม สัมมนา การพูดคุย
4. เพื่อลดความตึงเครียด รู้สึกดีขึ้นถ้าเราได้ระบาย หรือได้พูดคุยปัญหาเกี่ยวกับเพื่อน

ลักษณะของการสื่อสาร

- การสื่อสารเกี่ยวข้องกับการ ก่อให้เกิดความหมายกับผู้ฟัง
- การสื่อสารเกี่ยวข้องกับการส่งข้อมูลจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง
- การสื่อสารเกี่ยวข้องกับการกระตุ้นเตือน ชักนำให้บุคคลคล้อยตามหรือเห็นด้วย
- การสื่อสารเกิดขึ้นตลอดเวลา : อาจไม่รู้ตัว หรือไม่ตั้งใจ ขณะอ่านหนังสือก็ได้ยินเสียงพูดของคนอื่น
- การสื่อสารมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ: ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ อารมณ์ ที่เปลี่ยนไป

- การสื่อสารทุกอย่างย่อมมีเป้าหมาย : เมื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ความสับสนจะน้อยลง
- การสื่อสารเป็นสังคมอย่างหนึ่ง: ความต้องการทางสังคม ทำให้คนอยากจะคบหาสมาคมกับบุคคลอื่น
- การสื่อสารทุกอย่างจะแสดงให้เห็นสองลักษณะของการสื่อสาร เช่น คำขอร้อง คำพูดที่สนุกสนาน สัมพันธ์กับท่าทางเช่นยิ้ม หัวเราะ
- การสื่อสารเป็นเรื่องสลับซับซ้อน เช่น การบอกเล่าเรื่องต่อกัน จะแตกต่างกันไป เพราะนำเอาพฤติกรรมเข้าไปเกี่ยวข้อง

ระดับกิจกรรมทางการสื่อสาร

1. ระดับตัวเอง : สื่อสารกับตัวเอง วิเคราะห์ตัวเอง เตือนตัวเอง
2. ระดับระหว่างบุคคล : ลดความกลัว สร้างความไว้วางใจกัน กล้าแสดงออก
3. ระดับกลุ่มย่อย : เป็นประชาธิปไตย ทุกคนมีส่วนร่วม ปรัชญาหรือ มีจุดหมายปลายทางเดียวกัน
4. ระดับเทคโนโลยี : รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์
5. ระดับชุมชน : กลุ่มเฉพาะ เพื่อแจ้งข้อมูล ชักชวนให้คล้อยตาม หรือเพื่อความบันเทิง
6. ระดับมวลชน : ใช้สื่อที่หลากหลายมากขึ้น

สภาพของการสื่อสาร (Communication Context)

- สภาพแวดล้อมที่มีตัวตน มองเห็นได้
- สภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ความสัมพันธ์ บทบาทหน้าที่
- สภาพทางด้านจิตวิทยา เช่นความรู้สึกเป็นมิตร
- สภาพทางด้านจังหวะเวลา เช่นกิจกรรมบางอย่างจะเกิดขึ้นในเวลากลางคืนเท่านั้น

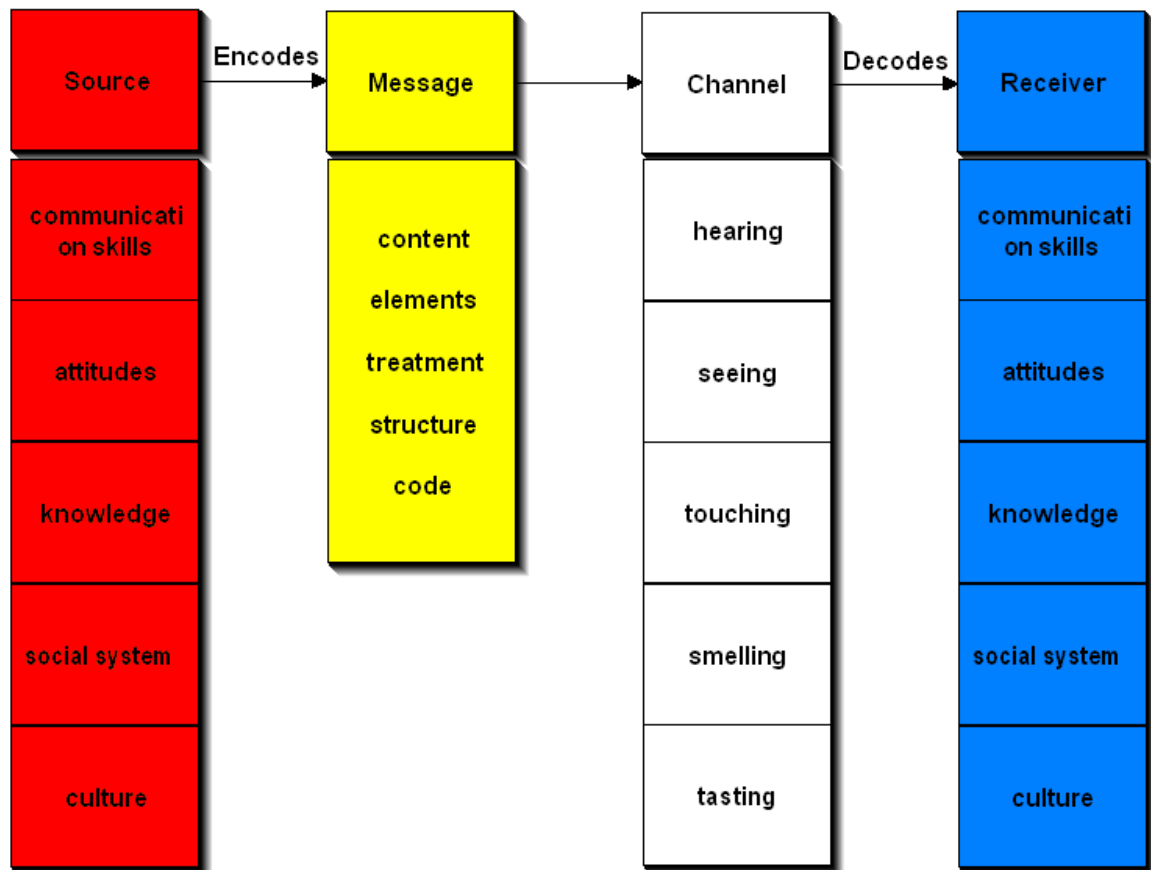
ผลกระทบจากการสื่อสาร

- ผลกระทบจากการสื่อสาร หมายถึง การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับข่าวในแนวทางที่ผู้ส่งข่าวต้องการ อาจเกิดขึ้นได้ ดังนี้
- การเปลี่ยนแปลงความรู้ : ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ
 - การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ : ทางบวก หรือลบ
 - การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม : การซื้อสินค้าเพิ่ม มาทำงานตรงเวลา การแต่งตัวที่เหมาะสม การบริโภคเพิ่มขึ้นหรือลดลง

3. รูปแบบของการสื่อสาร

3.1 รูปแบบการสื่อสารของบาร์นลันด์ (Barnlund's Transaction Model of Communication) ประกอบไปด้วย 1) แหล่งข่าว 2) ข่าวสาร 3) ช่องทาง 4) ผู้รับข่าว (David K. Berlo, *The Process of Communication* (New York: Holt, Rinehart, and Winston, 1960))

Berlo's Model of Communication

A Source encodes a message for a channel to a receiver who decodes the message: S-M-C-R Model.

3.2 แบบจำลองของทฤษฎีสารสนเทศของ เดวิด เค เบอร์โล (David K. Berlo) ที่พัฒนาไปเป็นแบบจำลองทางจิตวิทยาว่าด้วยองค์ประกอบของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่รู้จักกันดีในนามของ S M C R (Source, Message, Channel, Receiver) The Process of Communication, 1960) กระบวนการการสื่อสารที่เสนอ การเข้ารหัสและการถอดรหัส (encoding-decoding) ของผู้ส่งสารและผู้รับสารและทำให้เห็นว่าการสื่อสารของมนุษย์และของสื่อมวลชนจะมีประสิทธิผลสูงก็ต่อเมื่อการเข้ารหัสถอดรหัสที่ดี ผู้สื่อสารทั้งสองฝ่ายจะต้องมี

ความรู้ความสามารถในการแปลสารสนเทศ (information) เป็นสาร (message) และแปลงสารเป็นสารสนเทศได้ทั้งสองทิศทาง

3.3 รูปแบบการสื่อสารตามทฤษฎี S M C R ประกอบด้วย

ผู้ส่ง (source) ต้องมีความชำนาญ ทักษะ ทักษะ ความรู้ ระบบสังคม และวัฒนธรรม เป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการ “การเข้ารหัส” (encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสารมีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรจะสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

ข้อมูลข่าวสาร (message) เกี่ยวข้องด้านเนื้อหา ต้องมี องค์ประกอบ โครงสร้าง เนื้อเรื่อง การทำข่าว รหัส สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร

ช่องทางในการส่ง (channel) หมายถึง การที่จะส่งข่าวสารโดยการให้ผู้รับได้รับข่าวสาร ข้อมูลโดยผ่านประสาทรสสัมผัสทั้ง 5 หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น

ผู้รับ (receiver) ต้องมีความชำนาญ ทักษะ ความรู้ ระบบสังคม วัฒนธรรม เป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการ “การถอดรหัส” (decode) สาร เป็นผู้ที่มีทัศนคติ ระดับความ และพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่ง จึงจะทำให้การสื่อสารความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผล

ปัจจัยที่จะทำให้การสื่อสารตามทฤษฎี S M C R ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ได้แก่

1. ทักษะในการสื่อสาร (communication skills) หมายถึง ทักษะซึ่งทั้งผู้ส่งและผู้รับ ที่มีชำนาญในการส่งและการรับการเพื่อให้เกิดความเข้าใจกันได้อย่างถูกต้อง เช่น ผู้ส่งต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาพูดที่ถูกต้อง ชัดเจนฟังง่าย มีการแสดงสีหน้าหรือท่าทาง ลีลาในการพูดน่าฟัง หรือการเขียนด้วยถ้อยคำสำนวนที่ถูกต้องสละสลวยน่าอ่าน ส่วนผู้รับมีทักษะการฟังที่สามารถอ่านข้อความที่ส่งมาได้

2. ทัศนคติ (attitudes) เป็นทัศนคติของผู้ส่งและผู้รับซึ่งมีผลต่อการสื่อสาร ถ้าผู้ส่งและผู้รับ มีทัศนคติที่ดีมีการยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับต่อกันจะทำให้การสื่อสารได้ผลดี เช่น ถ้าผู้ฟังมีความนิยมชมชอบในตัวผู้พูดก็มักจะมีความเห็นคล้อยตามไปได้ง่าย

3. ระดับความรู้ (knowledge levels) ถ้าผู้ส่งและผู้รับมีระดับความรู้เท่าเทียมกันก็จะทำให้การสื่อสารนั้นลุล่วงไปด้วยดี ถ้ามีระดับที่แตกต่างกันต้องปรับความยากง่ายของข้อมูลที่จะส่งเพื่อให้สอดคล้องต่อความเข้าใจ

4. ระบบสังคมและวัฒนธรรม (socio - culture systems) การทำความเข้าใจระบบสังคมและวัฒนธรรมของผู้รับสารก็จะส่งผลต่อความสำเร็จต่อการสื่อสาร เช่น การให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส หรือวัฒนธรรมการกินอยู่ ฯลฯ ดังนั้น ในการติดต่อสื่อสารของบุคคลต่างวัฒนธรรม ต้องมีการศึกษาถึงกฎข้อบังคับต่าง ๆ ด้วย

7 c กับ การสื่อสารที่ดี

1. Credibility (ความน่าเชื่อถือ) สามารถทำให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อถือในสารนั้น ๆ
2. Content (เนื้อหาสาระ) มีสาระให้เกิดความพึงพอใจ เร่งเร้าและชี้แนะให้เกิดการตัดสินใจได้ในลักษณะอย่างไรบ้าง
3. Clearly (ความชัดเจน) การเลือกใช้คำหรือข้อความที่เข้าใจง่าย ๆ ข้อความไม่คลุมเครือนั่นเอง
4. Context (ความเหมาะสมกับโอกาส) การเลือกใช้ภาษาและใช้สิ่งทีส่งสารตลอดจนผู้รับเหมาะสมกับสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมนั้นๆ เพียงใด
5. Channel (ช่องทางการส่งสาร) การเลือกวิธีการส่งข่าวสารได้เหมาะสมและรวดเร็วที่สุดในลักษณะไหน
6. Continuity consistency (ความต่อเนื่องและแน่นอน) การสื่อสารกระทำอย่างต่อเนื่อง มีความแน่นอนถูกต้อง
7. Clarity of audience (ความสามารถของผู้รับสาร) การเลือกใช้วิธีการส่งสารซึ่งมั่นใจว่าผู้รับสารจะสามารถรับสารได้ง่ายและสะดวกโดยคำนึงถึงความรู้ เจตคติ อุปนิสัย ทักษะการใช้ภาษา สังคมวัฒนธรรมของผู้รับสารเป็นสำคัญ

3.4 รูปแบบการสื่อสารองค์กรเชิงบูรณาการ (Integrated Organizational Communication) สมควร กวียะ ได้นำเอาทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมมาปฏิรูปการประชาสัมพันธ์แบบดั้งเดิม สร้างเป็นทฤษฎีการประชาสัมพันธ์ใหม่ที่เรียกว่า การสื่อสารองค์กรเชิงบูรณาการ เสนอว่าองค์กรจะต้องปรับเปลี่ยนปรัชญา (1) จากการสื่อสารมิติเดียวมาเป็นการสื่อสารหลายมิติ (multi-dimensional communication) ใช้หลายสื่อ หลายทิศทาง และมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมทั้งองค์กรและสังคมอย่างเป็นธรรม (2) จากการสื่อสารถึงสาธารณชนหรือมวลชนมาเป็นการสื่อสารกับสมาชิกของสังคม เน้นสังคมภายในองค์กรและชุมชนรอบองค์กร ก่อน

ขยายขอบเขตออกไปสู่องค์กรอื่น และสังคมมวลชน (3) จากการสื่อสารโน้มน้าวใจให้คล้อยตามมา เป็นการสื่อสารเพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันบนพื้นฐานความแตกต่าง (oneness of differences) ของความรู้ ความคิด และบทบาทหน้าที่ (4) จากการสื่อสารเพื่อสร้างเสริมภาพลักษณ์ (mind image) ขององค์กรเพียงด้านเดียวมาเป็นการสื่อสารเพื่อส่งเสริมภาพจริง (real image) ที่แสดงความรับผิดชอบขององค์กรต่อสังคมต่อโลกและต่อชีวิตของเพื่อนมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นลูกค้าหรือกลุ่มเป้าหมายขององค์กรหรือไม่

3.5 รูปแบบการสื่อสารของลาสเวลล์ (Lesswell)

ฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell) ได้ทำการวิจัยในเรื่องการสื่อสารมวลชน ไว้ในปี พ.ศ. 2491 และได้คิดสูตรการสื่อสารที่ถึงพร้อมด้วยกระบวนการสื่อสารที่สอดคล้องกัน โดยในการสื่อสารนั้นจะต้องตอบคำถามต่อไปนี้ให้ได้คือ

ใคร พูดอะไร โดยวิธีการและช่องทางใด ไปยังใคร ด้วยผลอะไร

สูตรการสื่อสารของลาสเวลล์เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปโดยสามารถนำมาเขียนเป็นรูปแบบจำลองและเปรียบเทียบกับองค์ประกอบของการสื่อสารได้ดังนี้

- ใคร (Who) เป็นผู้ส่งหรือทำการสื่อสาร
- พูดอะไร ด้วยวัตถุประสงค์อะไร (Says what, with what purpose) เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับ เนื้อหาข่าวสารที่ส่งไป ผู้ส่งจะส่งเนื้อหาอะไรโดยจะเป็นข่าวสารธรรมดาเพื่อให้ผู้รับทราบความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละวัน และคาดว่าจะได้รับการตอบสนองจากผู้รับอย่างไรบ้าง
- โดยใช้วิธีการและช่องทางใด (By what means, in what channel) ผู้ส่งทำการส่งข่าวสารโดยการพูด การแสดงกริยาท่าทาง ใช้ภาพ ฯลฯ หรืออาจจะใช้อุปกรณ์ระบบไฟฟ้า เช่น ไมโครโฟน หรือเครื่องเล่นวีซีดี เพื่อถ่ายทอดเนื้อหาข่าวสารให้ผู้รับรับได้โดยสะดวก
- ส่งไปยังใคร ในสถานการณ์อะไร (To whom, in what situation) ผู้ส่งจะส่งข่าวสารไปยัง ผู้รับเป็นใครบ้าง เนื่องจากโอกาสอะไร ผู้ส่งย่อมต้องทราบว่าผู้รับเป็นกลุ่มใดบ้างเพื่อสามารถเลือกสรรเนื้อหาและวิธีการส่งให้เหมาะสมกับผู้รับ
- ได้ผลอย่างไรในปัจจุบัน และอนาคต (With what effect, immediate and long term ?) การส่งข่าวสารนั้นเพื่อให้ผู้รับฟังผ่านไปเฉย ๆ หรือจดจำด้วยซึ่งต้องอาศัยเทคนิควิธีการที่แตกต่างกัน

3.6 รูปแบบการสื่อสารทางเดียวเชิงเส้นตรงของแชนนันและวีเวอร์

คล็อด อี. แชนนัน (Claude E. Shannon) และวอร์เรนวีเวอร์ (Warren Weaver)

ได้คิดทฤษฎีการสื่อสารทางเดียวเชิงเส้นตรง การสื่อสารเริ่มด้วยผู้ส่งซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลทำหน้าที่ส่งเนื้อหาข่าวสารเพื่อส่งไปยังผู้รับ โดยผ่านทางเครื่องส่งหรือตัวถ่ายทอดในลักษณะของสัญญาณที่ถูกส่งไปในช่องทางต่าง ๆ กันแล้วแต่ลักษณะของการส่งสัญญาณแต่ละประเภท เมื่อทางฝ่ายผู้ได้รับสัญญาณแล้ว สัญญาณที่ได้รับจะถูกปรับให้เหมาะสมกับเครื่องรับหรือการรับเพื่อทำการแปลสัญญาณให้เป็นเนื้อหาข่าวสารนั้นอีกครั้งหนึ่งให้ตรงกับที่ผู้ส่งส่งมาก ในขั้นนี้เนื้อหาที่รับจะไปถึงจุดหมายปลายทางคือผู้รับตามที่ต้องการ แต่ในบางครั้งสัญญาณที่ส่งไปอาจถูกรบกวนหรืออาจมีบางสิ่งบางอย่างมาขัดขวางสัญญาณนั้น ทำให้สัญญาณที่ส่งไปกับสัญญาณที่ได้รับมีความแตกต่างกันเป็นเหตุให้เนื้อหาข่าวสารที่ส่งจากแหล่งข้อมูลไปยังจุดหมายปลายทางอาจผิดเพี้ยนไปนับเป็นความล้มเหลวของการสื่อสารเนื่องจากที่ส่งไปกับข้อมูลที่ได้รับไม่ตรงกัน อันจะทำให้เกิดการแปลความหมายผิดหรือความเข้าใจผิดในการสื่อสารกันได้

3.7 รูปแบบการสื่อสารเชิงวงกลมของออสกู๊ดและชแรมม์

ตามปกติแล้วในการสื่อสารระหว่างบุคคลและแบบกลุ่มบุคคลนั้น ผู้ส่งและผู้รับจะมีการเปลี่ยนบทบาทกันไปมาในลักษณะการสื่อสารสองทาง โดยเมื่อผู้ส่งได้ส่งข้อมูลข่าวสารไปแล้ว ทางฝ่ายผู้รับทำการแปลความหมายข้อมูลที่ได้รับมา และจะเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับกลับเป็นผู้ส่งเดิมเพื่อตอบสนองต่อ สิ่งที่ได้รับมา ในขณะเดียวกันผู้ส่งเดิมจะเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้รับเพื่อรับข้อมูลที่ส่งกลับมาและทำการแปลความหมายสิ่งนั้น ถ้ามีข้อมูลที่จะต้องส่งตอบกลับไปก็จะเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ส่งอีกครั้งหนึ่งเพื่อส่ง ข้อมูลกลับไปยังผู้รับเดิมการสื่อสารในลักษณะที่ทั้งผู้ส่งและผู้รับจะวนเวียนเปลี่ยนบทบาทกันไปมาในลักษณะเชิงวงกลมด้วยลักษณะดังกล่าวทำให้ชาร์ลส์ อี. ออสกู๊ด (Charles E. Osgood) และ วิลเบอร์ แอล. ชแรมม์ (Wilbur L. Schramm) ได้สร้างแบบจำลองการสื่อสารเชิงวงกลมขึ้น โดยเน้นถึงไม่เพียงแต่องค์ประกอบของการสื่อสารเท่านั้น แต่รวมถึงพฤติกรรมของทั้งผู้ส่งและผู้รับด้วยโดยที่แบบจำลองการสื่อสารเชิงวงกลมนี้จะมีลักษณะของการสื่อสารสองทางซึ่งตรงกันข้ามอย่างเห็นได้ชัดกับการสื่อสารทางเดียวเชิงเส้นตรงของแชนนันและวีเวอร์ ข้อแตกต่างอีกประการคือในขณะที่ความสนใจของแชนนันและวีเวอร์อยู่ที่ช่องทางการติดต่อระหว่างผู้ส่งและผู้รับ แต่ออสกู๊ดและชแรมม์ได้มุ่งพิจารณาและเฉพาะพฤติกรรมของผู้ส่งและผู้รับซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในกระบวนการสื่อสาร

จากทฤษฎีการสื่อสารที่กล่าวมาแล้วอาจสรุปได้ว่า ในการสื่อสารนั้นการที่ผู้ส่งและผู้รับจะสามารถเข้าใจกันได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะ ทักษะ ทักษะ ความรู้ ระบบสังคมและวัฒนธรรมของทั้งสองฝ่าย ถ้าทั้งผู้ส่งและผู้รับมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สอดคล้องกันมากจะทำให้การสื่อสารนั้นได้ผลดียิ่งขึ้น เพราะต่างฝ่ายจะมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และสามารถจัดอุปสรรคในการสื่อสารระหว่างผู้ส่งและผู้รับออกไปได้

4. เอกสารจากเวทีสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร

(ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล : 2542)¹⁵

การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงสังคม

นับเป็นเวลากว่าสี่ทศวรรษแล้วที่ประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทย ได้พยายามนำกระบวนการสื่อสารมาประยุกต์ใช้อย่างจริงจังในฐานะ “เครื่องมือ” ในการเปลี่ยนแปลงสังคม

ในยุคแรกของการใช้กลไกด้านการสื่อสารในฐานะเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคม ได้มุ่งเน้นการใช้การสื่อสารในการ “ขับเคลื่อน” สังคมต่างๆ ไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การก้าวสู่สังคมทันสมัยตามแบบฉบับของสังคมตะวันตกนั่นเอง โดยกรอบแนวคิดดังกล่าว รู้จักกันในนามของ “กระบวนการทัศนคติความทันสมัยนิยม” ของการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง (The Modernization Paradigm of Communication for Social Change)

ในเชิงหลักด้านการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม ภายใต้กระบวนการทัศนคติความทันสมัยนิยมกล่าวกันว่า การสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ การสื่อสารเป็นเงื่อนไขสำคัญ หรือเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย โดยยังมีการสื่อสารมากเท่าไร ก็ยิ่งส่งผลให้สังคมเปลี่ยนแปลงมากเท่านั้น

ในส่วนของการดำเนินการเปลี่ยนแปลงสังคมภายใต้บริบทของความทันสมัยนั้น ผู้บริหารประเทศต่างๆ ได้รับคำแนะนำจากองค์การสหประชาชาติ และได้รับอิทธิพลจากนักวิชาการชาวตะวันตก โดยเฉพาะในด้านการขยายโครงสร้างพื้นฐานของระบบสื่อสารมวลชน และการมุ่งเน้นการนำ “สื่อมวลชน” มาใช้เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยสื่อมวลชนทำหน้าที่สนับสนุนการทำงานของภาครัฐในการเผยแพร่แนวคิดและแนวปฏิบัติที่พึงประสงค์ และมีลักษณะ “สำเร็จรูป” ไปสู่สมาชิกในสังคม และนำเสนอภาพและบรรยากาศของ

¹⁵ วันที่ 2 – 4 เมษายน พ.ศ. 2542 : เอกสารสำหรับการประชุมกลุ่มย่อยว่าด้วยเรื่อง “องค์ประกอบในการขับเคลื่อนประชาสังคม” กลุ่มที่ 1 : พลเมืองกับการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงในการประชุมทางวิชาการประชาสังคม ครั้งที่ 1 ณ หอประชุมณัฐ ภูมิประวิติ สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายานครปฐม

สังคมทันสมัย ในซีกโลกตะวันตก ไปสู่ประชาชน เพื่อกระตุ้นให้ประชาชน “ปรับเปลี่ยน” ในเชิงความคิด การรับรู้ ทัศนคติ ไปในทิศทางที่พึงประสงค์ของผู้ปกครองประเทศได้ นอกจากนั้น สื่อมวลชนยังมีบทบาทในการสร้างแรงบันดาลใจให้ประชาชนกระตือรือร้นและพยายามทุกวิถีทางในการก้าวเข้าสู่ความทันสมัย เจกเช่นกับสมาชิกในสังคมตะวันตกอย่างรวดเร็ว ในขณะที่สื่อบุคคลจะทำหน้าที่ตอกย้ำข้อมูลข่าวสารที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชน เพื่อให้ประชาชนเป้าหมายยอมรับและปฏิบัติตาม “แนวคิดสำเร็จรูป” แบบตะวันตกดังกล่าว

ในกรณีกระบวนการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม ภายใต้บริบทของความทันสมัยนิยม ไม่ประสบความสำเร็จ อุปสรรคประการสำคัญที่มักได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึง ได้แก่ ปัจจัยภายในสังคม อาทิ การที่ประชาชนมีแนวคิดแบบดั้งเดิม ขาดการศึกษา ไร้อารยธรรม (แบบตะวันตก) ตลอดจนค่านิยมในสังคมซึ่งล้าสมัย หรือคร่ำครึ เป็นต้น โดยปราศจากการพิจารณาถึงความแตกต่างด้านบริบททางสังคม ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ตลอดจนประสบการณ์มีหลากหลายของสังคมต่างๆ

เราอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงในแบบฉบับทันสมัยนิยมดังกล่าว สะท้อนกระบวนการสื่อสารทางเดียว ในเชิงอำนาจนิยม เป็นการสื่อสารจากบนลงล่าง ซึ่งได้แก่ การสื่อสารจากผู้มีอำนาจในสังคม (รัฐ) ไปสู่ประชาชน ซึ่งดูราวกับว่าไม่มีปากมีเสียง (passive audience) เพื่อให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ภาครัฐต้องการ

กระบวนการสื่อสารที่เน้นหนักการใช้ “สื่อมวลชน” เป็นกลไกในการกระตุ้นให้เกิดความทันสมัยแบบตะวันตก นำไปสู่สภาพที่พึงปรารถนามากมาย อาทิ การรับค่านิยมตะวันตกมาใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะค่านิยมเชิงบริโภคนิยมในหมู่ประชาชน และกระแสทุนนิยมในการดำเนินธุรกิจในการต่างๆ รวมทั้งวงการสื่อสารมวลชนที่มุ่งเน้นการดึงดูดผลกำไร มากกว่าการทำประโยชน์เพื่อสังคม นอกจากนั้นยังมีปัญหาการพึ่งพิงเทคโนโลยีการสื่อสารจากตะวันตก การใช้มาตรฐานของรายการ หรือเครื่องมือสื่อสารของประเทศทางตะวันตกเป็นเกณฑ์ในการกำหนดมาตรฐานของคุณภาพสื่อในประเทศอื่นๆ ตลอดจนการมองสื่อมวลชนในเชิงองค์กรธุรกิจที่เน้นแสวงหากำไร มากกว่าการทำประโยชน์เพื่อสังคม

นอกจากนั้นผลการเปรียบเทียบปริมาณข้อมูลข่าวสารที่หมุนเวียนในประเทศต่างๆ ยังพบว่า ข้อมูลข่าวสาร ความบันเทิงส่วนใหญ่ไหลจากกลุ่มประเทศตะวันตกไปยังประเทศอื่นๆ ในขณะที่แทบไม่พบข้อมูลข่าวสารจากประเทศอื่นๆ ที่เผยแพร่ในประเทศตะวันตก นอกจากข่าวสารด้านลบเกี่ยวกับประเทศนั้นๆ และแทบไม่พบข้อมูลข่าวสารที่หมุนเวียนกันระหว่างประเทศอื่นๆ ที่ไม่ใช่ประเทศตะวันตก จากสภาพการณ์ดังกล่าว ทำให้มีผู้ขนานนามกระบวนการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยแบบตะวันตก ว่าเปรียบเสมือนการถูกรอบงำโดยลัทธิจักรวรรดินิยมแบบใหม่ ซึ่งได้แก่ จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม ซึ่งขยายเครือข่ายผ่านข้อมูลข่าวสาร

และความบันเทิงแบบตะวันตก และเริ่มเรียกร้องให้มีการจัดระเบียบโลกด้านข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสารกันใหม่ (New World Information and Communication Order : NWICO)

จากสภาพปัญหาด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาการสื่อสารที่ปรากฏดังกล่าว ผนวกเข้ากับการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ ทั่วโลก เพื่อแสวงหาเสรีภาพ และความเท่าเทียมกัน ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1970 และต้นทศวรรษที่ 1980 อาทิ กลุ่มสิทธิมนุษยชน สิทธิสตรี กลุ่มพิทักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มเรียกร้องประชาธิปไตยในประเทศคอมมิวนิสต์ หรือประเทศเผด็จการ เป็นต้น นำไปสู่การจุดประกายแนวคิดของการสื่อสาร ภายใต้กรอบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบใหม่ ซึ่งรู้จักกันในนาม “กระบวนทัศน์ทางเลือกของการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม” (The Alternative Paradigms Communication for Social Change) โดยมุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาหนทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน สังคม ประเทศหรือระดับโลกต่อไป

กระบวนกรสื่อสารภายใต้กระบวนทัศน์แบบทางเลือก นับได้ว่าเป็นภาระกิจอันใหญ่ยิ่งของทุกฝ่ายสาเหตุส่วนหนึ่ง เนื่องจาก กระบวนทัศน์แบบทางเลือกไม่เน้นสูตรสำเร็จรูป ไม่เน้นการนำเสนอเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมเชเช่นกระบวนทัศน์ความทันสมัยนิยม แต่มุ่งเน้นกระบวนการค้นหาเส้นทางที่เหมาะสมในการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม ระดับชุมชน และระดับบุคคล อย่างไม่จำกัดทิศทาง ขอบเขต หรือเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน โดยมองว่าการเปลี่ยนแปลงสังคม อาจมีความหลากหลายและแตกต่างกันไป (pluralistic/ multiplicity in one world) ตามความเหมาะสมของสังคมท้องถิ่น และตามความต้องการของสมาชิกในสังคมดังกล่าว

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้กระบวนกรสื่อสารแบบทางเลือก ไม่ได้เน้นความสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารแบบทิศทางเดียว (one-way communication) จากบนลงล่าง(top-down)แต่มุ่งเน้นกระบวนกรสื่อสารสองทางแบบต่อเนื่อง (two-way interactive communication) ในแนวนอน (horizontal communication) ในหมู่สมาชิกของสังคมโดยอาจใช้วิธีการการสื่อสารหลากหลายกันไป อาทิ การสื่อสารแบบตัวอย่ง การสื่อสารของกลุ่มบุคคล ตลอดจนกรการสื่อมวลชน หรือสื่อสมัยใหม่รูปแบบต่างๆ

นอกจากนั้น กระบวนกรสื่อสารแบบทางเลือก มุ่งเน้นความสำคัญของไปที่ “เนื้อหา” ของสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร(information exchange)การตีความสาร(message interpretation) ตลอดจนกรวิเคราะห์บริบททางการสื่อสารในเชิงวิพากษ์ มากกว่าการให้ความสำคัญกับกระบวนกรส่งสาร จากผู้ส่งสารผ่านสื่อประเภทต่างๆ ไปยังผู้รับสารและการสนใจการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้รับสาร

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งของกระบวนการแบบทางเลือกในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ กระบวนการสนทนาโต้ตอบกัน (dialectic process) ของสมาชิกในสังคม บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน (equal basis) เพื่อค้นหาแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสังคม และดำเนินการร่วมกัน ในขณะที่บทบาทของภาครัฐบาลว่าเป็น ผู้ให้การสนับสนุน (facilitator) การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ

สืบเนื่องจากการที่กระบวนการแบบใหม่นี้ให้ความสำคัญกับการสื่อสารสองทางแบบต่อเนื่อง ทำให้กระบวนการสนทนาโต้ตอบกันระหว่างสมาชิกในสังคม เป็นสิ่งที่มีบทบาทสำคัญ โดยเชื่อว่า การสนทนาโต้ตอบกันของสมาชิกในสังคมก็คือการระดมสมองของสมาชิกในสังคมนั้นเอง (brainstorming) ซึ่งการสนทนาโต้ตอบกันในลักษณะดังกล่าว เป็นเสมือนการเปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมได้หันหน้าเข้าหากัน พูดคุย เจรจกกัน เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลข่าวสารเบื้องต้น หลักการ และแนวทางที่หลากหลาย สำหรับการตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับสังคมของตน

นอกจากนั้นการสนทนาโต้ตอบระหว่างบุคคล หรือ กลุ่มบุคคลดังกล่าว ยังเป็นการฝึกสมาชิกในสังคมเกี่ยวกับกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมรับฟัง และเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคมกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน ตลอดจนกระบวนการร่วมกันค้นหาแนวทาง และการตัดสินใจร่วมกันบนพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์ ซึ่งกระบวนการดังกล่าว ก็คือ กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (participatory communication process) ของสมาชิกในสังคมอันจะนำไปสู่การเกิดสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (public conscientization) และกระบวนการเรียนรู้กัน (learning process) ระหว่างสมาชิกในสังคม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม

อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น ได้แก่ ปรัชญาและแนวคิดด้านประชาธิปไตยทางการสื่อสาร (democratic communication) กล่าวคือ กระบวนการสนทนาโต้ตอบกันระหว่างสมาชิกในสังคมจำเป็นต้องดำเนินไป โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล สิทธิ และเสียงของบุคคลในการแสดงความคิดเห็น (right to communicate) โอกาสในการรับรู้ และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง (accessibility to information) การมีจิตสำนึกในเชิงประโยชน์ของสาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนตัว การตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตน การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการปฏิบัติตามแนวทางที่ได้รับการเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ เป็นต้น โดยเชื่อกันว่า ปรัชญาการสื่อสารเชิงประชาธิปไตยดังกล่าวจะนำไปสู่ การเพิ่ม “พลัง” (empowerment) ให้กับสมาชิกในสังคม การกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม หรือ

โครงการต่างๆ ที่ได้ร่วมกันกำหนด ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเอาใจใส่ดูแล และตรวจสอบโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

การสื่อสาร กระบวนทัศน์ทางเลือก

นายแพทย์ ประเวศ วะสี ได้เน้นบทบาทของการติดต่อสื่อสารของประชาชนในการสร้างความเป็นชุมชน (community building) ไว้ว่า ความเป็นชุมชนเกี่ยวข้องกับการที่มีคนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเชื่อในระบบคุณค่าบางอย่างมีการติดต่อสื่อสารกัน มีการเอื้ออาทรกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน และมีการจัดการ ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบัน โดยเฉพาะระบบเครือข่ายการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ (internet) ยังเป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกัน ติดต่อ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และเรียนรู้ร่วมกันไปทั่วโลก

ส่วนดร.อเนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ต่อยอดบทบาทของการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการสื่อสารในกลุ่มบุคคล ว่ามีส่วนเอื้อต่อการเป็นประชาสัมพันธ์ โดย ดร.อเนก มองว่า ในการเป็น “อารยะ” (civil) นั้น บุคคลจำเป็นต้องพัฒนาทักษะการสื่อสารขั้นพื้นฐาน คือ “การรู้จักรับฟังกัน” แทนการแข่งกร้าว ไม่รับฟังกัน ว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในเกิดประชาสัมพันธ์

ในขณะที่ ดร.ชาติชาย ณ เชียงใหม่ มองว่า ปัจจัยหลักประการสำคัญที่เอื้อต่อความเป็นประชาสังคม ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคม โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านข้อมูลข่าวสาร และด้านการสื่อสารภายในตัวบุคคล อาทิ ค่านิยมใหม่ๆ ความรู้สึกรักอยากเข้ามามีส่วนร่วม ความอยากรู้เห็นความตระหนักในเรื่องต่างๆ ของสังคม ตลอดจนวิถีการสื่อสารระหว่างสมาชิกในสังคมแบบ “เปิด” อันได้แก่การบอกข้อมูลข่าวสารให้ได้รับรู้กัน เป็นต้น

ส่วนในต่างประเทศ เดวิท แมทิวส์ ประธานมูลนิธิแคตเตอร์ริง ได้สะท้อนความสำคัญของกระบวนการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง ไว้ในหนังสือเรื่อง “จากปัจเจกสู่สาธารณะ กระบวนการเสริมสร้างชุมชนในเข้มแข็ง” ซึ่งแปลและเรียบเรียงโดย วิรุฒิ เสนาคม ในหนังสือดังกล่าว เดวิท แมทิวส์ ได้เน้นความสำคัญของช่องทาง หรือเครือข่ายทางการสื่อสารว่า เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของประชาสังคมที่เข้มแข็ง โดยเดวิท แมทิวส์ ได้อ้างถึงข้อค้นพบจากงานวิจัยของโรเบิร์ต พัทแนม วอน กรีสแฮม และดักลาส นอร์ธ ว่า พื้นฐานสำคัญประการหนึ่งในการสร้างความเป็น “พลเมือง” ให้กับประชาชน ได้แก่ ช่องทาง หรือเครือข่ายการสื่อสารที่เป็นทางการ อาทิ การประชุมเมือง ตลอดจนช่องทาง และเครือข่ายการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ อาทิ การพบปะพูดคุยของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในสถานที่ต่างๆ โดยช่องทาง หรือเครือข่ายการสื่อสารเหล่านั้นจะเป็นกลไกหลักที่นำไปสู่เจตจำนงทางการเมือง การสร้างสำนึกสาธารณะ การเรียนรู้ร่วมกัน การกำหนดประเด็นปัญหาสาธารณะและค้นหาทางเลือกสำหรับชุมชนโดยเดวิท แมทิวส์ ได้เน้นหนักเกี่ยวกับ

“กระบวนการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์ (deliberative dialogue) ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ตลอดจนการร่วมกันดำเนินและประเมินผลกิจกรรมสาธารณะ

นอกเหนือจากกระบวนการสื่อสารภายในบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนเพื่อผลักดันกระบวนการประชาสังคมแล้วนั้น สื่อมวลชนยังคงเป็นเสมือนเครื่องมือสำคัญในการก้าวสู่ความเป็นประชาสังคม และทำหน้าที่สะท้อนภาพประชาสังคม โดยในส่วนของสื่อมวลชน แจน ซาฟ เฟอร์ ผู้อำนวยการของ พิวเตอร์สำหรับงานข่าวเพื่อประชาสังคม (Pew Center for Civic Journalism) ได้กล่าวว่า งานข่าวเพื่อประชาสังคมจะเกิดขึ้นได้ หากมีการเปลี่ยนแปลงอย่างน้อย 3 ประการ โดย**ประการที่หนึ่ง**ได้แก่ การเปลี่ยนวัฒนธรรมในห้องข่าว โดยเน้นการนำเสนอข่าว โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง เน้นหนักการฟังเสียงประชาชน และการนำเสนอสิ่งที่เป็นประเด็นสนทนาต่างๆ ในชุมชน ตลอดจนเน้นการนำเสนอประเด็นปัญหา สารต่างๆ อย่างเที่ยงตรง เจาะลึกในทุกมุมมอง และเปิดกว้างให้สมาชิกในชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับประเด็นปัญหาเหล่านั้น การเปลี่ยนแปลง**ประการที่ 2** ได้แก่ การเปลี่ยนคำศัพท์ต่างๆ ที่ใช้ในข่าว โดยแจน ซาฟเฟอร์ เชื่อมั่นว่า การข่าวเพื่อประชาสังคมจะได้รับความสนใจอย่างสูง หากมีการใช้คำศัพท์ หรือภาษาที่สะท้อนความเป็น “ประชาชน” มากขึ้น และการเปลี่ยนแปลง**ประการที่ 3** ได้แก่ การเปลี่ยนระบบการให้รางวัลสำหรับข่าว หรือนักข่าว ซึ่งอาจนำไปสู่การกระตุ้นความสำคัญของข่าวในเชิงประชาสังคมมากขึ้น

“พลเมือง” กับการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม

ในมุมมองเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นประชาสังคมนั้น เราอาจกล่าวได้ว่าสมาชิกในสังคมจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนขั้นพื้นฐานด้านการสื่อสารอันได้แก่ **การปรับเปลี่ยน “วัฒนธรรม” การสื่อสารของบุคคล** ตั้งแต่ระบบความคิด ทักษะ การฟัง การพูด การอ่าน การตัดสินใจ การกระทำและการใช้ชีวิตของบุคคล เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นสิ่งที่ท้าทาย และใช้เวลาในการฝึกฝน ตัวอย่างเช่น

ในส่วนของการปรับเปลี่ยนระบบการคิดและทัศนคติ บุคคลจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนความคิดจากการครอบครองผู้อื่น หรือคนภายนอกให้หยิบนั่นความช่วยเหลือต่างๆ ให้ตน มาเป็นการคิดพึ่งตนเอง และคิดที่จะช่วยเหลือตนเองตามศักยภาพที่เหมาะสม บุคคลที่เคยคิดทอดทิ้งในการต่อสู้ พ้นผ่านอุปสรรคต่างๆ ก็หันมาคิดที่จะอดทน เข้มแข็ง และต่อสู้กับอุปสรรคเหล่านั้น บุคคลที่เคยคิดแบ่งแยกชนชั้น ดูถูกเหยียดหยามผู้อื่น ก็ต้องฝึกคิดว่า ทุกคนเท่ากัน มีสิทธิหน้าที่และความเสมอภาคเท่ากัน นอกจากนั้นบุคคลยังควรฝึกคิดในเชิงบวก แทนการคิดในเชิงลบ หรือการมุ่งหา “แพะ” มารับผิด ควรฝึกคิดใช้เชิงสร้างสรรค์ แทนการคิดลอกเลียนแบบผู้อื่น

ในส่วนของการปรับเปลี่ยนวิธีการพูด บุคคลที่เคยพูดแบบ “สั่งการ” ก็ควรฝึกฝนทักษะการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในแนวระนาบ เสมือนเป็นญาติกัน ส่วนบุคคลที่เคยเอาแต่ทำตาม “คำพูด” หรือ “คำบัญชา” ของผู้อื่น ก็ต้องฝึกที่จะกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นของตน และกล้าแย้งผู้อื่น บนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้อง ตลอดจนกล้าที่จะแสดงความรับผิดชอบต่อความคิดที่ตนนำเสนอไป นอกจากนั้นบุคคลควรระวังการใช้คำศัพท์ คำแสดง หรือสำนวนภาษาต่างๆ ไม่ให้ไปกระทบ กระเทียบ หรือดูถูกความคิดของผู้อื่น ไม่ว่าจะเจตนาหรือไม่ก็ตาม

ในส่วนของ**ทักษะการฟัง** บุคคลที่เคยยึดมั่นแต่ความคิดของตน โดยไม่สนใจฟังผู้อื่น ก็ต้องเริ่มหันมาสนใจความคิดของผู้อื่น และเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น บุคคลที่ไม่เคยฟังข้อมูลข่าวสารต่างๆ เลย ก็ต้องเริ่มหันมาสนใจ รับฟังเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง และความเคลื่อนไหวต่างๆ ในสังคม

นอกจากนั้นบุคคลยังจำเป็นต้องเพิ่มทักษะในการอ่าน การฝึกฝนการค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องต่างๆ ให้มากขึ้น การรวบรวมฟังคำบอกเล่าจากผู้อื่นแต่เพียงอย่างเดียว หรือแม้แต่การค้นคว้าอ่านข้อมูลข่าวสารจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง เป็นสิ่งที่ไม่พอเพียงสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ข้อมูลข่าวสาร แต่บุคคลจำเป็นต้องหาข้อมูลในเรื่องต่างๆ จากหลายแหล่งข้อมูลและพิจารณาถึงที่มาที่ไป ตลอดจนความสมเหตุสมผลของแหล่งข้อมูลดังกล่าวด้วย

ในส่วนของการ**ตัดสินใจ** บุคคลควรพิจารณาและตัดสินใจบนรากฐานของข้อมูลและเหตุผลรอบด้าน ตลอดจนน้ำหนักของข้อมูลเหล่านั้น แทนการตัดสินใจจากข้อมูลด้านเดียว หรือตัดสินใจตามความรู้สึก หรือกระแสต่างๆ ที่เกิดขึ้น

ในส่วนของการ**กระทำ** บุคคลที่เคยคิดจะทำงานแบบตัวคนเดียว ข้ามมาคนเดียว หรือทำตัวเป็นวีรบุรุษหรือวีรสตรี หรือแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ก็ควรฝึกที่จะทำงานเป็นทีม ฝึกประสานงานกัน ฝึกไว้วางใจ และเชื่อมั่นในการกระทำของทีมงาน ตลอดจนเรียนรู้การกระทำต่างๆ ร่วมกัน บุคคลที่เคยทำสิ่งต่างๆ แบบเอาแต่ใจตนเองก็ต้องรู้จักฝึกอดทน อดกลั้น อดใจ และหันมาสนใจการกระทำของผู้อื่น และยอมรับในการกระทำที่หลากหลายบุคคลที่เคยทำสิ่งต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของตน และพวกพ้อง ก็ต้องฝึกการกระทำโดยยึดมั่นในจริยธรรม และความยุติธรรม ตลอดจนเสียสละเพื่อสาธารณชน นอกจากนั้นบุคคลที่เคยทำตามสิ่งที่คนอื่นคิดและบอกให้ทำโดยไม่คิดที่จะโต้แย้ง ก็ต้องหันมาทบทวนวิเคราะห์ และกำหนดการกระทำในสิ่งที่เหมาะสมและสะท้อนให้เห็นความรับผิดชอบต่อสังคม

ในด้านของการ**ใช้ชีวิต** บุคคลที่เคยใช้ชีวิตแบบเฉื่อยชา อยู่ไปวันๆ หรือเฉยเมยต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ก็ต้องเปลี่ยนมาเป็นการกระตือรือร้น ติดตามข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหว และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น บุคคลที่เคยใช้ชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ก็

ต้องเริ่มหันหน้าเข้าหากัน รับฟังและร่วมมือกับสมาชิกอื่นๆ ในสังคม ค้นหาแนวทางที่เหมาะสมในการเปลี่ยนแปลงสังคม เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของบุคคลเหล่านั้น จำเป็นที่ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของ “ความสมัครใจ” มากกว่าการพยายามค้นหา “ผู้นำ” ในสังคม เพื่อทำหน้าที่บังคับบัญชากลุ่มเป้าหมายให้เปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นยังอาจเปิดโอกาสให้แรงกดดัน (pressure) ระหว่างกัน ของกลุ่มสมาชิกในสถาบันต่างๆ อาทิ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา องค์กร หน่วยงานต่างๆ ฯลฯ ทำหน้าที่กระตุ้น และผลักดันให้สมาชิกในกลุ่ม และกลุ่มพันธมิตรต่างๆ เปลี่ยนแปลงในที่สุด

นอกจากนั้นปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการสื่อสาร และรูปแบบการใช้ชีวิตของสมาชิกในสังคม เพื่อเตรียมพร้อมกับการเป็น “พลเมือง” ที่ดีในสังคมแล้ว **การปรับเปลี่ยนแปลงระบบการสื่อสารในสังคม** ก็อาจเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่เอื้อต่อการก้าวไปสู่ความเป็น “พลเมือง” ของสมาชิกด้วย โดยระบบการสื่อสารในอุดมคติของสังคมของพลเมือง มักประกอบด้วย ระบบการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารต่างๆ ภายในสังคม และระหว่างสังคมต่างๆ สูง ระบบเครือข่ายการสื่อสารที่เชื่อมโยงสมาชิกในสังคมเข้าด้วยกัน ระบบที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่สำคัญ และใช้เวทีการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ การแสดงออกทางความคิด และการแสวงหาแนวทางร่วมกันในการเปลี่ยนแปลงสังคม นอกจากนั้นยังเกี่ยวข้องกับนโยบายส่งเสริม “การรู้เท่าทันสื่อ” ต่างๆ โดยเฉพาะสื่อกระแสหลักที่นับวันจะมีความหลากหลาย บิดเบือน และมุ่งเน้นไปในเชิงธุรกิจ ตลอดจนการนำเสนอสื่อทางเลือก หรือเวทีใหม่ๆ ในการสื่อสารสำหรับสาธารณชน โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม เป็นประการสำคัญ

นอกเหนือจากการปรับเปลี่ยนระบบการสื่อสารแล้ว กระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของบุคคลที่ทำงานในแวดวงสื่อมวลชน ในการทบทวนและปรับเปลี่ยนแนวทางการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร โดยมุ่งเน้นเสนอข้อมูลข่าวสารด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม เน้นหนักนำเสนอเนื้อหาสาระแทนการมุ่งเน้นนำเสนอเฉพาะสิ่งที่ขายได้เท่านั้น นอกจากนั้นควรมุ่งเน้นการเสนอข่าวสารรอบด้าน ดีและไม่ดีเจาะลึกข้อมูล โดยคำนึงถึงข้อเท็จจริง และการตรวจสอบสภาพปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารประเทศ แทนการนำเสนอข้อมูลตามกระแส หรือการสร้างกระแสสังคม หรือการทำงานเพื่อตอบสนองบุคคลบางกลุ่มเท่านั้น ตลอดจนการเปิดช่องทางเลือกสำหรับนำเสนอปัญหาต่างๆ ผ่านสื่อให้มากขึ้นและประสานงานกับสมาชิกในสังคมในการหาทางออกร่วมกัน

(ประเวศ วะสี : 2553)¹⁶ 8 แนวทางของสื่อในการสร้างพลังการเปลี่ยนแปลงสังคม

1. สื่อสามารถร่วมกันช่วยสร้างจิตสำนึกใหม่ให้คนไทยได้
2. คณะนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์สื่อสารมวลชนควรให้นักศึกษาร่วมช่วยทำเรตติ้งสื่อเพื่อสะท้อน ปัญหา
3. เสนอกระบวนการสามเส้า โดยสื่อ นักวิชาการ และภาคสังคม ต้องเรียนรู้ปฏิบัติการร่วมกัน (Interactive Learning to action) เพื่อให้เกิดความเข้าใจกัน ซึ่งตอนนี้เราขาดความเข้าใจกัน
4. มหาวิทยาลัยต้องร่วมกันช่วยหนุน ให้นักข่าวให้ได้เรียนต่อและให้ได้พัฒนาตนให้เก่งมีความรู้ อย่างน้อย 1,000 คน ซึ่งนักข่าวจะเป็นคนสำคัญในการเชื่อมโยงความรู้ให้คนในสังคม
5. ดึงภาคธุรกิจมาร่วมกันช่วยหนุนการสื่อสารที่ดีเพื่อสังคม
6. องค์การสื่อทีวีไทยควรปรับตัวเป็นองค์กรการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ครบวงจร ให้สังคม
7. ให้มีคณะทำงานศึกษาเรื่องสร้างการสื่อสารที่สร้างสรรค์
8. ควรตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการสื่อสารครบวงจร อาจเป็นสวรส.ภาคการสื่อสาร

นโยบายสาธารณะ

วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของงานวิจัยคือการพยายามหาช่องทางในการนำข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยไปใช้ในการกำหนดนโยบายของหน่วยงานทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ จึงขอนำเสนอนโยบายสาธารณะในหลายมิติดังนี้ กระบวนการนโยบายสาธารณะ นโยบายสาธารณะที่ดี การเคลื่อนไหวนโยบายสาธารณะอย่างกว้างขวางและเป็นกลาง การมีส่วนร่วมเสนอประเด็นนโยบายสาธารณะอย่างกว้างขวาง เวทีนโยบายสาธารณะ

องค์ประกอบของกระบวนการนโยบายสาธารณะ

กระบวนการนโยบายสาธารณะ ควรประกอบด้วยบุคคล 3 ประการ (ประเวศ วะสี , 2549)¹⁷ กล่าวถึงนโยบายสาธารณะไว้ ดังนี้คือ

¹⁶ วันที่ 1 กรกฎาคม 2553 ณ โรงแรมปทุมวันปริ้นเซส เสวนาโต๊ะกลมปฏิรูปโทรทัศน์เพื่อปฏิรูปประเทศไทย โดยในช่วงเข้ามบรรยายพิเศษ เรื่อง "โทรทัศน์ต้องช่วยกันปฏิรูปประเทศไทยให้น่าอยู่ที่สุดในโลก"

¹⁷ วันที่ 17 พฤษภาคม 2549 : กระบวนการนโยบายสาธารณะ(Public Policy Process)

1) **เป็นกระบวนการทางปัญญา** ใช้หลักฐานข้อเท็จจริงที่ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์มาอย่างดีจนเป็น “ความรู้” ที่เรียกว่าเป็นการสร้างนโยบายที่อยู่บนฐานของความรู้ (Knowledge – based policy formulation)

2) **เป็นกระบวนการทางสังคม** นโยบายกระทบสังคมทั้งหมดอย่างรุนแรง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคือสังคมควรเข้ามามีบทบาทพร้อมเรียนรู้ ร่วมกำหนดนโยบาย เป็นกระบวนการเปิดเผยโปร่งใส และเป็นไปตามรัฐธรรมนูญรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 76 กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย

3) **เป็นกระบวนการทางศีลธรรม** กระบวนการนโยบายสาธารณะควรมีอุดมคติเพื่อความถูกต้องดีงามและประโยชน์สุขของคนทั้งหมด ไม่แบ่งแยะเพื่อประโยชน์เฉพาะตนเฉพาะกลุ่ม

ลักษณะของนโยบายสาธารณะที่ดี

ประเวศ วะสี (2549 : หน้า 7) ได้กล่าวถึง นโยบายสาธารณะที่ดี (Healthy Public Policies) คือนโยบายสาธารณะที่นำไปสู่ความถูกต้อง เป็นธรรม และประโยชน์สุขของมหาชนแต่ในสังคมปัจจุบันที่ซับซ้อน นโยบายสาธารณะที่ดีควรมี “ความถูกต้องเป็นธรรม” และ นำมาสู่ “เป็นประโยชน์สุขของมหาชน”

การเคลื่อนไหวกระบวนการสาธารณะอย่างกว้างขวางและเป็นกลาง

ประเวศ วะสี (2549 : หน้า 8-9) กล่าวว่า กระบวนการนโยบายสาธารณะ ไม่ควรจรรจบรัดให้ข้อเสนอสอดคล้องกับผู้มีอำนาจ แต่ควรเน้นที่การมีส่วนร่วมเรียนรู้ของทุกฝ่ายอย่างกว้างขวาง จนเกิดเป็น **ความเข้าใจของสังคม** (social understanding) เป็น **คุณค่าของสังคม** (social value) เป็น **การปฏิบัติโดยสังคม** (social practice) ส่วนข้อเสนอเป็นผลพลอยได้อย่างหนึ่ง

“ความเข้าใจ – คุณค่า – การปฏิบัติ” โดยสังคมจนเป็นปรกติวิสัย คือการปรับเปลี่ยนตัวเองทางสังคม (social transformation) ซึ่งเท่ากับการได้ผลของนโยบายสาธารณะไปแล้ว การจรรบรัดทำข้อเสนอเสนอกับฝ่ายการเมืองก็ไม่แน่ว่าฝ่ายการเมืองจะเข้าใจ เห็นคุณค่า และปฏิบัติ แต่ฝ่ายการเมืองก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นภาคีแห่งการเรียนรู้ร่วมกันด้วย และเมื่อสังคม “เข้าใจ-เห็นคุณค่า-ปฏิบัติ” นั้นก็หมายถึงฝ่ายการเมืองก็ “เข้าใจ – เห็นคุณค่า – ปฏิบัติ” ด้วย เมื่อทุกฝ่ายปฏิบัติจนเป็นปรกติวิสัยก็กลายเป็นวัฒนธรรมกระบวนการนโยบายสาธารณะเน้นที่การเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นกลาง โดยไม่การเข้าไปสู่การเป็นปฏิปักษ์ การจ้องทำลาย หรือการเอาชนะคะคานกันด้วยทสิมานะ เพราะจะทำให้มีการเรียนรู้ค่อย

การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive learning through action) คือหัวใจของความสำเร็จในเรื่องต่าง ๆ แต่เรามักเรียนรู้ร่วมกันไม่เป็น เพราะติดอยู่ในอารมณ์ความรู้สึกและทิฐิमानะต่าง ๆ จึงขาดความสุขและความสร้างสรรค์ไปอย่างน่าเสียดาย จึงควรถือเป็นโอกาสที่จะทำความเข้าใจและพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ร่วมกัน ในต่างประเทศได้มีการวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจนเกิดวิธีการต่าง ๆ ซึ่งได้ผลอย่างน่าอัศจรรย์ เช่น AIC, Dialogue, **การจัดการความรู้** (Knowledge Management) สำหรับ AIC ได้มีการใช้กันในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว แต่ยังขาดความเป็นสถาบันที่ทำงานอย่างเป็นระบบ Dialogue ที่มีผู้ให้ชื่อว่า **สุนทรียสนทนา** นั้น เป็นเทคนิคที่ทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์อย่างมหาศาล และเกิด**ปัญญาร่วม** (collective wisdom)

การจัดการความรู้ หมายถึงการเคารพและเห็นคุณค่าของความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนแต่ละคน แล้วจัดการให้มีการนำเอาความรู้ในตัวคนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ความรู้ในตัวคนแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกันเมื่อสิ่งที่ไม่เหมือนกันมาเจอกันจะเกิด**นวัตกรรมทางปัญญา**ขึ้น โลกเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นวัตกรรมทางปัญญาจึงเป็นความจำเป็นเรื่องของการจัดการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันคงจะมีวิธีอื่น ๆ อีกมาก สิ่งที่มีร่วมกันในทุกวิธีคือ การลดอัตตา (ego) ในตัวตนของตนลง เปิดให้มีการรับรู้ใหม่เรียนรู้ใหม่ร่วมกันได้ กระบวนการนี้ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนตัวเอง (personal transformation) อันทำให้เกิดความสุขและความสร้างสรรค์อย่างยิ่งใหญ่ ควรจะมีการส่งเสริมการสร้างสถาบันผู้เชี่ยวชาญการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันอย่างจริงจัง และในกระบวนการนโยบายสาธารณะนี้ ต้องการผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวเข้ามาส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมาก เพื่อให้กระบวนการนโยบายสาธารณะเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมทางสาธารณะอย่างกว้างขวาง

การมีส่วนร่วมเสนอประเด็นนโยบายสาธารณะ

ประเวศ วะสี (2549 : หน้า 10-11) กล่าวว่าการมีส่วนร่วมเสนอประเด็นนโยบายสาธารณะอย่างกว้างขวาง ไม่ควรรวบรัดกำหนดประเด็นนโยบายสาธารณะโดย “ผู้รู้” ไม่กี่คนเท่านั้น แต่ควรให้เกิดการมีส่วนร่วมเสนอประเด็นนโยบายจากฝ่ายต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เพื่อให้เป็นกระบวนการสาธารณะเพราะเมื่อเป็นกระบวนการสาธารณะแล้ว จะเกิดความกระตือรือร้นจากฝ่ายต่าง ๆ และกระบวนการสาธารณะจะทำให้งานวิชาการลงตัว และถูกนำไปใช้ได้ง่ายขึ้น ฝ่ายต่าง ๆ ควรจะมีอย่างน้อย 8 ฝ่าย คือ

- (1) ประชาชน / องค์กรพัฒนาเอกชน
- (2) สื่อมวลชน
- (3) นักวิชาการ / มหาวิทยาลัย

(4) องค์การสนับสนุนการวิจัยนโยบาย เช่น สภาวิจัย สกว. สวรส. สสส. สปสช.

มสช.

(5) ภาครัฐกิจเอกชน

(6) องค์การทำงานนโยบาย เช่น กระทรวงต่าง ๆ

(7) ฝ่ายการเมือง เช่น รัฐบาล รัฐสภา

(8) ผู้แทนองค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สภาที่

ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นอกจากนี้ อาจจะมีฝ่าย อื่น ๆ อีก ได้แก่

- ประชาชน เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายสาธารณะมากที่สุด จึงเปรียบ
ประดุจระบบประสาทของสังคมที่รับรู้สีกเจ็บปวด เย็นร้อนอ่อนแอ จึงควรเป็นผู้บอกปัญหา
และความต้องการได้ดีที่สุด ประชาชนอาจจะใช้ภาษานโยบายหรือภาษาวิชาการไม่เป็น เป็นหน้าที่
ของนักวิชาการที่จะต้องนำประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะของประชาชนมาเป็นประเด็นทาง
นโยบายประชาชนอาจเป็นประชาชนในพื้นที่หรือกลุ่มเฉพาะ เช่น คนพิการ คนในสลัม ฯลฯ

- สื่อมวลชนเป็นสถานีกลางที่เชื่อมความรู้สึกนึกคิดของสังคม เป็นเสมือนระบบ
ประสาทรับรู้ทางสังคม สื่อมวลชนจึงต้องเป็นภาคีที่สำคัญของกระบวนการนโยบายสาธารณะ
สื่อมวลชนอาจมีข้อเสนอประเด็นนโยบายสาธารณะของตัวเอง และรวบรวมข้อคิดเห็นจาก
ประชาชน

เวทีนโยบายสาธารณะ

เวทีนโยบายสาธารณะ ถ้าจัดให้ดีจะเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมทุก ๆ จุด
ของกระบวนการนโยบายสาธารณะ ตั้งแต่การตั้งประเด็น การวิจัยนโยบาย การนำผลการวิจัยมาสู่
การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อการปฏิบัติลักษณะของเวทีนโยบายสาธารณะที่ดีอาจมีดังนี้ (ประเวศ วะสี,
2549 : หน้า 12)

1) เป็นเวทีที่ใช้ความรู้ มากกว่าการใช้ความเห็น หรือใช้วาทีโจมตีกัน เวทีใช้
ความเห็นมีมากอยู่แล้วในรูปต่าง ๆ เวทีนี้ควรใช้ความรู้ที่ประมวลมาอย่างดี นำมาสู่การ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันโดยฝ่ายต่างๆ

2) มีองค์ประกอบของผู้ร่วมประชุมที่ดี ประกอบด้วยฝ่ายต่าง ๆ อย่างน้อย 8
ฝ่าย ดังกล่าวในข้อ 6 มีบุคคลสาธารณะซึ่งคนอื่นอยากประชุมด้วย มีความพิถีพิถันในการเชิญเข้า
ร่วมประชุมเป็นพิเศษ ให้มีสี่ส้นและสวระ

3) ควรให้ความสนใจแก่สื่อมวลชนเป็นพิเศษ ให้มีสื่อมวลชนที่เหมาะสม

จำนวนมากพอสมควรควรมีโอกาสร่วมประชุม โอกาสที่จะเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในเรื่องนโยบายสาธารณะมีไม่มาก เวทีนโยบายสาธารณะเป็นโอกาสอันดีของสื่อมวลชนที่จะได้เรียนรู้จากเรื่องนโยบายจากความเป็นจริงดีกว่าการไปเข้าเรียนวิชาต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย ซึ่งมักได้เรียนแต่ "วิชา" แต่ไม่ได้เรียนจากความเป็นจริง ถ้าสื่อมวลชนเข้าใจประเด็นนโยบายก็สามารถไปขยายประโยชน์ได้มากจากการสัมภาษณ์ฝ่ายต่างๆ และการเขียนรายงาน

4) ถ้าจัดให้มีการกระจายเสียงสดทางวิทยุด้วยจะดีมาก ซึ่งสามารถเชื่อมโยง

เครือข่ายไปอย่างกว้างขวาง ควรเปิดโอกาสให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาแสดงความคิดเห็นได้ด้วย เรื่องนี้ควรมีเครือข่ายวิทยุบางเครือข่ายเป็นภาคี จะลดภาระของผู้จัดเวทีลงได้มาก ควรจัดเวทีการประชุมเก็บไว้ใช้งานต่อไป

5) มีการจัดเตรียมเอกสารประกอบการประชุมอย่างดี จะทำให้คุณภาพของ

การมีส่วนร่วมดีขึ้น การเผยแพร่ง่ายขึ้น โดยเฉพาะถ้าทำประเด็นให้คมและมีเสน่ห์ มีการทำเอกสารสรุปผลการประชุมเผยแพร่แจกจ่ายทั่วไป ทำให้กระบวนการเป็นสาธารณะยิ่งขึ้น ส่งเรื่องที่ชัดเจนพร้อมปฏิบัติได้ให้ผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำไปปฏิบัติ และให้สาธารณะรับรู้ถึงการส่งมอบนโยบายนั้นๆ

6) มีผู้จัดประชุมที่มีความสามารถในการจัดประชุมสูง พิถีพิถัน ลง

รายละเอียด มีศิลปะสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้คนอยากมีส่วนร่วม สื่อสารเก่งดังนี้ เป็นต้น

ควรมีองค์กรภาคีเป็นเจ้าภาพร่วมกันในการจัดประชุมเวทีนโยบายสาธารณะ

แนวทางการเริ่มต้นการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะ ไว้ดังนี้

(1) ควรพิมพ์หนังสือกรอบความคิด เรื่องกระบวนการนโยบายสาธารณะเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจ และความสนใจ

(2) พูดคุยกับองค์กรภาคีในขั้นต้น (ดูฝ่ายต่าง ๆ ในข้อ 6) ให้มีความเข้าใจ และมีฉันทะในการเป็นเจ้าภาพร่วมกัน

(3) จัดพิมพ์ประเด็นนโยบายสาธารณะในเบื้องต้นจำนวนหนึ่ง เป็นตัวอย่าง เลือกรื่องที่จับอารมณ์ของสังคมได้ง่าย เพื่อดึงดูดความสนใจ

(4) จัดประชุมจุดประกายความคิด ให้เป็นกระแสใหญ่ มีบุคคลที่มีชื่อเสียง มีคอลัมนิสต์ ผู้ใหญ่ บรรณานิการข่าว เข้าร่วมในฐานะผู้ให้ข้อคิดเห็น อาจต้องทำให้เป็นประเด็นทางการเมือง เช่น เชิญหัวหน้าพรรคการเมืองอภิปราย การจุดประกายความคิดให้มีรายงานทางสาธารณะอย่างกว้างขวางจะทำให้เรื่องที่จะทำต่อไปได้รับความสนใจและร่วมมือมากขึ้น ทั้งนี้

ก่อนจัดประชุมจุดประกายความคิดต้องมีการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าก่อนวันประชุมจุดประกายความคิด เพื่อให้เกิดความตื่นตัวในการร่วมประชุม

การขับเคลื่อนนโยบายที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่านโยบายสาธารณะที่ถูกต้องเป็นปัญหาที่ใหญ่ที่สุดที่จะมีส่วนนำพาให้บ้านเมืองพ้นจากความวิกฤต นำไปสู่ความสงบสุข ร่มเย็น ขณะเดียวกันนั้นในสังคมที่เชื่อมโยงและสลับซับซ้อน “ความถูกต้อง” เป็นเรื่องที่ยากจะเข้าใจ จะทำโดยใช้วิธีการที่มาจากความเห็นเท่านั้น หรือใช้กลไกตัดสินหาผลประโยชน์ส่วนตัวเข้าไปเกี่ยวข้อง ย่อมจะไม่เกิดความถูกต้อง ทั้งยังนำไปสู่ความเสียหายร้ายแรงในทุกองคาพยพของสังคม ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการวิจัยสร้างความรู้ ที่เรียกว่า “วิจัยนโยบาย” ใ้การวิจัยไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) ความดำริที่ถูกต้องหรือนโยบาย (สัมมาสังกัปปะ) และสัมมาปฏิบัติ อันนำไปสู่การได้รับผลที่ถูกต้อง (สัมมาปฏิเวธ) อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการนโยบายสาธารณะ จึงเป็นกระบวนการทางปัญญา กระบวนการทางสังคม และกระบวนการทางศีลธรรม เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขในบ้านเมือง ด้วยเหตุนี้การทำความเข้าใจกระบวนการนโยบายสาธารณะ แล้วเข้ามามีส่วนขับเคลื่อนใ้การวิจัยเป็นเครื่องมือ เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งสังคม ด้วยใจและความรู้ จะเกิดพลังมหาศาล อันนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ยาก และการสร้างสรรค์ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข

นโยบายสาธารณะกับการบริหารการพัฒนา

ความเป็นมาของนโยบายสาธารณะกับการบริหารการพัฒนา

วิวัฒนาการในการศึกษานโยบายสาธารณะ แบ่งเป็น 3 ยุค **ยุคที่หนึ่ง** ก่อนปี 1960 – เน้นสถาบันที่กำหนดนโยบาย (Institutional Approach) **ยุคที่สอง** 1970 - เน้นกระบวนการและพฤติกรรมในการกำหนดนโยบายซึ่งมี 5 ขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดทางเลือก นโยบาย การตัดสินใจนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ การประเมินผลนโยบายและจะมี Feed back ว่าได้รับผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดทำให้เกิดตัวแบบ Process & Behavioral Approach **ยุคที่สาม** 1970 เป็นต้นมา - เป็นการศึกษาสาเหตุ (Cause) และผลกระทบ (Effect) ของนโยบายสาธารณะจึงเป็นแนว Cause & Effect Approach เพราะการศึกษาแนวสถาบัน มองอะไรได้ไม่ลึกซึ้ง ขณะที่การศึกษาแนวกระบวนการ ละเลยสาระของนโยบาย การศึกษาตามแนว Cause & Effect Approach มองที่มาของนโยบาย มองเมื่อดำเนินการแล้ว เกิดผลกระทบอย่างไร ซึ่งอาจมองในแง่ประสิทธิผลของนโยบายหรือ Policy Effectiveness โดยมีตัวแปร 3 ตัวคือ Cause, Policy และ Effect

ขอบข่ายของการศึกษานโยบายสาธารณะ ศึกษาตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์

1) นโยบายสาธารณะอยู่ในขอบข่ายของรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ เป็นสหวิทยาการ (Multidisciplinary) มีเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับหลายสาขาวิชา เช่น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา เป็นต้น เป็นสังคมศาสตร์ประยุกต์ (Applied social science) เพราะเกิดจากการนำสังคมศาสตร์มาประยุกต์ใช้ร่วมกับศาสตร์อื่น ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการบริหารงานของรัฐ มีลักษณะทั้งวิชาการและวิชาชีพ วิชาการหมายถึงองค์ความรู้ที่เป็นทฤษฎี ส่วนวิชาชีพหมายถึงวิชาที่ใช้ประกอบอาชีพได้ในตัวเอง เช่นวิชาชีพกฎหมาย วิชาชีพแพทย์ เป็นต้น สำหรับวิชาการบริหารรัฐกิจ เป็นทั้งสองประการอยู่ในตัวเอง ประกอบด้วยหลายกระบวนทัศน์ (Paradigms) เช่นการแยกการเมืองออกจากการบริหาร หลักการบริหาร รัฐศาสตร์ และศาสตร์การบริหาร แต่ปัจจุบันการบริหารรัฐกิจมีเอกลักษณ์ของตนเอง คือการบริหารรัฐกิจคือการบริหารรัฐกิจนั่นเอง ครอบคลุมประเด็นสำคัญ เช่นนโยบายสาธารณะ องค์การและการจัดการ เทคนิคการบริหารงาน การบริหารงานบุคคล การบริหารการคลัง การบริหารการพัฒนา เป็นต้น

2) มุ่งเน้นขั้นตอนการบริหารนโยบาย

3) ถือว่า การกำหนดนโยบาย เป็นกิจกรรมทางการบริหาร หรือ กระบวนการบริหาร

4) เป็นการศึกษาถึงศาสตร์ว่าด้วยนโยบาย

องค์ประกอบของนโยบายสาธารณะ ตามแนวความคิดของเจมส์ แอนเดอร์สัน คือ

1) ต้องเป็นการกระทำที่มีเป้าหมาย

2) เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

3) เป็นสิ่งที่รัฐบาลควรกระทำ

4) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของรัฐบาล

5) เป็นเอกสารที่มีผลทางกฎหมาย

เหตุผลที่ต้องมีการศึกษานโยบายสาธารณะเหตุผลทางการเมือง มีนัก รม.บางกลุ่มเชื่อว่าเป็นบทบาทหน้าที่ของตนที่ต้องช่วยเสนอมาตรการ เกี่ยวกับเป้าหมายนโยบายที่ดีกว่าต่อรัฐบาลเพื่อเป็นหลักประกันว่ารัฐบาลจะสามารถกำหนดนโยบายที่ถูกต้องเหมาะสม

ประเภทนโยบายสาธารณะกับการบริหารการพัฒนา

ประเภทของนโยบายสาธารณะ แบ่งตามเนื้อหา และวัตถุประสงค์ของนโยบาย

- 1) Regulatory Policy ออกมาเพื่อควบคุม เช่นนโยบายควบคุมเกี่ยวกับการใช้สารพิษ / ยาเสพติด การควบคุมคน เข้าเมือง การควบคุมควันดำ
- 2) Self-Regulative Policy นโยบายที่มุ่งเน้นให้กำกับตัวเอง โดยส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับวิชาชีพเฉพาะ เพื่อส่งเสริมให้แต่ละกลุ่มมีบทบาทในการควบคุมดูแลตนเอง เช่น พรบ.ทนายความ พรบ.วิชาชีพเภสัชกรรม พรบ.วิศวกรรม
- 3) Distributive Policy เป็นลักษณะการจัดสรรทรัพยากร เช่นการปฏิรูปที่ดิน การจ้างงานในชนบท นโยบายแก้ปัญหาหอสั่งหาริมทรัพย์
- 4) Redistributive Policy เป็นนโยบายที่เรามาจัดสรรทรัพยากรกันใหม่ เช่น ภาษีมรดก, รัฐเวนคืนที่ดินแล้วนำมา จัดสรรใหม่, ประเทศคอมมิวนิสต์ เมื่อปกครองก็ยึดทรัพย์สมบัติเข้าหลวง แล้วนำมาจัดสรรใหม่

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ เพราะการเรียกร้อง ให้มีการกำหนดนโยบายในเรื่องใด เรื่องหนึ่งไม่ว่าจะนอกหรือในระบบการเมือง มักจะมีที่มาจากสภาพแวดล้อมของระบบการเมือง เป็นสำคัญ ดังนี้

- 1) วัฒนธรรมทางการเมือง ที่บุคคลมีหรือยึดถือ มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของนโยบาย
- 2) เงินไซหรือปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม

ผู้ที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เป็นทางการ

- 1) ฝ่ายนิติบัญญัติ มีหน้าที่พิจารณาตัดสินนโยบายหรือออกกฎหมาย
- 2) ฝ่ายบริหาร หมายถึง บุคคลหรือคณะบุคคลผู้มีอำนาจหน้าที่ ในการบริหารบ้านเมือง มีอำนาจทั้งในการกำหนดนโยบายและการบริหารนโยบาย
- 3) ตัวแทนฝ่ายบริหาร ได้แก่ บรรดาข้าราชการ
- 4) ศาล มีอำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยผ่านการใช้อำนาจในการตีความรัฐธรรมนูญ ในแง่ของหลักการ

ผู้ที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่ไม่เป็นทางการ

- 1) กลุ่มผลประโยชน์ ทำหน้าที่เรียกร้องผลประโยชน์ เพื่อเปลี่ยนแปลงนโยบายสาธารณะเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม
- 2) พรรคการเมือง ทำหน้าที่เรียกร้องผลประโยชน์ และรวบรวมกลั่นกรองผลประโยชน์

3) ปัจเจกชน เช่นในสหรัฐยอมให้ปัจเจกชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายด้วย

ความหมาย องค์ประกอบ กระบวนการนโยบายสาธารณะ

ความหมายของนโยบายสาธารณะ (Thomas R. Dye) นโยบายสาธารณะ คือ สิ่งที่รัฐบาลตัดสินใจเลือกจะทำหรือไม่กระทำ ในส่วนที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำจะครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ทั้งหมดของรัฐบาล ทั้งกิจกรรมที่เป็นกิจวัตร และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในบางโอกาส โดยสิ่งที่รัฐเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ อาจส่งผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ

องค์ประกอบของความหมายนโยบายสาธารณะ

- 1) เป็นกิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ
- 2) เป็นการใช้อำนาจของรัฐในการจัดสรรกิจกรรมเพื่อตอบสนองค่านิยมของสังคม
- 3) ผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ได้แก่ ผู้นำทางการเมือง ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ พรรคการเมือง สถาบันราชการ ข้าราชการและประมุขของประเทศ
- 4) กิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำต้องเป็นชุดของการกระทำที่มีแบบแผน มีระบบ และกระบวนการอย่างชัดเจน เป็นการกระทำที่มีการสานต่ออย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง
- 5) กิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำต้องมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนจำนวนมาก
- 6) เป็นกิจกรรมที่ต้องกระทำให้ปรากฏเป็นจริง มิใช่เป็นเพียงการแสดงเจตนารมณ์ หรือความตั้งใจที่จะกระทำด้วยคำพูดเท่านั้น
- 7) กิจกรรมที่เลือกกระทำ ต้องมีผลลัพธ์ในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญของสังคม ทั้งปัญหาความขัดแย้ง หรือความร่วมมือของประชาชน
- 8) เป็นการตัดสินใจที่จะกระทำ เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนจำนวนมาก มิใช่การตัดสินใจเพื่อประโยชน์เฉพาะบุคคล และเป็นชุดของการตัดสินใจที่เป็นระบบ มิใช่การตัดสินใจแบบเอกเทศ
- 9) เป็นการเลือกทางเลือกที่จะกระทำ โดยพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม
- 10) เป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมทั้ง กิจกรรมภายในประเทศ และระหว่างประเทศ
- 11) กิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ อาจก่อให้เกิดผลทั้งทางบวก และทางลบต่อสังคม
- 12) เป็นกิจกรรมที่ขอบด้วยกฎหมาย

กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ มีขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนกำหนดตัวของนโยบาย 2) ขั้นตอนเตรียมข้อเสนอร่างนโยบาย 3) ขั้นตอนการกำหนดเป็นนโยบาย 4) ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ และ 5) ขั้นตอนการประเมินผลนโยบาย

การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ

1. ตัวแบบในการศึกษานโยบายสาธารณะ

- 1) ตัวแบบผู้นำ (Elite Model) นโยบายสาธารณะถูกกำหนดโดยผู้นำ ไม่ได้ดูความต้องการของประชาชน
- 2) ตัวแบบกลุ่ม (Group Model) นโยบายสาธารณะคือจุดดุลยภาพของการต่อสู้กันของกลุ่มต่างๆ ในสังคม
- 3) ตัวแบบสถาบัน (Institution Model) เป็นกิจกรรมของสถาบันของรัฐ
- 4) ตัวแบบระบบ (System Model) เป็น Output ของระบบการเมือง
- 5) ตัวแบบกระบวนการ (Process Model) เป็นกิจกรรมทางการเมืองดำเนินการเป็นกระบวนการ
- 6) ตัวแบบที่มีเหตุมีผล (Rational Model) เป็นนโยบายสาธารณะ ที่สร้างประโยชน์ให้แก่สังคมส่วนรวมสูงสุด
- 7) ตัวแบบลักษณะค่อยเป็นค่อยไปหรือตัวแบบส่วนเพิ่ม (Incremental Model) ค่อย ๆ เพิ่มบางส่วนเข้าไปในนโยบายเดิม ใช้นโยบายในอดีตเป็นเกณฑ์ = เป็นไปได้มากที่สุด ผลดีคือมีการต่อต้านน้อย
- 8) ตัวแบบทฤษฎีเกมส์ (Games Theory Model) เลือกทางเลือกที่เป็นเหตุเป็นผล = นโยบายระหว่างประเทศ

2. การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ (Public Policy Analysis) ภารกิจของรัฐบาลคือการทำหน้าที่ในการทำงานให้สังคมมีความก้าวหน้าในด้านต่างๆ พร้อมทั้งสร้างความสงบสุขให้แก่ประชาชน แต่การที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้นั้นรัฐบาลต้องมีความเข้าใจในปัญหาของสาธารณะชน ว่ามีปัญหอะไร เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ ปัญหาสาธารณสุข และปัญหาความมั่นคงปลอดภัยซึ่งเป็นปัญหาทั่วไป ที่มีอยู่ ในการแก้ปัญหา รัฐบาล ก็ต้องกำหนดนโยบายที่ชัดเจนขึ้นมา เช่น ปัญหาการศึกษาที่จะมีนโยบายการปฏิรูปการศึกษา ดังนั้นการศึกษวิเคราะห์นโยบายสาธารณะจึงถือว่าการศึกษาถึงผลงานของรัฐบาลและผลกระทบต่างๆ ที่มีต่อสังคม ดังนี้

1) เป็นวิชาที่มุ่งศึกษาผลงานของรัฐบาลและผลกระทบที่มีต่อสังคมอย่างเด่นชัด เฉพาะเจาะจงและมีความเป็นระบบ โดยจะต้องมีกรอบและตัวแบบในการวิเคราะห์ที่ชัดเจนเพื่อหาข้อมูล ข่าวสารต่างๆ และมี การวิเคราะห์ข้อมูลและมีเหตุผลในสิ่งที่เรากำลังพบจากการศึกษาดังนั้นการวิเคราะห์นโยบายจะทำให้ทราบว่าการทำงานของรัฐบาลตามนโยบายสาธารณะเกิดผลอย่างไร เป็นไปตามที่รัฐบาลวางเป้าหมายไว้หรือไม่

2) เป็นการวิเคราะห์ผลของนโยบายที่มีต่อสังคมอย่างชัดเจน และการที่จะดูว่าผลของนโยบายเป็นอย่างไร ก็ต้องมีการวัดและประเมินผล ซึ่งการวัดและการประเมินผลอาจจะวัดผลงานที่ออกมา (Outputs) หรือวัด Inputs ที่ป้อนเข้าไปในนโยบาย หรือวัดผลลัพธ์ที่เกิดจากการนำนโยบายไปปฏิบัติ หรือประเมินว่าผลลัพธ์สุดท้ายของนโยบายเป็นอย่างไร ดังนั้น การวัดและประเมินผล อาจจะทำในทุกๆด้าน ทั้งโครงสร้าง ผลกระทบ ผลลัพธ์ ความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือความสัมพันธ์ในแบบโต้ตอบกันระหว่าง Policy Process และ Policy Outputs หรือระหว่างกระบวนการนโยบาย กับผลผลิตนโยบาย กล่าวคือกระบวนการนโยบายที่ดี จะส่งผลต่อความชัดเจนของนโยบาย ขณะเดียวกันตัวนโยบายก็สะท้อนให้เห็นความมีระบบของกระบวนการนโยบาย โดยสรุป การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ จึงเป็นการศึกษาถึงสาเหตุที่มาของนโยบายสาธารณะและทางเลือกของนโยบายสาธารณะต่างๆ

3. ลักษณะที่สำคัญของการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ

1) เป็นการประยุกต์ความรู้ และข้อเท็จจริงที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในนโยบาย และทราบถึงผลกระทบของนโยบาย เช่นเรามีความรู้เกี่ยวกับตัวแบบการวิเคราะห์ในการกำหนดนโยบาย เราก็สามารถศึกษาว่า ใครเป็นคนที่มียุทธศาสตร์ในการกำหนดนโยบาย และเอาข้อมูลต่างๆ ที่มีอยู่มาวิเคราะห์ว่า ทำไมนโยบายนี้จึงเกิดขึ้น เช่นในสังคมของเรามีปัญหาทางด้านสุขภาพของคนจนและคนในชนบท ทำให้เป็นที่ มาของนโยบายประกันสุขภาพ

2) ต้องอาศัยเครื่องมือและเทคนิคต่างๆ ซึ่งพบว่าในการแก้ปัญหาของสังคม จะมีเครื่องมือในการแก้ปัญหา เช่นปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ การดำเนินนโยบายการเงินการคลัง ก็จะต้องอาศัยทฤษฎีการเงินการคลัง เป็นต้น เมื่อเศรษฐกิจหดตัวรัฐบาลมีเงินน้อย แต่รัฐบาลจะทำงบประมาณแบบขาดดุล นั่นคือรัฐบาลต้องเพิ่มรายจ่ายภาครัฐโดยการกู้เงินเข้ามา ทั้งนี้เพื่อการสร้างงานให้ประชาชนมีรายได้

3) จะมุ่งไปที่ปัญหาต่างๆว่า ปัญหาอะไรเป็นปัญหาหลัก เพื่อวิเคราะห์ให้พบว่า นโยบายจะแก้ปัญหาได้หรือไม่ ซึ่งการวิเคราะห์โดยมุ่งไปที่ปัญหา อาจใช้วิธีการพรรณนาถึงที่มาของนโยบายว่ามาจากปัญหาอะไร จากนั้นก็พิจารณาว่าแนวทางในการแก้ปัญหาที่ดีคืออะไร ซึ่งเป็น

การศึกษาในเชิงปริมาณ ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าของนโยบายจึงสามารถใช้การศึกษาในแบบพรรณนา การศึกษาเชิงปริมาณ และการศึกษาในแบบเสนอแนะ ได้พร้อมๆกัน

4) มุ่งที่จะศึกษาผลของนโยบายในทางปฏิบัติ ดังนั้นการวิเคราะห์นโยบายจะทำให้เราทราบอย่างครบถ้วน เกี่ยวกับนโยบาย ตั้งแต่เจตนารมณ์ ที่มาของนโยบาย วิธีการดำเนินนโยบาย ให้ประสบความสำเร็จ และผลของนโยบายที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้งผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบต่อสังคม

4. ขอบเขตของการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ จะครอบคลุมถึง

1) วิเคราะห์ในขั้นตอนของการก่อตัวและการวิเคราะห์นโยบาย (Policy Formation and Formulation) คือเริ่มศึกษา ตั้งแต่การก่อตัวของปัญหา และเมื่อปัญหาถูกนำเข้าระบบการเมือง ก็จะกลั่นกรองออกมาเป็นนโยบาย โดยรัฐบาลจะศึกษาอย่างถี่ถ้วนว่าในการแก้ปัญหานั้น จะออกนโยบายอะไรออกมา

2) วิเคราะห์ในขั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) เป็นการศึกษาว่า องค์การหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินนโยบาย สามารถนำเอาทรัพยากรทางการบริหาร ไปช่วยปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ได้หรือไม่

3) วิเคราะห์ขั้นตอนของการประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation) เป็นการศึกษาที่เน้นว่า นโยบายที่นำไปปฏิบัติและเกิดผลออกมานั้น เป็นไปตามที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้หรือไม่ ซึ่งเป็นการประเมินผลทั้งกระบวนการ และผลกระทบทั้งหลายที่เกิดจากนโยบาย

4) วิเคราะห์ผลย้อนกลับของนโยบาย (Policy Feedback Analysis) เช่น การตอบสนองของประชาชน ที่ได้รับประโยชน์ และผลกระทบจากนโยบาย เพื่อดูว่านโยบายนั้นส่งผลสะท้อนกลับอย่างไร เช่น นโยบายปรับปรุงอุตสาหกรรม ที่ทำให้เกิดการเติบโตทางอุตสาหกรรมแล้วทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นหรือแย่ลง จากปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากการเติบโตของอุตสาหกรรม เป็นต้น นั่นคือขอบเขตของการวิเคราะห์นโยบาย ที่ครอบคลุมถึงขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการทางนโยบายนั่นเอง ซึ่งจะทำให้เราเข้าใจนโยบายของรัฐบาลอย่างครบถ้วน

5. ประโยชน์ของการวิเคราะห์นโยบาย

1) สามารถใช้ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปใช้ในการสนับสนุนการตัดสินใจของผู้กำหนดนโยบายได้อย่างมีเหตุผล

2) เป็นแนวทางที่ทำให้มีการพิจารณาเงื่อนไข และปัจจัยทางด้านการเมือง เพราะนโยบายหลายนโยบาย จะต้องดูเงื่อนไขความเป็นไปได้ทางการเมือง

3) ช่วยให้สามารถนำเอาเทคนิคต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแต่ละ ขั้นตอนนำไปช่วยให้ นโยบายประสบความสำเร็จมากที่สุด เช่น การวิเคราะห์ขั้นตอนการก่อตัวของนโยบายอาจจะเอาเทคนิคการพยากรณ์มาใช้ การคาดคะเนแนวโน้มของปัญหาหรือความต้องการของประชาชน เพื่อให้รู้ว่าในอนาคตจะเกิดปัญหาอะไร ก็จะช่วยในการริเริ่มนโยบายได้ หรือในขั้นตอนของการลงมือปฏิบัติ อาจจะนำเอาเทคนิคการติดตามการควบคุมการทำงาน เช่น การใช้ Gant Chart เทคนิคเฟิร์ท มาใช้ในการติดตามงาน เป็นต้น

ดังนั้น การวิเคราะห์นโยบายจึงต้องอาศัยองค์ความรู้ที่หลากหลายหรือมีลักษณะที่เป็นสหวิทยาการ จึงจะสามารถทำความเข้าใจกับนโยบายอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ นอกจากนี้การวิเคราะห์นโยบายจะมีลักษณะเป็นวิชาชีพด้วย นั่นคือจะมีนักวิเคราะห์นโยบาย เช่น เจ้าหน้าที่วิเคราะห์แผนและนโยบาย และในอนาคตนักวิเคราะห์ของเอกชน จะมีบทบาทในการศึกษาวิจัยวิเคราะห์นโยบายอย่างมาก การวิเคราะห์นโยบายยังเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ นั่นคือ ในการวิเคราะห์นโยบายจะมีองค์ความรู้ มีเทคนิคในการวิเคราะห์ แต่ในการนำเอา ความรู้มาใช้วิเคราะห์นั้น จะต้องอาศัยศิลปะที่นักวิเคราะห์แต่ละคนจะมีไม่เหมือนกัน ซึ่งการวิเคราะห์จะสะท้อนทักษะของนักวิเคราะห์แต่ละคนว่า มีความสามารถในการวิเคราะห์นโยบายได้ลึกซึ้งเพียงใด ซึ่งขึ้นอยู่กับการสร้างความคิดรวบยอดจากวิชาการที่ศึกษามาของแต่ละคน ดังนั้นนักวิเคราะห์นโยบายจึงต้องมีทักษะ 2 ด้าน คือ ต้องอาศัยทักษะทางการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นเรื่องวิชาการ และต้องมีทักษะทางด้านการเมืองด้วยในการวิเคราะห์นโยบายซึ่งจะต้องแปรสภาพข้อมูลข่าวสารที่เป็น Fact Value และ Action ให้เป็น Policy Relevant Information นั่น ตัว Policy Relevant Information หรือข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายจะถูกแปลงออกเป็นข้อมูลประเภท คือ

ปัญหานโยบาย (Policy Problem) อาจจะเป็นความต้องการและสภาพปัญหาต่างๆของนโยบาย และเป็น ที่มาของการนำเสนอนโยบาย

ทางเลือกในการแก้ปัญหา (Policy Alternative) คือ ดูว่า ในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาของนโยบาย จะมีทางเลือกได้กี่ทาง เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการหรือการแก้ปัญหาของนโยบาย ซึ่งการเสนอข้อมูลทางเลือกอาจจะมีข้อจำกัด บางครั้งอาจจะต้องใช้การพยากรณ์ การคาดคะเน

ข้อมูลเกี่ยวกับการนำไปปฏิบัติ (Policy Action) คือเมื่อได้ทางเลือกแล้ว ก็จะเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดเพื่อนำไปปฏิบัติ

ผลลัพธ์นโยบาย (Policy Outcome) คือ ดูว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง จากการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งผลของนโยบายอาจจะไม่เป็นไปตามเป้าหมายหรือเป็นไปตามเป้าหมายก็ได้

ระดับความสำเร็จของนโยบาย (Policy Performance) คือเป็นการประเมินความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติว่าได้ผลแค่ไหน เช่น เราบอกว่าผลของนโยบายสามารถตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายได้ครบถ้วน แสดงว่านโยบายนั้นประสบความสำเร็จ

อย่างไรก็ตามพบว่านโยบายอาจจะไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทั้งหมด ปัญหาที่เหลือก็จะย้อนกลับไปเป็นปัญหานโยบายต่อไป ดังนั้นในส่วนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบายหรือ Policy Relevant Information

การบริหารการพัฒนา

ความเป็นมา แนวทางหรือวิธีการบริหารของหน่วยงานภาครัฐมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามยุคสมัย และเกิดจากทั้งปัจจัยภายนอกและภายในประเทศ *ปัจจัยภายนอก* เช่น กระแสโลกหรืออิทธิพลของประเทศมหาอำนาจที่แพร่กระจายหรือส่งออกแนวทางหรือวิธีการบริหารงาน โดยส่วนหนึ่งเข้ามาทางวิชาการหรือตำราหนังสือที่นักวิชาการได้รับอิทธิพลหรือนำเข้ามาจากต่างประเทศ ส่วน*ปัจจัยภายใน* เช่น หัวหน้ารัฐบาลได้ให้ความสำคัญหรือยึดถือแนวทางหรือวิธีการใด ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ ในสมัยที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้นำคำว่า "การพัฒนา" มาใช้กันอย่างแพร่หลาย ขณะที่สมัย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นำคำว่า "การบริหารจัดการ" มาใช้

แนวทางหรือวิธีการบริหารงานที่หน่วยงานภาครัฐนำมาใช้นั้น มีวิวัฒนาการพอสมควรก่อนที่จะใช้คำว่า การบริหารการพัฒนา (Development Administration) มีคำหลายคำที่รัฐบาลได้นำมาใช้ เช่น การบริหารราชการแผ่นดินหรือการบริหารภาครัฐ (public administration) การบริหาร (administration) การพัฒนา (development) การพัฒนาชุมชน (community development) การพัฒนาชนบท (rural development) จากนั้น จึงใช้คำว่า การบริหารการพัฒนา (development administration) และยังใช้คำอื่น เป็นต้นว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน (sustainable development) การพัฒนาแบบพอเพียง (sufficient development) การพัฒนาแนวพุทธ (Buddhist development) การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (good governance) การจัดการ (management) การบริหารและการจัดการ (administration and management) ล่าสุด รัฐบาลภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้นำคำว่า การบริหารจัดการ (management administration) มาใช้อย่างแพร่หลาย และในอนาคต อาจเกิดคำว่า การบริหารการบริการ (service administration) ขึ้นมาอีก

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้มีความเห็นว่าประเทศไทยได้ผ่านพ้นสภาพที่เป็นประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศกำลังพัฒนามาแล้ว และกำลังจะก้าวไปสู่สภาพของประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือประเทศที่มีเทคโนโลยีสูงก็ตาม แต่แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ยังไม่หมดสิ้นไป เพราะในสภาพ

ความเป็นจริงทุกประเทศรวมทั้งประเทศไทยยังคงมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลาตราบใดที่การพัฒนา
ยังมีความหมายครอบคลุมถึงการเปลี่ยนไปสู่สภาพที่ดีขึ้น (Change for the better)

แนวคิดและความหมายของการบริหารการพัฒนา

การบริหารการพัฒนา (Development administration หรือ administration of development) แต่ในที่นี้ยึดถือคำแรก และเนื่องจากเป็นการให้ความหมายของคำในทางสังคมศาสตร์ การให้ความหมายของคำในทางสังคมศาสตร์นั้น ไม่อาจให้ความหมายได้อย่างแน่นอนตายตัว จนเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ง่าย

อนันต์ เกตุวงศ์ มีความเห็นว่า การบริหารพัฒนามีขอบเขต ครอบคลุมไปถึงการเมืองด้วย และการบริหาร

การพัฒนา หมายถึงการบริหารการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ไม่ว่าจะกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เป็นไปตามนโยบายและแผน ย่อมถือว่า อยู่ในขอบเขตของการบริหารการพัฒนาทั้งสิ้น โดยมีขอบเขตทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการบริหาร ฉะนั้น การบริหารการพัฒนา จึงหมายถึง การบริหารของงานพัฒนา หรือการนำเอาโครงการพัฒนาด้านต่าง ๆ ไปดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จ รวมทั้งการพัฒนาการบริหาร หรือการทำให้การบริหารมีขีดความสามารถเพิ่มมากขึ้น เขียนเป็นรูปสมการ ดังนี้

Development administration (การบริหารการพัฒนา) = Administration of development (การบริหารเพื่อการพัฒนา) + development of administration (การพัฒนาการบริหาร) หรือ $DA = a \text{ of } d + d \text{ of } a$ การบริหารเพื่อการพัฒนา (Administration of development หรือ $a \text{ of } d$) หมายถึง การบริหารที่เกี่ยวข้องกับ กิจกรรมการพัฒนาของหน่วยงานของรัฐ ในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการปฏิบัติการ (action) หรือเป็นกิจกรรม (activity) หรือการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานตามนโยบาย หรือแผน หรือแผนงาน หรือโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติงานตามแผนงานพัฒนาทั้งหลาย (development programs) ด้วยวิธีการต่าง ๆ การพัฒนาการบริหาร (Development of administration หรือ $d \text{ of } a$) หมายถึง การพัฒนาของหน่วยงานของรัฐในลักษณะที่เป็นกระบวนการ โดยเน้นไปที่การพัฒนาหรือปรับปรุงบริหารงานของหน่วยงาน เช่น การพัฒนาระบบราชการ ปรับปรุงประสิทธิภาพ หรือขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน การปรับปรุงโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ กระบวนการบริหาร ตลอดจนบุคลากรของหน่วยงาน เป็นต้น หากแยกความหมายและแนวคิดการบริหารการพัฒนาข้างต้น เป็นข้อ ๆ เพื่อให้เข้าใจง่ายและชัดเจนยิ่งขึ้น การบริหารการพัฒนา มีความหมายครอบคลุมลักษณะสำคัญอย่างน้อย 12 ประการ ดังนี้

1) การบริหารการพัฒนาเป็นแนวคิด วิธีการ หรือแนวทางการบริหารจัดการของภาครัฐอย่างหนึ่งที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในการบริหารราชการ

2) เป็นการบริหารเพื่อการพัฒนา หรือการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการกิจกรรมการพัฒนา

3) เป็นการพัฒนาการบริหารหรือการปรับปรุงการบริหารของหน่วยงาน

4) มีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ (goal or objective) เพื่อการพัฒนา หรือการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นหรือเจริญขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ของประชาชน

5) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผน หรือกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงไว้ล่วงหน้า (planned change)

6) เป็นกระบวนการ (process) โดยกระบวนการมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ มีขั้นตอนในการดำเนินงาน มีการดำเนินงานหรือมีกิจกรรม มีระบบ และถูกกฎหมาย

7) เน้นการลงมือปฏิบัติจริง หรือเน้นกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ (actions or activities)

8) เป็นการบริหารงานราชการทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน (internal and external administration)

9) เป็นการปฏิบัติงานตามนโยบาย แผน แผนงาน และโครงการต่าง ๆ (policy, plan, program, project)

10) เป็นการปฏิบัติงานที่ให้ความสำคัญทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการบริหาร (economic, social, political, and administrative aspects)

11) การปฏิบัติงานต้องตอบสนองความต้องการของประชาชน (serve people needs)

12) เป็นการพัฒนาเฉพาะด้านเฉพาะเรื่อง (sectoral development) เช่น พัฒนาเมือง พัฒนาชนบท หรือการพัฒนาเศรษฐกิจ

นอกจากนักวิชาการและผู้รู้ดังกล่าวโดยเฉพาะนักวิชาการชาวเอเชีย ได้ให้ความหมายร่วมหรือลักษณะร่วมที่เห็นพ้องต้องกันหรือคล้ายคลึงกันไว้ด้วย ลักษณะร่วมดังกล่าวมี 4 ประการ ได้แก่

ประการที่หนึ่ง การบริหารการพัฒนาเป็น “การบริหารงานภาครัฐ” โดยเป็นวิธีการหนึ่งหรือแนวทางหนึ่งที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในการทำงานเดียวกับคำว่า “การบริหารงาน” หรือ “การบริหารจัดการ”

ประการที่สอง การบริหารการพัฒนาเป็น “การบริหารเพื่อการพัฒนา” (administration of development) หมายถึง การบริหารที่เกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนา เช่น การพัฒนาเมือง การพัฒนาชนบท การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนารัฐวิสาหกิจ การพัฒนาองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และการพัฒนาโครงการ ทั้งนี้ เป็นการให้ความสำคัญกับการปฏิบัติการหรือกิจกรรม (action or activity oriented) ที่เกี่ยวกับการพัฒนา

ประการที่สาม การบริหารการพัฒนาเป็น “การพัฒนาการบริหาร” (development of administration) ซึ่งหมายถึง การพัฒนาหรือปรับปรุงการบริหารภายในของหน่วยงาน เช่น ปรับปรุงที่โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ กระบวนการ และตัวบุคคล โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมด้วย

ประการที่สี่ การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญกับ “การมีวัตถุประสงค์หรือจุดหมายปลายทาง (goal oriented) เพื่อประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง หรือการมีวัตถุประสงค์ที่เน้นการอำนวยความสะดวกและให้บริการประชาชน ทั้งนี้ ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น ไม่ใช่เพื่อการรักษาสถานภาพเดิม

ความสำคัญของการบริหารการพัฒนา

ในทุกประเทศจำเป็นต้องมีการบริหารราชการแผ่นดินหรือการบริหารภาครัฐ และเป็นธรรมดาที่การบริหารภาครัฐย่อมมีได้หลายวิธีการหรือหลายแนวทาง เช่น การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good governance) การบริหารแบบยั่งยืน และการบริหารการพัฒนา เป็นต้น ความสำคัญของการบริหารการพัฒนานั้น จึงประกอบด้วย

- 1) เป็นวิธีการ หรือแนวทาง ทำให้เกิด ในการบริหารนำไปสู่ความก้าวหน้า
- 2) เป็นระบบ ของหน่วยงาน และเป็นวิชาการของรัฐ และ/หรือ เพิ่มคุณภาพ
- 3) มีทิศทางที่ชัดเจน และมีความครอบคลุมครบถ้วน ทั้งการบริหารเพื่อการพัฒนา และการพัฒนาการบริหาร เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม ตลอดทั้ง ช่วยเพิ่มความมั่นใจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการ นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้ว การบริหารการพัฒนายังคำนึงถึงสภาพแวดล้อมด้วย เช่น สภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนการเมืองการปกครองและการบริหารภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งหากพิจารณาในภาพรวมทั้งระบบ จะเห็นได้ว่า การบริหารการพัฒนาเป็นระบบย่อยหรือเป็นส่วนย่อยของระบบใหญ่ ซึ่งครอบคลุมสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนการเมืองการปกครองและการบริหารทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยทั้งระบบย่อย และระบบใหญ่ล้วนมีความสัมพันธ์กัน และส่งผลต่อกัน

สรุปการบริหารการพัฒนา เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับ “การบริหารงาน” หรือ “การบริหารจัดการ” โดยการบริหารการพัฒนาเป็นแนวทาง หรือวิธีการหนึ่งที่มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ที่หน่วยงานของรัฐ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐนำไปใช้ในการบริหารราชการ เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางหรือวัตถุประสงค์ตามที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้แล้ว การบริหารพัฒนามีความสำคัญไม่เพียงเป็นแนวทางหรือวิธีการหนึ่งดังกล่าวเท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญในลักษณะที่มีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการอีกด้วย ซึ่งจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของประเทศ และเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเวลาเดียวกัน การบริหารพัฒนายังคำนึงถึงสภาพแวดล้อม เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนการเมืองการปกครอง และการบริหาร ทั้งภายในและภายนอกประเทศด้วย

ประเภทของการบริหารการพัฒนา

1) การพัฒนาการเมือง : การพัฒนาการเมืองมองได้ 3 นัยด้วยกัน คือ

(1) การแก้ไข เปลี่ยนแปลง และปรับปรุง กิจกรรมเนื้อหา กระบวนการ และพฤติกรรม ในอันที่จะจัดสรรทรัพยากรที่มีคุณค่าสำหรับกลุ่มองค์กร และสังคม ที่มีผลบังคับตามกฎหมาย เพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และด้าน อื่น ๆ มองในแง่นี้การพัฒนาทางการเมืองเป็นตัวแปรต้น

(2) การพัฒนาทางการเมืองเป็นผลพวงที่เกิดจากการพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น พัฒนาพรรคการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองความชอบธรรมทางการเมือง บุรณาการของชาติ การบริหารความขัดแย้ง การอบรมบ่มนิสัยทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมือง แบบมีส่วนร่วมหรืออาศัยเหตุผลในทางโลก ความเป็นเมือง การทำให้เป็นอุตสาหกรรม และการสื่อสารมวลชน เป็นต้น มองในแง่นี้การพัฒนาทางการเมืองเป็นตัวแปรตาม

(3) การพัฒนาทางการเมืองมีลักษณะคล้ายคลึงกับความหมายของการบริหารการพัฒนาในแง่ของภูมิศาสตร์ในแง่ผลพวงจากสิ่งอื่น

2) การพัฒนาเศรษฐกิจ : หมายถึง ความพยายาม ที่จะให้มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการวางแผนพัฒนาเพื่อให้ประชาชนมีรายได้ต่อหัวสูงขึ้น นอกจากนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจยังรวมถึง การแบ่งปันความสุขและความทุกข์ ที่เกิดจากผลพวงของการพัฒนา ให้เท่าเทียมกันและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ในกระบวนการตัดสินใจ การกำหนดชะตากรรมของประเทศชาติพร้อมกับส่งเสริมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน และคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการลดหรือขจัดความยากจน ความไม่รู้ ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความหิวโหย ให้น้อยลงหรือหมดไป

3) การพัฒนาสังคม : หมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อให้ปลอดจากความยากจน ความไม่รู้ ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความหวาดหวั่น ตลอดจนมุ่งที่จะให้ประชาชน ตระหนักถึงศักยภาพ ศักดิ์ศรี ความใฝ่ฝันและความพึงพอใจในชีวิตของตนด้วย

4) การบริหารโครงการพัฒนา : หมายถึง การกำหนดปรับปรุง และนำเอา นโยบาย แผน แผนงาน โครงการ และกิจกรรมการพัฒนาไปปฏิบัติ โดยมีการติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานนั้น ๆ

5) การพัฒนาเมือง : หมายถึง ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง และแก้ไขสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ และจิตวิทยาโครงสร้างกระบวนการ ตลอดจนพฤติกรรมทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของเมืองและชาวเมือง เพื่อให้เมืองและชาวเมือง มีสมรรถนะในการปฏิบัติการกิจของเมือง และเพื่อรักษาความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก เช่น สังคมชนบท สังคมชาวไร่ชาวนา และแม้แต่สังคมโลก ซึ่งจะนำไปสู่ความอยู่ดีกินดีของชาวเมือง

6) การพัฒนาชนบท : หมายถึง การร่วมแรงร่วมใจ ของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล และชาวชนบท ในอันที่จะปรับปรุง คุณภาพชีวิตของชาวชนบท ให้ดีขึ้นทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นการพึ่งตนเอง การตอบสนองความจำเป็นพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชาวชนบท

7) การพัฒนารัฐวิสาหกิจ : หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และแก้ไขกิจการที่เป็นของรัฐ แต่บริหารงานเชิงธุรกิจให้ดีขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการบริหารการพัฒนา และการพัฒนารัฐวิสาหกิจในที่นี้ให้หมายรวมถึงการแปรรูปและวิธีการอื่นใดที่จะช่วยลดภาระ ทางด้านการเงินของรัฐบาล และรัฐวิสาหกิจเองก็สามารถที่จะเลี้ยงตัวเองได้ ในกรณีของรัฐวิสาหกิจที่เป็นสาธารณูปโภคหรือผูกขาด) หรือสามารถทำกำไรให้กับรัฐบาลได้ (ในกรณีของรัฐวิสาหกิจที่มีการแข่งขันในท้องตลาด)

8) การพัฒนาความช่วยเหลือจากต่างประเทศ : หมายถึง ความพยายาม ที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ กับมิตรประเทศทุก ๆ ประเทศหรือส่วนใหญ่ พร้อมทั้งแสวงหาความช่วยเหลือจากประเทศนั้น ๆ ทั้งในรูปของความ ช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและความช่วยเหลือทางวิชาการ แต่ไม่รวมถึงความช่วยเหลือทางการทหาร การได้รับสิทธิพิเศษทางการค้า และการลงทุน ตลอดจนความช่วยเหลือทางด้านภัยพิบัติ

ความสัมพันธ์ของนโยบายสาธารณะกับการบริหารการพัฒนา

ความสัมพันธ์ในเชิงของศาสตร์

1) ลักษณะวิชา : การบริหารการพัฒนาไม่มีความเป็นศาสตร์ ที่สมบูรณ์ แต่เป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารของหน่วยงานภาครัฐที่กำหนดให้ การบริหารการพัฒนา เป็นนโยบายสาธารณะประเภทหนึ่งที่รัฐบาลกำหนดขึ้นเพื่อแก้ปัญหา และการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ นั้นเอง

2) ความหมาย : ทั้งนโยบายสาธารณะ และการบริหารการพัฒนา มีความหมาย และลักษณะใกล้เคียงกับ “การบริหารงาน” หรือ “การบริหารจัดการ” ที่หน่วยงานของรัฐรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐนำไปใช้ในการบริหารราชการ เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางหรือวัตถุประสงค์ตามที่ได้กำหนดไว้

ความสัมพันธ์ในเชิงของศิลป์

1) กระบวนการ : การบริหารการพัฒนา เป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ดังนั้นความสำเร็จของการบริหารการพัฒนา จึงขึ้นอยู่กับ เทคนิค วิธีการ ความเป็นผู้นำของผู้บริหารแต่ละคน ในการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ มาช่วยในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

2) โครงการบางโครงการ มีลักษณะเป็น นโยบายสาธารณะ โดยที่บางครั้งชื่อเป็นโครงการแต่เนื้อหาและขอบเขต ความเกี่ยวข้องกันเป็นต้นนโยบาย เช่น โครงการอีสานเขียว โครงการสามสิบ บาทรักษาทุกโรค โครงการบ้านเอื้ออาทร เป็นต้น ดังนั้น การบริหารโครงการจึงมีความสัมพันธ์กับการบริหารการพัฒนา จากความสัมพันธ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าจุดเชื่อมระหว่างนโยบายสาธารณะกับการบริหารการพัฒนา ในเชิงความเป็นศิลป์ คือการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ โดยการเปลี่ยนนโยบาย เป็นแผน (Plan), แผนงาน (Program) และโครงการ (Project) ที่นอกจากจะใช้องค์ความรู้แล้ว ยังต้องอาศัยศิลปะของนักบริหารพัฒนาแต่ละคนนั่นเอง และจุดเชื่อมระหว่างนโยบาย กับ การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ คือ แผน ดังนั้น การพิจารณาความสัมพันธ์ ระหว่างนโยบายสาธารณะ กับ การบริหารการพัฒนา ต่อไปนี้ จึงเน้นถึง เรื่องต่าง ๆ ดังนี้

2.1) ความจำเป็น และประโยชน์ในการแปลงนโยบายให้เป็นแผน และโครงการ

(1) การแปลงนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ซึ่งจะช่วยให้ง่ายในการนำไปสู่การปฏิบัติ

(2) ง่ายในการควบคุม และกำกับดูแลการปฏิบัติตามแผนและโครงการ

(3) ง่ายในการประเมินผลสำเร็จของแผนและโครงการ

(4) อาจนำผลจากการประเมิน มาใช้ปรับแผน และโครงการใหม่ได้

2.2) การนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation)

- (1) เป็นขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการนโยบาย คือ นโยบายดีแต่ไม่นำไปปฏิบัติย่อมไร้ความหมาย
- (2) เป็นการแปลงนโยบายที่เป็นนามธรรมไปสู่การเป็นรูปธรรมในรูปแบบแผนงาน/โครงการ
- (3) เป็นภารกิจที่สำคัญของข้าราชการประจำ

2.3) ข้อคำนึงในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

- (1) มีผู้ที่เกี่ยวข้องและสำคัญจำนวนมาก เช่น กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน กลุ่มผู้รับผลกระทบจากการปฏิบัติ โดยผู้ปฏิบัติงานต้องปฏิบัติตามนโยบายให้ตอบสนองผู้ที่ได้รับผลกระทบให้มากที่สุด
- (2) ผู้ที่เกี่ยวข้องมีวัตถุประสงค์หลากหลายและแตกต่างกัน ผู้ปฏิบัติต้องหาจุดสมดุลโดยการเจรจาต่อรอง
- (3) การปฏิบัติงานต้องตอบสนองความต้องการของสังคมที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ทำให้ขอบเขตของนโยบายกว้างขวางมากขึ้น รวมทั้งมีหลายหน่วยงาน หลายสังกัดเข้ามาเกี่ยวข้อง
- (4) มีปัจจัยหลายปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุม

2.4) ปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

- (1) คุณลักษณะของนโยบาย คือ นโยบายดังกล่าวเป็นนโยบายที่ดีหรือไม่ นั่นคือ นโยบายที่ดีจะต้องให้ประโยชน์ตกกับคนที่ควรได้รับประโยชน์ สอดคล้องกับค่านิยมของสังคม มีการทดลองก่อนนำไปปฏิบัติจริง ผลลัพธ์ของนโยบายต้องเป็นรูปธรรมและมีการควบคุมและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและเมื่อนโยบายดีการนำนโยบายไปปฏิบัติจะมีโอกาสประสบความสำเร็จมากขึ้น
- (2) วัตถุประสงค์ของนโยบาย คือ ถ้าวัตถุประสงค์ของนโยบาย มีความชัดเจน มีมาตรฐานมีดัชนีชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจนถูกต้อง ย่อมทำให้ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติมีความมั่นใจในการปฏิบัติและมีโอกาสประสบความสำเร็จมากขึ้น
- (3) ความเป็นไปได้ทางการเมือง คือ นโยบายที่จะนำนโยบายไปปฏิบัติ ถ้าได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชน กลุ่มอิทธิพลต่างๆ ในสังคม นักวิชาการ ชนชั้นนำ สื่อมวลชน จะทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติมีโอกาสประสบความสำเร็จมากขึ้น

(4) ความถูกต้องทางทฤษฎีและเทคโนโลยี ในการนำไปปฏิบัติต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่านโยบายดังกล่าวกำหนดขึ้นภายใต้แนวคิดตามทฤษฎีใด เช่น นโยบายเกิดจากการผลักดันของชนชั้นผู้นำที่มีอิทธิพลหรือเกิดจากการผลักดันของสถาบันต่างๆ หรือกลุ่มอิทธิพลใด การรู้ที่มาของนโยบายจะทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติมีโอกาสประสบความสำเร็จมากขึ้น

(5) ความเพียงพอของทรัพยากร งบประมาณ กำลังคน เครื่องมือ เครื่องจักร ที่ดิน ฯลฯ เพียงพอต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ

(6) ลักษณะของหน่วยงาน มีโค รงสร้างที่เหมาะสม ผู้นำมีความสามารถใกล้ชิดกับผู้กำหนดนโยบาย ระบบสื่อสาร ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ

(7) ทศนคติของผู้ปฏิบัติตามนโยบาย ถ้าผู้ปฏิบัติมีทัศนคติที่ดีต่อนโยบายจะทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติประสบความสำเร็จมากขึ้น

(8) ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกของหน่วยงานที่ร่วมนำนโยบายไปปฏิบัติ จัดลำดับความสำคัญของแต่ละหน่วยงานอย่างเหมาะสม มีเอกภาพในการตัดสินใจ ปลอดจากการแทรกแซงของหน่วยงานระดับบน

2.5) กลยุทธ์และกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ

- (1) ศึกษาให้เข้าใจถึงเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของนโยบาย
- (2) การจัดองค์กรเพื่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ
- (3) การพิจารณากำหนดผู้เกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ; เจ้าของเรื่อง + หน่วยสนับสนุน + กลุ่มเป้าหมาย
- (4) การแปลงนโยบายให้เป็นรูปธรรมในรูปของแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม
- (5) การนำแผน/โครงการ/กิจกรรมไปปฏิบัติ
- (6) การประเมินกระบวนการบริหารนโยบาย, ประเมินกระบวนการปฏิบัติตามนโยบาย, ควบคุมกำกับดูแลผลการปฏิบัติงาน

2.6) ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

- (1) มาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย
- (2) งบประมาณและแรงจูงใจอย่างอื่น
- (3) การสื่อสารความระหว่างหน่วยงานและกิจกรรมเพื่อให้การบังคับใช้มีผล
- (4) การมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน

(5) คุณลักษณะของหน่วยปฏิบัติ และการสนับสนุนของหน่วยปฏิบัติ

(6) สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

2.7) ตัวแบบเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ

(1) ตัวแบบที่ยึดหลักเหตุและผล จุดเน้น ประสิทธิภาพของระบบการวางแผนและการควบคุมผลงาน

(2) ตัวแบบด้านการจัดการ จุดเน้น ชีตความสามารถ และสมรรถนะภายในของหน่วยงาน

(3) ตัวแบบด้านการพัฒนาองค์กร จุดเน้น พฤติกรรมและวัฒนธรรมองค์กร :ภาวะผู้นำ การสร้างแรงจูงใจ การทำงาน เป็นทีม การมีส่วนร่วมของปฏิบัติงาน การยอมรับร่วมกัน

(4) ตัวแบบกระบวนการของระบบราชการ จุดเน้น ระดับการยอมรับของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

(5) ตัวแบบทางการเมือง จุดเน้น ความสามารถในการเจรจาต่อรอง การประนีประนอมของบุคคลฝ่ายต่าง ๆ และแสวงหาและสนับสนุนจากภายนอก

(6) ตัวแบบทั่วไป จุดเน้น ชีตความสามารถ และสมรรถนะของหน่วยงาน ความชัดเจนของนโยบาย + กระบวนการติดต่อสื่อสาร และความร่วมมือของผู้ปฏิบัติตัวแบบ คือ ภาพของการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ และการบริหารโครงการพัฒนาที่แตกต่างกัน ตัวแบบแต่ละตัวอาจมีจุดเด่นข้อบกพร่อง ในตัวเอง แต่ละตัวแบบจะช่วยให้ผู้บริหาร นักวิชาการด้านการพัฒนาตระหนัก และเข้าใจถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติมากขึ้น ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ที่จะช่วยสนับสนุนสมมุติฐาน ของแต่ละตัวแบบ

ตัวแบบยึดหลักเหตุผล ซึ่งเน้นการสร้างประสิทธิภาพในการวางแผนและการควบคุมคำว่า “ยึดหลักเหตุผล” ในที่นี้หมายถึง ความจำเป็นขององค์กรที่จะต้องมีการดำเนินงาน โดยยึดวัตถุประสงค์ของนโยบายเป็นแนวทาง เพื่อให้องค์กรนั้น สามารถสร้างผลงานให้ได้ใกล้เคียงกับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ภายใต้คติที่ว่า โครงการที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์และภารกิจที่ชัดเจน มีการมอบหมายงาน การกำหนดมาตรฐานการทำงานให้หน่วยย่อย มีระบบวัดผลการปฏิบัติงาน และการให้คุณให้โทษ ทั้งหมดเป็นสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ เพราะการมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจว่า เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ผู้กำหนดนโยบายต้องการมีอะไรบ้าง เมื่อเข้าใจความต้องการแล้ว จะเป็นการง่ายที่ทำให้ผู้บริหาร กำหนดภารกิจ

และมอบหมายงานได้ง่าย ช่วยทำให้เกิดการกำหนดมาตรฐานของงาน ส่งผลให้มีระบบการประเมินผล ที่ผู้บริหารสามารถ ตรวจสอบและให้คุณให้โทษที่เป็นธรรมมากขึ้น ซึ่งความเป็นธรรมในระบบย่อมจะช่วยเสริมให้มาตรฐานในการปฏิบัติงานสูงขึ้น

ตัวแบบทางด้านการจัดการ เน้นในเรื่องสมรรถนะขององค์กรหรือขีดความสามารถที่จะปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับความคาดหวังเพียงใด นั่นคือ โครงการที่จะประสบความสำเร็จต้องมีโครงสร้างขององค์กรที่เหมาะสม บุคลากรในองค์กรมีความรู้ความสามารถทางด้านบริการและเทคนิค มีทรัพยากร เช่น วัสดุอุปกรณ์ สถานที่เครื่องมือเครื่องใช้ งบประมาณที่เหมาะสม

ตัวแบบทางด้านการพัฒนาองค์กร เน้นในเรื่องการสร้างความรู้ความผูกพัน และการยอมรับเพื่อมุ่งสนองตอบความต้องการทางจิตใจและสังคมของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดการ ทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ การนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ จึงน่าจะเป็นเรื่องของการจูงใจ การใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสม การสร้างความผูกพัน โดยให้สมาชิกในองค์กรมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการยอมรับ มีการสร้างทีมงานมากกว่าที่จะควบคุม

ตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการ เป็นการมอบสภาพความเป็นจริงทางสังคมในองค์กรและเชื่อว่า อำนาจขององค์กรไม่ได้อยู่ที่ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง แต่สมาชิกขององค์กรทุกคนมีอำนาจในแง่ของการใช้วิจารณ์ญาณในการปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยผู้บังคับบัญชาไม่สามารถควบคุมได้ ดังนั้น การขัดแย้งโครงการใหม่ เทคนิคการบริหาร หรือการพัฒนาใหม่ๆ ที่กระทบต่อชีวิตประจำวันของข้าราชการที่ปฏิบัติงานประจำมักจะไร้ผล นอกจากข้าราชการจะยอมรับหรือปรับนโยบาย เหล่านั้นเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ประจำวันของเขาเอง

ตัวแบบทางการเมือง แนวคิดนี้เชื่อว่า ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดจากความสามารถของบุคคลที่เป็นตัวแทนขององค์กร กลุ่มสถาบัน และความสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอกองค์กร ที่จะคาดหวังว่าฝ่ายเห็นชอบและปฏิบัติตามนโยบายเป็นเรื่องยาก เพราะนโยบายคือการเมืองที่มีทั้งได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติย่อมเกิดความขัดแย้ง เพราะต้องการพิทักษ์ประโยชน์ของตนเอง ดังนั้น การที่จะทำให้นโยบายประสบความสำเร็จ น่าจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการเจรจา สถานะอำนาจ และทรัพยากรที่มีอยู่ของหน่วยงานในฐานะที่จะใช้เป็นเครื่องมือต่อรอง ของบุคคลที่เป็นตัวแทนขององค์กร จำนวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การได้รับการสนับสนุนจากนักการเมือง สื่อมวลชน กลุ่มอิทธิพล รวมถึงความสามารถของแต่ละคนในการเจรจาต่อรองเป็นสำคัญ

ตัวแบบทั่วไป แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับ 3 ปัจจัย คือ กระบวนการสื่อสารข้อความ ปัญหาทางด้านสมรรถนะขององค์กรที่จะนํานโยบายไปปฏิบัติและความร่วมมือสนับสนุนของผู้ปฏิบัติ นั่นคือ การสื่อสารข้อความที่ดีทำให้หน่วยงานมีประสิทธิภาพและความพร้อมของผู้ปฏิบัติจะทำให้การนํานโยบายไปสู่การปฏิบัติประสบความสำเร็จ ประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรขององค์กร เช่น ทรัพยากรเพียงพอ บุคลากร ภาวะผู้นำสภาพแวดล้อมภายนอกจะส่งผลต่อการนํานโยบายไปปฏิบัติเป็นต้น ด้านตัวผู้ปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานให้ความร่วมมือ พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติงาน

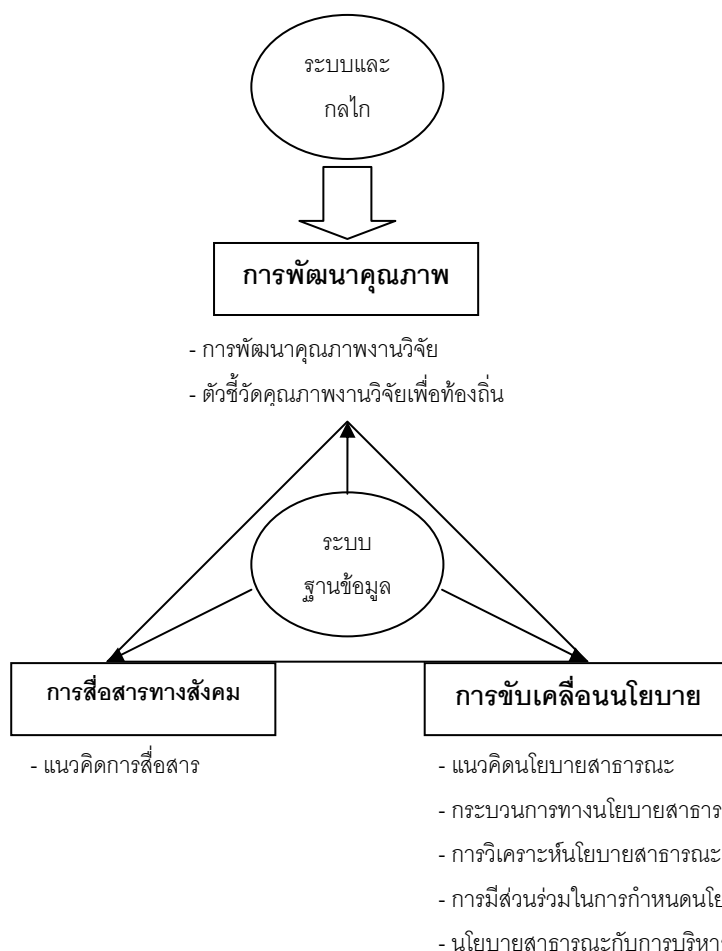
ความสัมพันธ์ระหว่างการเมือง การบริหาร นโยบายสาธารณะ

1) ความสัมพันธ์ระหว่างการเมือง การบริหาร มีทั้งแนวดิ่ง (Top down) และแนวราบ (Bottom Up)

2) การเมืองจะทำหน้าที่กำหนดนโยบาย ฝ่ายบริหารคือข้าราชการประจำจะทำหน้าที่นํานโยบายไปปฏิบัติ โดยมีนโยบายสาธารณะเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ในแนวดิ่งซึ่งเป็นการเมืองและฝ่ายบริหาร

กรอบการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สรุปเป็นกรอบการวิจัยดังแผนผังที่ 2.5

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ระหว่างนักวิจัยหลักที่เป็นนักวิชาการและนักวิจัยร่วมที่เป็นพี่เลี้ยงผู้ปฏิบัติการสนับสนุนการวิจัยในพื้นที่ ภาคอีสาน ทั้ง 20 แห่ง โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาระบบ กลไก และวิธีการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยสำหรับการสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบายของภาคอีสาน ผู้วิจัยเลือกใช้เครื่องมือและวิธีการวิจัยที่เน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การดำเนินงานและการประเมินผลการดำเนินงาน ตามเนื้อหา 4 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการสร้างและพัฒนาระบบกลไกการควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3) การพัฒนาระบบกลไกในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน และ 4) การพัฒนาระบบและกลไกการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานสู่การขับเคลื่อนและผลักดันทางนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาค

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบมีส่วนร่วม

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีเครื่องมือที่นำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามโครงสร้างคำถามหลัก คำถามรองของโครงการวิจัย มีดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เคยมีผู้อื่นดำเนินการศึกษาไว้แล้ว เช่น เอกสารรายงานการประชุม เอกสารรายงานผลการวิจัย และเอกสารรายงานผลการดำเนินโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย
2. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นำมาใช้ในกระบวนการสร้างปฏิสัมพันธ์ (face to face interaction) ของผู้ร่วมสนทนากลุ่มหรือการอภิปรายกลุ่ม
3. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) เป็นการที่ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโครงการวิจัยและดำเนินการจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการเข้าร่วม

4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญกลุ่มคณะทำงานที่อยู่ในกลไกต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย อันประกอบด้วย กลไกกลาง กลไกปฏิบัติการเฉพาะเรื่อง และกลไกกลุ่ม Zone พื้นที่ ให้มีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผลและการรับผลประโยชน์

เทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เทคนิคที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. การประชุมกลุ่มย่อย ใช้ในเก็บข้อมูลการดำเนินกิจกรรมร่วมกับคณะทำงานที่อยู่ในกลไกต่างๆ ของโครงการวิจัย โดยการตั้งคำถามและให้ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ
2. การถอดบทเรียน นำมาใช้ในการทบทวนหรือสรุปประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาของระบบและกลไกในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน โดยใช้เนื้อหาการดำเนินงาน 4 ด้านเป็นหลัก
3. การถอดบทเรียนภายหลังการทำงาน (After Action Review – AAR) เป็นเทคนิคที่ผู้วิจัยนำมาใช้สำหรับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างการดำเนินงานที่เกิดขึ้นทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ การนำเทคนิค AAR มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ยังช่วยสร้างโอกาสในการพัฒนาคนเพื่อไปพัฒนางาน ช่วยฝึกการยอมรับปัญหาที่เกิดขึ้น ฝึกการรับฟังความคิดเห็น ฝึกการทำงานเป็นทีม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากที่ดำเนินการเก็บรวบรวมได้จากเครื่องมือ เทคนิคที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ

- 1) การจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัยมาดำเนินการจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกให้เป็นระบบตามเนื้อหา 4 ด้าน
- 2) การวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) โดยการนำข้อมูลที่เก็บได้จากเหตุการณ์ต่างๆ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในโครงการวิจัยมาดำเนินการวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุปตามเนื้อหาทั้ง 4 ด้านร่วมกับทีมวิจัย
- 3) การวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Componential Analysis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการวิเคราะห์ให้เห็นเป็นส่วนๆ หรือตามหมวดหมู่เนื้อหา 4 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการสร้างและพัฒนาระบบกลไกการควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อ

ท้องถิ่น 2) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3) การพัฒนาระบบกลไกในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน และ 4) การพัฒนาระบบและกลไกการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานสู่การขับเคลื่อนและผลักดันทางนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาค

4) การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) เป็นการนำข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องต่อเนื้อหาการดำเนินงาน 4 ด้าน มาดำเนินการจัดหมวดหมู่เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย ในขั้นตอนของการพัฒนาวิทยวิจัย การพัฒนาข้อเสนอโครงการ และการพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัย เป็นต้น

5) การวิเคราะห์สาเหตุและผล (Cause and Effect Analysis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการวิเคราะห์ความสัมพันธ์จากผลมาจากเหตุ โดยการวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นย้อนกลับมาให้เห็นว่าเกิดมาจากเหตุปัจจัยใดบ้าง หรือวิเคราะห์จากเหตุไปหาผลโดยการวิเคราะห์ให้เห็นว่าเมื่อเหตุนี้เกิดขึ้นส่งผลให้เกิดอะไรขึ้นบ้าง

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการวิจัย จะเห็นได้ว่าผู้วิจัยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน อีกทั้งข้อมูลที่ได้มาจำเป็นที่จะต้องร่วมกันอภิปรายและหาข้อสรุปร่วมกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรงและสามารถนำไปใช้ในการออกแบบปฏิบัติการร่วมกับทีมกลไกต่างๆ ได้โดยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ นั้นมีความเหมือนและต่างกันหรือไม่ และการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบจากผู้วิจัยที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน โดยหากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และด้วยการตรวจสอบข้อมูลใน 2 ประเภทนี้จะช่วยตรวจสอบข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นมีความถูกต้องแล้วเบื้องต้น และจะได้รับการยืนยันในความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการที่ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาดำเนินการนำเสนอในเวทีกลไกทุกส่วน และเวที RC อีสาน

ขั้นตอนการดำเนินโครงการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินโครงการวิจัยในช่วงแรกของการดำเนินโครงการ แบ่งออกเป็น 4 ระยะในแต่ละระยะมีขั้นตอนย่อย ดังนี้

ระยะที่ 1 เตรียมความพร้อมก่อนการดำเนินโครงการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและทบทวนเอกสารชั้น 2 (secondary data) เป็นการศึกษาทบทวนเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบการทำงาน 8 ภารกิจโดยทีมวิจัยหลัก

ขั้นตอนที่ 2 จัดกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและทบทวนออกเป็น 4 ด้านเพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการอภิปรายร่วมกับทีมวิจัยในเวที RC อีสาน ได้แก่ 1) การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่ (1) การพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (2) การสร้างและพัฒนาระบบกลไกการควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่ การพิจารณาคุณภาพโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น การติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการควบคุมคุณภาพรายงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการจัดการและบริหารงานวิจัย 3) การพัฒนาระบบกลไกในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ได้แก่ ระบบการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และ 4) การพัฒนาระบบและกลไกการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานสู่การขับเคลื่อนและผลักดันทางนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาค ได้แก่ การสื่อสารสาธารณะ แนวคิดนโยบายสาธารณะ กระบวนการทางนโยบายสาธารณะ การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย

ขั้นตอนที่ 3 ประชุมทบทวนเป้าหมาย การออกแบบวิธีการดำเนินโครงการวิจัย และจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกับทีมวิจัยในเวที RC อีสาน

ระยะที่ 2 ระยะดำเนินโครงการวิจัยร่วมกับทีมวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การเก็บรวบรวม ข้อมูลขั้นแรก (Primary data) จากเวทีต่างๆ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การจัดเวทีสรุปบทเรียน การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน โดยมีกรอบโครงสร้างของข้อมูลทั้ง 4 เนื้อหา คือ

ก. การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีกรอบการศึกษาและพัฒนา ดังนี้

(1) การพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- สถานการณ์ปัญหาข้อจำกัดและศักยภาพ ของNode ในอดีตและปัจจุบัน
- บทเรียนการทำงานของทุก Node ในการพัฒนาโครงการ การติดตามสนับสนุน การพัฒนาคน และการเขียนรายงาน
- จุดเด่น จุดที่เป็นปัญหา สาเหตุของปัญหา ของแต่ละ Node
- ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เน้นไปที่ตัวชี้วัดระดับภาค ตามประเด็น

ยุทธศาสตร์ เช่น ทรัพยากร เด็ก เกษตร นักวิชาการ เป็นต้น โดยเน้นการผสมผสานตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยในส่วนนักวิชาการทั่วไปกับตัวชี้วัดคุณภาพระดับ Node หรือการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(2) การสร้างและพัฒนาระบบกลไกการควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีกรอบการศึกษาและพัฒนา ได้แก่

- ระบบกลไกเพื่อให้เกิดคุณภาพงานวิจัยท้องถิ่นในการพัฒนาคน การพัฒนาโครงการ การพิจารณาโครงการ การแตกกรอบการเก็บข้อมูล การกำหนดเครื่องมือ การติดตามสนับสนุนโครงการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล การพิจารณารายงานสมบูรณ์

- องค์ประกอบกลไกสร้างคุณภาพ ได้แก่ กลไกพัฒนาคนทำงาน กลไกการพิจารณาโครงการ กลไกการติดตามสนับสนุน กลไกการพิจารณารายงาน

- วิธีการพัฒนากลไกและระบบคุณภาพงานวิจัยท้องถิ่น

ข. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีกรอบการศึกษาและพัฒนาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อมูลเพื่อจัดระบบการจัดการภายใน และข้อมูลการจัดระบบการหนุนเสริมของโครงการวิจัย ดังนี้

● **ข้อมูลเพื่อจัดระบบการจัดการภายใน**

- เอกสารเชิงหลักการ ประกอบด้วย เอกสารเชิงหลักการ Node เอกสารเชิงหลักการตัวอย่าง และ เอกสารเชิงหลักการทีมวิจัย

- รายงานวิจัย ประกอบด้วยรายงาน Node เช่น รายงานกิจกรรม รายงานความก้าวหน้า รายงานฉบับสมบูรณ์ รายงานการเงิน และรายงานโครงการวิจัย เช่น รายงานกิจกรรม รายงานความก้าวหน้า และรายงานฉบับสมบูรณ์

- ทำเนียบ ประกอบด้วยทำเนียบที่ปรึกษา นักวิจัย พี่เลี้ยง ผู้สนใจ วิทยากร ทำเนียบปราชญ์ แหล่งเรียนรู้ ภาคิ (บุคคล องค์กร เครือข่าย)

- เอกสารสัญญาโครงการวิจัย

● **ข้อมูลเพื่อการจัดระบบการหนุนเสริมงานของโครงการวิจัย**

- แนวคิดการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่น แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น บทควม แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับประเด็นวิจัยที่เกี่ยวข้อง กระบวนการ ขั้นตอนการทำงานวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

- ข้อมูลบริบทพื้นที่ระดับจังหวัดภาคอีสาน เช่น บริบท ด้านสถานการณ์ ปัจจุบัน บริบทด้านกายภาพและทรัพยากร บริบทด้านเศรษฐกิจสังคม การเมืองและการปกครอง และยุทธศาสตร์พื้นที่ทุนทางสังคมในแต่ละพื้นที่ (กลุ่ม องค์กร เครือข่าย)

- ข้อมูลเอกสารและงานวิจัยข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ทฤษฎี เอกสารเชิงนโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้องของแต่ละประเด็น (เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนนโยบายระดับชาติท้องถิ่น) เอกสารเกี่ยวกับตัวอย่างงานวิจัยท้องถิ่นในแต่ละด้านทั้งในและนอกภูมิภาค (ทรัพยากร - การศึกษา - เกษตรอินทรีย์ - อบต.- เด็กเยาวชน - การท่องเที่ยว) เพื่อนำไปสู่ระบบการหนุนเสริมของพี่เลี้ยง

- ข้อมูลชุดความรู้ นวัตกรรมใหม่ๆ เช่น การจัดการความรู้
- เอกสารเชิงสังเคราะห์ เพื่อทำเป็นคู่มือ เช่น คู่มือการทำฐานข้อมูล การพัฒนาโครงการ การติดตามโครงการ การเขียนรายงาน การพัฒนาทีมวิจัย (Node สร้างทีม ทีมวิจัยเอง) คู่มือและเทคนิคในการทำงานกับชุมชน

ค. การพัฒนาระบบกลไกในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน มีกรอบการศึกษาและพัฒนา ได้แก่

- ระบบการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาทิเช่น ระบบกลไกในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสาน ระบบฐานข้อมูลกลางงานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสาน ระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสาน ระบบและกลไกการสื่อสารสาธารณะและการขับเคลื่อนงานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสานสู่ระดับนโยบาย
- สถานการณ์งานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสาน
- ยุทธศาสตร์การพัฒนางานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสาน

ง. การพัฒนาระบบและกลไกการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานสู่การขับเคลื่อนและผลักดันทางนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาค มีกรอบการศึกษาและพัฒนา ดังนี้

- ศึกษาแนวคิด รูปแบบการสื่อสารสาธารณะ แนวคิดนโยบายสาธารณะ กระบวนการทางนโยบายสาธารณะ การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- สภาพที่เป็นอยู่ทั้งด้านเนื้อหา ประเด็น และนวัตกรรมของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอีสาน
- บทเรียนและผลการขับเคลื่อนนโยบายที่ผ่านมา
- พื้นที่สื่อ กลุ่มเป้าหมาย ประเด็น เนื้อหา ช่องทางการสื่อสาร
- การสร้างความร่วมมือกับสื่อมืออาชีพ

- การพัฒนารูปแบบและกลไกการสื่อสาร ทั้งที่เป็นสื่อท้องถิ่น สื่อสาธารณะ
- สื่อทางนโยบาย
- การสื่อสารผ่านทาง Website
 - วิธีการสื่อสารสาธารณะ โดยเน้นที่การสร้างภาคีการวิจัย และการเชื่อมร้อย
- ภาคี
- การพัฒนาระดับนโยบาย เช่น การปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปสังคม
- การปฏิรูปประเทศโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลที่ได้ไปกำหนดปัญหาและออกแบบการวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมร่วมกับทีมวิจัย
- ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับทีมวิจัยโดยการนำเสนอข้อมูลในการประชุมกลุ่มย่อยและการประชุมกลุ่มใหญ่เพื่อร่วมกันอภิปรายข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ มาใช้ในหารูปแบบวิธีการปฏิบัติการในเบื้องต้น
- ขั้นตอนที่ 4 วางแผนปฏิบัติการพัฒนาระบบและกลไก

ระยะที่ 3 การปฏิบัติการ

- ขั้นตอนที่ 1 ดำเนินการทดลอง เช่น การอบรมเสริมศักยภาพให้กับพี่เลี้ยงโดยใช้สถานการณ์จริง การใช้กลุ่มโครงการวิจัยในพื้นที่เป็นกรณีศึกษา (Case study) เพื่อสร้างการเรียนรู้
- ขั้นตอนที่ 2 สรุปการเรียนรู้ระหว่างการทดลอง โดยใช้เทคนิค AAR การเรียนรู้ที่ได้จากการทดลองจะถูกนำไปดำเนินการทดลองซ้ำร่วมกับทีมวิจัย
- ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการทดลองซ้ำเพื่อปรับปรุงการพัฒนาระบบและกลไกร่วมกับทีมวิจัย

ระยะที่ 4 การถอดบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้รูปแบบการพัฒนาระบบและกลไกร่วมกับทีมวิจัย

- ขั้นตอนที่ 1 การถอดบทเรียนร่วมกับทีมวิจัย
- ขั้นตอนที่ 2 การสังเคราะห์ความรู้ร่วมกับทีมวิจัย
- ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอผลการวิจัยในระดับกลไกภาคีสาน

แผนกิจกรรมการดำเนินโครงการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการจัดทำแผนกิจกรรมการดำเนินโครงการวิจัยตามเนื้อหาการดำเนินงาน ดังนี้

ก. การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการสร้างและพัฒนาระบบกลไกการควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. ศึกษาทำความเข้าใจสถานการณ์ ของNode

- 1.1 ศึกษาจากรายงานฉบับสมบูรณ์ของแต่ละNode, รายงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 สัมภาษณ์ PO ภาค
- 1.3 จัดเวทีสรุปบทเรียน ทุกNode ได้แก่ การพัฒนาโครงการ ติดตามสนับสนุนการพัฒนาค้น การเขียนรายงาน
- 1.4 แยกหมวดหมู่ (Classily) ประเด็น & วิเคราะห์ จุดเด่น จุดที่เป็นปัญหาสาเหตุของปัญหา เป็นต้น
- 1.5 สรุปสถานการณ์ปัจจุบันของแต่ละNode พร้อมทั้งจัดทำรายงาน
- 1.6 นำเสนอผลการศึกษาทุกNode ในที่ประชุม RC ภาค

2. สร้างตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เน้นไปที่ตัวชี้วัดระดับภาค ตามประเด็นยุทธศาสตร์ เช่น ทรัพยากร เด็ก เกษตร นักวิชาการ เป็นต้น โดยเน้นการผสมผสานตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยในส่วนนักวิชาการทั่วไประหว่างตัวชี้วัดคุณภาพระดับ Nodeหรือการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- 2.1 ศึกษาตัวชี้วัดเกี่ยวกับคุณภาพงานวิจัย ซึ่งได้จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.2 ระดมตัวชี้วัดระดับNode
- 2.3 จัดเวทีสร้างตัวชี้วัดระดับที่พัฒนาคุณภาพ
- 2.4 นำเสนอและพัฒนาตัวชี้วัดในระดับภาค และ / หรือ
- 2.5 สรุปตัวชี้วัด และตรวจสอบความถูกต้อง ในการประชุม RC ภาค

3. ออกแบบระบบกลไกเพื่อให้เกิดคุณภาพ โดยการออกแบบระบบหรือกลไก สำหรับกรณีประเด็นที่มีปัญหาหรือไม่มีคุณภาพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อหนุนช่วยต้นทาง คือ การพัฒนาโครงการ การพิจารณาโครงการ เพื่อหนุนช่วยระหว่างทาง เช่น การแลกเปลี่ยนการเก็บข้อมูล การกำหนดเครื่องมือ การวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งอาจจะมีหลักสูตรประจำ หรือหาระบบหนุน หรือการจัดอบรมเพื่อพัฒนาทักษะและแนวคิดเพื่อหนุนช่วยปลายทาง คือ การพิจารณารายงานสมบูรณ์

3.1 ประชุมทีมพัฒนาคุณภาพ อย่างเป็นทางการ เพื่อออกแบบระบบกลไกการทำงาน ตาม ผลการศึกษา

3.2 ทีมพัฒนาคุณภาพออกแบบการทำงานทั้ง 4 กลไก ได้แก่ กลไกพัฒนาคนทำงาน กลไกการพิจารณาโครงการ กลไกการติดตามสนับสนุน และ กลไกการพิจารณา รายงาน

3.3 นำเสนอและพัฒนาระบบกลไกให้สมบูรณ์ ในระดับการออกแบบ

4. ปฏิบัติการ ตามระบบที่ออกแบบไว้

4.1 ทดลองปฏิบัติการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัย เช่น การพัฒนาโครงการ การพิจารณาโครงการ การติดตามสนับสนุนโครงการ การแทรกกรอบเนื้อหาการกำหนดเครื่องมือ การวิเคราะห์ข้อมูล หรือ การพัฒนาศักยภาพคนหนุ่ม เป็นต้น

4.2 ทดลองการพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัย เช่น การเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการและของNode

4.3 ทดลองการพัฒนาศักยภาพคนหนุ่มการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่น การพัฒนาทักษะต่างๆ การพัฒนาแนวคิด เป็นต้น

5. ประเมินและปรับระบบ และสรุปบทเรียน

5.1 จัดเวทีสรุปบทเรียน ในทุกNode

5.2 ประเมินผล ระดับ RC

5.3 สรุปผล

6. จัดทำรายงานสรุปผล

ข. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. ประชุมทีมคณะทำงานกำหนดกรอบเนื้อหาการจัดระบบข้อมูล Node
2. ประชุมนำเสนอกรอบเนื้อหาการจัดระบบข้อมูลNode และระดมแนวทางเพิ่มเติมในการประชุม RC
3. ประชุมทีมคณะทำงานสรุปบทเรียนการจัดระบบข้อมูลของ Node
4. ออกแบบการจัดระบบข้อมูลกลางของภาค
5. ผูกอบรมการจัดทำระบบฐานข้อมูล

6. ทดลองปฏิบัติการโดยคณะทำงาน/ทีมผู้ช่วยNode จัดระบบข้อมูลเพื่อการจัดการภายใน

7. ทดลองปฏิบัติการโดยคณะทำงาน/ทีมผู้ช่วยNode จัดระบบข้อมูลเพื่อการหนุนเสริมโครงการวิจัยในพื้นที่

7.1 รวบรวมข้อมูลเชิงประเด็นตามความสนใจของพื้นที่

7.2 ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมของนักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

8. ประชุมสรุปผลการทดลองปฏิบัติการเพื่อการปรับปรุงระบบฐานข้อมูล

9. นำเสนอผลการจัดระบบข้อมูลต่อเวทีการประชุม RC

10. ประชุมทีมสรุปวิเคราะห์ผลและจัดทำรายงาน

ค. การพัฒนาระบบกลไกในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

1. วิเคราะห์สถานการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

2. ติดตามสนับสนุนกิจกรรมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคณะทำงานในแต่ละชุดประเด็น

3. สรุปรวบรวมข้อมูลจากคณะทำงานในแต่ละชุดประเด็น

4. ประชุมเชิงปฏิบัติการการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคอีสานด้วยกระบวนการงานวิจัยท้องถิ่น

5. ออกแบบระบบการพัฒนากลไกการเชื่อมประสานงานวิจัยท้องถิ่นระดับภาค

6. ทดลองระบบกลไกการเชื่อมประสานงานวิจัยท้องถิ่นระดับภาค

7. สรุปผลและปรับปรุงระบบพัฒนาระบบกลไก

8. นำเสนอผลการพัฒนาระบบต่อเวทีประชุม RC

9. สรุปวิเคราะห์ผลและจัดทำรายงาน

ง. การพัฒนาระบบและกลไกการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานสู่การขับเคลื่อนและผลักดันทางนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาค

1. การพัฒนารูปแบบและกลไกการสื่อสาร เน้นการพัฒนาสื่อ 3 ระดับ คือ การค้นหาและพัฒนาสื่อท้องถิ่น การค้นหาและพัฒนาสื่อสาธารณะ การค้นหาและพัฒนาสื่อทางนโยบาย

1.1 ประชุมคณะทำงานกำหนดเป้าหมายและกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน

1.2 การค้นหาช่องทางการสื่อสาร ได้แก่

- การขอพื้นที่สื่อเพื่อนำเสนองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในเวทีวิชาการอื่นๆ
- การเจาะประเด็นกับสื่อ หรือการสื่อสารผ่านทาง website
- ค้นหาและร่วมมือกับสื่อมืออาชีพเนื่องจากกลุ่มนี้มีเครือข่ายการทำงานสื่อ

ที่กว้างขวาง

1.3 ประชุมคณะทำงานออกแบบการพัฒนากลไกการสื่อสาร

1.4 ปฏิบัติการทดลองตามรูปแบบที่ออกแบบร่วมกัน

1.5 สรุปบทเรียนและผลการศึกษา

1.6 นำเสนอต่อ RC

2. การค้นหาและพัฒนาการยกระดับนโยบาย

2.1 วิเคราะห์สภาพที่เป็นอยู่ทั้งด้านเนื้อหา ประเด็น และนวัตกรรม

(1) กลุ่มใหม่ หมายถึง กลุ่มNodeที่ยังไม่ได้สังเคราะห์งานเพื่อการยกระดับ จะเน้นการศึกษารูปแบบ ใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับพื้นที่ระดับ Node และระดับภาค

(2) กลุ่มเก่าหมายถึง กลุ่มNodeที่ดำเนินการยกระดับงานวิจัยสู่นโยบายไปแล้ว จะเน้นการขยายผลในทางนโยบาย เพื่อสรุปรูปแบบการขับเคลื่อนนโยบาย

2.2 ถอดบทเรียนและสรุปผลการขับเคลื่อนนโยบายที่ผ่านมา ทั้งภายใต้โครงการวิจัย “โครงการวิจัยรูปแบบของการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนานโยบายสาธารณะ (2552-2554)”

2.3 วิเคราะห์ประเด็นใหม่ เช่น การปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปสังคมโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น การปฏิรูปประเทศ เป็นต้น

2.4 ออกแบบวิธีการสื่อสารสาธารณะ โดยเน้นที่การสร้างภาคีการวิจัย และการเชื่อมร้อยภาคี

2.5 ทดลองปฏิบัติการยกระดับงานนโยบาย

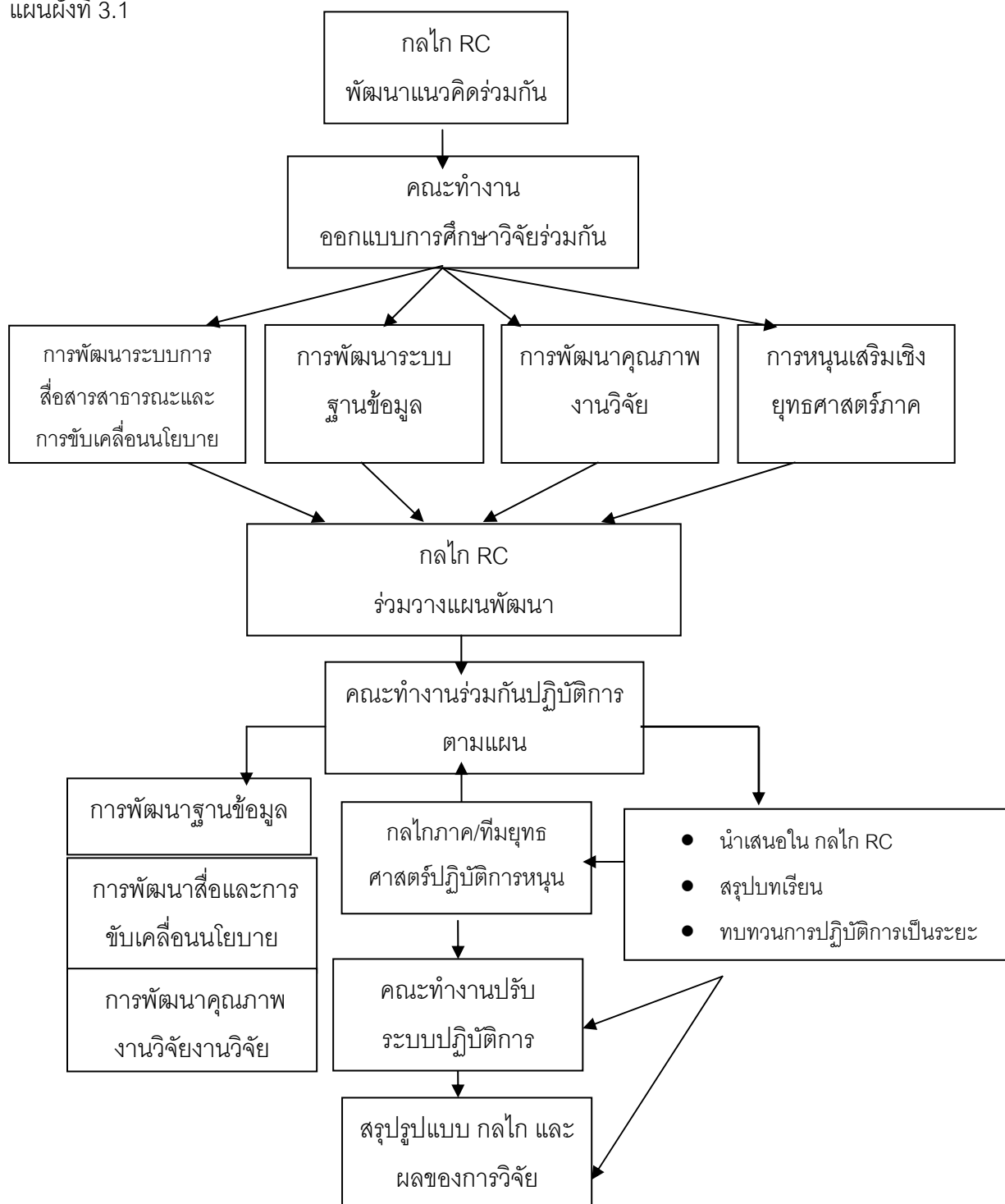
- คัดเลือกประเด็นการวิจัยเพื่อการขับเคลื่อนทางยุทธศาสตร์
- การใช้กระบวนการสื่อสารนโยบาย
- การจัดเวทีนำเสนอนโยบาย
- การผลิตสื่อ

2.6 สรุปผลการทดลอง

2.7 นำเสนอต่อ RC

2.8 จัดทำรายงาน

จากการอธิบายขั้นตอนการดำเนินงาน การออกแบบวิธีการดำเนินงานและแผนกิจกรรม
ของโครงการวิจัยที่กล่าวไว้ข้างต้น สามารถสรุปเป็นแผนผังกระบวนการวิจัยและพัฒนา ดัง
แผนผังที่ 3.1

แผนผังที่ 3.1 แสดงกระบวนการวิจัยและพัฒนาของโครงการ

บทที่ 4

ระบบกลไกระดับภาคอีสานในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

ความเป็นมา

สืบเนื่องจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีการขับเคลื่อนมาตลอดระยะเวลา 10 ปี มีพัฒนาการด้านระบบและกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสานเรื่อยมาตั้งแต่การศึกษาระบบและกลไกที่มีอยู่เพื่อดำเนินการออกแบบวิธีการทำงานของกลไก (ปี 2547) ข้อค้นพบที่เกิดจากการดำเนินงานของระบบและกลไกที่ผ่านมา พบว่า การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานใช้ระบบและกลไกการทำงานเชิงเครือข่าย เป็นรูปแบบที่เหมาะสมต่อการขับเคลื่อนและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการจัดระบบเครือข่ายการสนับสนุนออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. ระดับภาค มีบุคลากรตัวแทนกลุ่มผู้ประสานงาน Node มีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดทิศทางการทำงานของภาคอีสาน

2. ระดับประเด็น มีบุคลากรในเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานเข้าร่วมเป็นคณะทำงานในแต่ละประเด็น โดยในแต่ละประเด็นจะมี แม่ข่ายหรือเจ้าภาพหลัก เป็นแกนกระตุ้นและปฏิบัติการใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน มี Node อุบลราชธานีเป็นแม่ข่าย 2) การพัฒนาศักยภาพคนทำงานแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ การพัฒนาทักษะการทำงานให้กับพี่เลี้ยงสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน มี Node พังงุลาพร้อมให้เป็นแม่ข่าย การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ภายในตนเอง มี Node ชัยภูมิและกาฬสินธุ์เป็นแม่ข่าย การพัฒนาบุคลากรผ่านระบบการศึกษาในหลักสูตรปริญญาโท มี Node นักวิชาการมหาสารคามเป็นแม่ข่าย และ 3) การขับเคลื่อนงานนโยบาย มี Node เกษตรกรรมยั่งยืนภาคอีสานตอนกลางเป็นแม่ข่าย

ผลการดำเนินงานของระบบเครือข่าย ส่งผลให้เกิดรูปธรรมการดำเนินงานในหลายๆ ด้าน อาทิ เกิดกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน เกิดฐานข้อมูลการจัดการที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของ Node โดยมี Node อุบลราชธานี และ Node นักวิชาการมหาสารคามเป็นต้นแบบการพัฒนาเกิดกระบวนการสร้างการเรียนรู้ระหว่างพี่เลี้ยงสนับสนุนงานวิจัยรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ (Junior Staff Node - JSN) ที่เข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและมีจิตสำนึกสาธารณะมากยิ่งขึ้น เกิดการขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่สาธารณะและสามารถขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายโดยการยกระดับผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การกำหนดนโยบาย ได้แก่ การอ่านหนังสือจังหวัดยโสธรและผู้พิการจังหวัดนครราชสีมา การสังเคราะห์ประเด็นสำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การกำหนดนโยบาย เช่น การจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี การใช้กระบวนการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การขับเคลื่อนนโยบาย เช่น การจัดการศึกษานอกระบบของอำเภอหนองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ กรณีพันธุ์กรรมข้าว เกษตรกรรมยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ระบบและกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา ยังมีข้อจำกัดที่จำเป็นต้องศึกษาและพัฒนาต่อไปอันเนื่องมาจากระบบและกลไกที่มีการดำเนินงานด้านระบบฐานข้อมูล การพัฒนาบุคลากร การสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบายยังขาดการเชื่อมโยง ระบบฐานข้อมูลที่มีอยู่ยังขาดข้อมูลเชิงวิชาการซึ่งเป็นจุดอ่อนของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทำให้ขาดการวิเคราะห์อย่างรอบด้าน การสร้างคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสานยังมีลักษณะต่างคนต่างทำ ส่งผลให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเกิดคุณค่าแต่ขาดพลังที่จะนำไปใช้ในการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย

การริเริ่มงานกลไกของภาคอีสาน ได้ถูกนำมาเป็นประเด็นในการปรึกษาหารือในการประชุม RC อีสานภายหลังโครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน 2551 สิ้นสุดโครงการแล้ว พบว่า ประเด็นการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ยังไม่ได้ถูกดำเนินการแต่อย่างใด และในการประชุม RC อีสานเมื่อวันที่ 15 – 16 มิถุนายน 2553 ได้ยกประเด็นการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การพัฒนาระบบฐานข้อมูล การสื่อสารทางสังคมและการขับเคลื่อนทางนโยบายในรูปแบบของกลไกภาคอีสานขึ้นอีกครั้ง มีเป้าหมายของการวิจัยและพัฒนา คือ ระบบและกลไกในการเชื่อมประสานและขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

โจทย์ย่อย

ระบบกลไกระดับภาคอีสานในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและพัฒนากระบวนการกลไกในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

กระบวนการดำเนินงาน

กระบวนการดำเนินงาน ดำเนินการวางแผนระบบและกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ร่วมกับทีมวิจัย ดังนี้

1. ประชุมทีมวิจัยที่เป็นแกนนำกลไกระดับภาคอีสาน เพื่อทบทวนเป้าหมาย แบ่งบทบาทหน้าที่ และยกร่างประเด็นสำหรับการปรึกษาหารือร่วมกับ RC อีสาน
2. การกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานในเวที RC อีสาน
3. การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงาน
4. ทดลองปฏิบัติการ
5. สรุปบทเรียนการดำเนินงาน
6. ประชุมทีมวิจัยที่เป็นแกนนำกลไกระดับภาค เพื่อสรุปผลการดำเนินงานและพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยปี 2555

ผลการดำเนินงาน

มีการดำเนินงานและผลการดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. **ประชุมทีมวิจัยที่เป็นแกนนำกลไกระดับภาคอีสาน** เพื่อทบทวนเป้าหมาย แบ่งบทบาทหน้าที่ และยกร่างประเด็นสำหรับการปรึกษาหารือร่วมกับ RC อีสาน โดยดำเนินการจัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของระบบและกลไกการเชื่อมประสานและขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานและวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การพัฒนางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานร่วมกับทีมยุทธศาสตร์กลไกวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน (Core Team) ซึ่งเป็นตัวแทนผู้ประสานงานของพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน **รวม 8 คน** ร่วมกันพัฒนา “ร่าง” ระบบและวิธีการทำงานของกลไกเพื่อเสนอต่อ RC อีสาน **ผลการดำเนินงาน** เกิดกลไกระดับภาคที่มีบทบาทการดำเนินงานที่สำคัญคือ

- 1) การสร้าง-เชื่อมประสาน การติดตาม การกำกับและบริหารจัดการระดับภาพรวมของภาคอีสานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน
- 2) เป็นแกนประสานงานหลักของกลไกเชิงประเด็น ติดตามการทำงานเชิงประเด็น และขับเคลื่อนงานร่วมกับทีมวิจัย
- 3) ด้านการบริหารจัดการงานเชิงเนื้อหาและงบประมาณการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้หรือสามารถปรับยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์โดยใช้เป้าหมายการดำเนินงานเป็นหลัก สำหรับเกณฑ์ค่าใช้จ่ายให้พิจารณาเป็นไปตามระเบียบการเงินของ สกว. และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นตามจริง

ภายใต้แกนนำกลไกระดับภาคอีสาน มีทีมเลขาของภาค 3 คน คือ ผศ.ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา, น.ส.ปฐนิกา หงษ์อุดร, น.ส.อรทัย โสพุดอ่อน (เดิมนายทศพร พินิจโคกกรวด) มีบทบาทหน้าที่กระตุ้นติดตาม สนับสนุนการดำเนินงานของกลไกทุกส่วนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ และร่วมปฏิบัติการ” กับกลไกต่างๆ ของภาคอีสาน มีบทบาทหน้าที่ประสานงานกับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2. การกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานในเวที RC อีสาน

การกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานของระบบและกลไกต่างๆ ดำเนินงานร่วมกับ RC อีสาน เมื่อวันที่ 15 – 16 พฤศจิกายน 2553 ณ อุทยานแห่งชาติภูผอยลม จ.อุดรธานี

กระบวนการกำหนดเป้าหมาย วิธีการและแผนการทำงานร่วมกันของ RC อีสาน เน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของบุคลากรในภาคอีสานทุกคนได้แสดงความคิดเห็นต่อเป้าหมาย ระบบและวิธีการทำงานของกลไก

การเป้าหมายการทำงานหลักของภาคอีสาน คือ **คุณภาพงานวิจัยและการสร้างพื้นที่ทางสังคมและนโยบาย** โดยมีระบบและกลไกการทำงาน 4 เรื่อง มีรายละเอียดดังนี้

ระบบการดำเนินงาน ที่ RC อีสานร่วมกันออกแบบ มีดังนี้

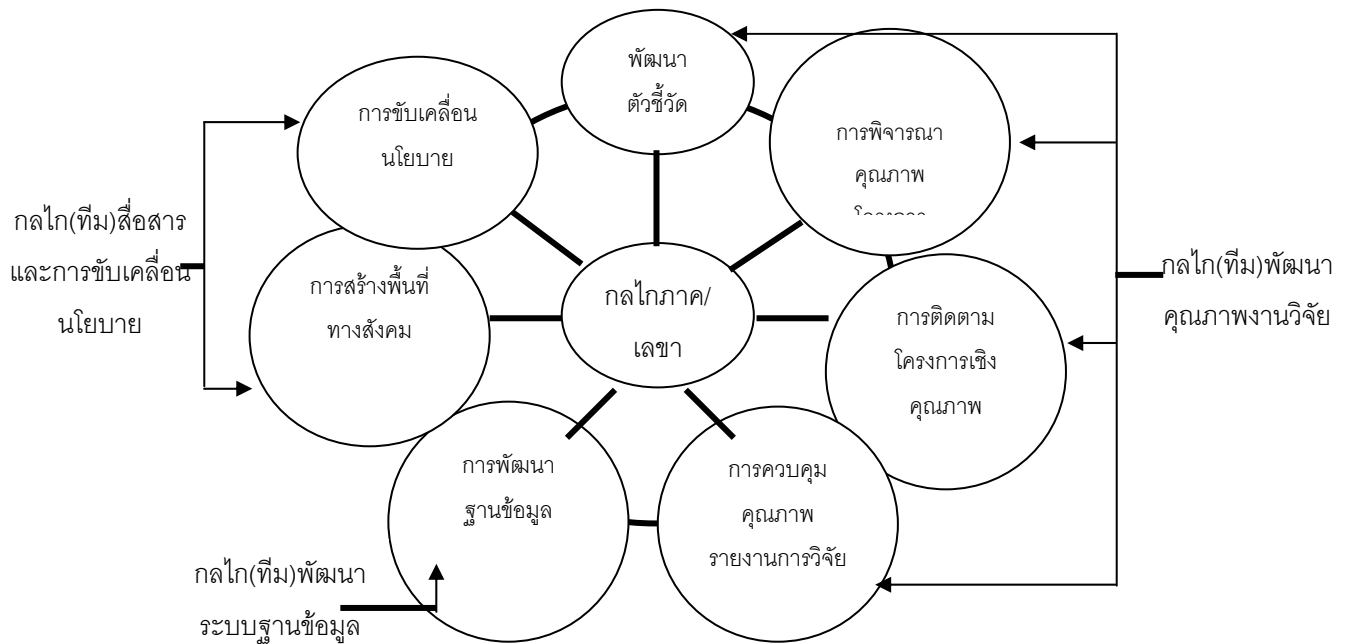
1. คุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประกอบด้วย การพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน การพิจารณาคุณภาพโครงการ การติดตามโครงการ การควบคุมคุณภาพรายงานการวิจัย คุณภาพโครงการหลังสิ้นสุดโครงการ
2. การพัฒนาฐานข้อมูล ประกอบด้วย ฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการ ฐานข้อมูลเชิงวิชาการเพื่อนำมาใช้ในการสร้างคุณภาพงานวิจัย
3. การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย ประกอบด้วย การพัฒนาประเด็นนโยบายเดิม และการพัฒนาประเด็นใหม่ที่น่าสนใจของภาคอีสาน
4. กลไกในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ประกอบด้วย การเชื่อมประสานหน่วยงานเพื่อขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพบุคลากร

ด้านกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จากระบบการดำเนินงานที่ออกแบบไว้ร่วมกัน RC อีสาน จึงร่วมกันออกแบบกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3 ระดับ โดยเน้นการออกแบบกลไกที่สามารถปฏิบัติการได้จริง สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของ RC อีสาน ดังนี้

1. **กลไกระดับภาค** บทบาทการดำเนินงานกล่าวไว้แล้วในผลการดำเนินงานข้อที่ 1 ประชุมทีมวิจัยที่เป็นแกนนำกลไกระดับภาคอีสาน
2. **กลไกเชิงประเด็น** 3 ประเด็นในรูปแบบ “คณะทำงาน” ซึ่งเป็นพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสานที่มีความสนใจ อยากเรียนรู้เฉพาะเรื่องเพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของตนเองจากการปฏิบัติการจริง ได้แก่

- 1) กลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 2) กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล
- 3) กลไกการสื่อสารการขับเคลื่อนนโยบาย

กลไกต่างๆ เหล่านี้ มีบทบาทในการพัฒนาระบบงานและปฏิบัติการร่วมกันตามแนวทางที่กำหนดไว้ให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งมีทีมเลขานุการกลไกภาคจะเป็นผู้ทำหน้าที่เชื่อมประสานระหว่างทีมกลไกต่างๆ ดังภาพประกอบที่ 4.1 ตลอดจนกำหนดเนื้อหาาร่วมกับแกนนำแต่ละทีมที่อยู่ในกลไกระดับภาค ดังตารางที่ 4.1 และกำหนดร่วมกับพี่เลี้ยง RC อีสานทุกคน

ภาพประกอบที่ 4.1 ระบบและกลไกการดำเนินงาน

ตารางที่ 4.1 แสดงภารกิจการดำเนินงานและแกนนำคณะทำงานในกลไกระดับภาค

ภารกิจ	ผู้รับผิดชอบและทีมงานหลัก			
	ระดับภาค	กลุ่ม Zone พื้นที่		
		เหนือ	กลาง	ใต้
การพัฒนาคุณภาพนักวิจัย (CBR) และการพัฒนาคุณภาพพี่เลี้ยงตามกระบวนการ CBR	คุณบุญเสริม เสี่ยงสนั่น คุณภาสกร บัวศรี คุณรุ่งวิจิต คำงาม	ภาสกร บัวศรี	บุญเสริม เสี่ยงสนั่น	รุ่งวิจิต คำงาม
การพัฒนาคุณภาพข้อเสนอโครงการและรายงานการวิจัย	ผศ.ดร.ชูพัทธ์ สุทธิสา คุณภาสกร บัวศรี อ.กาญจนา ทองทั่ว	ภาสกร บัวศรี	ผศ.ดร.ชูพัทธ์ สุทธิสา	อ.กาญจนา ทองทั่ว
พัฒนาระบบฐานข้อมูล	คุณมัสยา คำแหง	ชนิษฐา พลชา	นัฏฐา มณฑล	ทัพไท ชุ่มนาเสียว
การสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย	คุณสุเมธ ปานจำลอง อาจารย์พินิจ คาคัพโน อาจารย์พิภพ หัสสา	อาจารย์พินิจ คาคัพโน	คุณสุเมธ ปานจำลอง	อาจารย์พิภพ หัสสา

การบริหารจัดการและการเชื่อมโยงกับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การบริหารจัดการและการเชื่อมโยงกับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น กองเลขาคลไกลกลางของภาค เป็นผู้มีบทบาทหลักในการนำเสนอข้อมูลด้านเนื้อหาและงบประมาณให้กับกลไกทุกระดับได้ทราบและร่วมกันวิเคราะห์สภาพที่เป็นอยู่ กำหนดเป้าหมายที่ต้องการ เพื่อให้ทุกกลไกได้นำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนปฏิบัติการ ทั้งนี้ยังได้เชื่อมโยงข้อมูลกับทาง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อให้ทางฝ่ายฯ เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนกระบวนการและงบประมาณการทํากิจกรรมที่นอกเหนือจากงบประมาณของกลไกที่กำหนดไว้

3. กลไกปฏิบัติการพื้นที่กลุ่ม Zone เพื่อให้เกิดการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และเสริมศักยภาพการทำงานซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว แบ่งออกเป็น 3 Zone ได้แก่ Zone อีสานเหนือ Zone อีสานกลาง และ Zone อีสานใต้ แต่ละกลุ่ม Zone จะมีผู้ประสานงานของ Zone 1 คน ทำหน้าที่ประสานงานพี่เลี้ยงในกลุ่ม Zone เพื่อให้เกิดเวทีเรียนรู้และวางแผนการหนุนเสริมโครงการวิจัยไปพร้อมๆ กับการพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงในกลุ่ม Zone

กลุ่มอีสานเหนือ ได้แก่ ชุดโครงการนํานักวิชาการอีสานตอนเหนือ, ชุดโครงการลุ่มน้ำห้วยหลวงอุดรธานี-หนองคาย, Node เลย, Node ชัยภูมิ, Node กาฬสินธุ์ ชุดโครงการเด็กและเยาวชนหนองบัวลำภู ชุดโครงการคนพิการ (นครราชสีมา) และชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชนลุ่มน้ำป่าว กาฬสินธุ์

กลุ่มอีสานกลาง ได้แก่ Node นักวิชาการมหาสารคาม, Node เกษตรกรรมยั่งยืน, Node พุทฺธลาร้องไห้ และชุดโครงการคุณธรรม (นครราชสีมา)

กลุ่มอีสานใต้ ได้แก่ ชุดโครงการนํานักวิชาการอุบลราชธานี, Node อุบลราชธานี, ชุดโครงการเด็กและเยาวชนยโสธร, ชุดโครงการสุขภาวะยโสธร ชุดโครงการเกษตรอินทรีย์ยโสธร ชุดโครงการศรีสะเกษ ชุดโครงการทรัพยากรชายแดนบุรีรัมย์-สระแก้ว และ Node สุรินทร์

3. การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงานของกลไกระดับภาค

การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงานของกลไกระดับภาค เกิดขึ้นหลังการประชุม RC อีสาน (วันที่ 15 – 16 พฤศจิกายน 2553) โดยจัดขึ้นในวันที่ 6 มกราคม 2554 เพื่อออกแบบระบบและกลไกระดับภาคในการเชื่อมโยงการทำงานกับกลไกเชิงประเด็นและกลไกปฏิบัติการเชิงพื้นที่กลุ่ม Zone ดังนี้

1) จัดสรรบทบาทหน้าที่การทำงานของแกนนำกลไกระดับภาคร่วมกับแกนนำกลไกเชิงประเด็นดังตารางที่ 4.1

2) กรอบการดำเนินงานโดยภาพรวมในงานกลไก ดังแผนภาพประกอบที่ 4.1

3) ร่วมกันกำหนดแผนดำเนินงานเบื้องต้น และนำไปอภิปรายร่วมกับกลไกเชิงประเด็นด้านคุณภาพ ด้านข้อมูล และด้านการสื่อสารและนโยบายเพื่อให้ได้ความชัดเจนในการดำเนินงานต่อไป

4) กำหนดช่วงเวลาการจัดเวทีพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไตรมาสที่ 2 (ตั้งแต่เดือนมกราคม – มีนาคม 2554)

4. การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงานร่วมกับกลไกเชิงประเด็น 3 ประเด็น

การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงานร่วมกับกลไกเชิงประเด็น เกิดขึ้นภายหลังจากที่ได้แนวทางจากเวที RC ภาคอีสาน (วันที่ 15 – 16 พฤศจิกายน 2553) เป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงได้จัดการประชุมกลไกเชิงประเด็น โดยใช้เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปกำหนดปัญหา ร่วมกันวิเคราะห์บทเรียน และออกแบบปฏิบัติการกลไกในแต่ละประเด็น มีรายละเอียด ดังนี้

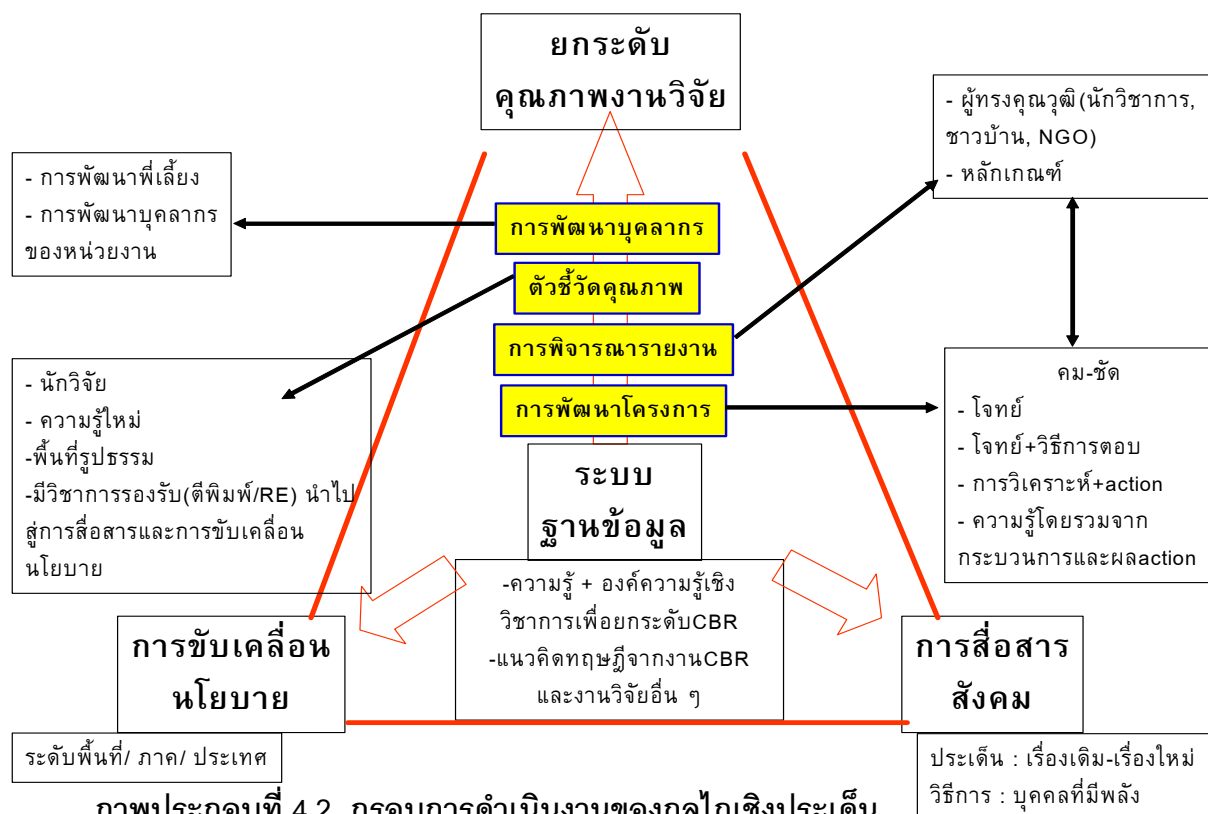
4.1 ประชุมกลไกการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย วันที่ 17 มีนาคม 2554 รายละเอียดในการออกแบบระบบและกลไก

4.2 ประชุมกลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูล วันที่ 18 มีนาคม 2554 รายละเอียดในการออกแบบระบบและกลไก

4.3 ประชุมกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วันที่ 22 มีนาคม 2554 รายละเอียดในการออกแบบระบบและกลไก

ในส่วนรายละเอียดของการดำเนินงานกลไกเชิงประเด็น จะกล่าวไว้ในบทที่ 5, 6 และ 7 ต่อไป

กรอบการดำเนินงาน ภายใต้การดำเนินงานของกลไกเชิงประเด็น สรุปดังแผนภาพประกอบที่ 4.2

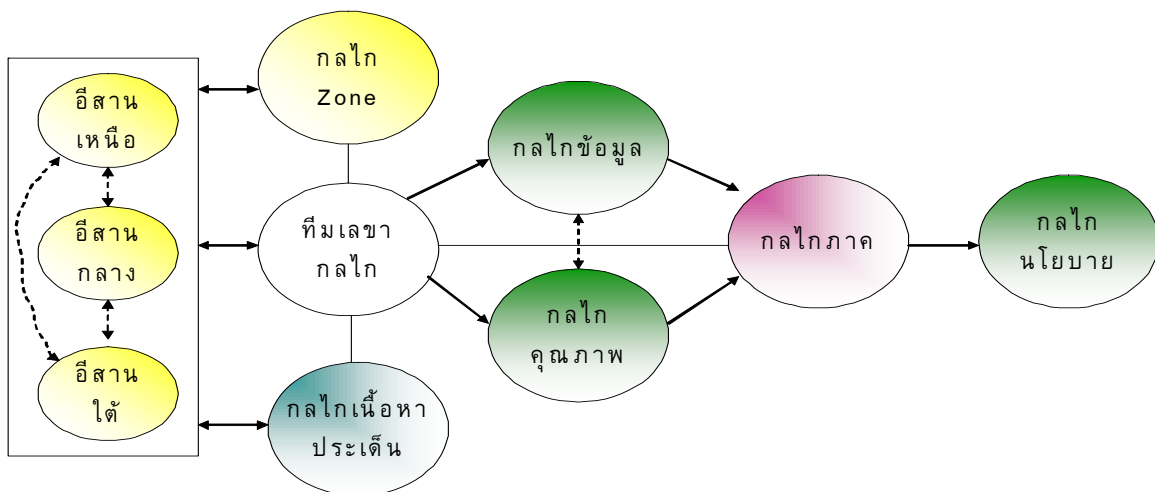
ภาพประกอบที่ 4.2 กรอบการดำเนินงานของกลไกเชิงประเด็น

4. ทดลองปฏิบัติการ

การปฏิบัติการของกลไกต่าง ๆ ของภาคอีสาน มีกลไกการดำเนินงาน 2 ระดับ ได้แก่ กลไกระดับภาค กลไกเชิงประเด็น ดังแผนภาพประกอบดังนี้

4.1 กลไกระดับภาค การทดลองปฏิบัติการของกลไกระดับภาคมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมประสานและขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยและการสร้างพื้นที่ทางสังคมและนโยบาย โดยแกนนำของกลไกระดับภาคจะเข้าไปเป็นแกนนำในกลไกต่าง ๆ ได้แก่ กลไกปฏิบัติการเชิงประเด็น ได้แก่ กลไกการพัฒนาคุณภาพ กลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูล กลไกการสื่อสารและนโยบาย กลไกปฏิบัติการเชิงพื้นที่รูปแบบกลุ่ม Zone และรูปแบบข้าม Zone และกลไกเครือข่ายเชิงเนื้อหา ดังแผนภาพประกอบที่ 4.3

การพัฒนาระบบกลไกในการเชื่อมประสานและขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

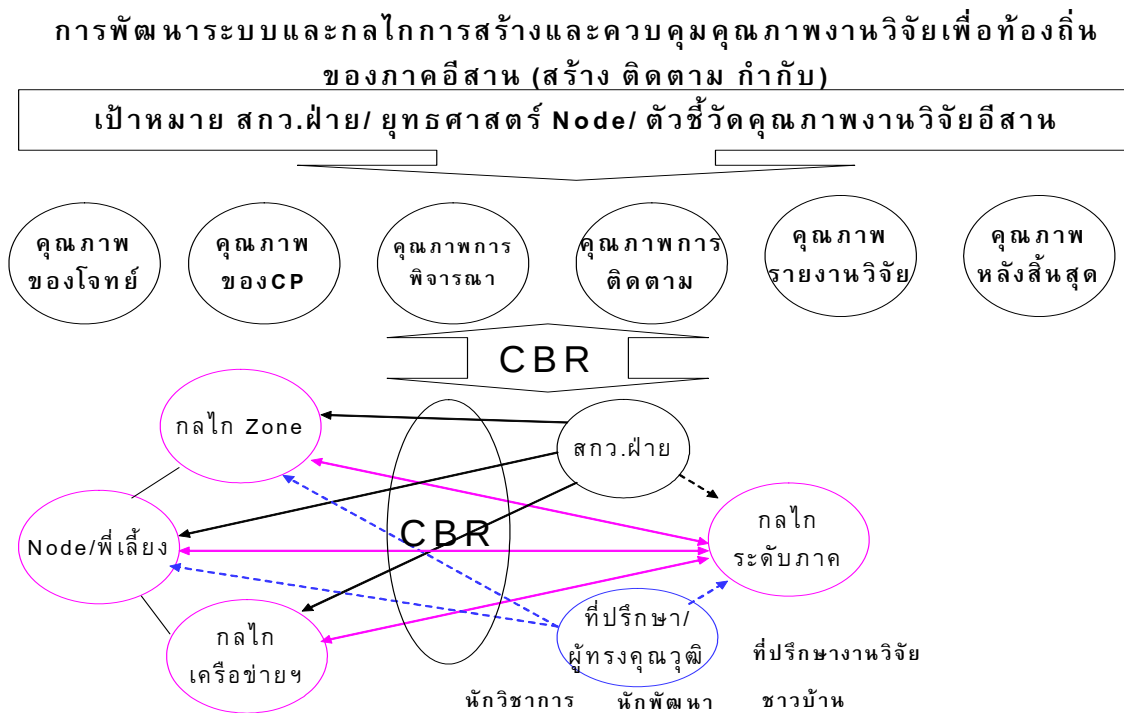

แผนภาพประกอบที่ 4.3 แสดงความเชื่อมโยงของกลไกในภาคอีสาน

4.2 กลไกเชิงประเด็น

1) กลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย การปฏิบัติการของกลไกเชิงประเด็นการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย มีบทบาทในการกำกับคุณภาพงานวิจัยเพื่อบรรลุตามเป้าหมายของสกว.ฝ่ายวิจัย เพื่อท้องถิ่น ยุทธศาสตร์การทำงานของ Node และตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน โดยมีการพัฒนาคุณภาพช่วงต้นน้ำ (การพัฒนาโจทย์, การพัฒนาข้อเสนอโครงการและการพิจารณาโครงการ) คุณภาพช่วงกลางน้ำ (กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น, การพัฒนาศักยภาพ และรายงานการวิจัย ความก้าวหน้า) และคุณภาพช่วงปลายน้ำ (บูรณรมพื้นที่, คุณภาพนักวิจัย และผลการดำเนินงานวิจัยไปใช้หลัง สิ้นสุดโครงการ)

กระบวนการดำเนินงานของกลไกการพัฒนาคุณภาพ ในช่วงแรก **เน้นการทดลอง** **ปฏิบัติการพัฒนาคุณภาพในช่วงต้นน้ำเป็นหลัก** โดยได้ดำเนินการร่วมกับ Node และกลไกหลายฝ่าย ได้แก่ กลไกปฏิบัติการเชิงพื้นที่ Zone กลไกเชิงประเด็น กลไกระดับภาค นอกจากนี้ในการพัฒนาคุณภาพช่วงต้นน้ำ มีผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกและที่ปรึกษา (นักวิชาการและนักพัฒนาเอกชน) ส่วนผู้ทรงคุณชาวบ้านยังไม่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพ ดังสรุปได้ในภาพประกอบที่ 4.4

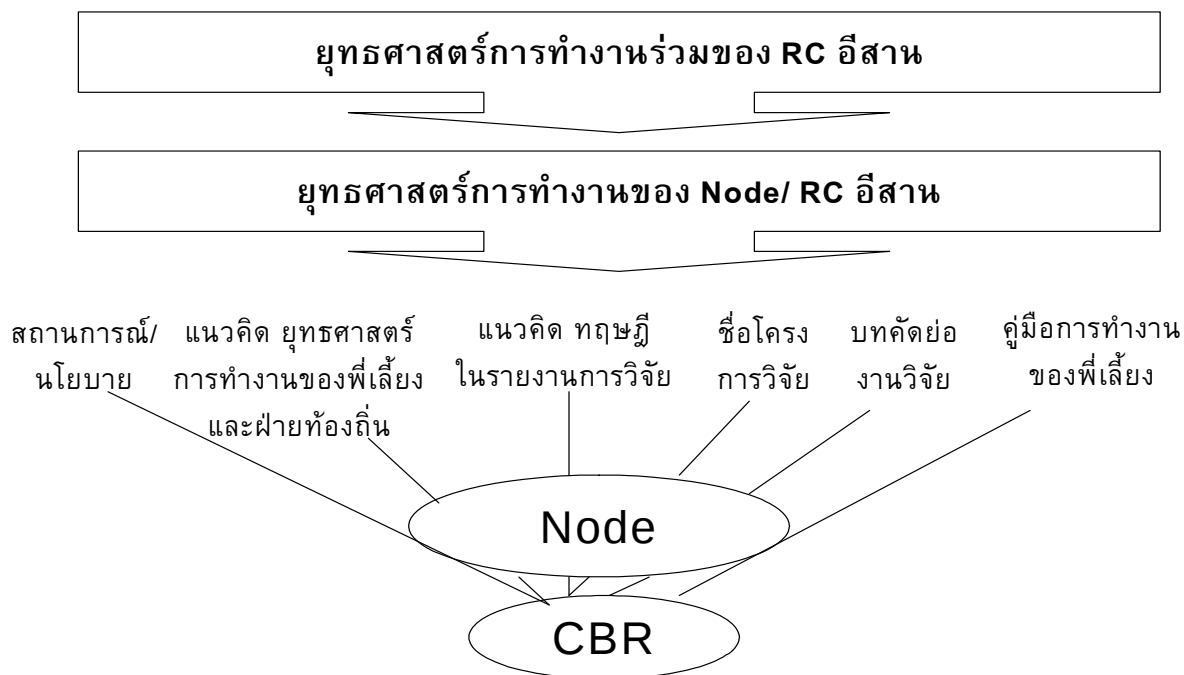
แผนภาพประกอบที่ 4.4 แสดงกลไกการควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

2) กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล การทดลองปฏิบัติการของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล มีเป้าหมายที่กำหนดร่วมกันในเวที RC ภาคอีสาน คือ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเชิงวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยฐานข้อมูลที่สำคัญ ดังรายละเอียดดังนี้

(1) ชุดข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ภาพรวมของสังคมอีสานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาโจทย์วิจัย พื้นที่และองค์ความรู้ใหม่ ได้แก่ สถานการณ์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย แนวคิดยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงและของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น แนวคิดทฤษฎีจากรายงานการวิจัยที่ผ่านมา บทคัดย่องานวิจัย และชื่อโครงการวิจัย

(2) ชุดข้อมูลประกอบเสริมสร้างทักษะการทำงานของพี่เลี้ยง ได้แก่ คู่มือการทำงานในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

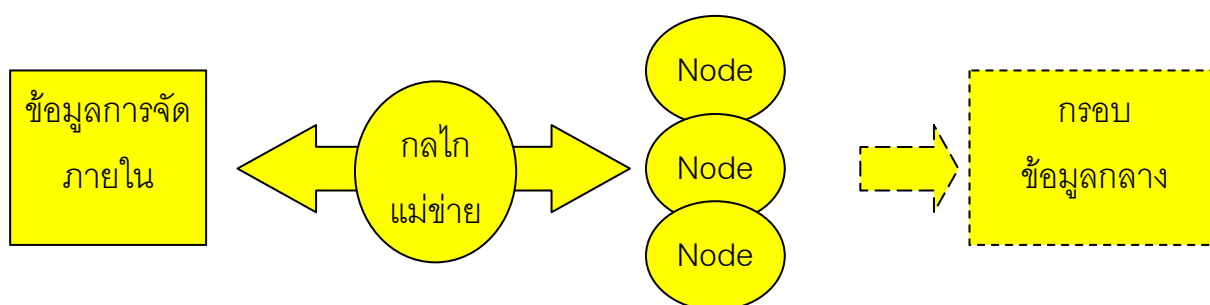
การพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้เป็นแหล่งวิชาการหนุนเสริมการวิจัย เพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

ภาพประกอบที่ 4.5 แสดงกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล

กลไกการทดลองปฏิบัติการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ได้ดำเนินการทดลอง 3 ครั้ง โดยในแต่ละครั้งมีกลไกต่างกัน ดังแผนภาพประกอบที่ 4.6, 4.7, และ 4.8

การปฏิบัติการครั้งที่ 1

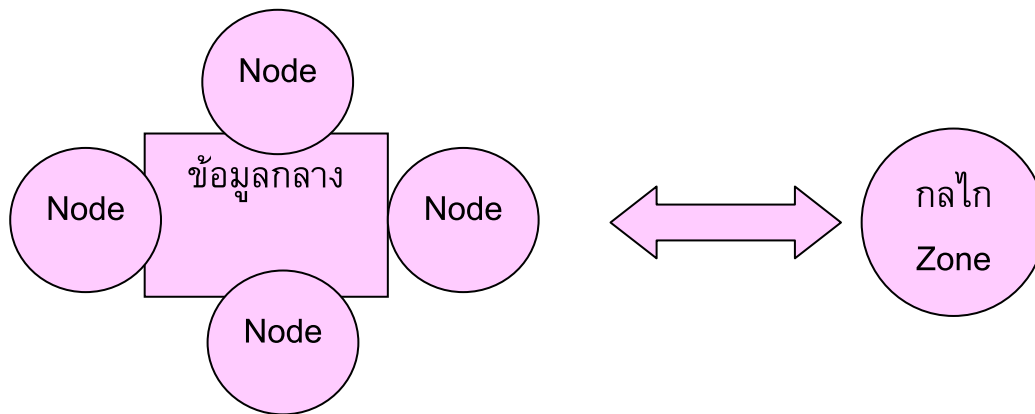

แผนภาพที่ 4.6 แสดงกลไกปฏิบัติการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่มีกลไกแม่ข่ายเป็นกลไกหลัก

จากแผนภาพประกอบที่ 4.6 แสดงให้เห็นว่า Node พี่เลี้ยงทุกพื้นที่เป็นกลไกหลักในการเดิมและพัฒนาข้อมูลในระบบฐานข้อมูล โดยมีกลไกแม่ข่ายคือ Node อุบลราชธานีเป็นผู้จัดการ ดูแลระบบฐานข้อมูล จากการทดลองปฏิบัติการพบว่ากลไกแบบนี้มีข้อดีคือช่วยให้ระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

กับการจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของแต่ละ Node มีความเป็นปัจจุบัน และเป็นระบบที่สามารถที่จะนำข้อมูลที่มีมาใช้ในการทำงานของ Node ได้ แต่มีข้อเสียคือการจัดการเป็นภาระหนักที่ Node อุบลราชธานี ซึ่งต้องให้ผู้ช่วยผู้ประสานงาน Node มาทำหน้าที่จัดการระบบฐานข้อมูล

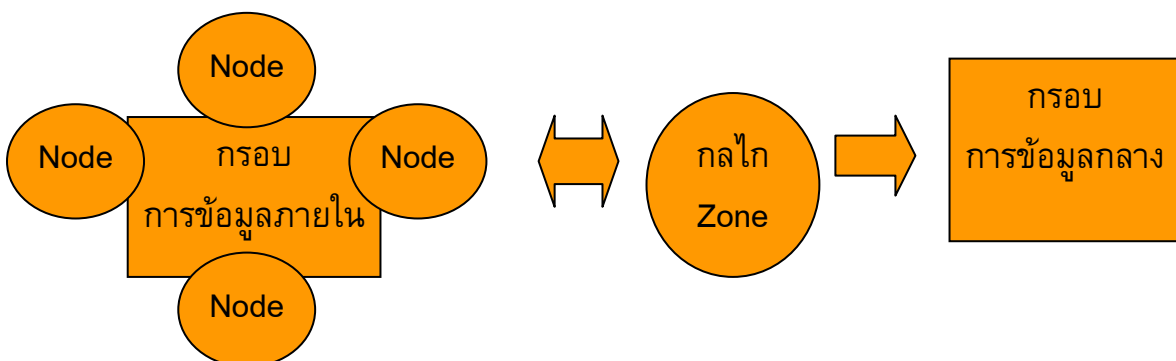
การทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 2

แผนภาพประกอบที่ 4.7 แสดงกลไก Zone ปฏิบัติการพัฒนาระบบฐานข้อมูล

จากแผนภาพประกอบที่ 4.7 กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลโดยใช้กลไกเชิงพื้นที่คือ Zone เป็นตัวเสริม ซึ่งเกิดภายหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาระบบฐานข้อมูลของภาค (วันที่ 20 เมษายน 2554) จากเดิมที่ให้ Node ปฏิบัติการเรื่องการเติมข้อมูล แต่ประสบปัญหาการเพิ่มเติมข้อมูลในระบบฐานข้อมูล จึงมีการปรับกลไกสำหรับการติดตามความก้าวหน้าในการจัดการข้อมูลภายในและข้อมูลกลางของภาค โดยให้ตัวแทนจาก Zone มาเป็นกลไกเสริมโซนละ 2 คนแต่ก็ยังคงใช้กลไก Node เป็นกลไกหลักในการจัดการข้อมูลภายในและนำข้อมูลภายในและนำมาบริหารจัดการข้อมูลกลางของภาค

การทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 3

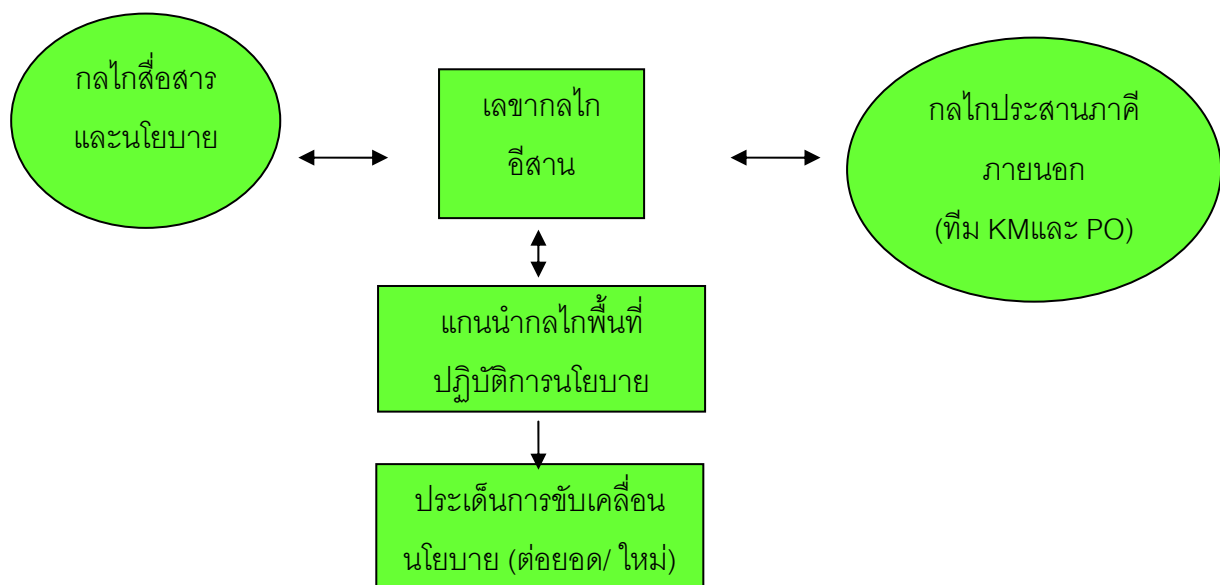

ภาพประกอบที่ 4.8 กลไกที่ใช้ในการทดลองปฏิบัติการพัฒนาระบบฐานข้อมูล

จากภาพประกอบที่ 4.8 กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ได้ปรับกลไกหลักในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางของภาคโดยตัวแทนกลไกปฏิบัติการเชิงพื้นที่กลุ่ม Zone เป็นผู้ประสานงานข้อมูลภายในของ Node พี่เลี้ยงที่อยู่ในความดูแล เพื่อดำเนินการจัดการข้อมูลกลางของภาคให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3) กลไกการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย

การทดลองปฏิบัติการกลไกการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย ประกอบด้วย กลุ่มแกนนำกลไกการขับเคลื่อนนโยบายในแต่ละประเด็น โดยบทบาทของกลไกการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย จะมีบทบาทหน้าที่ในการวางแผนงานร่วม และการจัดกระบวนการบางเรื่องที่เป็นไปตามแผนงานที่ออกแบบไว้ร่วมกัน (รายละเอียดกระบวนการวางแผนและการสนับสนุนกระบวนการจะกล่าวต่อไปในบทที่ 7)

ภาพประกอบที่ 4.9 แสดงกลไกการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย

ข้อค้นพบจากงานวิจัย

จากการทดลองปฏิบัติการกลไกต่างๆ ที่กล่าวมา พบว่า กลไกระดับภาค กลไกเชิงประเด็น และ กลไกปฏิบัติการเชิงพื้นที่กลุ่ม Zone ยังมีข้อจำกัดด้านการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมบางประการ จึงทำให้ต้องมีการเพิ่มกลไกในการติดตามสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการสื่อสารการขับเคลื่อนนโยบาย คือ กลไกปฏิบัติการข้ามพื้นที่ Zone และกลไกเครือข่ายเนื้อหาเชิงประเด็น มีรายละเอียด ดังนี้

กลไกปฏิบัติการข้ามพื้นที่ Zone กลไกปฏิบัติการข้ามพื้นที่ Zone เป็นกลไกเน้นให้เกิดการเรียนรู้ตามความสนใจและศักยภาพของพี่เลี้ยง เช่น Node ทุ่งกุลาร้องไห้ (Zone อีสานกลาง) ช่วยจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับนักวิจัยท้องถิ่นในพื้นที่ Node เลาย (Zone อีสานเหนือ) หรือ Node นักวิชาการมหาสารคาม (Zone อีสานกลาง) ช่วยเป็นทีมจัดกระบวนการสร้างเครื่องมือให้กับนักวิจัยในชุดโครงการ ศีรสะเกษ (Zone อีสานใต้) เป็นต้น

กลไกเครือข่ายเนื้อหาเชิงประเด็น เป็นการออกแบบกลไกมุ่งเน้นเครื่องมือ เทคนิค วิธีการที่จะนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ในแต่ละประเด็น เช่น ประเด็นการจัดการทรัพยากร (ดิน, น้ำ, ป่า) ประเด็นเด็กและเยาวชน, ประเด็นสถาบันการศึกษา, ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน, ประเด็นสังคมและวัฒนธรรม, ประเด็นสุขภาพและสวัสดิการ เป็นต้น

5. สรุปบทเรียนการดำเนินงาน

การสรุปบทเรียนการดำเนินงานของกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน เพื่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย (วันที่ 24-25 กันยายน 2554) ร่วมกับ RC อีสาน **กลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน** มีกลไกหลายรูปแบบ ได้แก่ 1) กลไกระดับภาคประกอบด้วยตัวแทนผู้ประสานที่มีประสบการณ์และมีคุณสมบัติ 2) กลไกเชิงประเด็นเป็นกลุ่มที่ผสมระหว่างพี่เลี้ยงรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ ในประเด็นการพัฒนาคุณภาพ การพัฒนาระบบฐานข้อมูล และการสื่อสารนโยบาย 3) กลไกปฏิบัติการเชิงพื้นที่ในรูปแบบ Zone ได้แก่กลุ่มพื้นที่ที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ อีสานเหนือ อีสานกลาง อีสานใต้และรูปแบบข้ามพื้นที่ 4) กลไกเครือข่ายเชิงเนื้อหา

บทบาทของกลไกเหล่านี้จะมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนกระบวนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแต่ละระยะ ได้แก่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ทั้งนี้ ในแต่ละกลไกจะต้องมีแกนนำหรือเจ้าภาพในการประสานงานพี่เลี้ยง และการจัดกระบวนการด้วย

ข้อเสนอแนะการดำเนินงานของกลไกระดับภาคอีสาน

จากการดำเนินงานของกลไกภาคอีสานพบว่ายังมีปัญหาเรื่องความซ้ำซ้อนในบทบาทหน้าที่ของกลไกภาค ฯ และฝ่ายงานการจัดการจากฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (PO) รวมถึงบทบาทของกลไกกลาง และกลไกเชิงประเด็นต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ดังนั้นจึงได้มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. มีการกำหนดเป้าหมายและบทบาทการจัดการงานวิจัยของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและกลไกกลาง ฯ ให้ชัดเจนว่าจะดำเนินงานร่วมกันอย่างไร
2. การปรับบทบาทกลไกกลาง ฯ ให้เน้นการทำงานร่วมกันในเชิงยุทธศาสตร์ หรือการจัดการความรู้มากยิ่งขึ้นมากกว่างานด้านการจัดการโดยเน้น
 - การทำงานทางยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ หรือประเด็นตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นของภาคอีสาน
 - ทำหน้าที่เป็น “หน่วยในการจัดการความรู้ท้องถิ่น” หรือยกระดับการทำงานของ Node และร่วมมือกับภาคีในสถาบัน
3. การกระจายบทบาทการทำงานจากกลไกกลาง ฯ สู่ระดับ Zone และ Node ที่เข้มแข็งที่สามารถจัดการงานคุณภาพด้วยตนเองได้
4. การสนับสนุนกลไกฐานข้อมูล ให้สามารถเพิ่มเติมข้อมูลใหม่ (update) เข้ามาอยู่ในระบบฐานข้อมูลให้เกิดการเคลื่อนไหวและถูกใช้ประโยชน์สำหรับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
5. การพัฒนางานวิจัยจากพื้นที่ ผ่านตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัย ควรเพิ่มเติมกระบวนการตรวจสอบและหาข้อสรุปร่วมกับนักวิจัยชาวบ้าน
6. การวิเคราะห์เรียนรู้งานนโยบาย คือ การทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายควรมี
 - การวิเคราะห์โจทย์ร่วมกับ “ภาคีเครือข่าย” โดยเอาปัญหาท้องถิ่นเป็นตัวตั้ง
 - การทำงานกับภาคี เครือข่ายภาครัฐ “ตั้งรับ ปรับตัว” เราอยากเปลี่ยนเขา กลายเป็นเขา เปลี่ยนเรา หากเป็นความประสงค์ที่จะทำงานกับภาคี เครือข่าย ต้องวิเคราะห์ผ่านศักยภาพตนเอง

ข้อเสนอต่อเป้าหมาย ยุทธศาสตร์และการจัดทำแผนงานของกลไกระดับต่อไป (พ.ศ.2555-พ.ศ. 2558)

เป้าหมายการทำงานภาคอีสาน

“จัดตั้ง สถาบันการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภาคอีสาน” เพื่อเป็นหน่วยการผลักดันความรู้ เป็นหน่วยการสร้างพื้นที่ของชุมชน/ ท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์การทำงานของกลไกอีสาน มียุทธศาสตร์การทำงานที่สำคัญ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงสถาบัน
2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย
3. ยุทธศาสตร์การยกระดับงานวิจัยสู่นโยบาย

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบฐานข้อมูล
5. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเครือข่ายเชิงประเด็น
6. ยุทธศาสตร์การสื่อสารทางสังคม
7. ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานภาคี (Co – working และ Co – funding)
8. ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้และการขยายผล

แผนการดำเนินงานของกลไกอีสาน ประกอบแผนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ 6 ด้าน ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงสถาบัน

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย

หลักการและกระบวนการพัฒนาคุณภาพในปี 2555

ให้คงรูปแบบ วิธีการเดิมไว้ แล้วพัฒนาหารูปแบบใหม่ แผนงานประกอบด้วย

1) การพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยนำร่างตัวชี้วัดมาพิจารณาร่วมกันกับพี่เลี้ยง RC อีสานและนักวิจัยชาวบ้าน

2) การวิเคราะห์สถานการณ์ (Mapping)

3) การออกแบบและทดลองการพัฒนาโจทย์คุณภาพ

4) การพิจารณาคุณภาพข้อเสนอโครงการ โดยในปี 2555 ควรเพิ่มนักวิจัยชาวบ้านด้วย

- เวทีกลางระดับภาค
- เวทีระดับ Node/ โครงการ
- เวทีสนับสนุนระหว่าง Node
- เวทีพิจารณาคุณภาพข้อเสนอโครงการเชิงประเด็น

5) การพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัย

- การติดตามกระบวนการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยรูปแบบกลุ่ม Zone
- การติดตามกระบวนการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยระหว่าง Node
- การติดตามกระบวนการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยเครือข่ายเชิงประเด็น

6) การพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัย

- เวทีพัฒนาศักยภาพการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อเขียนรายงานการวิจัยให้กับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- เวทีพิจารณาคุณภาพรายงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

7) การพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (JSN)

8) การพัฒนาพื้นที่รูปธรรม

- พัฒนาแหล่งเรียนรู้
- ประมวลความรู้
- พัฒนาระบบการเรียนรู้

3. ยุทธศาสตร์การยกระดับงานวิจัยสู่นโยบาย แผนงานประกอบด้วย

- 1) การพัฒนาตัวชี้วัดการยกระดับงานวิจัยสู่นโยบาย อาจมีตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้อง ดังนี้
 - เกิดกระแสการยอมรับ
 - เกิดนโยบายในระดับพื้นที่โครงการวิจัย
 - เกิดการนำรูปแบบ ความรู้ ไปใช้ในองค์กร หรือขยายผล
 - เกิดแผนในการสนับสนุนของหน่วยงาน
 - เกิดการขยายผลในพื้นที่
- 2) การสังเคราะห์ชุดความรู้ (ประเด็นเดิม) เพื่อยกระดับงานวิจัยสู่นโยบาย
 - ประเด็นสุขภาวะ (ผู้พิการ)
 - การจัดการน้ำ
 - การส่งเสริมการอ่าน
 - พันธุกรรมท้องถิ่น
 - ฯลฯ
- 3) นำเสนอชุดความรู้เพื่อผลักดันนโยบาย
- 4) การสังเคราะห์ชุดความรู้ (ประเด็นใหม่) เพื่อยกระดับงานวิจัยสู่นโยบาย
 - การศึกษาในระดับอุดมศึกษา
 - ความมั่นคงทางอาหาร (หมายเหตุ : อาจสามารถเคลื่อนไปก่อนได้)
 - โรงเรียนขนาดเล็กไปสู่หน่วยงาน (หมายเหตุ : อาจสามารถเคลื่อนไปก่อนได้)
 - การพึ่งตนเองของผู้พิการ (หมายเหตุ : อาจสามารถเคลื่อนไปก่อนได้)
 - ธรรมชาติกับชีวิต
 - การท่องเที่ยวชุมชน
- 5) Mapping ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การขับเคลื่อนนโยบาย
- 6) การสังเคราะห์ชุดความรู้
- 7) เวทีนำเสนอชุดความรู้

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบฐานข้อมูล เน้นการสื่อสารภายในเพื่อสนับสนุนกระบวนการทำงานในประเด็นต่างๆ ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน และเป็นช่องทางในการสื่อสารสู่สาธารณะ แผนงานประกอบด้วย

1) การทดลองปรับปรุงระบบฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการทำงานในประเด็นต่างๆ ของงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

- การจัดกลุ่มข้อมูลองค์ความรู้งานวิจัยและงานพัฒนาในประเด็นต่างๆ ของภาคอีสาน
- รวบรวมข้อมูลสถานการณ์ภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในประเด็นต่างๆ ของภาคอีสาน (สุขภาพ, เกษตร, ทรัพยากร, การศึกษา ฯลฯ)
- ฐานข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิ
- สันทนาออนไลน์
- Code web link

2) การประชาสัมพันธ์ Web

- ผ่านเครือข่ายระดับ Node และองค์กร ภาคีเครือข่าย
- จัดทำ Facebook กลาง (โดยไม่ได้แยกออกจาก Web)

5. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเครือข่ายเชิงประเด็น เน้นสร้างการเรียนรู้ระหว่างชุมชนอีสานโดยใช้เครื่องมือในการถอดชุดความรู้ บทเรียน ประสบการณ์เชิงประเด็น และนำชุดความรู้เชิงประเด็นที่มีอยู่ไปใช้ในการเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมภาคี เครือข่ายเชิงประเด็นในระดับนโยบาย แผนงานประกอบด้วย

- 1) Mapping ชุมชนอีสานที่จัดการตนเองบนฐานความรู้ภูมิปัญญา (ส่งต่อไปยังฐานข้อมูล)
- 2) เวทีเรียนรู้ชุมชนอีสานเพื่อกำหนดเป้าหมาย ทิศทางการทำงานร่วมกัน
- 3) เวทีเรียนรู้ชุมชนอีสานในเชิงประเด็น (น้ำ, การศึกษา, เกษตร ฯลฯ)
- 4) ถอดองค์ความรู้ บทเรียน ประสบการณ์เชิงประเด็น (ส่งต่องานการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย)

5) สรุปบทเรียนการยกระดับการเรียนรู้การทำงานร่วมกันเชิงประเด็น

6. ยุทธศาสตร์การสื่อสารทางสังคม เน้นการนำชุดความรู้มาใช้ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การทำงานของกลไกอีสาน แผนงานประกอบด้วย

1) ผลักดันนโยบายภาคอีสาน (รูปแบบ Forum, บทความ, เวทีวิชาการ, สื่อท้องถิ่น)

- เวทีสาธารณะ
- การขยายผลช่องทางสื่อสารสาธารณะ
- เวทีวิชาการ

2) การสื่อสารองค์ความรู้ในพื้นที่การวิจัย (รูปแบบสื่อ VCD, บทความ, สื่อจากส่วนกลาง และสื่อภายในท้องถิ่น)

- สรุปบทเรียนการสื่อสารในพื้นที่
- การผลิตสื่อในรูปแบบที่หลากหลาย

- 3) การสื่อสารทางสังคม 5 ประเด็น (รูปแบบ RE, บทความอย่างง่าย, จดหมายข่าวอีสาน)
 - การค้นหาทีมความรู้ในระดับพื้นที่ หรือ Zone
- 4) การเชื่อมประสานภาคีสื่อในแต่ละระดับ (สื่อท้องถิ่น, Web, สื่อส่วนกลาง)
 - ประสานเข้าร่วมกิจกรรมของ Node

ข้อเสนอต่อยุทธศาสตร์การสื่อสารทางสังคม

1. ควรให้ผู้ที่มีความรู้ ทักษะทางวิชาการเป็นผู้ดำเนินงาน ควรใช้สื่อเป็นกลไกในการทำงาน พี่เลี้ยงงานวิจัยไม่ควรเป็นผู้ดำเนินการเอง
2. ควรมีการ Mapping สื่อที่มีจิตสาธารณะ และการประชุมออกแบบวิธีการสื่อสารร่วมกัน

7. ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานภาคี (Co – working และ Co – funding)

8. ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้และการขยายผล แผนงานประกอบด้วย

- ฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพ
- งานสังเคราะห์องค์ความรู้

6. ประชุมทีมวิจัยที่เป็นแกนนำกลไกระดับภาค เพื่อสรุปผลการดำเนินงานและพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยปี 2555 ดำเนินการประชุมแกนนำกลไกระดับภาคเพื่อพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยปี 55 จำนวน 2 ครั้ง (วันที่ 22 ตุลาคม 2554) เป็นการประชุมร่วมกับ ผอ.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และ (วันที่ 12 พฤศจิกายน 2554) เฉพาะแกนนำกลไกระดับภาค ในการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยของกลไกปี 2555 เน้นการนำผลการวิจัยที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะจากเวที RC เป็นฐานข้อมูลในการค้นหา “โจทย์การวิจัย” ปี 2555 มีดังนี้

โครงการวิจัย : ระบบและกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคม

ประเด็นร่วม : การจัดการน้ำ การศึกษา และความมั่นคงทางอาหาร

คำถามหลัก : ระบบและกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคมควรเป็นอย่างไร

คำถามรอง :

- ระบบและกลไกการปฏิบัติการสร้างพลังชุมชนควรเป็นอย่างไร
- ระบบและกลไกฐานข้อมูลที่มีจะถูกนำไปใช้และสร้างคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างไร
- ระบบและกลไกการสื่อสารเพื่อสร้างพลังทางสังคมควรเป็นอย่างไร

แผนกิจกรรม :

1. สังเคราะห์ชุดความรู้กระบวนการสนับสนุนคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - 1.1 กลไกในการพัฒนาคุณภาพ
 - 1.2 กระบวนการ และเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย
 2. สังเคราะห์ชุดความรู้การปฏิบัติการในโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการสร้างพลังชุมชนและสังคม
 3. สังเคราะห์กลไกการนำฐานข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพและการเผยแพร่สู่สาธารณะ
 4. สังเคราะห์ชุดความรู้การขับเคลื่อนนโยบาย
 - 4.1 ประเด็นเดิม
 - การส่งเสริมการอ่าน
 - การจัดการลุ่มน้ำอีสาน
 - ความมั่นคงทางอาหาร (หมายเหตุ : อาจสามารถเคลื่อนไปก่อนได้)
 - การพึ่งตนเองของผู้พิการ (หมายเหตุ : อาจสามารถเคลื่อนไปก่อนได้)
 - 4.2 ประเด็นใหม่
 - การศึกษาในระดับอุดมศึกษา (หมายเหตุ : อาจสามารถเคลื่อนไปก่อนได้)
 - โรงเรียนขนาดเล็กไปสู่หน่วยงาน (หมายเหตุ : อาจสามารถเคลื่อนไปก่อนได้)
- เนื้อหา :
- รูปแบบ กลไกการสื่อสารและขับเคลื่อนเป็นอย่างไร
 - การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่การวิจัย

บทสรุป

กลไกการการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน มี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) กลไกระดับภาคประกอบด้วยตัวแทนผู้ประสานที่มีประสบการณ์และมีคุณวุฒิ 2) กลไกเชิงประเด็นเป็นกลุ่มที่ผสมระหว่างพี่เลี้ยงรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ ในประเด็นการพัฒนาคุณภาพ การพัฒนาระบบฐานข้อมูล และการสื่อสารนโยบาย 3) กลไกปฏิบัติการเชิงพื้นที่ในรูปแบบ Zone ได้แก่กลุ่มพื้นที่ที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ อีสานเหนือ อีสานกลาง อีสานใต้และรูปแบบข้ามพื้นที่ 4) กลไกเครือข่ายเชิงเนื้อหา

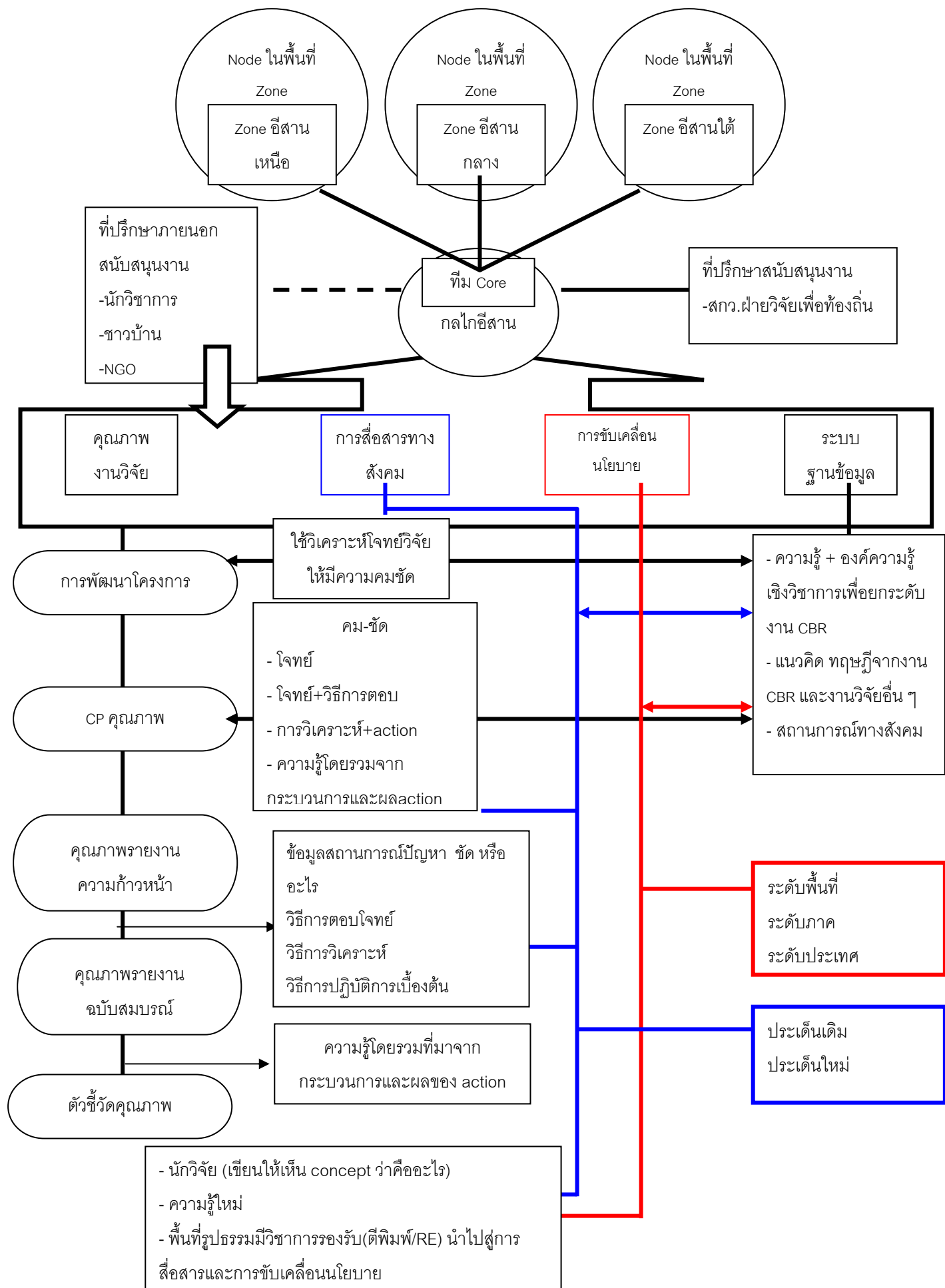
กระบวนการขับเคลื่อนงานกลไกทั้ง 4 รูปแบบ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ ร่วมพัฒนา” ในทุกขั้นตอนของการวิจัย

บทบาทของกลไกทั้ง 4 รูปแบบ มีดังนี้

1) กลไกระดับภาค มีบทบาทหน้าที่ บริหารยุทธศาสตร์การทำงานในภาพรวมของภาคอีสาน มีหน้าที่ร่วมดำเนินการสร้างกระบวนการเรียนรู้และขับเคลื่อนคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบายกับกลไกปฏิบัติการ มีหน้าที่เชื่อมประสานงานความร่วมมือกับ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีบทบาทในการบริหารหลักการบริหารงบประมาณในโครงการ ตลอดจนติดตามผลการดำเนินงาน

2) กลไกเชิงประเด็น กลไกปฏิบัติการเชิงพื้นที่ในรูปแบบ Zone และรูปแบบข้ามพื้นที่ กลไกเครือข่ายเชิงเนื้อหา มีบทบาทหน้าที่ออกแบบวิธีการทำงานตามบริบท ร่วมกัน และมีหน้าที่ดำเนินการขับเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ร่วมกันในแต่ละระยะ ได้แก่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ทั้งนี้ ในแต่ละกลไกจะต้องมีแกนนำหรือเจ้าภาพในการประสานงานพี่เลี้ยง และการจัดกระบวนการด้วย

จากบทบาทหน้าที่กลไกที่มีอยู่ สามารถแสดงความให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกลไกที่มีอยู่กับการพัฒนาระบบงานให้เกิดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย ดังแผนภาพประกอบที่ 4.10

บทที่ 5

การพัฒนาระบบและกลไกการสร้าง และควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ความเป็นมา

การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน ได้ริเริ่มขึ้นภายหลังการสรุปบทเรียนการดำเนินโครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน 2551 หลังสิ้นสุดโครงการวิจัยดังกล่าว ประเด็นการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ยังไม่ได้ถูกดำเนินการแต่อย่างใด และในการประชุม RC อีสานเมื่อวันที่ 15 – 16 มิถุนายน 2553 ได้ยกประเด็นการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การพัฒนาระบบฐานข้อมูล การสื่อสารทางสังคมและการขับเคลื่อนทางนโยบายในรูปแบบของกลไกภาคอีสานขึ้นอีกครั้ง โดยการวิเคราะห์สภาพปัญหาในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสานที่ผ่านมา พบว่า ยังไม่มีตัวชี้วัดคุณภาพ ขณะเดียวกันการสร้างคุณภาพงานวิจัยยังเป็นแบบต่างคนต่างพัฒนา ขาดระบบการพัฒนาคุณภาพร่วมกัน จึงจำเป็นต้องร่วมกันพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผนวกคุณภาพตามหลักวิชาการและหลักการของชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน **เป้าหมายของการวิจัยและพัฒนา** คือ การพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน การสร้างและพัฒนาระบบกลไกการควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

โจทย์ย่อย

1. ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสานคืออะไร
2. ระบบและกลไกการสร้าง และควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเป็นอย่างไร

วัดภูประสงค์

1. เพื่อศึกษาและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน
2. เพื่อศึกษาและพัฒนาระบบและกลไกการสร้าง และควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

กระบวนการดำเนินงาน

กระบวนการดำเนินงาน เป็นการวางแผนระบบการดำเนินงานของการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย โดยได้มีการวางแผนร่วมกับทีมวิจัย ดังนี้

1. การค้นหาคุศลากรเข้าร่วมเป็นกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย
2. ศีรษะรวบรวมข้อมูลจากรายงานการประชุมและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อระบบ กลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสานในขั้นต้น
3. การกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานในการจัดประชุม RC อีสาน
4. การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงาน

5. ทดลองปฏิบัติการในการจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 1 ในรูปแบบการจัดประชุมกลางตามความพร้อมของพี่เลี้ยง
6. รวบรวมข้อมูลจากการจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 1 (วันที่ 7 – 9 ธันวาคม 2553) และสรุปประเมินผล AAR ครั้งที่ 1
7. ประชุมทีมวิจัย (วันที่ 6 มกราคม 2554) เพื่อออกแบบการทดลองปฏิบัติครั้งที่ 2 และ 3
8. ทดลองปฏิบัติการในการจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 2 (วันที่ 3 – 4 กุมภาพันธ์ 2554) ในรูปแบบการจัดประชุมกลางตามความพร้อมของพี่เลี้ยง และการสรุปประเมินผล AAR ครั้งที่ 2 ร่วมกับ PO, ที่ปรึกษาฝ่ายฯ, ผู้ทรงคุณวุฒิ, พี่เลี้ยงที่เข้าร่วมเสนอโครงการ)
9. ทดลองปฏิบัติการในการจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 3 ในรูปแบบกลุ่ม Zone ทั้ง 3 Zone รวม 5 วัน (Zone อีสานใต้ : วันที่ 10 – 11 กุมภาพันธ์ 2554, Zone อีสานกลาง : วันที่ 12 – 13 กุมภาพันธ์ 2554, Zone อีสานเหนือ : วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2554) โดยใช้การจัดกลุ่มการพิจารณาโครงการตามกลุ่มประเด็นงานของพี่เลี้ยง
10. รวบรวมข้อมูลจากการจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3
11. ทดลองปฏิบัติการในการจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 4 (วันที่ 7 – 8 มีนาคม 2554) และสรุปประเมินผล AAR
12. รวบรวมข้อมูลจากการจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 4
13. ประชุมทีมวิจัย (วันที่ 22 มีนาคม 2554) เพื่อสรุปบทเรียนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยในช่วงขาขึ้นและพัฒนา “ร่าง” ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

ผลการดำเนินงาน

ในการดำเนินงานได้มีการทำตามแผนงานที่วางไว้ ตามลำดับดังนี้

1. การค้นหาบุคลากรเข้าร่วมเป็นกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย ได้มีการค้นหาทีมวิจัยโดย

1.1) ใช้ข้อมูลการประชุม RC อีสาน วันที่ 15 – 16 มิถุนายน 2553 ณ เชียงคานฮิลรีสอร์ท อ.เชียงคาน จ.เลย ที่ประชุมได้นำเสนอผลการดำเนินงานของกลไกอีสานที่ผ่านมา โดยมี ผศ.ดร.บุญชร แก้วสอง เป็นหัวหน้าโครงการ **มีข้อเสนอ** ให้มีทีมวิจัยที่ประกอบด้วยพี่เลี้ยงรุ่นเก่า และพี่เลี้ยงรุ่นใหม่เพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย โดยร่วมกันเสนอนักวิชาการที่อยู่ในผู้ประสานงานและพี่เลี้ยงงานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสาน และผู้ที่สนใจงานในเชิงวิชาการที่มีความต้องการเรียนรู้จากกลุ่มพี่เลี้ยงรุ่นเก่า รวม 16 คน แบ่งกลุ่มได้ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง : กลุ่มนักวิชาการและพี่เลี้ยงเก่าที่มีประสบการณ์ ได้แก่ Node นักวิชาการ

มหาสารคาม(ผศ.ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา), ชุดนักวิชาการจังหวัดอุบลราชธานี (อ.กาญจนา ทองทั่ว), Node พังงา ร้องไห้ (นายบุญเสริม เสียงสนั่น), Node เกษตรอินทรีย์โสธร (นายนิรัตน์ ศรีขำนิ), Node กาฬสินธุ์ (น.ส.ปาริชาติ หาญไชยชนะ) และ Node ศรีสะเกษ (นายรุ่งวิจิต คำงาม)

กลุ่มที่สอง : กลุ่มผู้ช่วยผู้ประสานงานที่มีคุณวุฒิ ได้แก่ นายภาสกร บัวศรี, น.ส.พรพิตร คัลญีเยว, นายวิเชียร สอนจันทร์, นางชุติมา จันทรมณี, นายปกป้อง ปุโรทกานนท์

กลุ่มที่สาม : พี่เลี้ยงใหม่ที่สนใจเรียนรู้ ได้แก่ น.ส.อาภาพร บุญทวี, น.ส.พัชรินทร์ บัวลอย, นายสมเจตน์ ไชยลาภ, นายอภิรักษ์ บุญทอง และนายวุฒิชัย ใจเที่ยง

1.2) การประชาสัมพันธ์เพื่อค้นหาทีมวิจัย ภายหลังจากที่ได้รับรวบรวมรายชื่อในข้อที่ 1.1 จึงได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์เป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ โดยการส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) และโทรศัพท์ไปยังพี่เลี้ยงทุกพื้นที่ เพื่อสำรวจความสนใจที่จะเข้าร่วมเป็นทีมวิจัย ทั้ง 3 กลุ่ม (งานข้อมูล, งานคุณภาพ, งานสื่อสารและนโยบาย) ผลที่เกิดขึ้น มีพี่เลี้ยงบางส่วนที่ยืนยันเป็นทีมวิจัยตามรายชื่อเดิมและบางส่วนขอเปลี่ยนทีมวิจัยไปตามความรู้ ความสนใจของตนเอง ดังนั้น จึงคงเหลือทีมวิจัยกลุ่มพัฒนาคุณภาพงานวิจัย 13 คน ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง : กลุ่มนักวิชาการและพี่เลี้ยงเก่าที่มีประสบการณ์ ได้แก่ อาจารย์กาญจนา ทองทั่ว, นายบุญเสริม เสียงสนั่น, นายรุ่งวิจิต คำงาม, น.ส.ปาริชาติ หาญไชนะ, นายนิรัตน์ ศรีขานี

กลุ่มที่สอง : กลุ่มผู้ช่วยผู้ประสานงานที่มีคุณวุฒิ ได้แก่ นายภาสกร บัวศรี, นางชุติมา จันทรมณี, น.ส.พรพิตร คัลญีเยว, น.ส.อาภาพร บุญทวี

กลุ่มที่สาม : พี่เลี้ยงใหม่ที่สนใจเรียนรู้ ได้แก่ นายอภิรักษ์ บุญทอง, น.ส.พัชรินทร์ บัวลอย, นายยุทธนา วงศ์โสภ, น.ส.พนา นาคราช

2. **ศึกษารวบรวมข้อมูลจากรายงานการประชุมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อระบบ กลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสานในขั้นต้น** แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษารวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) โครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการสนับสนุนของพี่เลี้ยงโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่คุณภาพในภาคอีสาน (คุณสุวรรณา บัวพันธ์ : ดุษฎีนิพนธ์) 2) โครงการวิจัยเรื่อง หลักสูตรพัฒนาขีดความสามารถของพี่เลี้ยงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (คุณโกลม สนั่นก้อง : ดุษฎีนิพนธ์) 3) รายงานการประชุมกลไกอีสาน

3. การกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานในการจัดประชุม RC อีสาน

ภายหลังจากการได้รับงบประมาณสนับสนุนงวดที่ 1 จาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นแล้ว จึงได้ดำเนินการชี้แจงเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัยของกลไกในปี 2554 ในการจัดประชุมประชุม RC อีสาน เมื่อวันที่ 15 – 16 พฤศจิกายน 2553 ณ อุทยานแห่งชาติภูผายล จ.อุดรธานี การจัดประชุมนี้ถือเป็นขั้นตอนสำคัญในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการและแผนการทำงานร่วมกันของ RC อีสาน

กระบวนการกำหนดเป้าหมาย วิธีการและแผนการทำงานร่วมกันของ RC อีสาน เน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของบุคลากรในภาคอีสานทุกคนเพื่อให้แสดงความคิดเห็นต่อเป้าหมาย ระบบและวิธีการที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1) ชี้แจงเป้าหมายและแนวทางการดำเนินโครงการวิจัย

2) แบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม (ตามความใกล้เคียงของพื้นที่หรือเรียกว่า “กลุ่ม Zone”) **โดยมีความคาดหวังว่ากลุ่มพื้นที่ใกล้เคียงกันจะทำให้เกิดการสนับสนุนกระบวนการทำงานซึ่งกันและกัน** ซึ่งแต่ละกลุ่มจะร่วมกันระดมความคิดเห็นในเรื่อง การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย, การพัฒนาระบบฐานข้อมูล, การสื่อสารทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย แต่ละเรื่องมีประเด็นในการระดมความคิดเห็น คือ (1) เป้าหมาย (2) แผนปฏิบัติการ (3) วิธีการทำงาน (4) ความคาดหวังต่อกลไกอีสานและสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นของแต่ละกลุ่ม Zone ประกอบด้วย

กลุ่มอีสานเหนือ ได้แก่ ชุดโครงการนักวิชาการหนองบัว, ชุดโครงการอุดรธานี, ชุดโครงการเลย, ชุดโครงการชัยภูมิ, ชุดโครงการคนพิการ (นครราชสีมา) และชุดโครงการกาฬสินธุ์

กลุ่มอีสานกลาง ได้แก่ Nodeนักวิชาการมหาสารคาม Nodeเกษตรกรรมยั่งยืน Nodeทุ่งกุลาร้องไห้ และชุดโครงการคุณภาพ(นครราชสีมา)

กลุ่มอีสานใต้ ได้แก่ Nodeนักวิชาการอุบลราชธานี, Node อุบลราชธานี, Nodeยโสธร (ทั้ง 3 ชุดโครงการ), ชุดโครงการศรีสะเกษ, ชุดโครงการบุรีรัมย์, ชุดโครงการสุรินทร์

3) นำเสนอผลการระดมความคิดเห็น

4) อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพิ่มเติม

5) สรุปผลการระดมความคิดเห็น

ผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย ปรากฏดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานเหนือ

กลุ่มอีสานเหนือ : มีการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 5 ประเด็น คือ (1) ลุ่มน้ำ (2) คนพิการ – นโยบายร่วมภาคี (3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักสัมมาทิฐิ (4) เด็กและเยาวชน และ (5) การส่งเสริมนักวิชาการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเลย

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
เป้าหมาย : พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงให้สามารถสนับสนุนกระบวนการวิจัยให้มีคุณภาพในช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ					
พัฒนาคุณภาพจิตวิทยาการวิจัยและข้อเสนอโครงการในช่วงต้นน้ำ	1. การพัฒนาจิตวิทยาวิจัย	อบรมพัฒนาจิตทย์	พี่เลี้ยง Zone เป็นวิทยากรร่วมพัฒนาจิตทย์		
	2. การพัฒนาข้อเสนอโครงการ	การพิจารณาข้อเสนอโครงการ(Concept Paper-CP) ภายใน Zone	พี่เลี้ยง Zone ช่วยกันพิจารณา ก่อนส่งข้อเสนอโครงการเข้าสู่การจัดประชุมพิจารณาระดับภาคอีสาน	สนับสนุนผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกช่วยพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ	
พัฒนาคุณภาพกระบวนการวิจัยในช่วงกลางน้ำ	1. การเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัย	อบรมเตรียมความพร้อมนักวิจัย - แนวคิด ทักษะเครื่องมือ กรอบประเด็น			

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานเหนือ (ต่อ)

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
พัฒนาคุณภาพกระบวนการวิจัยในช่วงกลางน้ำ	1. การเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัย (ต่อ)	อบรมวิทยากรกระบวนการงานวิจัย	พี่เลี้ยง Zone เป็นวิทยากรโดยการกำหนดแผนอบรมในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน		
	2. ทักษะการวิเคราะห์และสังเคราะห์	อบรมการวิเคราะห์/สังเคราะห์งานวิจัย			
	3. การเขียนรายงานการวิจัยที่มีคุณภาพ	อบรมการเขียนรายงาน	อบรมเชิงปฏิบัติการการเขียนรายงาน	สนับสนุนการจัดการอบรมร่วมทุก Node ในการเขียนรายงานการวิจัยที่มีคุณภาพ	ออกแบบงานอบรมร่วมกับกลไกอีสาน
	4. การพัฒนาคุณภาพรายงานความก้าวหน้า	การพิจารณาคุณภาพรายงานความก้าวหน้า	ส่งรายงานความก้าวหน้าในรูปแบบ E-mail ให้กับพี่เลี้ยงในกลุ่ม Zone ช่วยกันอ่านก่อนส่งให้กับทาง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	สนับสนุนผู้ทรงคุณวุฒิช่วยพิจารณารายงาน 2. ช่วยพิจารณารายงาน	
พัฒนาคุณภาพกระบวนการวิจัยในช่วงปลายน้ำ	1.การถอดบทเรียนผลการดำเนินโครงการวิจัย	ประชุมสรุปบทเรียนการดำเนินโครงการวิจัยในพื้นที่	พี่เลี้ยง Zone เป็นวิทยากร		

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานเหนือ (ต่อ)

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
พัฒนาคุณภาพกระบวนการวิจัยในช่วงปลายน้ำ	2. การกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงในระยะต่อไป	ประชุมสรุปบทเรียนการพัฒนาคุณภาพเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง	จัดประชุมสรุปบทเรียนกลุ่ม Zone อีสานเหนือ	สนับสนุน จัดหาวิทยากรช่วยให้ข้อเสนอแนะ	
	3.การพัฒนาทักษะการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์	อบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์	อบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์กลุ่ม Zone ให้กับพี่เลี้ยง	สนับสนุน จัดหาวิทยากรกระบวนการเพื่อจัดทำ Work shop รายงานฉบับสมบูรณ์	
	4. การพัฒนาคุณภาพรายงานฉบับสมบูรณ์	การพิจารณารายงานฉบับสมบูรณ์	ส่งรายงานความก้าวหน้าในรูปแบบ E-mail ให้กับพี่เลี้ยงในกลุ่ม Zone ช่วยอ่านและให้ข้อเสนอแนะต่อรายงานก่อนส่งให้กับทาง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	1. สนับสนุนผู้ทรงคุณวุฒิช่วยพิจารณารายงาน 2. ช่วยพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะรายงานก่อนส่งให้กับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	
		นำเสนอผลการดำเนินโครงการสู่สาธารณะ	รูปแบบการจัดประชุมวิชาการ ดำเนินการ	สนับสนุนการออกแบบการจัดประชุม, เนื้อหาข้อมูล	

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานเหนือ (ต่อ)

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
			โดยNode ที่ร่วมมือกับ สถาบันการศึกษา หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. Node เชิงประเด็นความรู้ ภายในกลุ่ม Zone เช่น กลุ่มน้ำ		
การแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ สนับสนุนการทำงาน ระหว่างพี่เลี้ยง	ความก้าวหน้าการ ดำเนินงานของพี่เลี้ยง	ประชุม Zone อีสาน เหนือ ทุก 2 เดือน	1.มีการกำหนดวาระร่วมกัน ประชุม Zone 2. หมุนเวียนเปลี่ยนพื้นที่เป็น เจ้าภาพในการประชุม	1. สนับสนุนงบประมาณ และเข้าร่วมแลกเปลี่ยนใน การจัดประชุม 2. เสนอความก้าวหน้า และสถานะงานกลไก อีสาน	1. เข้าร่วมแลกเปลี่ยนใน การจัดประชุม 2. เสนอสถานการณ์ของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานกลาง (ต่อ)

กลุ่มอีสานกลาง : มีการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 4 ประเด็น คือ (1) ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน (2) ประเด็นสังคมและวัฒนธรรม (3) ประเด็นการส่งเสริม
นักวิชาการเพื่อทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น (4) คุณธรรม

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
กำหนดยุทธศาสตร์การ แก้ไขปัญหาชุมชน/ ท้องถิ่นอีสานด้วย กระบวนการวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นของแต่ละ Node	การกำหนดยุทธศาสตร์ การทำงานระดับ Node	จัดประชุมพัฒนายุทธ ศาสตร์การแก้ไขปัญหา ชุมชน/ ท้องถิ่นด้วย กระบวนการวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัย และภาคีเครือข่ายของ Node	Node แต่ละ Node จัดการ จัดประชุมพัฒนายุทธศาสตร์ และประสานงานให้กลุ่มพี เคียงร่วมให้ข้อเสนอแนะ	1. สนับสนุนการให้ ข้อเสนอแนะในการจัด ประชุม 2. สนับสนุนผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยากรจากภายนอก	1. สนับสนุนการให้ ข้อเสนอแนะในการจัด ประชุม
กำหนดยุทธศาสตร์ระดับ กลุ่ม Zone อีสานกลาง	การกำหนดยุทธศาสตร์ ระดับกลุ่ม Zone	จัดประชุมพัฒนายุทธ ศาสตร์กลุ่ม Zone ระหว่างพีเคียง	ประชุม Zone อีสานกลาง เพื่อร่วมกันวิเคราะห์และ กำหนดยุทธศาสตร์การ ทำงานร่วมกัน ในกลุ่ม ประเด็น	1. สนับสนุนการให้ ข้อเสนอแนะในการจัด ประชุมประชุม 2. สนับสนุนผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยากรภายนอก	1. สนับสนุนการให้ ข้อเสนอแนะในการจัด ประชุม
ผลักดันยุทธศาสตร์ระดับ ภาคอีสานด้วย กระบวนการวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น	การพัฒนายุทธศาสตร์ ร่วมกับ RC อีสาน	จัดประชุมพัฒนายุทธ ศาสตร์ร่วมกับ RC อีสาน	1. ร่วมวิเคราะห์สถานการณ์ ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นอีสานร่วมกับ RC อีสาน	1. ออกแบบ กระบวนการพัฒนายุทธ ศาสตร์งานของภาคอีสาน	1. สนับสนุนการให้ ข้อเสนอแนะในการจัด ประชุม

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานกลาง (ต่อ)

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
				2. สนับสนุนให้เกิดการจัดประชุมการกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานของภาคอีสาน	
พัฒนาคุณภาพจิตวิทยาการวิจัยและข้อเสนอโครงการในช่วงต้นน้ำ	1. การพัฒนาองค์ความรู้ของ Node หรือชุดโครงการของพี่เลี้ยง	การพัฒนาโครงการ Node หรือชุดโครงการของพี่เลี้ยง	Node หรือชุดโครงการของพี่เลี้ยงศึกษาบริบทพื้นที่เพื่อการวิเคราะห์ประเด็น “เห็นคน เห็นพื้นที่ เห็นประเด็นความรู้”		
	2. การพัฒนาคุณภาพของจิตวิทยาการวิจัยเชิงกระบวนการ	จัดประชุมพัฒนาจิตวิทยาการวิจัยในพื้นที่	เน้นกลุ่มประเด็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ Node โดยการ “ใช้ประเด็นเป็นตัวเชื่อม” ในการทำงานร่วมกันของพี่เลี้ยง - ประเด็นเกษตร - ประเด็นประวัติศาสตร์ - ประเด็นนันทนาการ	1. สนับสนุนการให้ข้อเสนอแนะในการจัดประชุม 2. สนับสนุนผู้ทรงคุณวุฒิวิทยากรจากภายนอก	สนับสนุนการให้ข้อเสนอแนะในการจัดประชุม
	3. การพัฒนาคุณภาพข้อเสนอโครงการ	ประชุมพิจารณาโครงการระดับ Node	1. การทบทวนข้อมูลความรู้เดิมของพื้นที่กับข้อมูลความรู้		

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานกลาง (ต่อ)

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
			ใหม่ที่ต้องการศึกษาวิจัย 2. มีการพิจารณากลับกรองโครงการโดยมีองค์ประกอบผู้พิจารณาที่หลากหลาย เช่น 2.1 นักวิชาการที่มีประสบการณ์ใน CBR และมีความรู้เฉพาะเนื้อหา 2.2 ชาวบ้าน/ ประชาชน 1.1 ที่ผ่านงาน CBR 1.2 ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเนื้อหา 2.3 NGO 2.4 พี่เลี้ยง Node	1. รวบรวมรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิผ่าน Node ทุกพื้นที่	1. ส่งรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิให้กับกลไกภาคอีสาน
			3. จัดการจัดประชุมพิจารณาโดยให้พี่เลี้ยงใน Zone เข้าร่วมการจัดประชุมให้ข้อเสนอแนะก่อนเข้าสู่การจัดประชุมพิจารณาระดับภาค	1. เข้าร่วมการจัดประชุมให้ข้อเสนอแนะ	

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานกลาง (ต่อ)

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
พัฒนาคุณภาพกระบวนการวิจัยในช่วงกลางน้ำ	1. การเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัย	1. อบรมเชิงปฏิบัติการการเตรียมความพร้อมการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับนักวิจัย	การใช้ กรณีศึกษาในพื้นที่เป็นพื้นที่ทดลองปฏิบัติการ โดยมีพี่เลี้ยง Zone เป็นวิทยากรร่วมกัน	ร่วมเป็นวิทยากรในกระบวนการ	
		2. พัฒนาทีมพี่เลี้ยง Zone ในขั้นตอน 2.1 การออกแบบเครื่องมือ 2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล 2.3 การออกแบบปฏิบัติการ 2.4 การถอดบทเรียน 2.5 การสังเคราะห์บทเรียน 2.6 การบริหารจัดการ (การเงิน/ บัญชี)	ใช้พื้นที่งานวิจัยเป็นฐานพัฒนาศักยภาพในช่วงการปฏิบัติการ	1. สนับสนุนให้เกิดการจัดประชุมเชิงวิชาการเป็นระยะ 2. ร่วมปฏิบัติการกับ Node หรือ Zone 3. สนับสนุนการบริหารจัดการด้านการเงินบัญชี	จัดหาวิทยากรเพื่อการพัฒนาพี่เลี้ยง และยกระดับโครงการวิจัย CBR

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานกลาง (ต่อ)

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
	2. การพัฒนาทักษะการเขียนรายงานวิจัยที่มีคุณภาพ	1. อบรมการเขียนรายงาน	การอบรมเชิงปฏิบัติการการเขียนรายงาน	สนับสนุนการจัดอบรมการเขียนรายงานการวิจัยที่มีคุณภาพ	ออกแบบงานอบรมร่วมกับกลไกอีสาน
	3. การพัฒนาคุณภาพรายงานความก้าวหน้าที่มีคุณภาพ เน้นความรู้ก่อนการปฏิบัติการ	1. การพิจารณาคุณภาพรายงานความก้าวหน้า	1. ส่งรายงานความก้าวหน้าในรูปแบบ E-mail ให้กับพี่เลี้ยงในกลุ่ม Zone ช่วยกันอ่านก่อนส่งให้กับทาง สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	1. สนับสนุนผู้ทรงคุณวุฒิช่วยพิจารณารายงาน 2. ช่วยพิจารณารายงาน 3. รวบรวมข้อเสนอแนะรายงานของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำมาจัดทำตัวชี้วัดคุณภาพรายงานการวิจัย	ส่งข้อเสนอแนะรายงานของผู้ทรงคุณวุฒิให้กับกลไกอีสาน
			2. มีคณะกรรมการพิจารณา Zone	จัดการจัดประชุมพิจารณารายงานความก้าวหน้าร่วมกับฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2. คัดเลือกคณะกรรมการอ่านรายงาน	

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานกลาง (ต่อ)

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
		2. การจัดประชุม นำเสนอผล ความก้าวหน้า โครงการวิจัยระยะที่ 1	1. Node แต่ละ Node จัดการจัดประชุมนำเสนอ ความก้าวหน้าโครงการวิจัย	สนับสนุนผู้ทรงคุณวุฒิช่วย ให้ข้อเสนอแนะ	ให้ข้อเสนอแนะในการจัด ประชุม
พัฒนาคุณภาพ กระบวนการวิจัยในช่วง ปลายน้ำ	รายงานฉบับสมบูรณ์ที่มี คุณภาพ - เน้นความรู้กระบวนการ และผลจากปฏิบัติการ - องค์ความรู้เชิงวิชาการที่ สามารถนำไปใช้ในการ สื่อสารและขับเคลื่อนเชิง นโยบาย	1. อบรมทักษะการ เขียนรายงานเชิง วิชาการให้กับพี่เลี้ยง	1. Work shop การเขียน รายงานเชิงวิชาการให้กับพี่ เลี้ยง โดยมีวิทยากร 1.1 วิทยากรในงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น 1.2 วิทยากรที่เป็น นักวิชาการ	จัด Work shop การเขียน รายงานเชิงวิชาการให้กับ พี่เลี้ยง	สนับสนุน จัดหาวิทยากร ภายนอก
		2. การพิจารณา รายงานฉบับสมบูรณ์ ระดับภาค	มีคณะกรรมการพิจารณา Zone	1. ประสานงานนักวิชาการ ที่มีความรู้ ประสบการณ์ ในประเด็นอ่านรายงาน และให้ข้อเสนอแนะ 2. กลไกช่วยอ่านรายงาน และให้ข้อเสนอแนะ	สนับสนุนกระบวนการ เรียนรู้ในการพิจารณา รายงานฉบับสมบูรณ์ ร่วมกับภาคอีสาน

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานกลาง (ต่อ)

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
		3. การจัดประชุม วิชาการสนับสนุนการ นำเสนอผลการวิจัย	1. จัดการจัดประชุมนำเสนอ ผลการวิจัยร่วมกับสถาบัน ทางวิชาการ 2. จัดการจัดประชุมนำเสนอ ผลการวิจัยร่วมกับภาคี เครือข่ายในพื้นที่		

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานใต้ (ต่อ)

กลุ่มอีสานใต้ : มีการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 9 ประเด็น คือ (1) ชุมนักวิชาการอุบล : เน้นการส่งเสริมนักวิชาการให้ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (2) สุรินทร์ : การจัดการลุ่มน้ำห้วยแสง (3) บุรีรัมย์ : สร้างรูปธรรมในพื้นที่ในการแก้ไขปัญหาในชุมชนท้องถิ่นแถบชายแดน (4) กาฬสินธุ์ : เน้นอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของคนผู้ไท ประเพณีวัฒนธรรมและการดูแลสุขภาพ (5) เด็กและเยาวชนยโสธร : การจัดการกระบวนการเรียนรู้ของครูและนักเรียนร่วมกับชาวบ้าน เพื่อยกระดับการปฏิรูปการศึกษา (6) ยโสธร : สุขภาวะชายขอบ (7) ศรีสะเกษ : การพัฒนานุเคราะห์ภาครัฐในการใช้เครื่องมือการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และส่งเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรม (8) อุบลราชธานี : การจัดการทรัพยากรแถบลุ่มน้ำโขงร่วมกับภาคีเครือข่าย (9) เกษตรอินทรีย์ยโสธร : เกษตรทางเลือกกับการพึ่งตนเองของชาวนา

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ขยายเครื่องมือไปยังหน่วยงานและสถาบันการศึกษา	ขยายแนวคิด และการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่หน่วยงาน	1. การจัดประชุมขยายแนวคิด และ ประสพการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 1.1 สถาบันการศึกษา จ.สุรินทร์ (เดือน ธันวาคม 53)	พี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์ทำงานกับนักวิชาการเป็นวิทยากรในการจัดประชุม	1. สนับสนุน จัดหา วิทยากร 2. เข้าร่วมเป็นวิทยากร	
		1.2 พัฒนาชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ	Work shop แนวคิด ประสพการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับนักพัฒนาชุมชน ทั้งจังหวัดศรีสะเกษ โดยมีพี่เลี้ยงและกลไกอีสานเป็น วิทยากร	1. สนับสนุน จัดหา วิทยากร 2. เข้าร่วมเป็นวิทยากร	

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานใต้ (ต่อ)

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
พัฒนาคุณภาพกระบวนการวิจัยในช่วงต้นน้ำ	การพัฒนาโจทย์วิจัยและข้อเสนอโครงการวิจัย	การพัฒนาโจทย์และข้อเสนอโครงการวิจัยของแต่ละ Node ให้เสร็จภายในไตรมาสที่ 2	1. ร่วมพัฒนาโจทย์ในพื้นที่ของ Node 1.1 ตามที่ร้องขอ 1.2 Node ในพื้นที่และมีประเด็น ใกล้เคียงกัน	1. ลงพื้นที่ช่วยพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ Node หรือ กลุ่ม Zone	
	การพัฒนาข้อเสนอโครงการที่มีคุณภาพ	1. การพิจารณาโครงการในภายใน Zone รวม 3 ครั้งในปี 54 (20 ม.ค, 28 ก.พ, 15 มี.ค)	1. ใช้วิธีการเวียนกันอ่านทางเมลล์ โดยมีคุณวรัญญา ทูลธรรม เป็นผู้รวบรวม CP เพื่อส่งต่อให้กับพี่เลี้ยงภายใน Zone ช่วยพิจารณาก่อนนำ CP เข้าการจัดประชุมพิจารณาระดับภาค		
			2. จัดการจัดประชุมพิจารณาตามประเด็นในระดับภาค	สนับสนุน จัดหาผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกช่วยพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ	

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานใต้ (ต่อ)

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
พัฒนาคุณภาพ กระบวนการวิจัยในช่วง กลางน้ำ	1.การพัฒนาศักยภาพ กระบวนการสนับสนุน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับ พี่เลี้ยง	อบรมพัฒนาศักยภาพ การสร้างเครื่องมือ	Work shop การสร้าง เครื่องมือ โดยใช้ case โครงการวิจัยของพี่เลี้ยง และ ให้พี่เลี้ยง Node ใกล้เคียง หรือ Node ที่สนใจ ร่วมเป็น วิทยากรกระบวนการ	ร่วมเป็นวิทยากร กระบวนการ	
	2.การพัฒนาทักษะการ เขียนรายงานวิจัยที่มี คุณภาพ	อบรมการเขียนรายงาน ความก้าวหน้า	การอบรมเชิงปฏิบัติการการ เขียนรายงานความก้าวหน้า	สนับสนุนการจัดอบรมการ เขียนรายงานการวิจัยที่มี คุณภาพ	ร่วมกับกลไกอีสาน ออกแบบงานอบรม
	3.การพิจารณาคุณภาพ รายงานความก้าวหน้า	ร่วมกันพิจารณา รายงาน	1.ส่งรายงานความก้าวหน้า ในรูปแบบ E-mail ให้กับพี่ เลี้ยงในกลุ่ม Zone ช่วยกัน อ่านก่อนส่งให้กับทาง สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น รายงานการวิจัย	1. ส่งข้อเสนอแนะรายงาน ของผู้ทรงคุณวุฒิให้กับ กลไกอีสาน 2. สนับสนุนผู้ทรงคุณวุฒิ ช่วยพิจารณารายงาน 3. ช่วยพิจารณารายงาน 4. รวบรวมข้อเสนอแนะ รายงานของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาจัดทำตัวชี้วัด	

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัย : กลุ่มอีสานใต้ (ต่อ)

เป้าหมาย	เนื้อหา	แผนปฏิบัติงาน	วิธีการ	ข้อเสนอแนะ	
				กลไกอีสาน	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
		2. การจัดประชุม นำเสนอผล ความก้าวหน้า โครงการวิจัยระยะที่ 1	1. แต่ละ Node จัดการจัด ประชุมนำเสนอ ความก้าวหน้าโครงการวิจัย	สนับสนุนผู้ทรงคุณวุฒิช่วย ให้ข้อเสนอแนะ	ให้ข้อเสนอแนะในการจัด ประชุม
พัฒนาคุณภาพ กระบวนการวิจัยในช่วง ปลายน้ำ	1.การพัฒนาทักษะการ เขียนรายงานฉบับสมบูรณ์	อบรมการเขียนรายงาน ฉบับสมบูรณ์	อบรมการเขียนรายงานฉบับ สมบูรณ์กลุ่ม Zone ให้กับพี่ เลี้ยง	สนับสนุน จัดหาวิทยากร กระบวนการเพื่อจัดทำ Work shop รายงานฉบับ สมบูรณ์	
	2.การพัฒนาคุณภาพ รายงานฉบับสมบูรณ์	1. การพิจารณา รายงานฉบับสมบูรณ์	ส่งรายงานความก้าวหน้าใน รูปแบบ E-mail ให้กับพี่เลี้ยง ในกลุ่ม Zone ช่วยอ่านและ ให้ข้อเสนอแนะต่อรายงาน ก่อนส่งให้กับทาง สกว.ฝ่าย วิจัยเพื่อท้องถิ่น	1. สนับสนุน จัดหา ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยพิจารณา รายงาน 2. ช่วยพิจารณาและให้ ข้อเสนอแนะรายงานก่อน ส่งให้กับ สกว.ฝ่ายวิจัย เพื่อท้องถิ่น	
		2.นำเสนอผลการ ดำเนินโครงการสู่ สาธารณะ	Node ที่ร่วมมือกับ สถาบันการศึกษา หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	1. สนับสนุนการออกแบบ การจัดประชุม, เนื้อหา ข้อมูล	

จากตารางที่ 5.1 แสดงผลการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพงานวิจัยของทั้ง 3 กลุ่ม Zone จะเห็นได้ว่า ความแตกต่างในสถานการณ์และบริบทของแต่ละพื้นที่ต่างกัน จึงทำให้การวางระบบ และแผนงานต่างกันในเชิงของการสร้างคุณภาพงานวิจัย

ในส่วนบทบาทการดำเนินงานของกลไกอีสาน และฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามความคาดหวังโดยรวมของ RC อีสาน สรุปได้ดังตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 แสดงความคาดหวังของ RC อีสานต่อบทบาทการดำเนินงานของกลไกอีสาน และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เป้าหมาย	บทบาทการสนับสนุน RC อีสาน	
	กลไกอีสาน	สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสานด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	1. รวบรวม CP ของ Node เพื่อจัดกลุ่มยุทธศาสตร์ เป้าหมาย กลุ่มเป้าหมาย 2. หลอมยุทธศาสตร์และออกแบบกระบวนการหนุนงาน (ใน Zone/ ข้าม Zone) 3. พัฒนารูปแบบการจัดการจัดประชุม RC ที่มุ่งเน้นการเติมเนื้อหาการวิเคราะห์ ผสมผสานกับการสร้างบรรยากาศเชื่อมความสัมพันธ์พี่น้องภาคอีสาน	1. การจัดการข้อมูลเชิงประเด็นที่มีอยู่ในภาคอีสานเพื่อใช้ในการเคลื่อนไหวงานทางยุทธศาสตร์ 2. สนับสนุนการพัฒนายุทธศาสตร์ภาคอีสานด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3. สนับสนุนให้เกิดการเชื่อมประสานยุทธศาสตร์ข้ามภาค
การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน	1. การพิจารณาโครงการ 1) รวบรวมรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิผ่าน Node พื้นที่ 2) จัดการจัดประชุมพิจารณาโครงการระดับภาคอีสาน โดยมีองค์ประกอบผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่มีส่วนได้ ส่วนเสียกับโครงการที่เข้าสู่การจัดประชุมพิจารณา ซึ่งมีองค์ประกอบมาจาก (1) นักวิชาการผ่านงาน CBR และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเนื้อหา	1. ส่งรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิให้กับกลไกภาคอีสาน 2. ร่วมพิจารณาโครงการ

**ตารางที่ 5.2 แสดงความคาดหวังของ RC อีสานต่อบทบาทการดำเนินงานของกลไกอีสาน
และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น**

เป้าหมาย	บทบาทการสนับสนุน RC อีสาน	
	กลไกอีสาน	สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน	(2) ชาวบ้าน/ ประชาชนชาวบ้านที่มีประสบการณ์ร่วม (3) NGO (4) พี่เลี้ยง Node	
	2. การพัฒนาคุณภาพรายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2.1 รายงานความก้าวหน้า เพื่อการพัฒนาช่องทางการเชื่อมโยงความรู้เชิงวิชาการกับปฏิบัติการ (1) อบรมทักษะการเขียนรายงานเชิงวิชาการ (2) จัดการจัดประชุมพิจารณา รายงานความก้าวหน้าระดับภาค (3) รวบรวมข้อมูลข้อเสนอแนะต่อรายงานการวิจัย (4) จัดการจัดประชุมวิชาการ สนับสนุนการนำเสนอรายงานความก้าวหน้าเพื่อใหพัฒนาองค์ความรู้ก่อนการปฏิบัติการ	1. สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ในการพิจารณา รายงานความก้าวหน้าร่วมกับภาคอีสาน 2. รวบรวมข้อเสนอแนะของ สกว. ที่มีต่อรายงานความก้าวหน้า และรายงานฉบับสมบูรณ์
	2.2 รายงานฉบับสมบูรณ์ (1) อบรมทักษะการเขียนรายงานเชิงวิชาการ (2) จัดการจัดประชุมพิจารณา รายงานฉบับสมบูรณ์ระดับภาค (3) จัดการจัดประชุมวิชาการ สนับสนุนการนำเสนอผลการวิจัย	

**ตารางที่ 5.2 แสดงความคาดหวังของ RC อีสานต่อบทบาทการดำเนินงานของกลไกอีสาน
และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น**

เป้าหมาย	บทบาทการสนับสนุน RC อีสาน	
	กลไกอีสาน	สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
	(4) รวบรวมข้อเสนอแนะรายงานฉบับสมบูรณ์	สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ในการพิจารณา รายงานฉบับสมบูรณ์ร่วมกับภาคอีสาน
การติดตาม สนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีคุณภาพ โดยเน้นการพัฒนาทีมพี่เลี้ยง Zone โดยใช้พื้นที่งานวิจัยเป็นฐานปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพในกระบวนการที่สำคัญ	1. สนับสนุนให้เกิดการจัดประชุมเชิงวิชาการเป็นระยะ 2. ร่วมปฏิบัติการกับ Node หรือ Zone 3. สนับสนุนการบริหารจัดการด้านการเงินบัญชี	สนับสนุน จัดหาวิทยากรเพื่อการพัฒนาพี่เลี้ยง และยกระดับโครงการวิจัย CBR
สังเคราะห์ชุดความรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยและการสื่อสารทางสังคมเพื่อการขับเคลื่อนนโยบาย	1. การจัดประชุมสังเคราะห์องค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อยกระดับเป็นความรู้เชิงวิชาการโดยประสานความร่วมมือ “กลุ่มนักวิชาการ” ช่วยในการสังเคราะห์ (แนวคิด ทฤษฎีและเครื่องมือ) 2. สนับสนุนการมองทิศทางการขับเคลื่อนไปสู่องค์ความรู้ใหม่ และการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย	สนับสนุน จัดหาวิทยากร

4. การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงาน

ในขั้นการกำหนดกรอบและออกแบบการทำงาน ได้ให้ความสำคัญกับการค้นหาตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ ซึ่งทีมวิจัยได้มีการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการรวบรวมจากการทดลองปฏิบัติการช่วงที่ 1 ของการพิจารณาโครงการวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้ได้กรอบการสร้างตัวชี้วัดเชิงคุณภาพของงานวิจัยจึงได้นำไปทดลองใช้จริงในขั้นการปฏิบัติการ โดยได้มีการดำเนินการดังต่อไปนี้

4.1) รวบรวมจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กระบวนการสนับสนุนของพี่เลี้ยงโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีพัฒนาคุณภาพในภาคอีสาน โดย สุวรรณ บัวพันธ์ (ดุชนินิพนธ์, 2554) และเอกสารสรุปการประชุมกลไกและประชุม RC อีสาน (วันที่ 17 ตุลาคม 2553 และวันที่ 15 – 16 พฤศจิกายน 2553) พบว่า ตัวชี้วัดส่วนใหญ่ เป็นตัวชี้วัดเชิงกระบวนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย และเป็นตัวชี้วัดคุณภาพในเชิงเป้าหมายกว้างๆ ดังนี้

ตัวชี้วัดเชิงกระบวนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย มีกระบวนการทั้งการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพของ RC/Node ภาคอีสานและกระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพของ RC/Node ภาคอีสาน แบ่งออกเป็น 3 ระยะ มีดังนี้

(1) ระยะก่อนการวิจัย จะต้องดำเนินการโดย

- กำหนดยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงในเชิงประเด็นที่มีการกำหนดเป้าหมายทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว
- ความสอดคล้องกับประเด็นปัญหาในพื้นที่ สอดคล้องกับความสนใจของสังคม และเป็นความสนใจที่อยากเรียนรู้อย่างเป็นพิเศษของ Node
- การเลือกพื้นที่ กรณีเป็นกลุ่มนักวิชาการที่ไม่มีพื้นที่การวิจัยแต่มีความสนใจเข้าร่วมในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น พี่เลี้ยงจะเป็นผู้แนะนำหรือเลือกพื้นที่ที่สอดคล้องกับศักยภาพนักวิชาการและความสนใจของชาวบ้านเพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกัน
- การประเมินศักยภาพและต้นทุนหลายๆ ด้าน เช่น กลุ่มผู้นำ ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนและภาคีเครือข่ายที่น่าจะทำงานวิจัยร่วมกันได้เพื่อให้เกิดการขยายผลทางนโยบาย ตลอดจนการประเมินข้อจำกัดของ Node
- การสร้างองค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยในประเด็นที่ไม่มีคำตอบชัดเจนหรือยังไม่มีผู้ศึกษา
- การค้นคนและคัดเลือกทีมวิจัย ควรเลือกจากกลุ่มเพื่อนและแกนนำชุมชนในระบบเครือข่ายที่ทำงานร่วมกันอยู่แล้ว และไว้วางใจกัน ซึ่งส่วนใหญ่ล้วนมีประสบการณ์การทำงานวิจัยและพัฒนาชุมชนมาก่อน
- การพัฒนาโจทย์ ควรมีทีมคณะปรึกษาและ Node ร่วมกันวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการวิจัย ประเมินความรู้ความสามารถ และความเข้าใจของนักวิจัยต่อแนวคิดและกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ความน่าสนใจของประเด็นวิจัยและการมีส่วนร่วมของชุมชน

(2) ระยะระหว่างการดำเนินการวิจัย มีกระบวนการดำเนินงานที่สำคัญ คือ

- การมองเป้าหมายระยะยาวของโครงการวิจัยและการวิเคราะห์ประเมินด้านศักยภาพ ข้อจำกัดของนักวิจัยและทีมวิจัยเป็นระยะ เพื่อหาแนวทางสนับสนุนเครื่องมือ วิธีการสร้างการเรียนรู้ การเสริมทักษะ เสริมประสบการณ์ให้กับนักวิจัยได้สามารถดำเนินโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความต่อเนื่อง
- การเตรียมชุมชนวิจัยก่อนเริ่มปฏิบัติการวิจัยในพื้นที่
- การเสริมความรู้ ทักษะประสบการณ์ให้กับทีมวิจัยทั้ง 3 ระยะ ช่วงต้นน้ำ ช่วงกลางน้ำ และช่วงปลายน้ำ
- การลงพื้นที่ชุมชนวิจัยเพื่อติดตาม ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทีมวิจัยและชุมชน เพื่อสร้างกระบวนการคิด การวางแผน การปฏิบัติการ ตลอดจนการหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่นักวิจัยกำลังประสบอยู่
- การพบปะพูดคุยกับนักวิจัยอย่างไม่เป็นทางการ
- การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ให้กับนักวิจัยอย่างเท่าเทียม
- ประสานความร่วมมือกับบุคคล หน่วยงานภายนอกเพื่อร่วมสนับสนุนโครงการวิจัย เพื่อขยายความร่วมมือไปยังกลุ่ม องค์กรที่มีบทบาทการทำงานในพื้นที่ เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ สื่อมวลชน เป็นต้น

(3) ระยะหลังการวิจัย ควรมีการนำเสนอผลการวิจัยสู่สาธารณะและผลักดันสู่นโยบาย อีกทั้งยังเป็นการสร้างโอกาสการเรียนรู้และสร้างทางเลือกใหม่ให้กับชุมชนในหลายระดับ ได้แก่ ระดับชุมชนวิจัย ระดับจังหวัด ระดับสาธารณะ ควรมีการพัฒนาข้อมูล พัฒนาสื่อการเรียนรู้ พัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ มีการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยให้สามารถเป็นพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชนเพื่อสนับสนุนการทำงานร่วมกับพี่เลี้ยง หรือสามารถนำความรู้ ทักษะไปใช้ในการต่อยอดงานอื่นๆ ในชุมชน และควรมีการพัฒนาวิทยวิจัยต่อยอดหรือโครงการพัฒนาที่สามารถนำมาใช้ในการต่อยอดงานของชุมชนวิจัยโดยการร่วมวิเคราะห์ ร่วมแสวงหาแหล่งสนับสนุนงบประมาณภายนอก

ตัวชี้วัดเชิงเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย ได้แก่ ใจหายการวิจัยชัดเจน ข้อเสนอโครงการมีความชัดเจนสมบูรณ์ ชาวบ้านมีส่วนร่วม ผลการวิจัยนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ มีรายงานการวิจัยที่มีคุณภาพผสมผสานระหว่างความเป็นวิชาการและชาวบ้าน เกิดนักวิจัยในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานพัฒนาหลังสิ้นสุดโครงการ และเกิดรูปธรรมงานในพื้นที่

5. ทดลองปฏิบัติการในจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 1 ในรูปแบบการจัดประชุมกลางตามความพร้อมของพี่เลี้ยง

เป็นการจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ในระดับภาคอีสาน โดยการจัดการพิจารณาโครงการที่ผ่านมามีกลไกการพิจารณาคุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นซึ่งมีองค์ประกอบของผู้พิจารณา ได้แก่ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและที่ปรึกษาของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำหน้าที่หลักในการพิจารณาโครงการ มีพี่เลี้ยง RC อีสานที่เข้าร่วมเสนอโครงการในการจัดประชุมร่วมแลกเปลี่ยนให้ข้อเสนอแนะต่อโครงการด้วย กระบวนการในกลไกของการพิจารณาคุณภาพข้อเสนอโครงการที่ผ่านมามีเป้าหมายในการสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานให้เกิดความเข้าใจแนวคิด เป้าหมาย กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

5.1 การเตรียมความพร้อมก่อนการทดลองปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดคุณสมบัติ บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกับ RC อีสาน

สำหรับกลไกการพิจารณาคุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 RC ภาคอีสานได้ร่วมกันกำหนดให้มีการเพิ่มองค์ประกอบผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกเข้ามาสนับสนุนในกระบวนการพิจารณาข้อเสนอโครงการให้มีมุมมองที่หลากหลายมากขึ้น โดยได้เพิ่มองค์ประกอบจาก 3 ภาคส่วน ได้แก่ นักวิชาการ นักพัฒนา และปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งได้กำหนดคุณสมบัติ บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้

นักวิชาการ :

(1) มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเชิงวิชาการ (แนวคิด ทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

(2) มีประสบการณ์ในการทำวิจัยที่หลากหลาย เช่น PAR

(3) มีความสนใจในแนวคิด หลักการ กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(4) มีประสบการณ์ในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาก่อน (ถ้ามี)

บทบาทของนักวิชาการในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ทำหน้าที่ในการแลกเปลี่ยนมุมมองเชิงวิชาการในภาพกว้างภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงและประเด็นปัญหาการวิจัยของชุมชน

นักพัฒนา :

(1) มีความรู้ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญด้านงานพัฒนา (แนวคิด ทฤษฎี กระบวนการ) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

(2) มีความสนใจในแนวคิด หลักการ กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(3) มีประสบการณ์ในการทำวิจัยที่หลากหลาย (ถ้ามี)

บทบาทของนักพัฒนาในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน มีหน้าที่ในการแลกเปลี่ยนแนวคิด กระบวนการทำงานเพื่อเสนอแนะ “กระบวนการขับเคลื่อนทางสังคม”

ปราชญ์ชาวบ้าน :

- (1) มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย
- (2) มีประสบการณ์ทำงานด้านการพัฒนาชุมชนเน้นการมีส่วนร่วม
- (3) มีปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (รูปธรรม) เช่น เกษตรกรต้นแบบ

บทบาทของปราชญ์ชาวบ้านในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีหน้าที่ใน

การแลกเปลี่ยนแนวคิดกระบวนการปฏิบัติการระดับชุมชน/ ท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 2 ประสานงานพี่เลี้ยงทุกพื้นที่เพื่อสำรวจความพร้อมในการเสนอโครงการ นัดหมายการส่งข้อเสนอโครงการ

ขั้นตอนที่ 3 ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิรวบรวมข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากพี่เลี้ยงเพื่อส่งข้อเสนอโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 ส่งข้อเสนอโครงการให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ

5.2 การทดลองปฏิบัติการ

ดำเนินการทดลองปฏิบัติการขึ้นเป็นครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 7 – 9 ธันวาคม 2553 ณ ห้องประชุมอินทนิล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ต.ขามเริญ อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม การทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 1 เป็นกลุ่มพี่เลี้ยงที่มีความพร้อมจะเสนอโครงการก่อน และในการจัดประชุมนี้ยังไม่มีผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ นักพัฒนาและปราชญ์ชาวบ้าน ยังคงเป็น PO, ที่ปรึกษาฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และพี่เลี้ยง RC อีสานช่วยกันพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะต่อโครงการ

กระบวนการในการจัดประชุม

- 1) พี่เลี้ยงนำเสนอเป้าหมาย ยุทธศาสตร์การทำงาน
- 2) พี่เลี้ยงนำเสนอโครงการ CBR รายโครงการ
- 3) เปิดประเด็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยผู้เข้าร่วมและผู้นำเสนอโครงการ
- 4) รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ
- 5) สรุปภาพรวมประเด็นการให้ข้อเสนอแนะในตอนท้ายการจัดประชุมแต่ละวัน

ผลการทดลองปฏิบัติการ

1) มีข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 24 โครงการ จาก Nodeเกษตรกรรมยั่งยืนภาคอีสานตอนบน 9 โครงการ, Node นักวิชาการมหาสารคาม 1 โครงการ, Node เกษตรอินทรีย์ยโสธร 2 โครงการ, ชุดนักวิชาการอุบลราชธานี 5 โครงการ, ชุดโครงการห้วยหลวงอุดรธานี 2 โครงการ, Node ศรีสะเกษ 2 โครงการ, Node พุ่งสู่ลาร้องไห้ 2 โครงการ

2) คุณภาพของข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น พบว่า ข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังมีประเด็นที่ปรับปรุง สรุปได้ดังนี้

2.1) โจทย์การวิจัย พบว่า โจทย์การวิจัยไม่ชัด โจทย์การวิจัยกว้าง โจทย์การวิจัยในลักษณะ Concept และโจทย์ไม่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง สาเหตุมาจากขาดการเตรียมทักษะ เครื่องมือและกระบวนการที่นำมาใช้ในการสร้างการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาโจทย์การวิจัยที่ชัดเจน ในเป้าหมาย วิธีการและสะท้อนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

2.2) หลักการและเหตุผล พบว่า ยังขาดข้อมูลสนับสนุนโจทย์การวิจัย ขาดการอ้างอิงเน้นการนำเสนอปัญหาของชุมชนหลายด้าน ทำให้ขาดข้อมูลสำคัญที่จะนำมาใช้ในการสะท้อนปัญหาสำคัญที่นำมาสู่การวิจัยที่ชัดเจน

2.3) กลุ่มเป้าหมายหรือหน่วยในการวิเคราะห์ พบว่า ยังขาดการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายการวิจัยที่ชัดเจน และครอบคลุมในกระบวนการวิจัย

2.4) การพัฒนากรอบการวิจัย ยังไม่มีความชัดเจน เนื่องจากขาดการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5) การออกแบบงานวิจัย ยังขาดความชัดเจนในชุดข้อมูลที่ต้องการศึกษา วิธีการศึกษา และกลุ่มเป้าหมาย การใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูลยังไม่ชัดเจน การออกแบบปฏิบัติการในเบื้องต้นยังไม่ชัดเจน

2.6) ทีมวิจัย พบว่า การคัดเลือกทีมวิจัยในโครงการยังไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการดำเนินโครงการวิจัย

2.7) การยกระดับองค์ความรู้ในงานวิจัยยังไม่เพียงพอ เนื่องจากขาดมุมมองทางวิชาการสนับสนุนการยกระดับโจทย์การวิจัยที่มีผลต่อองค์ความรู้ใหม่

3) บทเรียนที่ได้จากการเข้าร่วม RC อีสานมองว่า รูปแบบการพิจารณาในครั้งที่ 1 นี้ เป็นกระบวนการพัฒนาวัฒนธรรมการวิพากษ์งานวิชาการชาวบ้านในมิติใหม่เพื่อยกระดับงานของพี่เลี้ยงที่มีพื้นฐานการทำงานที่แตกต่างกัน และการให้ข้อเสนอแนะในการจัดประชุมครั้งนี้ เป็นการให้ข้อเสนอแนะบนพื้นฐานของเนื้อหา แต่ยังคงหารูปแบบหรือกระบวนการในการจัดประชุมพิจารณาที่จะนำมาพัฒนาความแหลมคม ซึ่งต้องอาศัยนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมาช่วยให้ข้อเสนอแนะ ประเด็นสำคัญคือ RC อีสานต้องร่วมกันค้นหา “คุณภาพของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ต้องการคืออะไร”

4) ข้อเสนอแนะ ก่อนการจัดการประชุมทดลองครั้งที่ 2 แต่ละ Node ควรมีกระบวนการพิจารณาคุณภาพข้อเสนอโครงการมาก่อน โดยอาจทำในรูปแบบของกลุ่ม Zone หรือดำเนินการเป็นราย Node จะช่วยทำให้ข้อเสนอโครงการมีความชัดเจน และมีองค์ประกอบของข้อเสนอโครงการครบถ้วน

6. รวบรวมข้อมูลจากการจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 1 (วันที่ 7 – 9 ธันวาคม 2553) และสรุปประเมินผล AAR ครั้งที่ 1 ดังสรุปในผลการทดลองปฏิบัติการข้อที่ 5 พร้อมทั้งจัดทำสรุปข้อเสนอแนะต่อโครงการส่งให้กับพี่เลี้ยง

7. ประชุมทีมวิจัย (วันที่ 6 มกราคม 2554) เพื่อออกแบบการทดลองปฏิบัติครั้งที่ 2 และ 3

ภายหลังการทดลองปฏิบัติการพัฒนาคุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 1 แก่นนำหลักทีมวิจัย (กลุ่มพี่เลี้ยงเก่าที่มีประสบการณ์) ได้ดำเนินการสรุปบทเรียนที่ได้จากการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 1 และนำผลการดำเนินงาน บทเรียนและข้อเสนอแนะมาปรับใช้ในการออกแบบการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 2 และ 3 ดังการพัฒนากรอบการเขียนข้อเสนอโครงการสำหรับนักวิชาการและชาวบ้าน สรุปดังตารางที่ 5.3

ตารางที่ 5.3 กรอบการเขียนข้อเสนอโครงการสำหรับนักวิชาการและชาวบ้าน

ประเด็น	CBR ชาวบ้าน	CBR นักวิชาการ
โจทย์การวิจัย	จะต้องระบุปัญหาการวิจัยชัดเจน สอดคล้องกับคำถามวิจัยหลักและยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง	
หลักการและเหตุผล	- ข้อมูลบริบทชุมชนโดยย่อและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาพื้นที่ - ข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องในการวิจัย ข้อมูลทั่วไปบริบทในพื้นที่ ปัญหาที่พบจากพื้นที่ การจัดการปัญหาที่ผ่านมาในประเด็นนั้น ๆ - ปัญหานำการวิจัย ควรเชื่อมโยงอธิบายให้เห็นถึงองค์ความรู้เดิมของชุมชน องค์ความรู้เดิมภายใต้ยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง ตลอดจนองค์ความรู้ที่มีอยู่ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น - ความจำเป็นในการเลือกพื้นที่ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำงานของNode	
คำถามหลัก	ต้องสอดคล้องกับโจทย์วิจัย	
คำถามรอง	เน้นคำถามสำคัญๆ ที่ช่วยขยายคำถามหลักได้ดี	
วัตถุประสงค์	จะต้องตอบให้ได้ว่าจะศึกษาอะไรที่ไปตอบโจทย์วิจัย นำไปสู่การตอบคำถามวิจัยได้	
แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ต้องมีการสรุปบทวนองค์ความรู้ของชาวบ้าน “ทุนเดิม” หรือ “ศักยภาพ” ซึ่งการดำเนินงานในส่วนนี้ควรเป็นหน้าที่ของพี่เลี้ยง	ควรอธิบายให้ชัดเจนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาโจทย์กระบวนการวิจัย และการอภิปรายผลการศึกษา โดย - ต้อง Review งานภายนอกและภายในที่เกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงกับประเด็น - สามารถนำไปใช้กับการพัฒนาโครงการ การสรุปอภิปรายผลได้

ตารางที่ 5.3 กรอบการเขียนข้อเสนอโครงการสำหรับนักวิชาการและชาวบ้าน (ต่อ)

ประเด็น	CBR ชาวบ้าน	CBR นักวิชาการ
แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องมีการสรุปบททวนองค์ความรู้ของชาวบ้าน “ทุนเดิม” หรือ “ศักยภาพ” - พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น/ นักวิจัยต้องทบทวนงานวิจัยเดิมของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
	หมายเหตุ : ต้องสรุปใจความสำคัญและควรอธิบายให้เห็นว่าจะเอาไปใช้อย่างไร	
กรอบการวิจัย	สามารถจัดทำกรอบเชิงกระบวนการ ได้แก่ Input – Process – Output - Outcome	อาจดำเนินงานได้ใน 2 แนวทาง - กรอบเชิงวิชาการ โดยต้องระบุการใช้แนวคิด ทฤษฎีประกอบกับเนื้อหาและกระบวนการ - กรอบเชิงแนวคิด
	หมายเหตุ : จะต้องพัฒนาจากแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพัฒนาเป็นกรอบการวิจัย กรอบการวิจัยที่ดี ต้องนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในงานวิจัย และผู้ทำวิจัยจะต้องมีความเข้าใจในกรอบการศึกษาเป็นอย่างดี	
วิธีวิทยาหรือระเบียบวิธีวิจัย	ต้องแสดงให้เห็นชุดข้อมูลที่ต้องการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย วิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน	
ขอบเขตการวิจัย	ต้องระบุพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน	
ระยะเวลาของโครงการ	จะต้อง ไม่เกิน 1 ปี ทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับกระบวนการวิจัย หากในบางโครงการวิจัยจำเป็นต้องอาศัยฤดูกาลเพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ชัดเจน สามารถกำหนดระยะเวลามากกว่า 1 ปีได้	
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	จะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือสามารถกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับมากกว่าวัตถุประสงค์ก็ได้	
นิยามศัพท์	(ถ้ามี)	
รายละเอียดแผนปฏิบัติการ	ควรจัดทำในรูปแบบตารางแสดงรายละเอียดของกิจกรรม/ วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม/ ขั้นตอนการดำเนินงาน/ กลุ่มเป้าหมาย/ เครื่องมือ-เทคนิค/ ระยะเวลา/ ผลที่คาดว่าจะได้รับ	

ตารางที่ 5.3 กรอบการเขียนข้อเสนอโครงการสำหรับนักวิชาการและชาวบ้าน (ต่อ)

ประเด็น	CBR ชาวบ้าน	CBR นักวิชาการ
รายละเอียดแผนงบประมาณ	เป็นตารางแสดงรายละเอียดกิจกรรม/รายละเอียดงบประมาณแต่ละกิจกรรม/ และจำนวนงบประมาณทั้งโครงการ	
ปฏิทินการดำเนินงาน	เป็นตารางแสดงกิจกรรมและช่วงเวลาที่ดำเนินโครงการ ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการ แผนงบประมาณ	
รายชื่อและประวัติทีมวิจัย ที่ปรึกษา	ต้องระบุ	
เอกสารอ้างอิง(ถ้ามี)	ควรอ้างอิงแหล่งข้อมูลในพื้นที่เป็นหลัก	ควรมีเอกสารอ้างอิงถูกต้องตามหลักวิชาการ
เอกสารพัฒนาการโครงการ	ต้องอธิบายให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาโครงการตั้งแต่เริ่มต้นถึงข้อเสนอโครงการที่สมบูรณ์ โดยจะต้องแนบเป็นเอกสารในการจัดประชุมพิจารณาโครงการ และเป็นเอกสารจัดทำร่างสัญญาโครงการ	

2) ออกแบบการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3

2.1) กระบวนการในการจัดประชุม ใช้กระบวนการเช่นเดียวกับครั้งที่ 1

2.2) องค์ประกอบการพิจารณา ประกอบด้วย นักวิชาการ นักพัฒนา ชาวบ้าน PO ที่ปรึกษาฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น พี่เลี้ยงที่อยู่ในกลไกยุทธศาสตร์ (แกนนำทีมวิจัย) และพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์เชิงประเด็น

2.3) รูปแบบการพิจารณา จัดรูปแบบ “ห้องย่อยตามกลุ่มประเด็นยุทธศาสตร์ของพี่เลี้ยง” โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ(นักวิชาการ, นักพัฒนา, ประชาชนชาวบ้าน, PO, ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น, พี่เลี้ยง) ในพื้นที่กลุ่ม Zone ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในประเด็นยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะ ครั้งที่ 2 เป็นกลุ่มพี่เลี้ยงที่มีความพร้อมที่จะเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นก่อนสถานที่ในการจัดการประชุม คือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ครั้งที่ 3 เป็นการประชุมในพื้นที่กลุ่ม Zone 3 Zone

Zone อีสานใต้ วันที่ 10 – 11 กุมภาพันธ์ 2554 ที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Zone อีสานกลาง วันที่ 12 – 13 กุมภาพันธ์ 2554 ที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Zone อีสานเหนือ วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2554 ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

8. ทดลองปฏิบัติการในการจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 2 (วันที่ 3 – 4 กุมภาพันธ์ 2554) ในรูปแบบการจัดประชุมกลางตามความพร้อมของพี่เลี้ยง และการสรุปประเมินผล AAR ครั้งที่ 2 ร่วมกับ PO, ที่ปรึกษาฝ่ายฯ, ผู้ทรงคุณวุฒิ, พี่เลี้ยงที่เข้าร่วมเสนอโครงการ)

8.1 การเตรียมความพร้อมก่อนการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 2 มีการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ส่งกรอบการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับพี่เลี้ยงทุกพื้นที่

ขั้นตอนที่ 2 ประสานงานพี่เลี้ยงทุกพื้นที่เพื่อแจ้งส่งกรอบการเขียนข้อเสนอโครงการ ตรวจสอบความพร้อมในการเสนอโครงการ และนัดหมายการส่งข้อเสนอโครงการ

ขั้นตอนที่ 3 ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิรวบรวมข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากพี่เลี้ยงเพื่อนัดหมายวัน เวลา สถานที่ และการส่งข้อเสนอโครงการ ในการประสานผู้ทรงคุณวุฒิจำเป็นที่จะต้องชี้แจงเป้าหมาย ความคาดหวังต่อบทบาทการพิจารณาคุณภาพข้อเสนอโครงการที่สอดคล้องกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงกับผู้ทรงคุณวุฒิให้ชัดเจน

ขั้นตอนที่ 4 รวบรวมข้อเสนอโครงการวิจัย โดยหากพี่เลี้ยงในพื้นที่ใดยังไม่ส่งข้อเสนอโครงการให้กับกลไก และฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลไกอีสานจะเป็นผู้ติดตาม

ขั้นตอนที่ 5 ส่งข้อเสนอโครงการวิจัยที่รวบรวมได้ให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ

8.2 การทดลองปฏิบัติการ

การทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 2 ดำเนินการทดลองปฏิบัติการเป็นระยะเวลา 2 วัน (วันที่ 3 – 4 กุมภาพันธ์ 2554) ณ ห้อง RN – 403 และ RN – 404 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อ.กันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

กลุ่มเป้าหมาย เป็นกลุ่มพี่เลี้ยงที่มีความพร้อมที่จะนำเสนอ รวมทั้งสิ้น 16 โครงการ เป็นข้อเสนอโครงการจาก ชุดโครงการการจัดการกลุ่มน้ำห้วยหลวง 3 โครงการ, ชุดโครงการเด็กและเยาวชนจังหวัดยโสธร 2 โครงการ, ชุดโครงการสุขภาวะเพื่อการควบคุมโรคติดต่อ จังหวัดยโสธร 2 โครงการ, Node นักวิชาการมหาสารคาม 4 โครงการ และ Node ศรีสะเกษ 5 โครงการ

รูปแบบการพิจารณา มีการปรับระบบการพิจารณาเน้นเนื้อหาเชิงประเด็นตามยุทธศาสตร์งานของพี่เลี้ยง โดยการจัดแบ่ง “ห้องย่อยตามกลุ่มประเด็นยุทธศาสตร์ของพี่เลี้ยง” 2 ห้อง ในแต่ละห้องจะมีผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย นักวิชาการ, กลไกอีสาน, PO, ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น, พี่เลี้ยง) ในพื้นที่ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในประเด็นยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะ

ผลการทดลองปฏิบัติการ

- 1) มีข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 16 โครงการ ผ่าน 8 โครงการ ไม่ผ่าน 8 โครงการ
- 2) คุณภาพของข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จากการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 2 นี้ แบ่งการอธิบายคุณภาพข้อเสนอโครงการผ่านและไม่ผ่านการพิจารณาสรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 5.4 แสดงคุณภาพข้อเสนอโครงการผ่านและไม่ผ่านการพิจารณาในการจัดประชุมทดลอง
ปฏิบัติการครั้งที่ 2

กรอบการเขียนข้อเสนอโครงการ	โครงการวิจัยที่ผ่านการพิจารณา	โครงการวิจัยที่ไม่ผ่านการพิจารณา
โจทย์การวิจัย	ปัญหาการวิจัยชัดเจน สอดคล้องกับคำถามวิจัยหลักและยุทธศาสตร์การทำงานของฟิเลียง	ปัญหานำการวิจัยยังไม่ชัดเจน
หลักการและเหตุผล	- มีข้อมูลบริบทชุมชนโดยย่อและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาพื้นที่ - มีข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องในการวิจัย ข้อมูลทั่วไปบริบทในพื้นที่ ปัญหาที่พบจากพื้นที่ การจัดการปัญหาที่ผ่านมาในประเด็นนั้น ๆ - มีปัญหานำการวิจัย และได้อธิบายให้เห็นถึงองค์ความรู้เดิมของชุมชน องค์ความรู้เดิมภายใต้ยุทธศาสตร์การทำงานของฟิเลียง - มีการอธิบายความจำเป็นในการเลือกพื้นที่ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำงานของNode	- ขาดข้อมูลบริบทชุมชนโดยย่อและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาพื้นที่ - ขาด ข้อมูล กลุ่ม เป้าหมายที่เกี่ยวข้องในการวิจัย ข้อมูลทั่วไปบริบทในพื้นที่ ปัญหาที่พบจากพื้นที่ การจัดการปัญหาที่ผ่านมาในประเด็นนั้น ๆ - ขาดปัญหานำการวิจัย - ขาดการอธิบายให้เห็นถึงองค์ความรู้เดิมของชุมชน องค์ความรู้เดิมภายใต้ยุทธศาสตร์การทำงานของฟิเลียง - ขาดการอธิบายความจำเป็นในการเลือกพื้นที่ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำงานของNode
คำถามการวิจัย	สอดคล้องกับโจทย์วิจัย	คำถามหลัก : ไม่สอดคล้องกับโจทย์ใหญ่ คำถามรอง : ไม่สอดคล้องคล้อยกับวัตถุประสงค์
วัตถุประสงค์	กำหนดศึกษาที่นำไปสู่การตอบคำถามการวิจัยไว้ชัดเจน	วัตถุประสงค์ไม่ชัดเจน ไม่สอดคล้องกับโจทย์การวิจัย และคำถามการวิจัย

ตารางที่ 5.4 เกณฑ์คุณภาพของข้อเสนอโครงการที่ผ่านและไม่ผ่านการพิจารณากลับกรอง

กรอบการเขียนข้อเสนอโครงการ	โครงการวิจัยที่ผ่านการพิจารณา	โครงการวิจัยที่ไม่ผ่านการพิจารณา
แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	กลุ่ม CBR ชาวบ้าน : มีการสรุปบททบทวนองค์ความรู้ของชาวบ้าน “ทุนเดิม” หรือ “ศักยภาพ” ซึ่งการดำเนินงานในส่วนนี้ควรเป็นหน้าที่ของพี่เลี้ยง กลุ่ม CBR นักวิชาการ : มีการ Review งานภายนอกและภายใน ที่เกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงกับประเด็น มีการอธิบายการนำไปใช้กับการพัฒนาโครงการ การสรุปอภิปรายผลการวิจัยชัดเจน	กลุ่ม CBR ชาวบ้าน : ยังขาดการทบทวนความรู้เดิมจากการทำงานของพี่เลี้ยง ขาดการทบทวนความรู้ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และขาดการทบทวนความรู้เดิมของชุมชน
กรอบการวิจัย	มีกรอบการวิจัยที่ชัดเจน	กรอบการวิจัยไม่ชัดเจน เนื่องจากมาจากการขาดการทบทวนความรู้เดิม
วิธีวิทยาหรือระเบียบวิธีวิจัย	ชุดข้อมูลที่ต้องการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย วิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน	ชุดข้อมูลที่ต้องการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย วิธีการและเครื่องมือไม่ชัดเจน
ขอบเขตการวิจัย	ระบุพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายชัดเจน	พื้นที่และกลุ่มเป้าหมายไม่ชัดเจน
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	สอดคล้องกับวัตถุประสงค์	ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
เอกสารพัฒนาการโครงการ	ระบุพัฒนาการของโครงการและข้อเสนอแนะต่อโครงการไว้ชัดเจน	ไม่มี

3) บทเรียนที่ได้จากการเข้าร่วม

จากการสรุปบทเรียนร่วมกับพี่เลี้ยง ผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการจัดประชุมทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 2 พบว่ารูปแบบการจัดการประชุมพิจารณาโดยใช้กลุ่มตามประเด็นยุทธศาสตร์และมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ประสบการณ์ที่สอดคล้องกับประเด็นการวิจัยและยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงจะสามารถช่วยเติมการวิเคราะห์เนื้อหาด้านวิชาการ และยังเป็นฐานการสังเคราะห์ความรู้ที่สำคัญจากโครงการ CBR ภายใต้การดูแลของ

พี่เลี้ยงได้อีกด้วย รูปแบบนี้ ยังช่วยเสริมประสบการณ์เรียนรู้ข้ามประเด็นระหว่างพี่เลี้ยง ในส่วนของนักวิชาการที่ ทำหน้าที่พิจารณาโครงการได้เกิดการเรียนรู้งานเชิงพื้นที่ของพี่เลี้ยงไปด้วย

ข้อสังเกตต่อการพัฒนาคุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กลุ่มโครงการวิจัยที่ไม่ผ่านการพิจารณา ยังขาดกระบวนการพัฒนาคุณภาพข้อเสนอ โครงการระดับ Node ก่อนที่จะนำข้อเสนอโครงการเข้าสู่การจัดประชุมพิจารณาโครงการระดับภาค ประกอบกับ ระยะเวลาในการลงพื้นที่พัฒนาข้อเสนอโครงการมีน้อยจึงทำให้การเตรียมความพร้อมของพี่เลี้ยงน้อยลงตามไป ด้วย

กลุ่มโครงการวิจัยที่ผ่านการพิจารณา มีกระบวนการพัฒนาคุณภาพข้อเสนอโครงการ ระดับ Node ก่อนเข้าการจัดประชุมพิจารณาระดับภาค โดยมีองค์ประกอบตามบริบทของพื้นที่ เช่น

- Node นักวิชาการมหาสารคาม จะมีนักวิชาการที่ผ่านงาน CBR มาก่อนและมี ความรู้ ความเชี่ยวชาญในประเด็นการวิจัยนั้นๆ มาเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะต่อโครงการ มีกลไกอีสาน และพี่เลี้ยงที่มี ประสบการณ์ทำงานกับนักวิชาการ มาร่วมเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะต่อโครงการ

- Node ศรีสะเกษ พี่เลี้ยงจะเป็นผู้ดำเนินการกลั่นกรองข้อเสนอโครงการก่อน นำข้อเสนอโครงการเข้าสู่การจัดประชุมพิจารณาระดับภาค ซึ่งพี่เลี้ยงจะต้องเข้าใจแนวคิด เป้าหมายของ ผู้เกี่ยวข้องในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น Node พี่เลี้ยง และชุมชนพื้นที่การวิจัย

4) ข้อเสนอแนะ

4.1 ปัจจัยของการได้มาซึ่งโจทย์การวิจัยที่ดี พี่เลี้ยงควรดำเนินการ

(1) ทบทวนความรู้ที่เกิดจากโครงการวิจัยในพื้นที่ และจากงานวิจัย รวมถึงงานพัฒนาที่ ผ่านมาของกลุ่ม หน่วยงานอื่นๆ เพื่อที่จะนำมาพัฒนายุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง การค้นหาพื้นที่และโจทย์ การวิจัยที่คมชัด

(2) การเตรียมเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาโจทย์ โดยจะต้องสร้างกระบวนการให้ ชาวบ้านสามารถวิเคราะห์ได้อย่างลุ่มลึกและเห็นสถานการณ์ภายนอกที่เข้ามากระทบได้

(3) การจัดทำ Mapping คน, พื้นที่, ความรู้โดยพี่เลี้ยง เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยในการ กำหนดยุทธศาสตร์ พื้นที่ และโจทย์การวิจัย

(4) ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทและสถานการณ์ของพื้นที่การวิจัยในเบื้องต้น

(5) ด้านกระบวนการพัฒนาโจทย์ จำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์ของพี่เลี้ยง เก่าช่วยพี่เลี้ยงใหม่ในการค้นหาโจทย์การวิจัย

4.2 การเสริมศักยภาพพี่เลี้ยงในการพัฒนาข้อเสนอโครงการให้มีคุณภาพ กลไกอีสานควร สนับสนุนให้เกิดการจัดประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการ “ข้อเสนอโครงการวิจัย” โดยเฉพาะการเขียนกรอบการวิจัย

9. ทดลองปฏิบัติการในการจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 3 ในรูปแบบกลุ่ม Zone ทั้ง 3 Zone รวม 5 วัน (Zone อีสานใต้ : วันที่ 10 – 11 กุมภาพันธ์ 2554, Zone อีสานกลาง : วันที่ 12 – 13 กุมภาพันธ์ 2554, Zone อีสานเหนือ : วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2554) โดยใช้การจัดกลุ่มการพิจารณาโครงการตามกลุ่มประเด็นงานของฟี่เลี้ยง

9.1 การเตรียมความพร้อมก่อนการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 3 มีการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ส่งกรอบการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับฟี่เลี้ยงทุกพื้นที่

ขั้นตอนที่ 2 ประสานงานฟี่เลี้ยงทุกพื้นที่เพื่อแจ้งส่งกรอบการเขียนข้อเสนอโครงการ สำนวความพร้อมในการเสนอโครงการ และนัดหมายการส่งข้อเสนอโครงการ

ขั้นตอนที่ 3 ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิรวบรวมข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากฟี่เลี้ยงเพื่อนัดหมายวัน เวลา สถานที่ และการส่งข้อเสนอโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 รวบรวมข้อเสนอโครงการวิจัย โดยหากฟี่เลี้ยงในพื้นที่ใดยังไม่ส่งข้อเสนอโครงการให้กับกลไกและฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลไกอีสานจะเป็นผู้ติดตาม

ขั้นตอนที่ 5 ส่งข้อเสนอโครงการวิจัยที่รวบรวมได้ให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ

9.2 การทดลองปฏิบัติการ

การทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 3 ดำเนินการทดลองปฏิบัติการ ในพื้นที่กลุ่ม Zone 3 Zone เป็นระยะเวลา 5 วัน มีรายละเอียดวัน สถานที่ เวลา ดังนี้

1. Zone อีสานใต้ วันที่ 10 – 11 กุมภาพันธ์ 2554 เวลา 09.00 น. – 17.00 น. ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

2. Zone อีสานกลาง วันที่ 12 – 13 กุมภาพันธ์ 2554 เวลา 09.00 น. – 17.00 น. ณ ห้อง RN – 403 และ RN – 404 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อ.กันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

3. Zone อีสานเหนือ วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2554 เวลา 09.00 น. – 17.00 น. ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

กลุ่มเป้าหมาย เป็นกลุ่มฟี่เลี้ยง ในพื้นที่กลุ่ม Zone รวมทั้งสิ้น 51 โครงการ แบ่งเป็น

Zone อีสานใต้ ได้แก่ ชุมโครงการเด็กและเยาวชนจังหวัดยโสธร จำนวน 2 โครงการ, Node เกษตรอินทรีย์จังหวัดยโสธร จำนวน 8 โครงการ, Node บุรีรัมย์-สระแก้ว จำนวน 3 โครงการ, ชุมโครงการสุขภาพเพื่อควบคุมโรคติดต่อจังหวัดยโสธร จำนวน 2 โครงการ, ชุมนักวิชาการอุบลราชธานี จำนวน 4 โครงการ รวม 19 โครงการ

Zone อีสานกลาง ได้แก่ Node พุ่งกลาร้องไห้ จำนวน 6 โครงการ, ชุดผู้ไทจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 3 โครงการ, เศรษฐกิจชุมชนลุ่มน้ำปาว จำนวน 2 โครงการ, Node เกษตรกรรมยั่งยืนภาคอีสานตอนกลาง 3 โครงการ รวม 15 โครงการ

Zone อีสานเหนือ ได้แก่ Node ชัยภูมิ จำนวน 2 โครงการ, Node เลย จำนวน 7 โครงการ, Node เด็กและเยาวชนหนองบัวลำภู 2 โครงการ, ชุดโครงการการจัดการลุ่มน้ำห้วยหลวง จำนวน 2 โครงการ และ ชุดนักวิชาการอีสานตอนเหนือ จำนวน 4 โครงการ รวม 17 โครงการ

รูปแบบการพิจารณา **เน้นเนื้อหาเชิงประเด็นตามยุทธศาสตร์งานของพีเลียง** โดยการจัดแบ่ง “ห้องย่อยตามกลุ่มประเด็นยุทธศาสตร์ของพีเลียง” 2 ห้อง ในแต่ละห้องจะมีผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย นักวิชาการ, นักพัฒนา, กลไกอีสาน, PO, ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น, พีเลียง) ในพื้นที่ ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นยุทธศาสตร์การทำงานของพีเลียงเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะ

ผลการทดลองปฏิบัติการ

1) มีข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 51 โครงการ ผ่านการอนุมัติ จำนวน 39 โครงการ ไม่ผ่านการอนุมัติ จำนวน 12 โครงการ

2) คุณภาพของข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จากการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 3 พบว่าคุณภาพของข้อเสนอโครงการ ไม่มีความแตกต่างจากครั้งที่ 2

3) บทเรียนที่ได้จากการเข้าร่วม

จากการสรุปบทเรียนร่วมกับพีเลียง ผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการจัดประชุมทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 3 ในแต่ละกลุ่ม Zone พบว่า รูปแบบการจัดการจัดประชุมพิจารณาโดยใช้กลุ่มตามประเด็นยุทธศาสตร์และมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ประสบการณ์ที่สอดคล้องกับประเด็นการวิจัยและยุทธศาสตร์การทำงานของพีเลียงจะสามารถช่วยเติมการวิเคราะห์เนื้อหาด้านวิชาการ แนวทางการสังเคราะห์ชุดความรู้ของพีเลียง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ข้ามประเด็น

ข้อสังเกตต่อการพัฒนาคุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กลุ่มโครงการวิจัยที่ไม่ผ่านการพิจารณา ยังขาดกระบวนการพัฒนาคุณภาพข้อเสนอโครงการระดับ Node ก่อนที่จะนำข้อเสนอโครงการเข้าสู่การจัดประชุมพิจารณาโครงการระดับภาค ส่งผลต่อการใช้เวลาในการพิจารณาโครงการนานมากขึ้น มีผลกระทบต่อการพิจารณารายละเอียดของข้อเสนอโครงการในช่วงท้ายๆ การจัดประชุม

กลุ่มโครงการวิจัยที่ผ่านการพิจารณา มีกระบวนการพัฒนาคุณภาพข้อเสนอโครงการระดับ Node ก่อนเข้าการจัดประชุมพิจารณาระดับภาค บางพื้นที่ดำเนินการผ่านเครือข่ายนักวิชาการในพื้นที่ กลุ่มนักวิจัยร่วมกับพีเลียงในพื้นที่

4) ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการทดลองพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยปี 2554 มีความเข้มข้นเน้นมาตรฐานทางวิชาการมากขึ้น จึงมีข้อพึงระวังที่สำคัญ ดังนี้

4.1) นักวิชาการภายนอก แม้จะมีนักวิชาการภายนอกเป็นผู้ช่วยให้ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการในแต่ละโครงการ นักวิชาการภายนอก ควรเป็นผู้เข้าใจแนวคิด เป้าหมายในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและยุทธศาสตร์การทำงานของฟิเลียง

4.2) นักพัฒนาและปราชญ์ชาวบ้าน ยังขาดองค์ประกอบผู้ทรงคุณวุฒิใน 2 ส่วนนี้ ดังนั้น การทดลองครั้งต่อไปจึงควรมีนักพัฒนาและปราชญ์ชาวบ้านร่วมให้ข้อเสนอแนะต่อโครงการวิจัย

10. รวบรวมข้อมูลจากการจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 ดังสรุปในผลการทดลองปฏิบัติการข้อที่ 9 พร้อมทั้งจัดทำสรุปข้อเสนอแนะต่อโครงการส่งให้กับฟิเลียง

11. ทดลองปฏิบัติการในการจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 4 (วันที่ 7 – 8 มีนาคม 2554) และสรุปประเมินผล AAR

11.1 การเตรียมความพร้อมก่อนการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 4 มีการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ส่งกรอบการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับฟิเลียงทุกพื้นที่

ขั้นตอนที่ 2 ประสานงานฟิเลียงทุกพื้นที่เพื่อนัดหมายการส่งข้อเสนอโครงการ

ขั้นตอนที่ 3 ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิรวบรวมข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากฟิเลียงเพื่อนัดหมายวัน เวลา สถานที่ และการส่งข้อเสนอโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 รวบรวมข้อเสนอโครงการวิจัย โดยหากฟิเลียงในพื้นที่ใดยังไม่ส่งข้อเสนอโครงการให้กับกลไกและฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลไกอีสานจะเป็นผู้ติดตาม

ขั้นตอนที่ 5 ส่งข้อเสนอโครงการวิจัยที่รวบรวมได้ให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ

11.2 การทดลองปฏิบัติการ

การทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 4 ดำเนินการทดลองปฏิบัติการ ในรูปแบบการจัดประชุมกลาง เป็นระยะเวลา 2 วัน (วันที่ 7 – 8 มีนาคม 2554) ณ ห้อง RN-403 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

กลุ่มเป้าหมาย เป็นกลุ่มฟิเลียงที่ยังไม่ได้นำข้อเสนอโครงการเข้าสู่การจัดประชุมพิจารณา และโครงการที่ไม่ผ่านการอนุมัติ จากชุดโครงการสุขภาวะเพื่อการควบคุมโรคติดต่อ 2 โครงการ, ชุดโครงการพุทธธรรม (นครราชสีมา) 3 โครงการ, Node บุรีรัมย์ 2 โครงการ, Node ศรีสะเกษ 1 โครงการ, Node เด็กและเยาวชนหนองบัวลำภู 2 โครงการ, Node ชัยภูมิ 2 โครงการ, Node นักวิชาการมหาสารคาม 1 โครงการ, ชุดโครงการการจัดการลุ่มน้ำห้วยหลวง 5 โครงการ, ชุดโครงการเด็กและเยาวชนยโสธร 2 โครงการ, Node เลย 3 โครงการ, Node

ทุ่งกุลาร้องไห้ 1 โครงการ, เศรษฐกิจชุมชนลุ่มน้ำป่าว 2 โครงการ และชุดผู้ไทจังหวัดกาฬสินธุ์ 2 โครงการ รวม
ทั้งสิ้น 29 โครงการ

รูปแบบการพิจารณา **เน้นเนื้อหาเชิงประเด็นตามยุทธศาสตร์งานของพีเลียง** โดยการ
จัดแบ่ง “ห้องย่อยตามกลุ่มประเด็นยุทธศาสตร์ของพีเลียง” 2 ห้อง ในแต่ละห้องจะมีผู้ทรงคุณวุฒิ
ประกอบด้วย นักวิชาการ, กลไกอีสาน, PO, ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น, พีเลียง) ในพื้นที่ ที่มีความรู้ ความ
เชี่ยวชาญในประเด็นยุทธศาสตร์การทำงานของพีเลียงเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะ

ผลการทดลองปฏิบัติการ จากการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 4 คุณภาพของข้อเสนอโครงการ
โดยภาพรวมมีความสมบูรณ์ ครบถ้วน ในส่วนของผู้ทรงคุณวุฒิจากการรวบรวมรายชื่อ มีทั้งสิ้น 26 คน เป็น
นักวิชาการ 17 คน (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเลยและอุบลราชธานี) นักพัฒนาเอกชน (NGOs) ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน เด็กและเยาวชน จำนวน 8 คน
ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน จำนวน 1 คน ในจำนวน 26 คน มีผู้ทรงคุณวุฒิ รวม 14 คน เป็นผู้ให้
ข้อเสนอแนะต่อโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

12.รวบรวมข้อมูลจากการจัดประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 ครั้งที่ 4 ดังสรุปใน
ผลการทดลองปฏิบัติการข้อที่ 11 พร้อมทั้งจัดทำสรุปข้อเสนอแนะต่อโครงการส่งให้กับพีเลียง

13.ประชุมทีมวิจัย (วันที่ 22 มีนาคม 2554) เพื่อสรุปบทเรียนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยในช่วง
ขาขึ้น และพัฒนา “ร่าง” ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

หลังการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 4 สิ้นสุดการดำเนินงาน จึงได้ประชุมทีมวิจัยที่เป็นกลไกพัฒนาคุณภาพ
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อร่วมกันสรุปบทเรียนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และร่วมกันพัฒนา “ร่าง”
ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

ผลการดำเนินงาน

1) ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สรุปได้ดังตารางที่ 5.5

ตารางที่ 5.5 แสดงผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

ระบบ กลไก	ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล	ข้อเสนอแนะ
การพิจารณาคุณภาพโครงการ		
1.1 การพัฒนาโจทย์	1. โจทย์กว้างและเป็น Concept 2. โจทย์การวิจัยขาดการสะท้อนเป้าหมายและวิธีการ 3. โจทย์การวิจัยไม่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์งานของพีเลียง 4. โจทย์การวิจัยยังขาดมิติของการมีส่วนร่วมของ “คนใน” หรือ “กลุ่มเป้าหมาย” มีสาเหตุ 4 ประการ 1. การทบทวนองค์ความรู้ในประเด็นยุทธศาสตร์งานของพีเลียง 2. การเลือกพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ของพีเลียง 3. กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโจทย์ 4. ทักษะ/ เทคนิค/ เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาโจทย์ร่วมกับชุมชน	“ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย” ที่ดี มีคุณภาพ มีความคมชัดหรือที่เรียกว่า “โจทย์คุณภาพ” ทางวิชาการและการพัฒนา ควรมี ลักษณะที่สำคัญ ดังนี้ 1. ปัญหาการวิจัยชัดและต้องเป็นปัญหาความต้องการของชุมชน โดยในกระบวนการพัฒนาโจทย์ควรชี้ให้เห็น - การเลือกปัญหาการวิจัย หนึ่งปัญหาที่มีความเชื่อมโยงไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในชุมชน/ ท้องถิ่นได้ - ทำไมต้องทำวิจัย ถ้าไม่ทำจะเกิดอะไรขึ้น ปัญหานั้นมีช่องว่างของความรู้-อะไร วิธีการอะไรที่ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ - ชุมชน/ ท้องถิ่นสามารถจัดการตัวเองได้ ไม่เกินความสามารถของชุมชน/ ท้องถิ่นและสามารถปฏิบัติการได้ 2. ควรเป็นโจทย์ที่นำไปสู่การพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน/ พื้นที่, ความรู้ใหม่ทางวิชาการ, ความรู้ใหม่ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น, เติมเต็มยุทธศาสตร์ของพีเลียง หรือสามารถเป็นคำตอบให้กับสังคมได้ ได้แก่ - โจทย์ใหม่ โดยอาจมีลักษณะในการใช้พื้นที่ของชุมชนนั้นเพื่อนำไปค้นหาคำตอบ

ตารางที่ 5.5 แสดงผลการวิเคราะห์คุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน (ต่อ)

ระบบ กลไก	ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล	ข้อเสนอแนะ
1.1 การพัฒนาโจทย์(ต่อ)		- โจทย์ที่ยังไม่มีการดำเนินการวิจัยมากนัก - โจทย์ที่มีมุมมองที่แตกต่างไปจากเดิม หรือใช้วิธีการใหม่ ๆ ในลักษณะนี้อาจเรียกว่า “โจทย์เก่าเกิดองค์ความรู้ใหม่” 3. พี่เลี้ยง และชุมชนมีการทบทวนความรู้ได้ที่ยังเป็นช่องว่างและต้องใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปเป็นเครื่องมือ 4. ชุมชนหรือภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือภาคีความร่วมมือมีส่วนร่วมในการรับรู้และตัดสินใจที่จะทำวิจัยร่วมกัน 5. พื้นที่การวิจัย เน้นการขยายพื้นที่เพื่อเปิดโอกาสให้กับชาวบ้านหรือชุมชน กรณีที่เป็นพื้นที่เดิม จะต้องเป็นโจทย์การวิจัยที่ยกระดับ
1.2 คุณภาพข้อเสนอโครงการ	สภาพปัญหาโดยรวมคือ ข้อมูลที่ใช้ประกอบการเขียนข้อเสนอโครงการสรุปตามหัวข้อได้ดังนี้ 1) หลักการและเหตุผล (1) ข้อมูลบริบทชุมชน ปัญหาที่พบคือ ขาดการนำเสนอข้อมูลบริบทของชุมชนและที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ ขาดข้อมูลอธิบายความจำเป็นของการเลือกพื้นที่หรือความน่าสนใจของพื้นที่การวิจัย (2) ข้อมูลสภาพปัญหา พบว่าบางโครงการนำเสนอปัญหาหลายด้านมากเกินไป	

ตารางที่ 5.5 แสดงผลการวิเคราะห์คุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน (ต่อ)

ระบบ กลไก	ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล	ข้อเสนอแนะ
1.2 คุณภาพข้อเสนอโครงการ (ต่อ)	ส่งผลกระทบต่อปัญหานำการวิจัยที่ชัดเจน รวมถึงขาดข้อมูลที่เชื่อมโยงไปสู่กลุ่มเป้าหมายการวิจัย (3) ข้อมูลศักยภาพของชุมชน พบว่า ยังขาดการอธิบายความรู้เดิมที่มีแล้วของพื้นที่ และขาดการอธิบายความรู้เดิมของพี่เลี้ยงและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย ตลอดจนขาดการระบอบค้ความรู้ใหม่ที่จะเกิดขึ้นจากงานวิจัย (4) ข้อมูลที่อธิบายให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาโจทย์ของพี่เลี้ยง 2) แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย ปัญหาที่พบ คือ ยังขาดการทบทวนความรู้ที่มี ความรู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้แนวคิด/ ยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงส่งผลต่อการจัดทำกรอบการวิจัยที่ชัดเจนตามไปด้วย ในบางโครงการแม้จะมีการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยมาแล้ว ยังขาดการอธิบายการนำมาใช้ในงานวิจัย 3) กรอบการวิจัย รูปแบบการจัดทำกรอบการวิจัยที่พบคือ รูปแบบแผนผังการวิจัยในเชิงกระบวนการ และในเชิงวิชาการ	

ตารางที่ 5.5 แสดงผลการวิเคราะห์คุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน (ต่อ)

ระบบ กลไก	ผลที่เกิดขึ้น	ข้อเสนอแนะ
1.2 คุณภาพข้อเสนอโครงการ (ต่อ)	4) กลุ่มเป้าหมายหรือหน่วยการวิเคราะห์ ปัญหาที่พบคือ กำหนดกลุ่มเป้าหมายการวิจัยไม่ชัดเจน บางโครงการไม่ครอบคลุมกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย 5) การออกแบบวิธีวิทยา โดยส่วนใหญ่พบว่ายังขาดความชัดเจนในวิธีการวิจัยที่เชื่อมโยงกับเนื้อหาของข้อมูล กลุ่มเป้าหมายและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 6) การออกแบบการศึกษาข้อมูลในโครงการวิจัย โดยส่วนใหญ่พบว่า ยังขาดความชัดเจนในเนื้อหาหลักที่ต้องศึกษาในโครงการ 7) นิยามศัพท์เฉพาะ ส่วนใหญ่จะนิยามศัพท์เฉพาะตามความหมายเชิงวิชาการ ในบางโครงการไม่มีการนิยามศัพท์เฉพาะ 8) การออกแบบปฏิบัติการ โดยส่วนใหญ่ยังขาดการกำหนดวิธีการปฏิบัติการใหม่ๆ และไม่มีการกำหนดวิธีการปฏิบัติการ 9) แผนปฏิบัติการ ระยะเวลาและรายละเอียดงบประมาณของโครงการพบว่า เกือบทุกโครงการได้จัดทำแผนปฏิบัติการตามระยะเวลาการวิจัยไว้อย่างครบถ้วน 10) ทีมวิจัย พบว่า โครงการโดยส่วนใหญ่ขาดการระบุตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและประวัติทีมวิจัย	

ตารางที่ 5.5 แสดงผลการวิเคราะห์คุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน (ต่อ)

ระบบ กลไก	ผลที่เกิดขึ้น	ข้อเสนอแนะ
1.3 การพิจารณาคุณภาพข้อเสนอโครงการ	การพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมานั้น ประกอบด้วย PO, ที่ปรึกษาของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นพิจารณาข้อเสนอโครงการในระดับภาคร่วมกัน	ควรเพิ่มองค์ประกอบของบุคคลให้เข้ามามีบทบาทในการพิจารณาข้อเสนอโครงการร่วมกับกลไกเดิมที่มีอยู่ ประกอบด้วย นักวิชาการ นักพัฒนา และปราชญ์ชาวบ้าน
2. การติดตามคุณภาพในกระบวนการวิจัย	ทีมวิจัยยังมีข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ไม่เพียงพอ	ควรให้พี่เลี้ยงทุกคน ได้จัดทำสรุปบทเรียนการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัย “ทั้งระบบ” ส่งให้กับกลไกเพื่อดำเนินการรวบรวมข้อมูลเป็นฐานการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย
3. การพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัย		
3.1 คุณภาพรายงานความก้าวหน้า	ปัญหาที่พบในรายงานความก้าวหน้า คือ (1) ขาดความรู้ที่ได้หรือการบ่งบอกความรู้ที่ได้ (2) ความรู้ที่ได้ยังไม่มี การวิเคราะห์มากนัก (3) ความรู้ที่จะนำมาสู่การปฏิบัติการ โดยจะต้องวิเคราะห์ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลกับปฏิบัติการ	
3. การพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัย		ควรให้พี่เลี้ยงทุกคน ได้จัดทำสรุปบทเรียนการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัย “ทั้งระบบ” ส่งให้กับกลไกเพื่อดำเนินการรวบรวมข้อมูลเป็นฐานการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย
3.2 คุณภาพรายงานฉบับสมบูรณ์	ปัญหาที่พบ คือ ขาดความรู้โดยรวมที่มาจากกระบวนการและผลของ action ที่นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่	
4. คุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ	ยังขาดกระบวนการติดตามนักวิจัยและพื้นที่ที่ชัดเจน มีเพียงการใช้ประโยชน์ด้านความรู้ ประสพการณ์ของนักวิจัยเป็นรายบุคคล เข้ามาช่วยเสริมการเรียนรู้ให้กับนักวิจัยโครงการใหม่	

2) “ร่าง” ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

หลังจากที่ทีมวิจัยร่วมกันวิเคราะห์คุณภาพงานวิจัยผ่านตัวระบบ กลไกที่มีอยู่ ดังตารางที่ 5.5

สามารถสรุปและจำแนก**ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยทางด้านวิชาการ**ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นออกเป็น 6 ด้านที่สำคัญคือ 1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย 2) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP) 3) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณาโครงการ 4) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการติดตามโครงการในเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการวิจัย 5) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพรายงานการวิจัย 6) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ

“ร่าง” ตัวชี้วัด 6 ด้านนี้ มีความคาดหวังว่าจะสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง 4 ระดับ คือ **ระดับ**

ที่หนึ่ง : การเปลี่ยนแปลงของนักวิจัยด้านความรู้, ทักษะและทักษะการทำงาน **ระดับที่สอง** : องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งองค์ความรู้ใหม่, องค์ความรู้ที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่และองค์ความรู้ที่ได้นำแบบจำลองมาใช้แล้วเกิดความรู้ใหม่ **ระดับที่สาม** : เกิดพื้นที่รูปธรรม และ**ระดับที่สี่** : เกิดการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย แต่ละด้านประกอบด้วย

2.1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย ประกอบด้วย

(1) โจทย์การวิจัยต้องมาจากชุมชน โดยจะต้องกำหนดปัญหา เป้าหมายและวิธีการวิจัยให้ชัดเจน

(2) โจทย์การวิจัยต้องนำไปสู่ความรู้ใหม่

(3) โจทย์การวิจัยต้องสะท้อนการมีส่วนร่วมของคนใน

(4) โจทย์การวิจัยต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง

2.2) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP) ประกอบด้วย

(1) โจทย์การวิจัย จะต้องระบุปัญหาการวิจัยชัดเจนและสอดคล้องกับคำถามวิจัยหลัก

(2) หลักการและเหตุผล ประกอบด้วยข้อมูลสำคัญ

- ข้อมูลบริบทชุมชนโดยย่อและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาพื้นที่

- ข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องในการวิจัย ข้อมูลทั่วไปบริบทในพื้นที่ ปัญหาที่พบจากพื้นที่ การจัดการปัญหาที่ผ่านมาในประเด็นนั้น ๆ

- ปัญหานำการวิจัย ควรเชื่อมโยงอธิบายให้เห็นถึงองค์ความรู้เดิมของชุมชน องค์ความรู้เดิมภายใต้ยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง ตลอดจนองค์ความรู้ที่มีอยู่ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- ความจำเป็นในการเลือกพื้นที่ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การ

ทำงานของNode

(3) คำถามหลัก ต้องสอดคล้องกับโจทย์วิจัย

(4) คำถามรอง เน้นคำถามสำคัญๆ ที่ช่วยขยายคำถามหลักได้ดี

(5) วัตถุประสงค์ จะต้องตอบให้ได้ว่าจะศึกษาอะไรที่ไปตอบโจทย์วิจัย นำไปสู่การ

ตอบคำถามวิจัยได้

(6) แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยต้องสรุปใจความสำคัญและควรอธิบายให้เห็นว่าจะเอาไปใช้อย่างไร มี 2 ระดับ คือ

ก. CBR นักวิชาการ ควรอธิบายให้ชัดเจนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาโจทย์ กระบวนการวิจัย และการอธิบายผลการศึกษา โดย

- ต้อง Review งานภายนอกและภายใน ที่เกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงกับประเด็น

- สามารถนำไปใช้กับการพัฒนาโครงการ การสรุปอธิบายผลได้
- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องมีการสรุปบททวนองค์ความรู้ของ

ชาวบ้าน “ทุนเดิม” หรือ “ศักยภาพ”

- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น/ นักวิจัยต้องทบทวนงานวิจัยเดิมของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ข. CBR ชาวบ้าน ต้องมีการสรุปบททวนองค์ความรู้ของชาวบ้าน “ทุนเดิม” หรือ “ศักยภาพ” ซึ่งการดำเนินงานในส่วนนี้ควรเป็นหน้าที่ของพี่เลี้ยง

(7) กรอบการวิจัย จะต้องพัฒนาจากแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพัฒนาเป็นกรอบการวิจัย กรอบการวิจัยที่ดี ต้องนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในงานวิจัย และผู้ทำวิจัยจะต้องมีความเข้าใจในกรอบการศึกษาเป็นอย่างดี แบ่งกลุ่มการดำเนินงานออกเป็น 2 กลุ่ม

ก. CBR นักวิชาการ อาจดำเนินงานได้ใน 2 แนวทาง

- กรอบเชิงวิชาการ โดยต้องระบุการใช้แนวคิด ทฤษฎีประกอบกับเนื้อหาและกระบวนการ
- กรอบเชิงแนวคิด

ข. CBR ชาวบ้าน สามารถจัดทำกรอบเชิงกระบวนการ ได้แก่ Input – Process – Output - Outcome

(8) วิธีวิทยาหรือระเบียบวิธีวิจัย ต้องแสดงให้เห็นชุดข้อมูลที่ต้องการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย วิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน

(9) ขอบเขตการวิจัย ต้องระบุพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน

(10) ระยะเวลาของโครงการ จะต้องไม่เกิน 1 ปี ทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับกระบวนการวิจัย

หากในบางโครงการวิจัยจำเป็นต้องอาศัยฤดูกาลเพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ชัดเจน สามารถกำหนดระยะเวลามากกว่า 1 ปีได้

- (11) ผลที่คาดว่าจะได้รับ จะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือสามารถกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับมากกว่าวัตถุประสงค์ก็ได้
- (12) นิยามศัพท์ (ถ้ามี)
- (13) รายละเอียดแผนปฏิบัติการ ควรจัดทำในรูปแบบตารางแสดงรายละเอียดของกิจกรรม/ วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม/ ขั้นตอนการดำเนินงาน/ กลุ่มเป้าหมาย/ เครื่องมือ-เทคนิค/ ระยะเวลา/ ผลที่คาดว่าจะได้รับ
- (14) รายละเอียดแผนงบประมาณ เป็นตารางแสดงรายละเอียดกิจกรรม/ รายละเอียดงบประมาณแต่ละกิจกรรม/ และจำนวนงบประมาณทั้งโครงการ
- (15) ปฏิทินการดำเนินงาน เป็นตารางแสดงกิจกรรมและช่วงเวลาที่ จะดำเนินโครงการ ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการ แผนงบประมาณ
- (16) รายชื่อและประวัติทีมวิจัย ที่ปรึกษา
- (17) เอกสารอ้างอิง(ถ้ามี) โดย
- CBR นักวิชาการ ควรมีเอกสารอ้างอิงถูกต้องตามหลักวิชาการ
 - CBR ชาวบ้าน ควรอ้างอิงแหล่งข้อมูลในพื้นที่เป็นหลัก
- (18) เอกสารพัฒนาการโครงการ ต้องอธิบายให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาโครงการ ตั้งแต่เริ่มต้นถึงข้อเสนอโครงการที่สมบูรณ์ โดยจะต้องแนบเป็นเอกสารในการจัดประชุมพิจารณาโครงการ และเป็นเอกสารจัดทำร่างสัญญาโครงการ

2.3) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณาโครงการ ประกอบด้วย

(1) มีกลไกการพิจารณาโครงการ ประกอบด้วย นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน ประชาชน ชาวบ้าน ตัวแทนพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและที่ปรึกษาฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกลไกวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

(2) หลักการพิจารณาโครงการ

- ใจหายหรือข้อโครงการวิจัยขัดบนฐานปัญหาและความต้องการของชุมชน
- ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการวิจัย
- มีปฏิบัติการแก้ไขปัญห
- มีความเป็นได้
- มีความชัดเจนในความรู้เบื้องต้นก่อนการปฏิบัติการ
- มุ่งองค์ความรู้ด้วยวิธีปฏิบัติการ โดยต้องเชื่อมโยงให้เห็น

ระหว่างความรู้เบื้องต้นก่อนการปฏิบัติการและวิธีปฏิบัติการ

- นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่และมีความเป็นวิชาการ
- สอดคล้องยุทธศาสตร์การทำงานของNode

2.4) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการติดตามโครงการในเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการวิจัย

2.5) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพรายงานการวิจัย

2.5.1) คุณภาพรายงานความก้าวหน้าการวิจัย

- การวิจัย
- (1) เป็นรายงานที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลครบถ้วนตามวัตถุประสงค์และกรอบการวิจัย
 - (2) เป็นรายงานที่มีความน่าเชื่อถือ ตรวจสอบได้
 - (3) เป็นรายงานที่บ่งชี้ให้เห็นความรู้ใหม่บนฐานความรู้เดิม
 - (4) เป็นรายงานที่อธิบายให้เห็นความรู้ที่จะนำมาสู่การปฏิบัติการในช่วงที่ 2
 - (5) เป็นรายงานที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของทีมนักวิจัยและชุมชน หรือกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ
 - (6) เป็นรายงานที่อธิบายถึงเปลี่ยนแปลงของทีมนักวิจัย(ชาวบ้าน/นักวิชาการ)ในเชิงคุณภาพด้านความรู้ ทักษะ ทักษะ เป็นต้น
 - (7) เป็นรายงานที่บ่งชี้รูปธรรมงานในพื้นที่เบื้องต้น
 - (8) รูปแบบ(Format) ถูกต้อง หรือองค์ประกอบถูกต้องครบถ้วนตามที่

สกว.กำหนด

องค์ประกอบของรายงานความก้าวหน้าการวิจัย มี 5 บท แต่ละบทมีเนื้อหาที่สำคัญ

ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี

บทที่ 3 กระบวนการงานวิจัย/กิจกรรมที่ทำไปแล้ว

บทที่ 4 ผลการศึกษาเบื้องต้น

บทที่ 5 บทเรียน ปัญหา อุปสรรคที่พบ/บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลเบื้องต้น

บทที่ 6 แผนการดำเนินงานระยะที่ 2

2.5.2) คุณภาพรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

- (1) ตอบตามวัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจน
- (2) มีข้อมูลที่เชื่อถือได้ ตรวจสอบได้
- (3) เกิดนวัตกรรมการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาที่มาจากการใช้ข้อมูล
- (4) เกิดความรู้ใหม่ในระดับชุมชน/สังคม ชี้บ่งชี้ความรู้ใหม่ มี 3 แบบ ได้แก่
 - แบบที่หนึ่ง เป็นเรื่องที่คนไม่เคยรู้เลย
 - แบบที่สอง เป็นความรู้ที่มีมานานสามารถใช้ได้กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้หรือไม่ (ความรู้ที่มีการพัฒนา เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา)

- แบบที่สาม เป็นความรู้จากที่อื่น และนำมาใช้ในบริบทที่แตกต่างกัน
- (5) ส่งทันเวลา
- (6) รูปแบบ(Format) ถูกต้อง หรือองค์ประกอบถูกต้องครบถ้วนตามที่ สกว.

กำหนด

2.6) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ

2.6.1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพนักวิจัย

(1) แต่ละโครงการจะต้องมีนักวิจัย 7 – 10 คนเป็นอย่างน้อยที่สามารถอธิบายแนวคิด วิธีการทำงานและผลการทำวิจัยได้อย่างชัดเจน

(2) นักวิจัยจะต้องเกิดการเปลี่ยนแปลง

- knowledge (K) = มีความรู้เพิ่มขึ้นหรือไม่
- Attitude (A) = มีทัศนคติที่ดี/มีจิตอาสาหรือไม่
- Skill (S) = มีทักษะการทำงาน พัฒนาเพิ่มขึ้นหรือไม่

2.6.2) ตัวชี้วัดด้านรูปธรรมพื้นที่การวิจัย จะต้องเกิดรูปธรรมการแก้ไขปัญหาในระดับใดระดับหนึ่งดังนี้

- (1) ระดับกลุ่ม
- (2) ระดับองค์กรปกครองท้องถิ่น
- (3) ระดับบุคคล
- (4) ระดับชาติ

ระบบและกลไกการสร้างและควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

ระบบและกลไกการสร้างและควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน พบว่า มีหลายระดับหลายรูปแบบตามบริบทของพื้นที่ แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ตามลำดับดังนี้

ช่วงที่ 1 ช่วงต้นน้ำหรือ “ขาขึ้น”โครงการ ดำเนินการใน 3 ระดับ

(1) ระดับ Node เป็นการนัดประชุมพิจารณาโครงการในขั้นต้นจัดขึ้นโดย Node ซึ่งพบว่า มีเพียงบาง Node เท่านั้นที่ดำเนินการและมีองค์ประกอบของผู้พิจารณาต่างกัน เช่น บาง Node มีทั้งนักวิชาการ, นักพัฒนาในเครือข่าย, กลไกอีสาน ผลของการมีการนัดประชุมพิจารณาระดับ Node จะช่วยให้ข้อเสนองานโครงการมีความชัดเจน ขณะที่บางแห่งมีเพียงพี่เลี้ยงทำหน้าที่หลักในการพิจารณาโครงการ จึงทำให้ข้อโครงการไม่ครบถ้วนและขาดความชัดเจน

(2) ระดับกลไกภาค มีระบบและกลไกการควบคุมคุณภาพงานวิจัย ในรูปแบบ “การจัดประชุมพิจารณาโครงการ (CP) ตามกลุ่ม Zone” (อีสานเหนือ, อีสานกลาง, อีสานใต้) โดยวิธีการ “จัดกลุ่มประเด็นตามยุทธศาสตร์ของพี่เลี้ยง” ซึ่งมีองค์ประกอบของผู้พิจารณา ได้แก่ พี่เลี้ยงทีมกลไกยุทธศาสตร์, นักวิชาการใน

เครือข่าย CBR และนอกเครือข่าย, นักพัฒนาเอกชน(NGOs), PO และที่ปรึกษาฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในกลุ่มข้อเสนอโครงการที่ผ่านการจัดประชุมระดับ Node มาแล้วการจัดประชุมระดับภาคจะช่วยให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อความคมชัดมากยิ่งขึ้น ขณะที่ข้อเสนอโครงการที่ไม่มีการจัดประชุมระดับ Node มาก่อนทำให้การจัดประชุมระดับภาคต้องใช้เวลาในการพิจารณามากขึ้น บางโครงการที่เลี้ยงต้องลงพื้นที่พัฒนาโจทย์ใหม่ร่วมกับชาวบ้านอีกครั้ง ซึ่งอาจเสี่ยงต่อการตัดสินใจไม่เข้าร่วมกระบวนการวิจัยของชาวบ้านได้

(3) ระดับองค์กรผู้สนับสนุน (สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) จะทำหน้าที่ควบคุมคุณภาพงานวิจัยเป็นกลไกท้ายสุดของการพิจารณาข้อเสนอโครงการ การควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานทั้ง 3 ระดับนี้จะอยู่การพิจารณาที่สำคัญคือ เป้าหมายของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, ยุทธศาสตร์การดำเนินงานของพี่เลี้ยง, ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยของภาคอีสาน (คน, ความรู้, พื้นที่รูปธรรม) เป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังมีการก่อรูปกลไกการสร้างคุณภาพในรูปแบบ “เครือข่ายเชิงประเด็น” ซึ่งเกิดขึ้นในภายหลัง

ช่วงที่ 2 กลางน้ำหรือ “ขาหลง” มีกลไกในการดำเนินงาน ดังนี้

(1) กลไกร่วมระหว่าง “กลไกอีสานร่วมกับ PO และที่ปรึกษา” ในการติดตามสนับสนุนการเรียนรู้ให้เกิดงานวิจัยที่มีคุณภาพโดยการลงพื้นที่ติดตามผลการดำเนินงานในพื้นที่โครงการวิจัยร่วมกับพี่เลี้ยง การฝึกอบรมเสริมศักยภาพ ได้แก่ การจัดทำร่างสัญญาโครงการ, การเขียน RE, การเขียนรายงานการวิจัยก้าวหน้าและฉบับสมบูรณ์ การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ประสบการณ์ทำงานระหว่างพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสาน โดยการนำเสนอความก้าวหน้าในการจัดประชุมประชุม RC ภาคอีสาน

(2) กลไกเครือข่ายพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งใช้ทีมพัฒนาบุคลากรเดิมที่มี Node พุ่งกล้าร้องให้เป็นแม่ข่าย

(3) กลไกกลุ่ม Zone เช่น กลุ่ม Zone อีสานเหนือ ให้ความสำคัญกับกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมถึงการเสริมพลังใจระหว่างพี่เลี้ยง โดยใช้เทคนิคการถอดบทเรียนเพื่อกำหนดเป้าหมายการทำงานของแต่ละ Node การวางแผนสนับสนุนการทำงานระหว่างพี่เลี้ยงเป็นต้น

ช่วงที่ 3 ปลายน้ำ หรือหลังสิ้นสุดโครงการวิจัย โดยการดำเนินงานในส่วนนี้ยังไม่มีดำเนินการ

บทสรุป

การพัฒนาระบบและกลไกการสร้าง และควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นการศึกษาดูตัววัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสานและศึกษาระบบและกลไกการสร้าง และควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ผลการศึกษาพบว่าตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสานแยกออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ 1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย 2) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP) 3) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณาโครงการ 4) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการติดตามโครงการในเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการวิจัย 5) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพรายงานการวิจัย 6) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ ในการดำเนินงานวิจัยในปี พ.ศ. 2554 ได้มีการศึกษาและนำไปสู่การทดลองปฏิบัติการและได้พัฒนาตัวชี้วัดออกมาแล้วใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย 2) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP) 3) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณา โดยทดลองปฏิบัติการจากการประชุมพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 จำนวน 4 ครั้งจำนวน 137 โครงการ และได้สรุปผลจัดทำเป็นกรอบตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นดังนี้

1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัยคือ 1) โจทย์การวิจัยต้องมาจากชุมชน โดยจะต้องกำหนดปัญหา เป้าหมายและวิธีการวิจัยให้ชัดเจน 2) โจทย์การวิจัยต้องนำไปสู่ความรู้ใหม่ 3) โจทย์การวิจัยต้องสะท้อนการมีส่วนร่วมของคนใน 4) โจทย์การวิจัยต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง

2) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP) ประกอบด้วย (1) โจทย์การวิจัย จะต้องระบุปัญหาการวิจัยชัดเจนและสอดคล้องกับคำถามวิจัยหลัก (2) หลักการและเหตุผล ประกอบด้วยข้อมูลบริบทชุมชนกับสถานการณ์ปัญหาพื้นที่ ข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องในการวิจัย การจัดการปัญหาที่ผ่านมาในประเด็นนั้นๆ ปัญหาการวิจัย ควรเชื่อมอธิบายให้เห็นถึงองค์ความรู้เดิมของชุมชน องค์ความรู้เดิมภายใต้ยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง ตลอดจนองค์ความรู้ที่มีอยู่ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ความจำเป็นในการเลือกพื้นที่ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำงานของ Node (3) คำถามหลัก ต้องสอดคล้องกับโจทย์วิจัยและคำถามรอง เน้นคำถามสำคัญๆ ที่ช่วยขยายคำถามหลักได้ (4) วัตถุประสงค์ จะต้องตอบให้ได้ว่าจะศึกษาอะไรที่ไปตอบโจทย์วิจัย นำไปสู่การตอบคำถามวิจัยได้ (5) แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยต้องสรุปใจความสำคัญและควรอธิบายให้เห็นว่าจะเอาไปใช้กับการพัฒนาโครงการ การสรุปอภิปรายผลได้ หากเป็น CBR ชาวบ้าน ต้องมีการสรุปบทพจนานองค์ความรู้ของชาวบ้าน “ทุนเดิม” หรือ “ศักยภาพ” ซึ่งการดำเนินงานในส่วนนี้ควรเป็นหน้าที่ของพี่เลี้ยง (6) กรอบการวิจัย จะต้องพัฒนาจากแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพัฒนาเป็นกรอบการวิจัย กรอบการวิจัยที่ดี ต้องนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในงานวิจัย และผู้ทำวิจัยจะต้องมีความเข้าใจในกรอบการศึกษาเป็นอย่างดี แบ่งกลุ่มการดำเนินงานออกเป็น 2 กลุ่ม ก. CBR นักวิชาการ ต้องระบุการใช้แนวคิด ทฤษฎีประกอบกับเนื้อหาและกระบวนการและกรอบเชิงแนวคิด ข. CBR ชาวบ้าน สามารถจัดทำกรอบเชิงกระบวนการ ได้แก่ Input – Process – Output - Outcome (7) วิธีวิทยาหรือระเบียบวิธีวิจัย ต้องแสดงให้เห็นชุดข้อมูลที่ต้องการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย วิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน (8) ขอบเขตการวิจัย ต้องระบุพื้นที่กลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน (9) ระยะเวลาของโครงการควรไม่เกิน 1 ปี (10) ผลที่คาดว่าจะได้รับ จะต้องสอดคล้องกับ

วัตถุประสงค์ หรือสามารถกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับมากกว่าวัตถุประสงค์ก็ได้ 11)นิยามศัพท์ (ถ้ามี) 12) รายละเอียดแผนปฏิบัติการ ควรแสดงวัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม/ ขั้นตอนการดำเนินงาน/ กลุ่มเป้าหมาย/ เครื่องมือ-เทคนิค/ ระยะเวลา/ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

3) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณาโครงการ ประกอบด้วย (1) มีกลไกการพิจารณาโครงการ ประกอบด้วย นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สกว.ฝ่ายวิจัย เพื่อท้องถิ่นและที่ปรึกษาฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกลไกวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน (2) หลักการพิจารณาโครงการ - โจทย์หรือชื่อโครงการวิจัยระดับฐานปัญหาและความต้องการของชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการวิจัย มีปฏิบัติการแก้ไขปัญหามีความเป็นได้ มีความชัดเจนในความรู้เบื้องต้นก่อนการปฏิบัติการ มีองค์ความรู้ว่าด้วยวิธีปฏิบัติการ โดยต้องเชื่อมโยงให้เห็นระหว่างความรู้เบื้องต้นก่อนการปฏิบัติการและวิธีปฏิบัติการ นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่และมีความเป็นวิชาการ สอดคล้องยุทธศาสตร์การทำงานของ Node

4) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการติดตามโครงการในเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการวิจัย เน้นการพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยง และนักวิจัย โดยอาจมีกลไกติดตามและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยในหลายระดับ มีความหลากหลายตามบริบทของพื้นที่

สำหรับตัวชี้วัดด้านคุณภาพการติดตามโครงการในเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการวิจัย ตัวชี้วัดด้านคุณภาพรายงานการวิจัย ตัวชี้วัดด้านคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการถึงแม้จะมีการศึกษาข้อมูลเอกสาร และเก็บรวบรวมข้อมูลจากการระดมความคิดเห็นเบื้องต้นแล้วก็ตาม **แต่ยังไม่เพียงพอที่จะดำเนินการ** เนื่องจาก เป็นกระบวนการติดตามงานวิจัยเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณภาพ ระหว่างกลางน้ำและปลายน้ำ ซึ่งจะทำให้งานวิจัยมีคุณภาพจำเป็นต้องมีทั้งกระบวนการ เทคนิค เครื่องมือ ดังนั้นควรมีการศึกษาและค้นหาคำตอบต่อไปและทดลองปฏิบัติการต่อไป

บทที่ 6

การพัฒนาระบบฐานข้อมูล

ความเป็นมา

การพัฒนาระบบฐานข้อมูล ได้มีการดำเนินงานมาแล้วภายใต้โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาระบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานปี 2552 ซึ่งมีเป้าหมายเน้นการจัดการข้อมูลงานวิจัยเพื่อใช้ในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการเผยแพร่ข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อสาธารณะ ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่าการพัฒนาฐานข้อมูลการวิจัยท้องถิ่นอีสานทำได้เพียงการออกแบบระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยใช้ระบบฐานข้อมูลของ Node อุตสาหกรรมนี้เป็นต้นแบบในการออกแบบ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการงานวิจัยยังมีข้อมูลไม่เพียงพอ จึงยังไม่มีบททดลองปฏิบัติการ ขณะเดียวกันการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการวิจัยในทางวิชาการก็ยังไม่สามารถดำเนินการได้เพราะมีความซับซ้อนในออกแบบและติดตั้ง และมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการและมีการทดลองใช้ข้อมูลในการจัดการและเชื่อมโยงเครือข่ายฐานข้อมูล ส่วนฐานข้อมูลวิชาการควรมีการออกแบบระบบและติดตั้งฐานข้อมูล และการทดสอบการใช้งานเพื่อสร้างคุณภาพให้กับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (บุญชร แก้วส่อง, 2552) ดังนั้นในปี พ.ศ. 2553 กลุ่มผู้ประสานงาน พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ปรึกษา (ดร.บุญชร แก้วส่อง) จึงได้มีการนำประเด็นเรื่องการพัฒนาฐานข้อมูลมานำเสนอในการประชุม RC อีสาน วันที่ 15 – 16 มิถุนายน 2553 โดยได้มีการนำเสนอและทบทวนผลการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ผ่านมาและข้อมูลที่จะช่วยสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ข้อมูลวิชาการที่จะเป็นการช่วยพัฒนาคุณภาพงานวิจัย จึงมีความเห็นร่วมกันให้มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลอีกครั้ง โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการงานวิจัยและพัฒนาให้เป็นฐานข้อมูลวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพงานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสาน เช่น แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยและงานพัฒนาเพื่อสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีคุณภาพ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล

โจทย์ย่อย

ระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

กระบวนการดำเนินงาน

กระบวนการดำเนินงาน เป็นการวางแผนระบบการดำเนินงานของการพัฒนาระบบฐานข้อมูล โดยได้มีการวางระบบร่วมกับทีมวิจัย ดังนี้

1. การคัดเลือกบุคลากรเข้าร่วมเป็นกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล
2. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากรายงานการประชุมและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อระบบ กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลในขั้นต้น
3. การกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานในเวที RC อีสาน
4. การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงานและการเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูล
5. ทดลองปฏิบัติการ 3 ครั้ง ครั้งที่ 1 การจัดระบบฐานข้อมูลระดับศูนย์ประสานงาน (Node) และครั้งที่ 2 การพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางระดับภาคอีสาน ครั้งที่ 3 การเพิ่มเติมฐานข้อมูลให้สมบูรณ์
6. การสรุปประเมินผล และการติดตามผลการปฏิบัติการ โดยกลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูล

ผลการดำเนินงาน

ในการดำเนินงานได้มีการทำตามแผนงานที่วางไว้ ตามลำดับดังนี้

1. **การคัดเลือกบุคลากรเข้าร่วมเป็นกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล** ได้มีการคัดเลือกโดยใช้วิธีการเดียวกันกับการกำหนดทีมวิจัยด้านการสื่อสารทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย และทีมพัฒนาคุณภาพงานวิจัย ฯ โดยมีวิธีการคัดเลือก 2 แบบคือ

แบบที่ 1 เป็นการเสนอชื่อจากผู้ที่มิประสบการณืที่เคยทำงานด้านฐานข้อมูลเดิม (ในการทำวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ระยะที่ 2 (2551-2552) ซึ่ง ใช้ข้อมูลการประชุม RC อีสาน วันที่ 15 – 16 มิถุนายน 2553) ซึ่งได้มีการเสนอชื่อในเวทีการประชุม RC ณ เชียงคานฮิลล์รีสอร์ท อ.เชียงคาน จ.เลย

แบบที่ 2 เป็นการหาอาสาสมัคร ผู้สนใจเข้าร่วมเป็นกลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูล โดยการประชาสัมพันธ์ให้แต่ละ Node เสนอชื่อ

ผลการคัดเลือกบุคลากรได้ทีมที่สนใจร่วมเป็นทีมวิจัยการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ฯ **รวม 9 คน** ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง : กลุ่มพี่เลี้ยงเก่าที่มีประสบการณ์ที่เคยทำงานด้านฐานข้อมูลจากงานวิจัยเดิม ได้แก่ นางมัสยา คำแหง จาก Node อุบลราชธานี นายจุลทรรศน์ อุบัติมาย์ จาก Node ชัยภูมิ

กลุ่มที่สอง : กลุ่มผู้ช่วยผู้ประสานงานที่มีคุณวุฒิ ได้แก่ นายทพไท ชุ่มนาเสียว จาก Node อุบลราชธานี นางสาวชนิษฐา พลชา จาก Node เลย

กลุ่มที่สาม : พี่เลี้ยงใหม่ที่สนใจเรียนรู้ ได้แก่ น.ส.แววตา สุวรรณรินทร์ จาก Node เกษตรกรรมยั่งยืน, นางวิมลศิริ สอรัักษ์ จาก Node เกษตรอินทรีย์โยธโสธร นายฉัตรชัย ไรจน์เรืองโร จาก Node ชัยภูมิ น.ส.นัฏฐา มณฑล จาก Node นักวิชาการมหาสารคาม นายอุทิศ ทาหอม จากชุด นักวิชาการอุบลราชธานี

2. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากรายงานการประชุมและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อระบบกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลในภาคอีสาน แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษารวบรวมข้อมูล คือ 1) โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน (บัญชี แก้วส่องและคณะ, 2552) 2) รายงานการประชุม RC อีสานครั้งที่ 3/2553 (วันที่ 15 – 16 มิถุนายน 2553) 3) ประชุมกลไกอีสาน (วันที่ 17 ตุลาคม 2553)

ผลการรวบรวม วิเคราะห์งานด้านฐานข้อมูลและสถานการณ์การดำเนินงาน พบว่า การดำเนินงานด้านการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเกิดขึ้น คือ

เกิดกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล เดิมมี Node อุบลราชธานี เป็นแม่ข่ายหลักในการขับเคลื่อนและสนับสนุนการพัฒนาระบบฐานข้อมูล โดยมีบทบาทการดำเนินงาน (1) ออกแบบระบบฐานข้อมูลกลางของภาคอีสาน (2) ส่งระบบฐานข้อมูลกลางของภาคอีสานให้กับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุกพื้นที่ (3) อบรมการจัดทำระบบฐานข้อมูลกลางของภาคอีสานให้กับพี่เลี้ยงเป็นรายพื้นที่

การดำเนินงานของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลยังมีปัญหาที่ผ่านมา ได้แก่

1) ด้านกลไกการดำเนินงานที่มี Node อุบลราชธานีเป็นแม่ข่ายหลักมีงานมากและหลายด้านซึ่งเป็นภาระงานที่เกินกำลังของบุคลากรที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นด้านการออกแบบระบบฐานข้อมูล การลงพื้นที่จัดอบรมการพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้กับพี่เลี้ยงเป็นรายพื้นที่ และการติดตามผลการพัฒนาระบบฐานข้อมูลของพี่เลี้ยงในภาคอีสาน และต้องทำงานเป็นพี่เลี้ยงเพื่อส่งเสริมชุมชนทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ด้วย อย่างไรก็ตามกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ผ่านมา นั้น มีส่วนสำคัญในการสร้างระบบฐานข้อมูลกลางของภาคอีสาน และมีส่วนสำคัญในการเตรียมความพร้อมให้กับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสานได้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญในระยะต่อมา

2) ด้านการออกแบบระบบฐานข้อมูลกลางของภาคอีสาน ที่ผ่านมานั้นการออกแบบระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการระดับ Node เป็นหลักซึ่งมีความชัดเจนในการวางระบบแต่ยังไม่มีเพิ่มเติมข้อมูลลงในกล่องประเด็น ระบบฐานข้อมูลกลางมีการวางแผนการจัดเก็บโดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

(1) ข้อมูลเพื่อการจัดการภายใน ได้แก่

- ทำเนียบ เป็นการรวบรวมรายชื่อกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยเพื่อ
ท้องถิ่น ได้แก่ พี่เลี้ยง, ที่ปรึกษา, นักวิจัย, ประชาชนชาวบ้าน, ภาคีเครือข่าย, วิทยากรที่เชี่ยวชาญเชิงประเด็น
, ผู้สนใจ ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- แบบฟอร์ม ได้แก่ แบบฟอร์มการเขียนรายงานต่างๆ อาทิเช่น รายงาน
กิจกรรม รายงานความก้าวหน้า รายงานฉบับสมบูรณ์และรายงานการเงิน แบบฟอร์มการเขียนข้อเสนอ
โครงการ
- แผนงานโครงการ
- รายงานผลการดำเนินงานวิจัยของพี่เลี้ยงและโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- เอกสารเชิงหลักการ เป็นการรวบรวมข้อมูลเอกสารเชิงหลักการหรือ

ข้อเสนอโครงการของพี่เลี้ยงและโครงการวิจัย

(2) ข้อมูลเพื่อการสนับสนุนงานวิจัยของพี่เลี้ยง เน้นการรวบรวมคู่มือการ
ทำงานเพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยง ได้แก่ การเขียนรายงาน การ
ติดตามโครงการ การทำฐานข้อมูล การพัฒนาโครงการ การพัฒนาทีมวิจัย การสนับสนุนของพี่เลี้ยง
และคู่มือ เทคนิคการทำงานกับชุมชน

(3) ข้อมูลเพื่อการเผยแพร่ ได้แก่ ข้อมูล RE ข่าวประชาสัมพันธ์กิจกรรม
ชุดประสบการณ์ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น บทความการวิจัย และรายงานข่าวสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาค
อีสาน

3. ด้านการสนับสนุนการพัฒนาฐานข้อมูล ยังทำได้ไม่เพียงพอเพราะความยากในเชิงเทคนิคและ
ภาระงานของ Node มีมาก ในการดำเนินงานสนับสนุนการพัฒนาฐานข้อมูลที่ผ่านมาแกนนำแม่ข่ายคือ
Node อุบลราชธานี ทำกรอบโครงสร้างการจัดการข้อมูลให้กับพี่เลี้ยงทุกพื้นที่เพื่อเติมข้อมูล และนำข้อมูล
เข้าสู่เว็บไซต์ จากนั้นได้จัดอบรมเรื่องการนำข้อมูลขึ้นเว็บไซต์ให้กับพี่เลี้ยงเป็นราย Node แต่จากผลการ
ติดตามการจัดการข้อมูลของพี่เลี้ยง พบสภาพปัญหาที่มีผลต่อการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ดังนี้

ด้านคุณภาพและความพอเพียงของข้อมูล ยังขาดข้อมูลที่วางแผนไว้ เช่น ข้อมูลด้าน
การบริหารจัดการงานวิจัย ข้อมูลวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพงานวิจัย เช่น ข้อมูลด้านแนวคิด ทฤษฎี
บทเรียนและประสบการณ์ที่เกิดจากงานวิจัยและงานพัฒนา อันจะนำไปสู่การเอื้ออำนวยให้พี่เลี้ยงได้เกิด
มุมมองในภาพกว้างมากยิ่งขึ้น

ด้านบุคลากร บุคลากร Node มีไม่เพียงพอกับการะงาน, เจ้าหน้าที่ใน Node ที่เป็นตัวหลักในการทำฐานข้อมูลเปลี่ยนแปลงบ่อย ในส่วนของพี่เลี้ยงใหม่ส่วนใหญ่ ยังไม่ได้มีการดำเนินการจัดการข้อมูล

ด้านเทคนิค หน้าเว็บไซต์ยังขาดความน่าสนใจ อีกทั้งการใช้งานฐานข้อมูลมีความซับซ้อนหลายขั้นตอนกว่าจะได้ใช้งาน และการจัดระบบข้อมูลที่มีข้อมูลมากทำได้ยากและมีความซับซ้อน เช่น งานวิจัยท้องถิ่นของ Node พี่เลี้ยงเก่าที่มีการดำเนินงานตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป มีข้อมูลมากทำให้ยากต่อการนำข้อมูลมาจัดระบบ

ด้านการใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย ยังไม่ได้มีการนำไปใช้ เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลที่เพียงพอ อย่างไรก็ตาม ยังมี Node พี่เลี้ยงบางแห่งที่ได้นำทักษะที่ได้จากการอบรมและกรอบโครงสร้างในระบบฐานข้อมูลมาดำเนินการปรับใช้ในการจัดการฐานข้อมูลของ Node เช่น Node เลย มีการแบ่งโครงสร้างข้อมูลหลักๆ ออกเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 ข้อมูลภายใน เป็นข้อมูลโครงการ CBR แต่ละปี และรวบรวมข้อเสนอโครงการ ส่วนที่ 2 ข้อมูลพัฒนาศักยภาพ ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี งานเอกสารที่เกี่ยวข้องในการทำงานของพี่เลี้ยง นอกจากนี้ยังได้นำเครื่องมือที่อยู่ในฐานข้อมูลกลางไปใช้ในการทำงานของพี่เลี้ยง ส่วนที่ 3 ข้อมูลเพื่อการเผยแพร่

3. การกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานในเวที RC อีสาน

ภายหลังจากการได้รับงบประมาณสนับสนุนงวดที่ 1 จาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นแล้ว จึงได้ดำเนินการชี้แจงเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ในปี 2554 ในเวทีประชุม RC อีสาน เมื่อวันที่ 15 – 16 พฤศจิกายน 2553 ณ อุทยานแห่งชาติภูผายล จ.อุดรธานี เวทีนี้ถือเป็นขั้นตอนสำคัญในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และแผนการทำงานร่วมกันของ RC อีสาน

กระบวนการกำหนดเป้าหมาย วิธีการและแผนการทำงานร่วมกันของ RC อีสาน เน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของบุคลากรในภาคอีสานทุกคนเพื่อให้เห็นความคิดเห็นต่อเป้าหมาย ระบบและวิธีการที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

- 1) ชี้แจงเป้าหมายและแนวทางการดำเนินโครงการวิจัย
- 2) ระดมความคิดเห็นโดยแบ่งกลุ่ม Node ประสานงานออกเป็น 3 Zone โดยมีความคาดหวังว่ากลุ่มพื้นที่ใกล้เคียงกันจะทำให้เกิดการสนับสนุนกระบวนการทำงานซึ่งกันและกัน และได้ระดมความคิดเห็นร่วมกันในด้านการพัฒนาระบบฐานข้อมูลในด้าน (1) เป้าหมาย (2) แผนปฏิบัติการ (3) วิธีการทำงาน (4) ความคาดหวังต่อกลไกอีสานและสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ แต่ละกลุ่ม Zone ประกอบด้วย

กลุ่มอีสานเหนือ ได้แก่ ชุดโครงการนักวิชาการอีสานตอนเหนือ ชุดโครงการลุ่มน้ำห้วยหลวงอุดรธานี หนองคาย Node เลย Node ชัยภูมิ ชุดโครงการคนพิการ (นครราชสีมา) ชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชนลุ่มน้ำป่า และ Node กาฬสินธุ์

กลุ่มอีสานกลาง ได้แก่ Node นักวิชาการมหาสารคาม Node เกษตรกรรมยั่งยืน Node พังงาร้องไห้ และชุดโครงการพุทธธรรม (นครราชสีมา)

กลุ่มอีสานใต้ ได้แก่ ชุดโครงการนักวิชาการอุบลราชธานี, Node อุบลราชธานี, ชุดโครงการเด็กและเยาวชนโสธร ชุดโครงการสุขภาวะและการควบคุมโรคติดต่อโสธร ชุดโครงการเกษตรอินทรีย์โสธร, Node ศรีสะเกษ Node สุรินทร์ และชุดโครงการการจัดการทรัพยากรชายแดนบุรีรัมย์-สระแก้ว

- 3) นำเสนอผลการระดมความคิดเห็น
- 4) อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพิ่มเติม
- 5) สรุปผลการระดมความคิดเห็น

ผลการวางแผนพัฒนาระบบฐานข้อมูล มีแนวทางในการพัฒนาระบบฐานข้อมูล โดยให้ความสำคัญในการเพิ่มข้อมูลในระบบฐานข้อมูล ทั้งในด้านการบริหารจัดการภายในของ Node โดยกำหนดให้เป็นบทบาทของ Node ในการดำเนินงาน และให้มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางของภาค โดยเน้นข้อมูลด้านวิชาการ โดยมอบหมายให้ทีมกลไกฐานข้อมูล โดยมีเป้าหมายเพื่อให้มีข้อมูลที่จะช่วยเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

4. การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงาน

ในขั้นการกำหนดกรอบและออกแบบการทำงานใช้กระบวนการสรุปทบทวนด้านการพัฒนาระบบฐานข้อมูลตั้งแต่เริ่มต้นถึงปัจจุบันร่วมกับกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและ PO ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงกันมากขึ้น (วันที่ 18 มีนาคม 2554) ผลจากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลนำมาสู่การกำหนดกรอบในการนำมาพัฒนาระบบฐานข้อมูลต่อเนื่องในปี 2554 ดังนี้

1) **การออกแบบกลไกการทำงาน** การสร้างทีมกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ซึ่งเป็นกลุ่มพี่เลี้ยง (Junior Staff Node – JSN) โดยการกระจายบทบาทการติดตามสนับสนุนการพัฒนาระบบฐานข้อมูลไปยังกลไกระดับ Zone ทั้ง 3 Zone จากเดิมที่มีการปฏิบัติงานติดตามโดยใช้กลไกแม่ข่ายเป็นตัวหลัก โดยข้อเสนอใหม่กำหนดให้มีแกนนำภายใน Zone ร่วมทำหน้าที่ติดตาม ได้แก่

Zone อีสานเหนือ ได้แก่ น.ส.ขนิษฐา พลชา และนายอาณัติ ชินทะวัน
Zone อีสานกลาง ได้แก่ น.ส.นัฏฐา มณฑล และน.ส.อรทัย โสพุดมอ่อน
Zone อีสานใต้ ได้แก่ นายทัพไท ชุ่มนาเสียว และนายอุทิศ ทาหอม

2) **การออกแบบระบบฐานข้อมูล** เน้นการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่องโดยใช้กรอบโครงสร้างการจัดการและพื้นที่เว็บไซต์เดิมที่มีอยู่แล้วมาเป็นฐานการทำงานพัฒนาด้านระบบฐานข้อมูล และออกแบบการดำเนินงานออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการภายใน การพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางของภาค ด้านการออกแบบระบบ และการออกแบบการใช้ประโยชน์งานฐานข้อมูลกับการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย รายละเอียดดังนี้

ด้านการบริหารจัดการภายในของ Node ควรประกอบไปด้วยเอกสารดังต่อไปนี้

- (1) เอกสารเชิงหลักการ ประกอบด้วย เอกสารเชิงหลักการ Node เอกสารเชิงหลักการตัวอย่าง และ เอกสารเชิงหลักการที่มวิจัย
- (2) รายงานวิจัย ประกอบด้วยรายงาน Node เช่น รายงานกิจกรรม รายงานความก้าวหน้า รายงานฉบับสมบูรณ์ รายงานการเงิน และรายงานโครงการวิจัย เช่น รายงานกิจกรรม รายงานความก้าวหน้า และรายงานฉบับสมบูรณ์
- (3) ทำเนียบ ประกอบด้วยทำเนียบที่ปรึกษา นักวิจัย พี่เลี้ยง ผู้สนใจ วิทยากร ทำเนียบปราชญ์ แหล่งเรียนรู้ ภาคี (บุคคล องค์กร เครือข่าย)
- (4) เอกสารสัญญา

ซึ่งในการเพิ่มข้อมูลได้กำหนดให้เป็นบทบาทของ Node

การพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางของภาค เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพของโครงการวิจัย ได้แก่

- (1) แนวคิดการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - บทความ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับประเด็นวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - กระบวนการ ขั้นตอนการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
 - (2) บริบทพื้นที่ระดับจังหวัด ภาคอีสาน
 - บริบท ด้านสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น บริบทด้านกายภาพและทรัพยากร
- บริบท ด้านเศรษฐกิจสังคม การเมืองและการปกครอง และยุทธศาสตร์พื้นที่
- ทูทางสังคมในแต่ละพื้นที่ (กลุ่ม องค์กร เครือข่าย)

(3) เอกสาร และงานวิจัยข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ทฤษฎี เอกสารเชิงนโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ของแต่ละประเด็น (เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนนโยบายระดับชาติ ท้องถิ่น) เอกสารเกี่ยวกับตัวอย่างงานวิจัยท้องถิ่นในแต่ละด้านทั้งในและนอกภูมิภาค (ทรัพยากร-การศึกษา-เกษตรอินทรีย์-อบต.-เด็กเยาวชน-การท่องเที่ยว) เพื่อนำไปสู่ระบบการหนุนเสริมของพี่เลี้ยง

(4) ข้อมูลชุดความรู้ นวัตกรรมใหม่ ๆ เช่น การจัดการความรู้

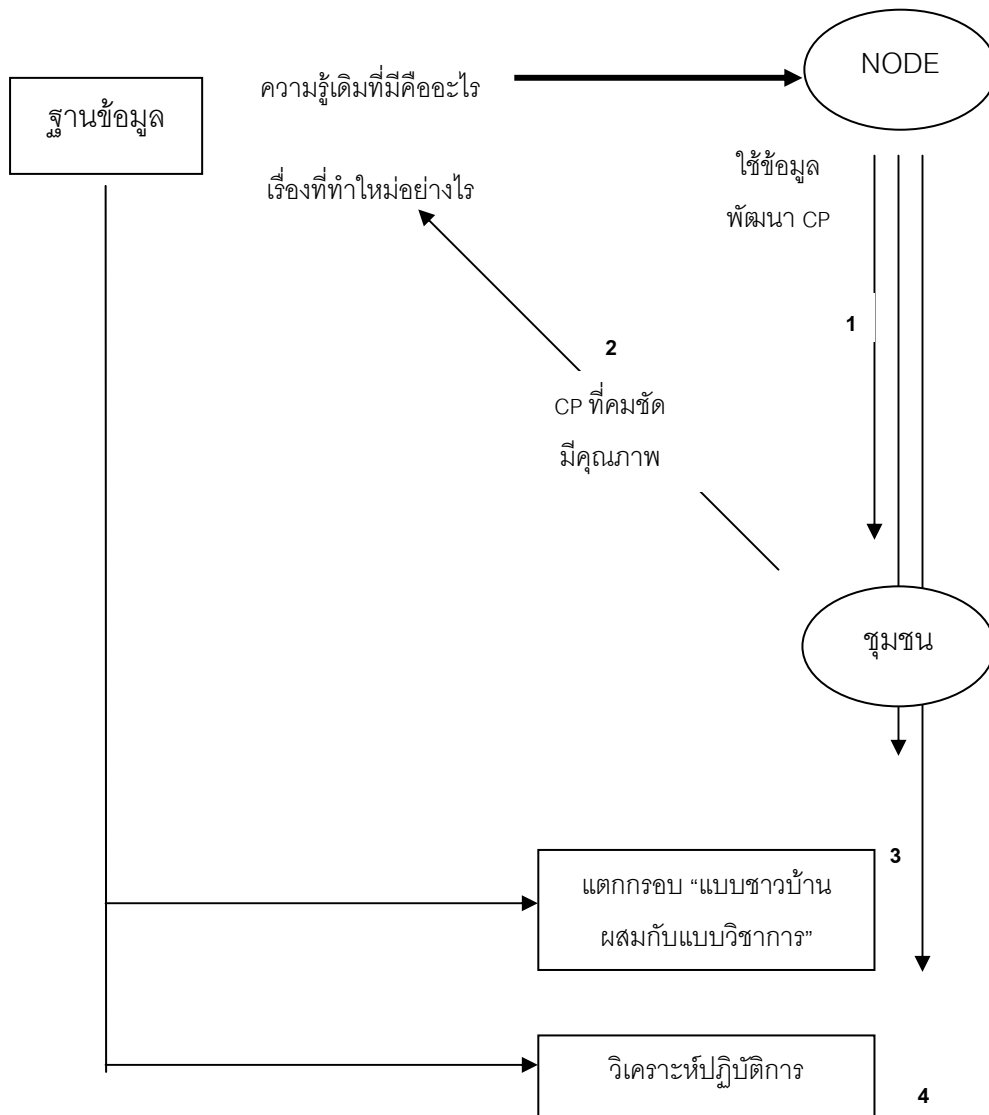
(5) เอกสารเชิงสังเคราะห์ เพื่อทำเป็นคู่มือ เช่น คู่มือการทำฐานข้อมูล การพัฒนาโครงการ การติดตามโครงการ การเขียนรายงาน การพัฒนาทีมวิจัย (Node สร้างทีม ทีมวิจัยเอง) คู่มือและเทคนิคในการทำงานกับชุมชน

ด้านการออกแบบระบบและกลไก ในระยะแรกทีมกลไกฐานข้อมูลมุ่งเน้นไปที่การรวบรวมข้อมูลเฉพาะเพื่อใช้ในการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยให้มีคุณภาพและกำหนดประเด็นการวิจัยให้สอดคล้องกับสถานการณ์ Node และยุทธศาสตร์ภาคอีสาน ทีมกลไกฐานข้อมูลจึงได้**วางกรอบในการดำเนินงานเพิ่มเติม**ร่วมกันจากระบบเดิม โดยมีการออกแบบ 3 ด้าน ได้แก่

- การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการจัดการงานวิจัยท้องถิ่น
- การออกแบบระบบฐานข้อมูลให้เป็นแหล่งวิชาการสนับสนุนการวิจัย โดยเห็นว่าควรเพิ่มข้อมูลแนวคิด ทฤษฎีตามประเด็นยุทธศาสตร์ของ Node และเพิ่มข้อมูลสถานการณ์ นโยบายตามประเด็นของชุดประเด็นงานวิจัยท้องถิ่นในภาคอีสาน
- การออกแบบการเชื่อมระบบข้อมูลวิชาการจากเว็บไซต์อื่น ๆ มาใช้ในการด้านวิชาการของโครงการวิจัยท้องถิ่นภาคอีสาน ควรเพิ่มข้อมูลตัวอย่างงานวิจัยสาขาอื่น โดยการเชื่อมโยง (link) ไปที่เว็บอื่นๆ ร่วมด้วย

นอกจากนี้ทีมกลไกฐานข้อมูลยังได้คิดร่วมกันว่าในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลควรมีกลไกทำหน้าที่ในการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำไปขึ้นเว็บ และในด้านเทคนิค ควรมีการปรับปรุงร่าง หน้าตาของเว็บให้น่าสนใจ และสวยงาม ปรับเทคนิคการใช้งานให้ง่าย ไม่ซับซ้อน

การออกแบบการใช้ประโยชน์งานฐานข้อมูลกับการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย โดยมีการจัดทำแผนผังเชื่อมโยงความสำคัญงานระบบฐานข้อมูลกับการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงในขั้นตอน การพัฒนาคุณภาพการวิจัย ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ ดังภาพประกอบที่ 6.1

ภาพประกอบที่ 6.1 ความเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลกับการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย

5. ทดลองปฏิบัติการ มีการดำเนินการทดลองปฏิบัติการ 3 ครั้ง เนื่องจากปฏิบัติการทำฐานข้อมูลในระดับต่างกัน ได้แก่ ระดับข้อมูล Node ข้อมูลระดับภาค การกำหนดการปฏิบัติการได้มีการดำเนินงานดังนี้

- ครั้งที่ 1 การจัดระบบฐานข้อมูลระดับศูนย์ประสานงาน (Node)
- ครั้งที่ 2 การพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางระดับภาคอีสาน
- ครั้งที่ 3 การเพิ่มเติมฐานข้อมูลให้สมบูรณ์

การทดลองปฏิบัติการ ครั้งที่ 1 การจัดระบบฐานข้อมูลระดับศูนย์ประสานงาน (Node) เป็นการจัดการระบบฐานข้อมูลตามกรอบระบบฐานข้อมูลภายในของ Node โดยให้พี่เลี้ยง Node แต่ละแห่งจัดการระบบฐานข้อมูลภายในของพื้นที่ด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นการช่วยให้ข้อมูลของ Node แต่ละแห่งมีสถานะที่เป็นปัจจุบันง่ายต่อการนำมาใช้ในการจัดการงานของพี่เลี้ยง โดยได้มีการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการก่อนปฏิบัติการ

- แม่ข่ายดำเนินการส่งกรอบสำหรับดำเนินการพัฒนาระบบฐานข้อมูลภายใน Node โดยส่งข้อมูลเพื่อการจัดการ เช่น ทะเบียนโครงการวิจัย พื้นที่งานวิจัย นักวิจัย ข้อมูลเพื่อการหนุนงาน เช่น คู่มือการอบรมกระบวนการวิจัย แนวคิดทฤษฎี เอกสารประกอบการบรรยาย และข้อมูลการเผยแพร่ เช่น บทความ RE ส่งให้กับทุก Node

- แม่ข่ายและกลไกกลาง ฯ ประสานงานถึงพี่เลี้ยงเพื่อชี้แจงแนวทางการดำเนินการ การจัดการข้อมูลเพื่อบริหารจัดการภายในของ Node

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการข้อมูล พี่เลี้ยง Node ดำเนินการจัดการข้อมูลภายในของตนเอง โดยกำหนดระยะเวลาของการปฏิบัติการ ระหว่างวันที่ 20 มีนาคม -19 เมษายน 2554 โดยการรวบรวมข้อมูลเป็นส่วนๆ ดังนี้

(1) ข้อมูลเพื่อการจัดการภายใน ได้แก่

- ทำเนียบ เป็นการรวบรวมรายชื่อกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่ พี่เลี้ยง, พี่ปรึกษา, นักวิจัย, ประชาชน, ภาคีเครือข่าย, วิทยากร, ผู้สนใจ ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- แบบฟอร์ม ได้แก่ แบบฟอร์มการเขียนรายงานต่างๆ อาทิเช่น รายงานกิจกรรม รายงานความก้าวหน้า รายงานฉบับสมบูรณ์และรายงานการเงิน แบบฟอร์มการเขียนข้อเสนอโครงการ

- แผนงานโครงการ

- รายงานผลการดำเนินงานวิจัยของพี่เลี้ยงและโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- เอกสารเชิงหลักการ เป็นการรวบรวมข้อมูลเอกสารเชิงหลักการหรือข้อเสนอโครงการของพี่เลี้ยงและโครงการวิจัย

(2) ข้อมูลเพื่อการสนับสนุนงานวิจัยของพี่เลี้ยง เน้นการรวบรวมคู่มือการทำงานเพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยง ได้แก่ การเขียนรายงาน การติดตามโครงการ การทำฐานข้อมูล การพัฒนาโครงการ การพัฒนาทีมวิจัย การสนับสนุนของพี่เลี้ยง และคู่มือเทคนิคการทำงานกับชุมชน

(3) ข้อมูลเพื่อการเผยแพร่ ได้แก่ ข้อมูล RE ชาวประชาสัมพันธ์กิจกรรม ชุด
ประสบการณ์ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น บทความการวิจัย และรายงานข่าวสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาค
อีสาน

การทดลองปฏิบัติการ ครั้งที่ 2 การพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางระดับภาคอีสาน ในรูปแบบ
การอบรมเชิงปฏิบัติการ

การออกแบบการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 2 ดำเนินการโดยมี “แม่ข่าย” ซึ่งดำเนินการตามแผนงาน
ที่ออกแบบไว้ร่วมกันกับทีมวิจัย ในรูปแบบการจัดทำการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การพัฒนาระบบ
ฐานข้อมูลกลางของภาคอีสาน ในวันที่ 20 เมษายน 2554 ณ ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยให้พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลุ่มพี่เลี้ยง (Junior Staff Node –
JSN) ทุกพื้นที่ร่วมปฏิบัติการพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางของภาคอีสาน โดยมีการดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการก่อนปฏิบัติการ

- การจัดทำคู่มือประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดย “แม่ข่าย”
- ประสานงานพี่เลี้ยงทุกพื้นที่เพื่อติดตามสถานะความก้าวหน้าในการจัดการข้อมูลภายในของ
Node เพิ่มเติม

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการ

ดำเนินการทดลองปฏิบัติการพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางของภาคอีสาน วันที่ 20 เมษายน 2554
ผลการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 2 พบว่า RC อีสานกลุ่ม JSN สามารถนำข้อมูลภายในของ Node มา
ดำเนินการพัฒนาเป็นฐานข้อมูลกลางของภาค โดยแบ่งออกเป็น 6 หมวด ได้แก่ (1) ชื่อโครงการ (2) คู่มือ
การทำงานของ Node (3) แนวคิดทฤษฎีที่มีอยู่ในรายงานการวิจัย (4) บทความย่องานวิจัย (5) แนวคิด
ยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงและฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในส่วนนี้สามารถนำข้อมูลจากข้อเสนอ
โครงการของพี่เลี้ยงได้ (6) สถานการณ์ทางสังคมตามประเด็นงานวิจัย

คู่มือการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ดำเนินการทดลองปฏิบัติการ มีรายละเอียดการดำเนินการ ดังนี้

คู่มือการพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางของภาค

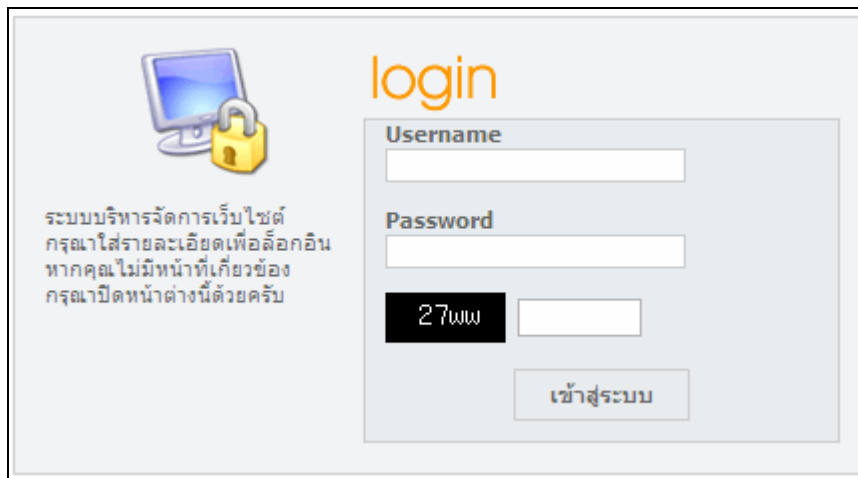

เมื่อเข้าสู่เว็บไซต์ <http://www.vijaiesaan.com>

1. ให้คลิกที่ Admin ผู้ดูแลระบบ

2. ใส่ Username และ Password และพิมพ์โค้ด ที่เห็น แล้วกดปุ่ม เข้าสู่ระบบ

ระบบบริหารจัดการเว็บไซต์
กรุณาใส่รายละเอียดเพื่อล็อกอิน
หากคุณไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง
กรุณาเปิดหน้าต่างนี้ด้วยครับ

login

Username
[text input]

Password
[text input]

27www [text input]

เข้าสู่ระบบ

หมายเหตุ username และ password ไม่สามารถล็อกอินเข้าสู่ระบบพร้อมกันได้ในเวลาเดียวกัน
จากนั้น ดำเนินการกำหนดสิทธิ์ ในการใช้งานสำหรับผู้ดูแลระดับ Staff ดังตารางข้างล่าง

ชื่อกลุ่ม :
[text input: staff]

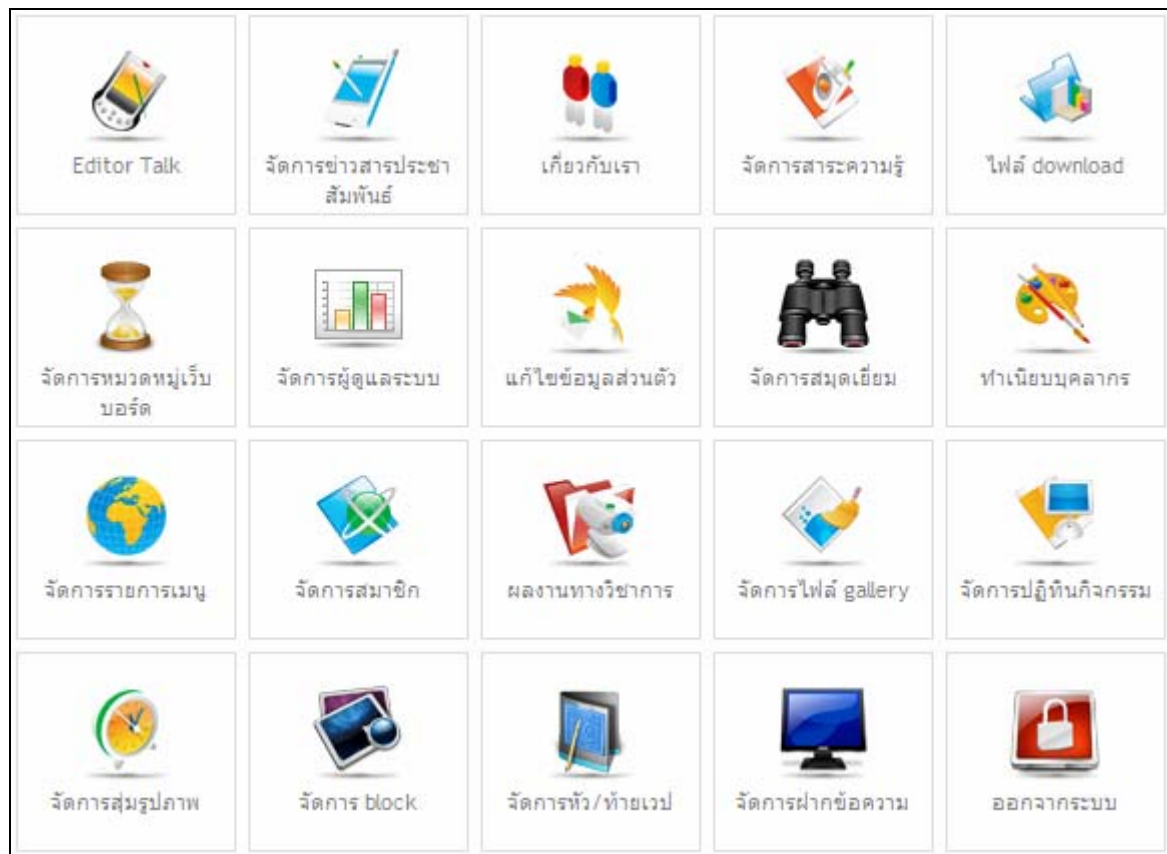
รายละเอียด :
[text input: staff]

กรุณาเลือก :

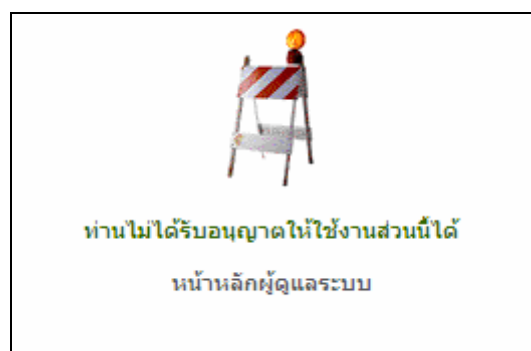
ข่าวสาร	☒ add	☒ edit	☐ del
หมวดหมู่ข่าวสาร	☐ add	☐ edit	☐ del
ผู้ดูแลระบบ	☐ add	☐ edit	☐ del
ระดับผู้ดูแลระบบ	☐ add	☐ edit	☐ del
Web Links	☐ add	☐ edit	☐ del
บทความ	☒ add	☒ edit	☐ del
หมวดหมู่บทความ	☐ add	☐ edit	☐ del
อีเมลติดต่อในเว็บไซต์	☒ add	☒ edit	☐ del
ปฏิทินกิจกรรม	☒ add	☒ edit	☐ del
เว็บบอร์ด	☒ add	☒ edit	☐ del
Editor Talk	☐ edit		
เกี่ยวกับเรา	☐ edit		
ชื่อผู้ใช้ รหัสผ่าน	☐ edit		
เมนูสร้างเอง	☐ add	☐ edit	☐ del
ผลงานทางวิชาการ	☒ add	☒ edit	☐ del
หมวดหมู่ผลงานทางวิชาการ	☐ add	☐ edit	☐ del
download	☒ add	☒ edit	☐ del

หมายเหตุ สิทธิการทำงานของ Staff สามารถปรับเปลี่ยนได้ โดย Admin เท่านั้น

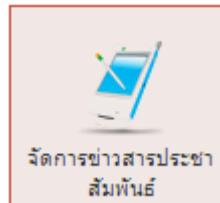
เมื่อ Staff ล็อกอินเข้ามาแล้วจะปรากฏเมนูดังภาพ

เมื่อ staff ใช้งานบางเมนูที่ไม่ได้รับสิทธิ์ โปรแกรมจะแสดงข้อความขึ้นมาดังภาพข้างล่าง

3. เมื่อต้องการเพิ่มข้อมูลให้เลือกเมนู จัดการข่าวประชาสัมพันธ์

4. เมื่อคลิกปุ่มในข้อ 3 แล้วจะแสดงรายการข่าวสารขึ้นมา ดังภาพข้างล่าง

พุดูแอส:UU (Admin)

+ หน้าหลักผู้ดูแลระบบ > ข่าวสาร / ประชาสัมพันธ์

รายการข่าวสาร เพิ่มข่าวสาร รายการหมวดหมู่ เพิ่มหมวดหมู่

Option	หัวข้อข่าว	ลงประกาศ	หมวด	Check
				Check All Uncheck All Delete

กำลังแสดงหน้าที่ 1/0 ->
<< 1 >>

เมื่อคลิกปุ่ม รายการหมวดหมู่ จะแสดงหมวดหมู่ที่ admin ได้สร้างไว้

พุดูแอส:UU (Admin)

+ หน้าหลักผู้ดูแลระบบ > ข่าวสาร / ประชาสัมพันธ์

รายการข่าวสาร เพิ่มข่าวสาร รายการหมวดหมู่ เพิ่มหมวดหมู่

Option	หมวดหมู่ข่าวสาร	จำนวน	ลำดับ	Check
	ข่าวประชาสัมพันธ์	0	↑ ↓	☐
	ข่าวสารทั่วไป	0	↑ ↓	☐
	การฝึกอบรม/ศึกษาในงาน	0	↑ ↓	☐

5. เมื่อคลิกปุ่ม เพิ่มข่าวสาร ให้ได้รายละเอียดทุกช่อง ตามภาพข้างล่าง

หัวข้อ :

รายละเอียดย่อสั้นๆ :

หมวดหมู่ :

ข่าวประชาสัมพันธ์
ข่าวประชาสัมพันธ์
บทความสาระน่ารู้
การฝึกอบรม/ศึกษา
การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย
ชุดประสบการณ์
แนะนำโครงการวิจัยใหม่

Browse...

รูปเป็นไฟล์ .jpg .jpeg ขนาด 80 x 60 Pixels เท่านั้น (หากรูปใหญ่จะย่อให้อัตโนมัติ)

เนื้อหา :

เพิ่มประกอบบทความ(ถ้ามี) :

Browse...

☐ อนุญาตให้มีการแสดงความคิดเห็น

เพิ่ม ข่าวสาร / ประชาสัมพันธ์

- 1) กรอกข้อมูลหัวข้อ
- 2) กรอกข้อมูลหัวข้อ
- 3) เลือกข้อมูลหมวดหมู่ของข้อมูล
- 4) กดปุ่ม Browse ใส่รูปภาพ नामสกุล .jpg(รูปถ่ายทั่วไป)
- 5) กรอกเนื้อหาของข้อมูล
- 6) กดปุ่ม Browse เพื่อแทรกไฟล์ข้อมูล
- 7) คลิกใน ☐ เมื่ออนุญาตให้มีการแสดงความคิดเห็น
- 8) คลิกเพิ่มข่าวสาร / ประชาสัมพันธ์

6. การเพิ่มข้อมูลเพื่อการ Download

Home News Knowledge Gallery Guestbook Webboard Calendar Download Admin

หน้าแรก ข่าวสาร ความรู้ คลังรูปภาพ สมุดเยี่ยม บันทึกกิจกรรม ดาวโหลด ติดระบบ

Mainmenu

- หน้าแรก
- รู้จักกับ สกว.
- ศูนย์ประสานงาน
- คู่มือ/แบบฟอร์ม การทำงาน
- ติดต่อเรา

Member

Hello webmastervijaesaan
[ออกจากระบบ]

สมาชิก (user only)

รายการ download ทั้งหมด เพิ่ม download ใหม่

ที่	หัวข้อ download	size	ดาวน์โหลด	หมวด	ไฟล์แนบ
 	คู่มือการเขียน RE NEW (ลงวันที่ : 19 / เม.ย. / 2554 อ่าน : 0) โดย webmastervijaesaan	92.5 KBs	0	คู่มือ	
 	คู่มือการใช้งานเว็บไซต์ NEW (ลงวันที่ : 19 / เม.ย. / 2554 อ่าน : 0) โดย webmastervijaesaan	529 KBs	0	คู่มือ	
 	แนวทางการพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (ลงวันที่ : 17 / เม.ย. / 2554 อ่าน : 3) โดย webmastervijaesaan	28 KBs	2	คู่มือ	
 	พัฒนาหลักสูตร "การเตรียมความพร้อมนักวิจัย" (ลงวันที่ : 17 / เม.ย. / 2554 อ่าน : 2) โดย webmastervijaesaan	78.5 KBs	2	คู่มือ	
 	ทดสอบ (ลงวันที่ : 16 / เม.ย. / 2554 อ่าน : 0) โดย webmastervijaesaan	0 Bytes	7	คู่มือ	

กำลังแสดงหน้าที่ 1/1
<< 1 >>

1. คลิกที่ Dowload

- คลิกที่ เพิ่ม Download ใหม่ ให้ใส่รายละเอียดทุกช่อง ตามภาพข้างล่าง

ชื่อเรื่อง:

รายละเอียดย่อสั้นๆ :

หมวดหมู่:

คู่มือ

คู่มือ

แนวคิด ทฤษฎี

NO PIC

Browse...

รูปเป็นไฟล์ .jpg ,jpeg ขนาด 120 x 120 Pixels เท่านั้น (หากรูปใหญ่จะย่อให้อัตโนมัติ)

อธิบายรายละเอียด :

เพิ่มประกอบบทความ(ถ้ามี) :

Browse...

☐ อนุญาตให้มีการแสดงความคิดเห็น

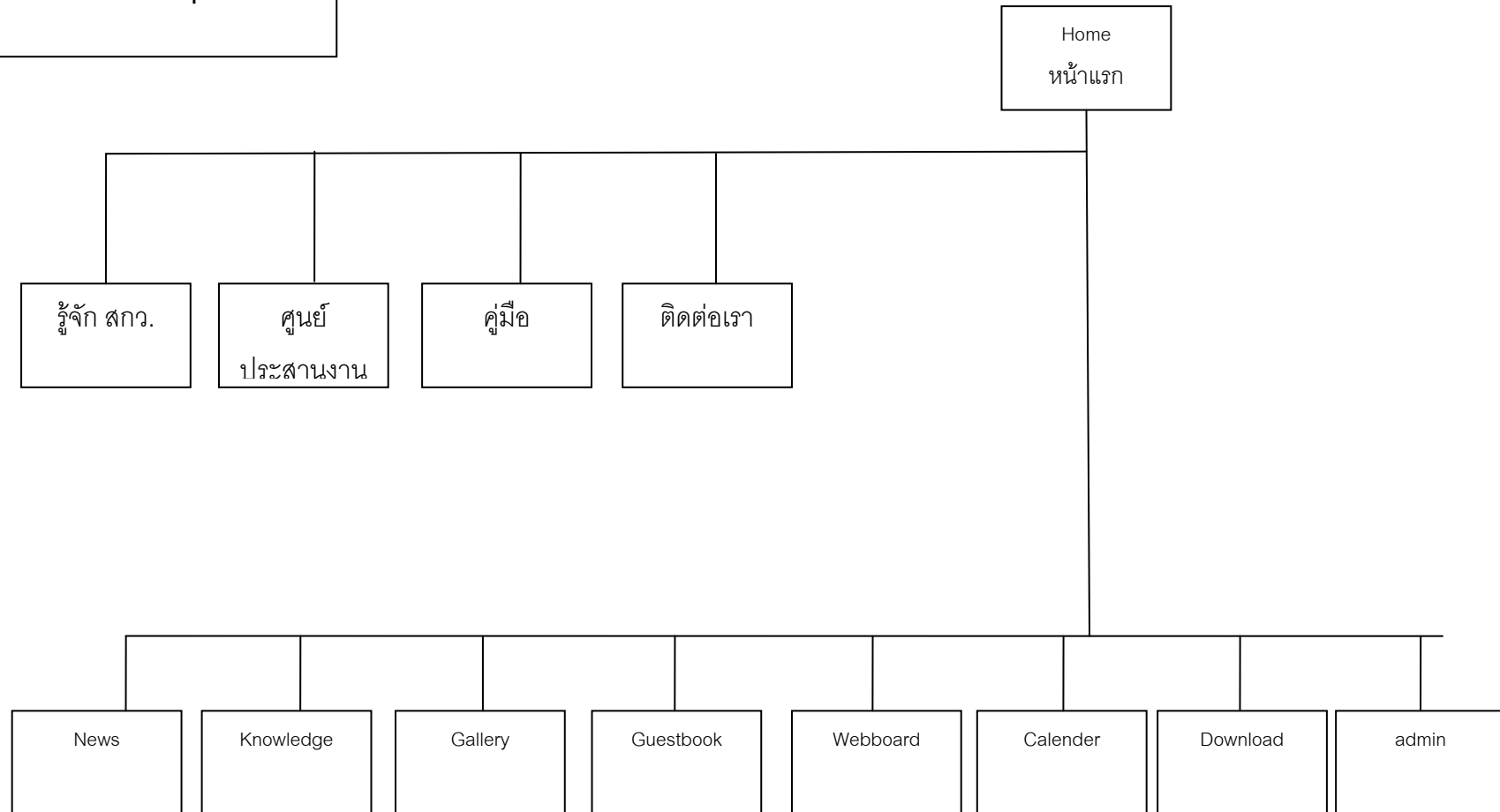
เพิ่ม ข่าวสาร / ประชาสัมพันธ์

เคลีย

- กรอกข้อมูลหัวข้อ
- กรอกข้อมูลหัวข้อ
- เลือกข้อมูลหมวดหมู่ของข้อมูล
- กดปุ่ม Browse ใส่รูปภาพ นามสกุล .jpg(รูปถ่ายทั่วไป)
- กรอกเนื้อหาของข้อมูล
- กดปุ่ม Browse เพื่อแทรกไฟล์ข้อมูล (หมายเหตุ ต้องใส่ไฟล์)
- คลิกใน ☐ เมื่ออนุญาตให้มีการแสดงความคิดเห็น

8) คลิ๊กเพิ่มข่าวสาร / ประชาสัมพันธ์

Site Map

อย่างไรก็ตามการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 2 นี้ยังไม่สามารถที่จะดำเนินการพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางของภาคให้สมบูรณ์ได้ เนื่องจาก Node บางแห่งยังไม่ได้ดำเนินการจัดการข้อมูลภายในของ Node มาก่อนเข้าร่วมปฏิบัติการครั้งที่ 2 และมีข้อตกลงร่วมกันให้แต่ละ Node ร่วมกันดำเนินการจัดการข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการของ Node ให้เรียบร้อย และนำข้อมูลขึ้นสู่เว็บไซต์

ภายหลังการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 2 RC อีสาน ในส่วนของทีมวิจัยหลักฝ่ายพัฒนาระบบฐานข้อมูลในแต่ละ Zone จะเป็นผู้ดำเนินการติดตาม สนับสนุนให้พี่เลี้ยงแต่ละแห่งสามารถนำข้อมูลภายในของ Node ขึ้นสู่เว็บไซต์ฐานข้อมูลกลางของภาค ตลอดจนการหนุนช่วยในการจัดการข้อมูลเพื่อการบริหารภายในของ Node

ทดลองปฏิบัติการ ครั้งที่ 3 การเพิ่มเติมฐานข้อมูลให้สมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการก่อนปฏิบัติการ

เตรียมความพร้อมโดยให้แกนนำแต่ละกลุ่ม Zone ที่รับผิดชอบงานพัฒนาระบบฐานข้อมูลดำเนินการประสานงานทุก Node เพื่อขอความร่วมมือในการส่งข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการภายในของ Node ส่งให้กับแกนนำของกลุ่ม Zone เพื่อแกนนำประจำกลุ่ม Zone จะได้นำข้อมูลของแต่ละ Node มาดำเนินการพัฒนาเป็นฐานข้อมูลกลางของภาคอีสาน

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการ

ดำเนินการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 3 โดยการนำข้อมูลของแต่ละ Node มาเพิ่มเติมข้อมูลกลางของภาค ทั้ง 6 หมวด คือ (1) ชื่อโครงการ พร้อมจัดทำ Mapping กลุ่มประเด็นโครงการในพื้นที่ภาคอีสาน (2) คู่มือการทำงานของ Node (3) แนวคิดทฤษฎีที่มีอยู่ในรายงานการวิจัย (4) บทคัดย่องานวิจัย (5) แนวคิด ยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง (6) สถานการณ์ทางสังคมตามประเด็นงานวิจัย ผลการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 3 ส่งผลให้ฐานข้อมูลกลางของภาคอีสานมีข้อมูลในแต่ละหมวดเพิ่มขึ้น

6. การสรุปประเมินผล และการติดตามผลการปฏิบัติการ โดยกลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูล

สรุปผลการปฏิบัติการครั้งที่ 1 พบว่า พี่เลี้ยงโดยส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถดำเนินการจัดการข้อมูลภายในของ Node ได้ทั้งหมดตามช่วงเวลาที่มีการปฏิบัติการ เนื่องจากในช่วงไตรมาสที่ 1 และ 2 ของปีงบประมาณ 2554 เป็นช่วงการขึ้นโครงการ ทำให้พี่เลี้ยงต้องเร่งพัฒนาโครงการและปรับแก้ข้อเสนอโครงการเพื่อให้ทันตอนโยบายการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของทางฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

จากการติดตามผลการทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 2 พบว่า ระบบฐานข้อมูลกลางของภาคมีข้อมูลของ Node เพิ่มขึ้นเฉพาะการแจ้งข่าวความเคลื่อนไหวมากกว่าข้อมูลทั้ง 6 หมวด ดังนั้น ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาระบบฐานข้อมูล จึงร่วมกันออกแบบการทดลองปฏิบัติการในครั้งที่ 3 เพื่อให้ระบบฐานข้อมูลกลางของภาคมีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น ดังภาพประกอบ

(1) ทำเนียบชื่อโครงการ พร้อมจัดทำ Mapping กลุ่มประเด็นโครงการในพื้นที่ภาคอีสาน

The screenshot shows the website www.vijaesaan.com in a Windows Internet Explorer browser. The page has a header with the website name and a navigation menu. The main content area includes a map of Thailand with a focus on the Northeast region (Isan), a calendar, and a login section for members.

Header: www.vijaesaan.com - Windows Internet Explorer
 http://www.vijaesaan.com/

Navigation Menu: Home, News, Knowledge, Gallery, Guestbook, Webboard, Calendar, Download, Admin

Main Content:

- Map:** A map of Thailand with a focus on the Northeast region (Isan). The map is color-coded by province. A legend on the right lists provinces: นครราชสีมา, บุรีรัมย์, สุรินทร์, ศรีสะเกษ, ยโสธร, ร้อยเอ็ด, มหาสารคาม, กาฬสินธุ์, ขอนแก่น, ชัยภูมิ, นครพนม, สกลนคร, มุกดาหาร, บึงกาฬ, เลย, หนองคาย, อุดรธานี, จันทบุรี, ปราจีนบุรี, สระบุรี, นครนายก, ฉะเชิงเทรา, ชลบุรี, ระยอง, จันทบุรี, ตราด, พังงา, ภูเก็ต, กระบี่, ตรัง, สตูล, นนทบุรี, กรุงเทพมหานคร, ปทุมธานี, พระนครศรีอยุธยา, สุพรรณบุรี, กาญจนบุรี, ราชบุรี, เพชรบุรี, ประจวบคีรีขันธ์, นครปฐม, สมุทรสาคร, สมุทรปราการ, กรุงเทพมหานคร, ปทุมธานี, พระนครศรีอยุธยา, สุพรรณบุรี, กาญจนบุรี, ราชบุรี, เพชรบุรี, ประจวบคีรีขันธ์, นครปฐม, สมุทรสาคร, สมุทรปราการ.
- Calendar:** A calendar for the month of January 2554 (พฤษภาคม 2554). The calendar shows the days of the week and the dates.
- Login:** A login section for members. It includes fields for Username and Password, and a button labeled "Login".

Footer: 10 กิจกรรมใน 1 เดือนข้างหน้า

www.vijaesaan.com - Windows Internet Explorer

http://www.vijaesaan.com/index.php?name=download

File Edit View Favorites Tools Help

Windows Live

Username

Go

YouTube W eby+ facebook Like Twitter Gmail

www.vijaesaan.com

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

www.vijaesaan.com

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คุณค่า พลังและความ

Home News Knowledge Gallery Guestbook Webboard Calendar Download Admin

Mainmenu

- หน้าแรก
- รู้จักกับ สกว.
- ศูนย์ประสานงาน
- คู่มือ/แบบฟอร์ม การทำงาน
- ติดต่อเรา

Member

สมาชิก (user only)

รายการ download ที่รวม

ที่	หัวข้อ download	size	ดาวน์โหลด	หมวด	ไฟล์แนบ
1	ทำเนียบโครงการชุดประเด็นการจัดการทรัพยากร ส่นน้ำด้วยตนเอง ๑ (ฉบับที่ : 9 / ก.บ. / 2554 อ่าน : 3) โดย t10	0 Bytes	1	ชื่อโครงการวิจัยภายใต้โครงการ	
2	ทำเนียบโครงการวิจัยชุดประเด็นการจัดการทรัพยากร ส่นน้ำด้วยตนเอง ๑ (ฉบับที่ : ๑. / 2554 อ่าน : 9) โดย t18	47 KBs	15	ชื่อโครงการวิจัยภายใต้โครงการ	
3	ทำเนียบโครงการวิจัยชุดประเด็นการจัดการทรัพยากร ส่นน้ำด้วยตนเอง ๑ (ฉบับที่ : 2 / ก.บ. / 2554 อ่าน : 3) โดย t10	37 KBs	5	ชื่อโครงการวิจัยภายใต้โครงการ	
4	สรุปเวทีวิเคราะห์ข้อมูลชุดประเด็นการจัดการทรัพยากร ส่นน้ำด้วยตนเอง ๑ (ฉบับที่ : 2 / ก.บ. / 2554 อ่าน : 3) โดย t10	41.5 KBs	3	รายงานความก้าวหน้า	
5	ทำเนียบโครงการวิจัยชุดประเด็นการจัดการทรัพยากร ส่นน้ำด้วยตนเอง ๑ (ฉบับที่ : 2 / ก.บ. / 2554 อ่าน : 4) โดย nupai	48 KBs	2	ชื่อโครงการวิจัยภายใต้โครงการ	
6	ทำเนียบโครงการวิจัยชุดประเด็นการจัดการทรัพยากร ส่นน้ำด้วยตนเอง ๑ (ฉบับที่ : 2 / ก.บ. / 2554 อ่าน : 4) โดย nupai	52 KBs	3	ชื่อโครงการวิจัยภายใต้โครงการ	

start Gmail - กองจัดการ... www.vijaesaan.com ... Document1 - Microsof...

(2) แนวคิดทฤษฎี บทคัดย่องานวิจัย ที่มีอยู่ในรายงานการวิจัย

www.vijaesaan.com - Windows Internet Explorer

http://www.vijaesaan.com/index.php?name=admin&file=download&page=2

File Edit View Favorites Tools Help

Windows Live

Username

Go

YouTube W eby+ facebook Like Twitter Gmail

www.vijaesaan.com

หน้าหลักผู้ดูแลระบบ

ไฟล์ download

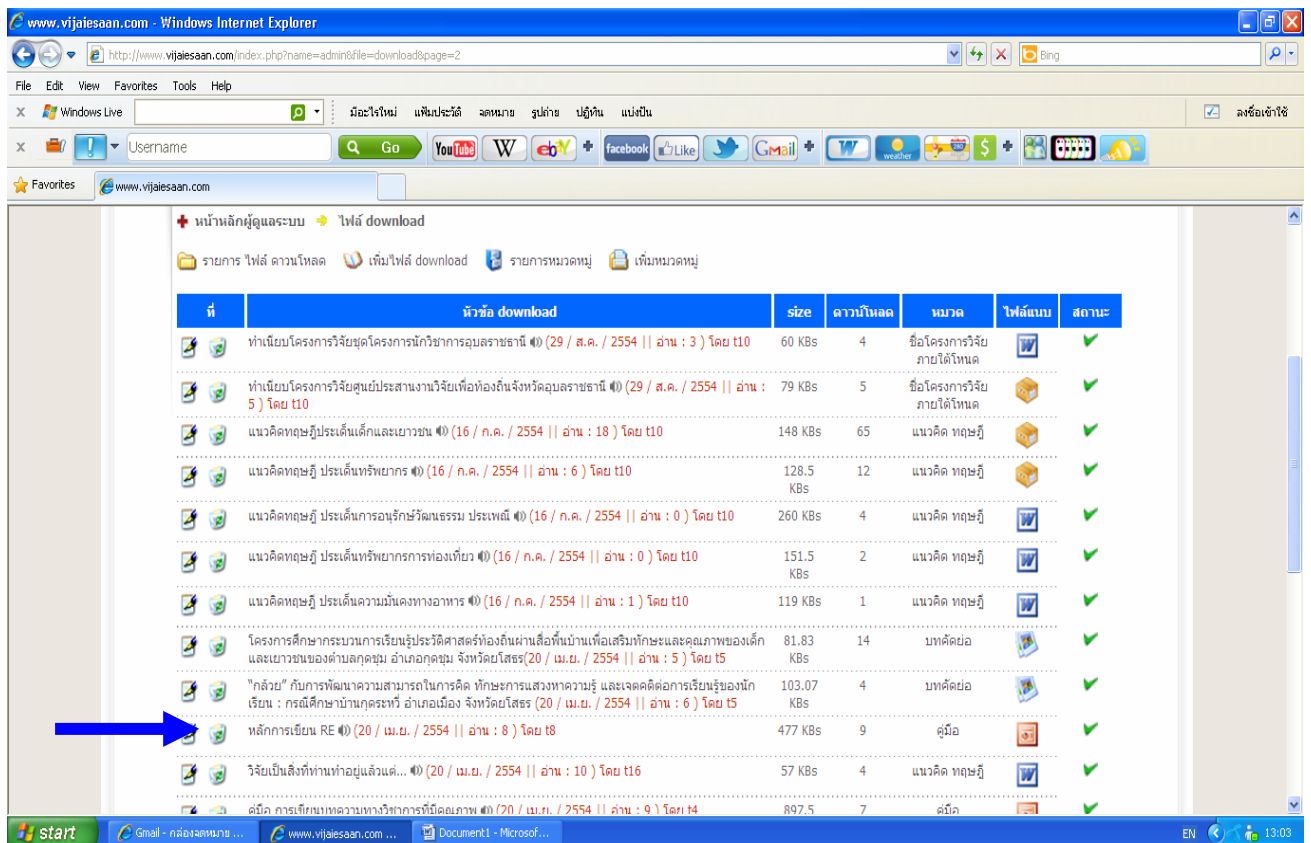
รายการ ไฟล์ ดาวน์โหลด

ที่	หัวข้อ download	size	ดาวน์โหลด	หมวด	ไฟล์แนบ	สถานะ
1	ทำเนียบโครงการวิจัยชุดโครงการนิเทศการอนุรักษ์ธรรมชาติ ๑ (29 / ส.ค. / 2554 อ่าน : 3) โดย t10	60 KBs	4	ชื่อโครงการวิจัยภายใต้โครงการ		✓
2	ทำเนียบโครงการวิจัยชุดประเด็นการจัดการทรัพยากร ส่นน้ำด้วยตนเอง ๑ (29 / ส.ค. / 2554 อ่าน : 5) โดย t10	79 KBs	5	ชื่อโครงการวิจัยภายใต้โครงการ		✓
3	แนวคิดทฤษฎีประเด็นเด็กและเยาวชน ๑ (16 / ก.ค. / 2554 อ่าน : 18) โดย t10	148 KBs	65	แนวคิด ทฤษฎี		✓
4	แนวคิดทฤษฎี ประเด็นทรัพยากร ๑ (16 / ก.ค. / 2554 อ่าน : 6) โดย t10	128.5 KBs	12	แนวคิด ทฤษฎี		✓
5	แนวคิดทฤษฎี ประเด็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ๑ (16 / ก.ค. / 2554 อ่าน : 0) โดย t10	260 KBs	4	แนวคิด ทฤษฎี		✓
6	แนวคิดทฤษฎี ประเด็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ๑ (16 / ก.ค. / 2554 อ่าน : 0) โดย t10	151.5 KBs	2	แนวคิด ทฤษฎี		✓
7	แนวคิดทฤษฎี ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร ๑ (16 / ก.ค. / 2554 อ่าน : 1) โดย t10	119 KBs	1	แนวคิด ทฤษฎี		✓
8	โครงการศึกษาระบบการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านสื่อพื้นบ้านเพื่อเสริมทักษะและคุณภาพของเด็กและเยาวชนของตำบลกุดชุม อ่างทอง จ.ชัยภูมิ (20 / เม.ย. / 2554 อ่าน : 5) โดย t5	81.83 KBs	14	บทคัดย่อ		✓
9	"กลีย" กับการพัฒนาความสามารถในการคิด ทักษะการแสวงหาความรู้ และเจตคติต่อการเรียนรู้ของนักเรียน : กรณีศึกษานักเรียน อ่างทอง จ.ชัยภูมิ (20 / เม.ย. / 2554 อ่าน : 6) โดย t5	103.07 KBs	4	บทคัดย่อ		✓
10	หลักการเขียน RE ๑ (20 / เม.ย. / 2554 อ่าน : 8) โดย t8	477 KBs	9	คู่มือ		✓
11	วิจัยเป็นสิ่งที่ทำอยู่แล้วแต่... ๑ (20 / เม.ย. / 2554 อ่าน : 10) โดย t16	57 KBs	4	แนวคิด ทฤษฎี		✓
12	เชือก การเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรด้วยมือ ๑ (20 / เม.ย. / 2554 อ่าน : 9) โดย t4	897.5 KBs	7	คู่มือ		✓

start Gmail - กองจัดการ... www.vijaesaan.com ... Document1 - Microsof...

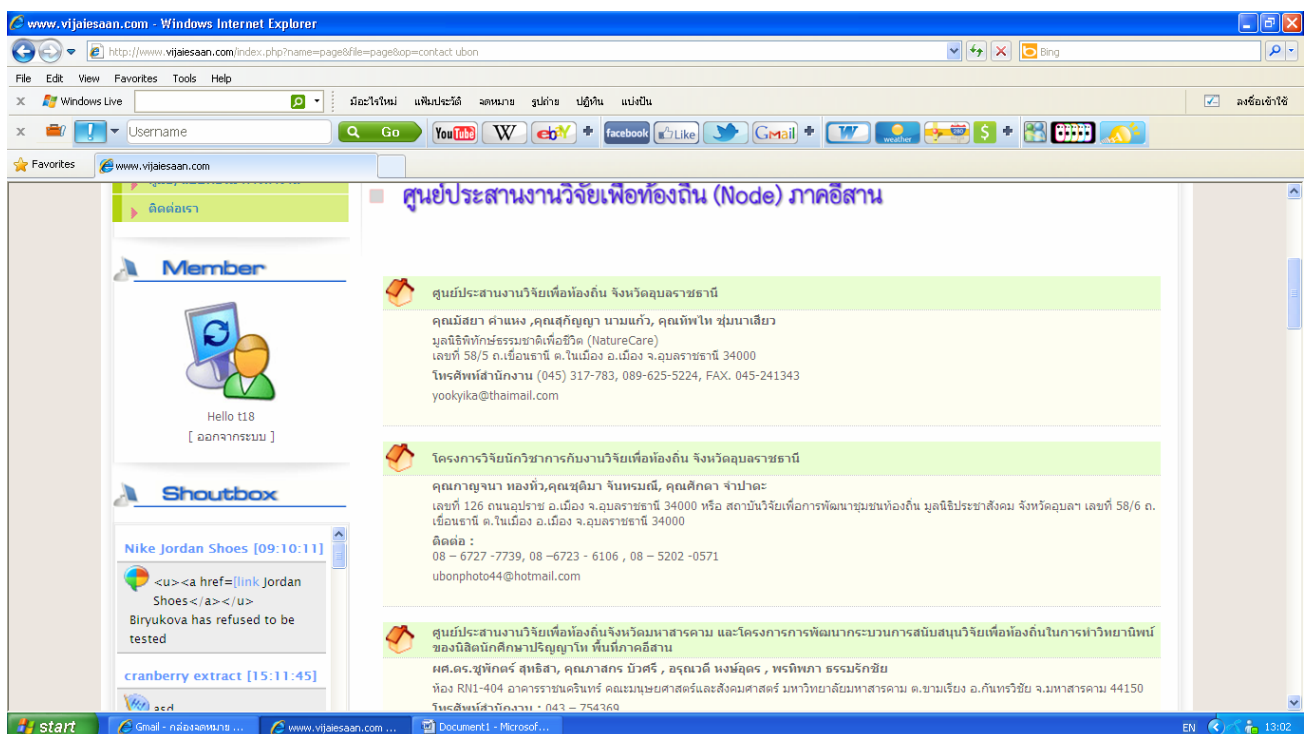
(3) คู่มือการทำงานของ Node

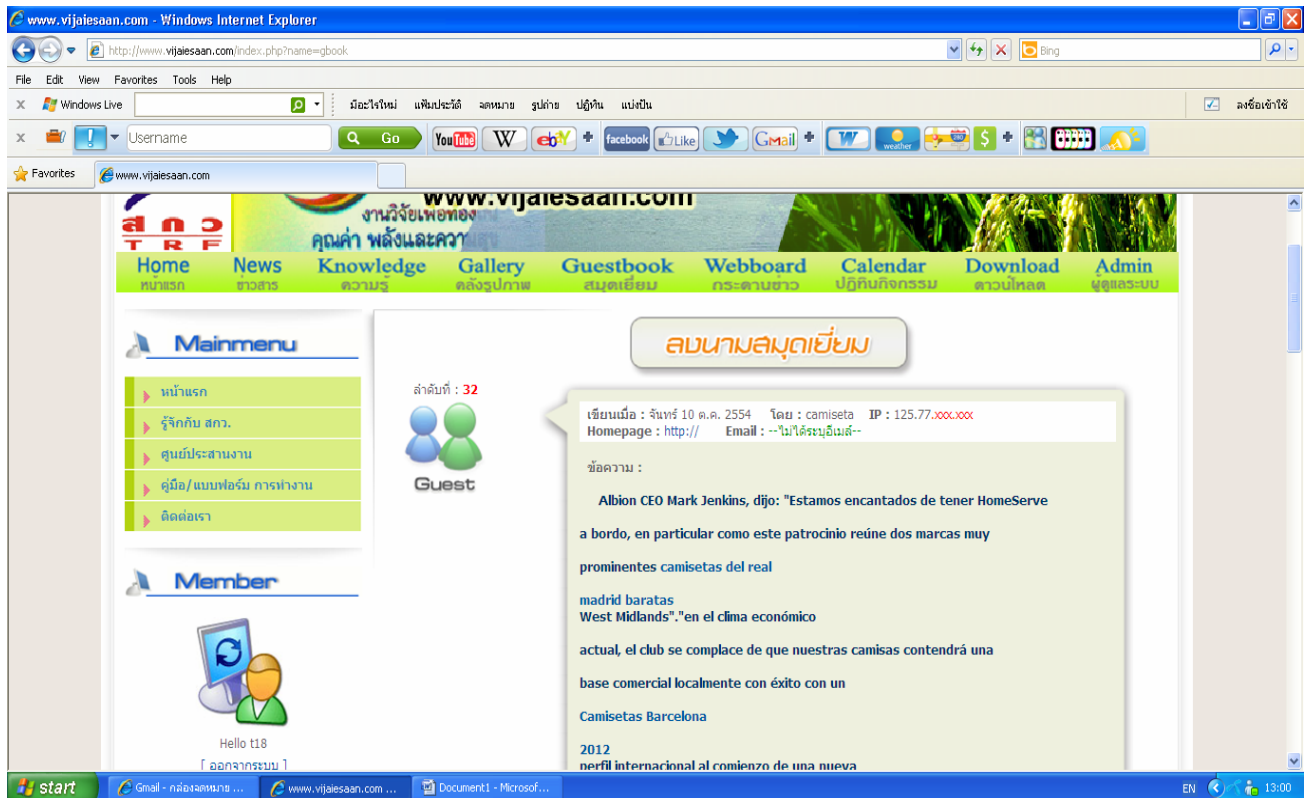

(4) การประชาสัมพันธ์

(5) การติดต่อและการลงนามสมุดเยี่ยม (ที่อยู่ศูนย์ประสานงาน สมุดเยี่ยม)

บทสรุป

การศึกษาและพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเป็นการต่อยอดงานระบบฐานข้อมูลที่ได้มีการดำเนินงานมาในระยะแรก ซึ่งผลของการวิจัยและพัฒนาในพบว่า

กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเดิมที่มี Node อุดรราชธานี เป็นแม่ข่ายหลักในการขับเคลื่อนและสนับสนุนการพัฒนาระบบฐานข้อมูล โดยได้มีการออกแบบระบบฐานข้อมูลกลางของภาคอีสานและการอบรมในการนำข้อมูลขึ้นเว็บไซต์ให้กับพี่เลี้ยงเป็นรายพื้นที่ Node แต่ยังมีข้อจำกัดด้านคุณภาพและความพอเพียงของข้อมูล ในเรื่องของเนื้อหาและการเติมข้อมูลลงในฐานข้อมูลที่จะนำไปสนับสนุนคุณภาพงานวิจัย เนื่องจากความยากในเชิงเทคนิคและกลไกแม่ข่ายรับภาระงานที่หนัก อีกทั้งความซับซ้อนในเชิงเทคนิคการใช้งาน

ในการศึกษาและพัฒนาระบบฐานข้อมูลจึงเน้นที่กระบวนการในการพัฒนากลไกที่จะช่วยให้เพิ่มเติมข้อมูลใน 3 ด้าน ได้แก่ เพื่อการจัดการภายใน ข้อมูลเพื่อคู่มือการทำงานเพื่อสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยง และข้อมูลงานวิจัยเพื่อการเผยแพร่

ข้อค้นพบ ด้านกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ต้องสร้างกลไกระดับ 2 ระดับคือ กลไกระดับ Node และกลไกระดับ Zone เพื่อการติดตามและพัฒนาฐานข้อมูล **ส่วนการออกแบบระบบฐานข้อมูล** เน้นการพัฒนาจากระบบฐานข้อมูลเดิมและออกแบบการเพิ่มเติมเป็น 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการภายในซึ่ง Node ควรดูแล ได้แก่ เอกสารเชิงหลักการของโครงการวิจัย รายงานวิจัย รายงานกิจกรรม รายงานความก้าวหน้า และรายงานฉบับสมบูรณ์ ทำเนียบ ประกอบด้วยทำเนียบที่ปรึกษา นักวิจัย พี่เลี้ยง ผู้สนใจ วิทยากร ทำเนียบ ปราชญ์ แหล่งเรียนรู้ ภาคี (บุคคล องค์กร เครือข่าย) เอกสารสัญญาโครงการ

ส่วนที่ 2 ด้านการพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางของภาคเพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพของโครงการวิจัย ได้แก่

- 1) แนวคิดการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น บทความ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยที่เกี่ยวข้อง กระบวนการ ขั้นตอนการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 2) บริบทพื้นที่ระดับจังหวัด ภาคอีสาน สถานการณ์ปัจจุบันของภาคอีสาน บริบทด้านกายภาพและทรัพยากร บริบท ด้านเศรษฐกิจสังคม การเมืองและการปกครอง และยุทธศาสตร์พื้นที่ทุนทางสังคมในแต่ละพื้นที่ กลุ่ม องค์กร เครือข่าย
- 3) เอกสาร และงานวิจัยข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ทฤษฎี เอกสารเชิงนโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ของแต่ละประเด็น เอกสารเกี่ยวกับตัวอย่างงานวิจัยท้องถิ่นในแต่ละด้านทั้งในและนอกภูมิภาค ประเด็นทรัพยากร-การศึกษา-เกษตรอินทรีย์-อบต.-เด็กเยาวชน-การท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่ระบบการสนับสนุนของพี่เลี้ยง
- 4) ข้อมูลชุดความรู้ นวัตกรรมใหม่ ๆ เช่น การจัดการความรู้
- 5) เอกสารเชิงสังเคราะห์ เพื่อทำเป็นคู่มือ เช่น คู่มือการทำฐานข้อมูล การพัฒนาโครงการ การติดตามโครงการ การเขียนรายงาน การพัฒนาทีมวิจัย (Node สร้างทีม ทีมวิจัยเอง) คู่มือและเทคนิคในการทำงานกับชุมชน ซึ่งมีเป้าหมายจะทำให้การพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยให้มีคุณภาพ และกำหนดประเด็นการวิจัย ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ Node และยุทธศาสตร์ภาคอีสาน

นอกจากนี้ทีมกลไกฐานข้อมูลยังได้คิดร่วมกันว่าในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลควรมีกลไกทำหน้าที่ในการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำไปขึ้นเว็บ และในด้านเทคนิค ควรมีการปรับปรุงร่าง หน้าตาของเว็บให้น่าสนใจ และสวยงาม ปรับเทคนิคการใช้งานให้ง่าย ไม่ซับซ้อน

อย่างไรก็ตามงานด้านข้อมูลยังมีสิ่งที่ต้องการค้นหาคำตอบคือ การนำระบบฐานข้อมูลไปใช้ในการสร้างและพัฒนาคุณภาพงานวิจัย รวมถึงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้สามารถเผยแพร่และสนับสนุนการสร้างพื้นที่ทางสังคมได้

บทที่ 7

การพัฒนาการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย

ความเป็นมา

การพัฒนาระบบและกลไกการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานสู่การขับเคลื่อนและผลักดันนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาคในช่วงที่ผ่านมาได้รับความสนใจจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมากขึ้น จากผลการวิจัยของโครงการวิจัยรูปแบบการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะ (ปัญชร แก้วส่อง, 2552-2554) พบว่าประเด็นในการยกระดับงานวิจัยไปสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะมี 3 ประเด็นและใช้รูปแบบการขับเคลื่อนที่แตกต่างกัน คือ 1) **การยกระดับ ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การกำหนดนโยบาย** ได้แก่ การอ่านหนังสือจังหวัดยโสธรและผู้พิการจังหวัด นครราชสีมา 2) **การสังเคราะห์ประเด็นสำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การกำหนดนโยบาย** คือการ จัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี 3) **การใช้กระบวนการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การขับเคลื่อนนโยบาย** เช่น การจัดการศึกษาของระบบของอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ กรณีพันธุ์กรรมข้าว เกษตรกรรมยั่งยืน สำหรับการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นที่จะค้นหาและพัฒนาแนวทางการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานสู่ การขับเคลื่อนและผลักดันทางนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาคโดยการต่อยอดประเด็นเนื้อหาเดิม และเนื้อหาใหม่ที่สามารถนำมาเสนอเป็นทางเลือกในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภาคอีสานและประเทศ ซึ่ง จะต้องจัดกระบวนการสังเคราะห์ในบางประเด็นร่วมกับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานเพื่อใช้ในการ ขับเคลื่อน ผลักดันสู่นโยบายสาธารณะด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

โจทย์ย่อย

การยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน สู่การสร้างพื้นที่ทางสังคม/การขับเคลื่อนนโยบาย จะทำได้อย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่อค้นหาและพัฒนาแนวทางการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานสู่การขับเคลื่อนและ ผลักดันทางนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาค

กระบวนการดำเนินงาน

กระบวนการดำเนินงาน เป็นการวางแผนระบบการดำเนินงานของการพัฒนาการสื่อสารและการ ขับเคลื่อนนโยบาย โดยได้มีการวางแผนร่วมกับทีมวิจัย ดังนี้

1. การคัดเลือกบุคลากรเข้าร่วมเป็นกลไกการสื่อสารทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย

2. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากรายงานการประชุมและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อระบบ กลไก แนวทางการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ผู้การสร้างพื้นที่ทางสังคม/การขับเคลื่อนนโยบาย ภาคอีสานในขั้นต้น

3. การกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานในเวที RC อีสาน

4. การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงาน

5. ทดลองปฏิบัติการขับเคลื่อนทางนโยบาย

ประเด็นเดิม

5.1 การจัดการน้ำ

5.2 การจัดการศึกษาแนวใหม่ : กศน. ช้องชัย

ประเด็นใหม่

5.3 การจัดการลุ่มน้ำอีสาน

6. สรุปผลการปฏิบัติการ

ผลการดำเนินงาน

ในการดำเนินงานได้มีการทำตามแผนงานที่วางไว้ ตามลำดับดังนี้

1. การคัดเลือกบุคลากรเข้าร่วมเป็นกลไกการสื่อสารทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย ได้มีการคัดเลือกทีมวิจัยโดยการเลือกตัวแทนที่อาสาและผู้สนใจเข้าร่วมเป็นกลไกด้านนี้จากบุคลากร พี่เลี้ยงใน Node ต่าง ๆ ในภาคอีสาน โดยในขั้นแรกได้คัดเลือกจากการประชุม RC อีสาน (วันที่ 15 – 16 มิถุนายน 2553 ณ เชียงคานฮิลรีสอร์ท อ.เชียงคาน จ.เลย) และขั้นต่อมาได้มีการประชาสัมพันธ์เพิ่มเติมทาง E-mail และโทรศัพท์ไปยังพี่เลี้ยงทุกพื้นที่ เพื่อสำรวจความสนใจที่จะเข้าร่วมเป็นทีมวิจัย การคัดเลือกพี่เลี้ยงที่เข้าร่วมเป็นกลไกการสื่อสารฯ มีเกณฑ์การคัดเลือกคือ เป็นคนที่เคยร่วมในโครงการวิจัยรูปแบบการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะเพื่อทำให้งานด้านการขับเคลื่อนนโยบายมีความต่อเนื่องและมีบางส่วนที่เป็นพี่เลี้ยงใหม่ด้วยเหตุผลที่ต้องการสร้างการเรียนรู้ให้กับกลุ่มนี้ รายชื่อทีมวิจัยกลไก 10 คน ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง : กลุ่มพี่เลี้ยงเก่าที่มีประสบการณ์ ได้แก่ นายสุเมธ ปานจำลอง จาก Node เกษตรกรรมยั่งยืนอีสานตอนกลาง, อาจารย์พินิจ คาคัพโน ชุมโครงการเด็กและเยาวชนจังหวัดยโสธร นางมัสยา คำแหง จาก Node อุบลราชธานี อาจารย์พิภพ หัสสา จากชุมโครงการเด็กและเยาวชนหนองบัวลำภู และนายนิรัตน์ ศรีขำนิ จากชุมโครงการเกษตรอินทรีย์ยโสธร

กลุ่มที่สอง : กลุ่มผู้ช่วยผู้ประสานงานและพี่เลี้ยงใหม่ที่สนใจเรียนรู้ ได้แก่ นายอาณัติ ชิน
ทะวัน จากชุดโครงการเด็กและเยาวชนหนองบัวลำภู น.ส.เบญจมาภรณ์ แดนอินทร์ จาก Node ศรีสะเกษ
นายฤทธิชัย ภูตะวัน ชุดโครงการบุรีรัมย์-สระแก้ว น.ส.สุธิดา ไชยสำแดง จากชุดโครงการเด็กและเยาวชน
จังหวัดยโสธร นางพัชรภรณ์ ชนภัณฑารักษ์ จากชุดโครงการผู้พิการจังหวัดนครราชสีมา

2. ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาข้อมูลมาจากรายงานการ
ประชุมแลรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการพัฒนาระบบ
และกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน (2552) รายงานการวิจัยรูปแบบของการยกระดับการ
วิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะ (ปัญชร แก้วสอง, 2552-2554) และเอกสารสรุปรายงาน
การประชุม RC อีสาน (วันที่ 15 – 16 มิถุนายน 2553) พบว่า มีรูปแบบการขับเคลื่อนงานวิจัย คือ 1) การ
ยกระดับผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การกำหนดนโยบาย ได้แก่ การอ่านหนังสือจังหวัดยโสธรและผู้พิการ
จังหวัดนครราชสีมา 2) การสังเคราะห์ประเด็นสำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การกำหนดนโยบาย เช่น
การจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี 3) การใช้กระบวนการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การขับเคลื่อนนโยบาย
ถือว่าเป็นความสำเร็จเบื้องต้น โดยในแต่ละประเด็นที่ใช้ในการเคลื่อนนโยบาย จะอธิบายไว้ในหัวข้อที่ 4
การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงานต่อไป จากการศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่
เกี่ยวข้อง RC อีสานได้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะต่อการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย จากการทบทวนเอกสารและการ
ประชุม RC อีสาน มีข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน เน้นการถอดบทเรียนที่มีการขับเคลื่อนนโยบาย การ
ออกแบบร่วมกับพี่เลี้ยง การปฏิบัติการ และการสังเคราะห์ร่วมกันมีรายละเอียดดังนี้

1) กระบวนการสังเคราะห์รูปแบบการเคลื่อนไหวทางนโยบายและการสื่อสารทางสังคมทั้ง
ในประเด็นเดิม และประเด็นใหม่ ให้เห็นรูปแบบ วิธีการ บัณฑิต เจื่อนไซ รวมถึงผลของการดำเนินงานนโยบายไป
ปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนข้างหน้าต่อไป โดยการลงพื้นที่สังเคราะห์ร่วมกับ Node
ที่มีการขับเคลื่อนงานนโยบายร่วมกับโครงการวิจัยรูปแบบของการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนา
นโยบายสาธารณะ และ Node ที่ไม่ได้เป็นพื้นที่เป้าหมายแต่มีการขับเคลื่อนงานนโยบายเพื่อให้ประเด็นชัด
และเกิดการสื่อสารกว้างขวางมากขึ้น

2) การสังเคราะห์งานวิจัยในระดับชุดโครงการหรือประเด็นร่วมของภาคอีสานเพื่อให้เห็น
ภาพรวมชุดความรู้ ภูมิธรรมที่มีทั้งหมดแล้วนำเสนอเป็นทางเลือกให้กับสังคมในระดับภาคอีสาน เช่น การ
ปฏิรูปการศึกษา ซึ่งในภาคอีสานมีฐานการทำงานด้านนี้แล้ว คือการศึกษาระดับประถม โดย Node ยโสธร
การศึกษาระดับปริญญาตรีหรือ CB - PUS โดยชุดวิชาการจังหวัดอุบลราชธานี และการศึกษาระดับ
ปริญญาโทหรือCBMAG โดยNode นักวิชาการมหาสารคาม ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสังเคราะห์ความรู้จากฐาน
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปสู่การเคลื่อนไหวในการปฏิรูปการศึกษา

3) การจัดกระบวนการสื่อสารที่หลากหลาย เช่น เวทีสาธารณะร่วมกับสถาบันทางวิชาการ การทำงานกับกลุ่มสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วารสาร เว็บไซต์ ซีทีวี รวมถึงการตั้งประเด็นการสื่อสารที่น่าสนใจ เช่น ชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง เมื่อมีผู้สนใจเข้าร่วมในเวทีจึงใช้วิธีการนำเสนอผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อนำไปสู่การขยายผล การจัดกระบวนการสื่อสารสาธารณะจำเป็นที่จะต้องสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่จะดำเนินงานไปขยายด้วย ยังต้องอาศัยมืออาชีพเข้ามาสนับสนุนการสื่อสารทั้งกับสื่อกระแสหลัก สื่อทางเลือก และสื่ออื่นๆ

4) การยกระดับการขยายผลเชิงนโยบายจะต้องกำหนดเป้าหมาย ซึ่งมีอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับ Node หรือพื้นที่ และระดับกลไกกลาง จะต้องชัดเจน ซึ่งจะมีผลต่อการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะนำไปบูรณาการและวิธีการไปขยายผล

5) บทบาทของกลไกอีสาน ควรทำหน้าที่ในการสนับสนุนกระบวนการในบางเรื่อง และให้บทบาทนักวิจัยและ Node ในพื้นที่เป็นผู้รับผิดชอบหลัก การเชื่อมโยงข้อมูลไปยังภาคีเครือข่ายใช้ในการขับเคลื่อน เช่น นักวิชาการ การประสานความร่วมมือไปยังภาคส่วนต่างๆ

3. การกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานในเวที RC อีสาน

การกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานด้านการสื่อสารทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย เป็นการสร้างเป้าหมายร่วมกันระหว่างผู้ที่สนใจที่ร่วมเป็นทีมอาสาทำงานด้านการสื่อสาร ฯ โดยมีการร่วมกันในการประชุม RC อีสาน เมื่อวันที่ 15 – 16 พฤศจิกายน 2553 ณ อุทยานแห่งชาติภูผอยลม จ. อุดรธานี โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1) ชี้แจงเป้าหมายและแนวทางการดำเนินโครงการวิจัย

2) แบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็น โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ตามความใกล้เคียงของพื้นที่ Zone ซึ่งแต่ละกลุ่มจะร่วมกันระดมความคิดเห็นในเรื่องการสื่อสารทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย ในประเด็น (1) เป้าหมาย (2) แผนปฏิบัติการ (3) วิธีการทำงาน (4) ความคาดหวังต่อกลไกอีสานและสกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นของแต่ละกลุ่ม Zone ประกอบด้วย

กลุ่มอีสานเหนือ ได้แก่ ชุดโครงการนักวิชาการอีสานตอนเหนือ, ชุดโครงการจัดการลุ่มน้ำห้วยหลวงอุดรธานี หนองคาย, Node เลย, Node ชัยภูมิ, ชุดโครงการคนพิการ (นครราชสีมา) Node กาฬสินธุ์ และชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชนลุ่มน้ำป่าว

กลุ่มอีสานกลาง ได้แก่ Node นักวิชาการมหาสารคาม, Node เกษตรกรรมยั่งยืน, Node พังงูลำร้องไห้ และชุดโครงการพุทธธรรมนครราชสีมา

กลุ่มอีสานใต้ ได้แก่ ชุดโครงการนักวิชาการอุบลราชธานี, Node อุบลราชธานี, ชุดโครงการเกษตรอินทรีย์ไฮดร, ชุดโครงการเด็กและเยาวชนจังหวัดยโสธร, ชุดโครงการสุขภาพและการควบคุมโรคยโสธร, Node ศรีสะเกษ, Node สุรินทร์ และชุดโครงการการจัดการทรัพยากรชายแดนบุรีรัมย์สระแก้ว

- 3) นำเสนอผลการระดมความคิดเห็น
- 4) อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพิ่มเติม
- 5) สรุปผลการระดมความคิดเห็น

ทีมวิจัยได้วางแผนการทำงานด้านการสื่อสารทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย โดยได้กำหนดแผนงานออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่

ก. แผนการสื่อสารทางสังคม ซึ่งมีประเด็น ดังนี้

- 1) ความมั่นคงทางอาหารโดยชุมชน
- 2) การศึกษาในระดับอุดมศึกษา (คุณค่าทางวิชาการด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น)
- 3) การจัดการลุ่มน้ำขนาดเล็ก
- 4) การปฏิรูปสุขภาพท้องถิ่น - ภูมิปัญญาท้องถิ่น / พหุลักษณะในงานสุขภาพ / สุขภาพ

พึ่งตนเอง

- 5) การพึ่งตนเองของชาวนา ด้วยวิถีเกษตร และวิถีพุทธ
- 6) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ข. แผนงานสังเคราะห์ชุดความรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยและการสื่อสารทางสังคมเพื่อการขับเคลื่อนนโยบาย ได้แก่

- 1) ความมั่นคงทางอาหารโดยชุมชน
- 2) ชุมชนทุ่งกุลากับการปรับตัวในกระแสการพัฒนายุคปัจจุบัน
- 3) การจัดการลุ่มน้ำขนาดเล็ก
- 4) การศึกษา/อ่านหนังสือ

ค. แผนงานการเชื่อมประสานสื่อสารธารณะ/ สื่อท้องถิ่น โดยการประสานงานสื่อในเครือข่ายการทำงานของ Node และ Zone เช่น สื่อสร้างสุข ทวีบุรพา เพื่อสนับสนุนการทำงานเชิงรุก ในรูปแบบ “สื่อพบนักวิจัย”

จ.แผนงานการขับเคลื่อนนโยบาย

- 1) กำหนดระดับการขับเคลื่อนงานนโยบาย ได้แก่ อบท. หน่วยงาน เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ
- 2) จัดกระบวนการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับหน่วยงานในพื้นที่ โดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมกิจกรรมเป็นระยะ
- 3) รวบรวมสื่อที่มีการผลิตในพื้นที่ เช่น CD, หนังสือ, สารคดีที่มีการเผยแพร่

4. การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงาน

ในขั้นการกำหนดกรอบและออกแบบการทำงาน ได้ให้ความสำคัญกับการทบทวนสถานะความก้าวหน้าภายหลังสิ้นสุดโครงการวิจัยรูปแบบของการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552-2554 ของแต่ละประเด็น เพื่อนำไปสู่การต่อยอดและการกำหนดระดับการขับเคลื่อนและแผนงานการสนับสนุนของกลไกการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษารวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการประชุม RC อีสาน ครั้งที่ 1 (วันที่ 15 – 16 พฤศจิกายน 2553) เป็นฐานในการกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงาน

การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงาน ใช้เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อยในการประชุมที่มกลไกการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย ในวันที่ 17 มีนาคม 2554 ณ RN 403 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม แบ่งการอธิบายผลการดำเนินงาน ได้แก่ 1) ทบทวนสถานะความก้าวหน้า 4 ประเด็นเดิม ได้แก่ การจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี การอ่านหนังสือจังหวัดยโสธร สวัสดิการผู้พิการนครราชสีมา และการปฏิรูปการศึกษา กศน.อุบลราชธานี 2) การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงานประเด็นเดิม และประเด็นใหม่ที่น่าสนใจ (1) การกำหนดระดับการขับเคลื่อน (2) แผนการสนับสนุนของกลไก (3) กลไกการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย มีรายละเอียด ดังนี้

ก. การจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี

สถานะความก้าวหน้าของ Node

การนำรูปแบบของการจัดการน้ำในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้ในการขับเคลื่อนงานทางนโยบายของจังหวัดอุบลราชธานีที่ผ่านมามี 3 รูปแบบ ซึ่งแบ่งตามลักษณะของพื้นที่ภูมินิเวศน์ อาทิ ภูมินิเวศน์ติดแม่น้ำโขง ภูมินิเวศน์ที่ดอนหรือที่สูง สำหรับพื้นที่ขาดแคลนน้ำ และภูมินิเวศน์พื้นที่ราบ ผลที่เกิดขึ้นจากโครงการวิจัยรูปแบบของการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนานโยบายสาธารณะ (บุญชู แก้วส่อง และคณะ, พ.ศ. 2552-2554) ค้นพบว่า การขยายรูปแบบนโยบายค้นพบว่า หน่วยงานของจังหวัดนำรูปแบบไปขยายเพียงอย่างเดียว ไม่ได้นำกระบวนการ วิธีการจัดการน้ำที่เหมาะสมกับพื้นที่ไปใช้ในการ

ขยายผลด้วย ดังนั้นกรอบในการทำงานเรื่องการจัดการน้ำ ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างกลไกที่เป็น
คณะทำงานในการผลักดันนโยบาย

การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงาน

(1) การขับเคลื่อนนโยบายการจัดการน้ำ

ผู้ประสานงาน Node และนักวิจัยชาวบ้านจึงได้ร่วมกันปรับเป้าหมายและวิธีการขับเคลื่อน
ในปี 2554 โดยปรับเป้าหมายการขับเคลื่อนจากเดิมที่เน้นการทำงานกับหน่วยงานระดับจังหวัดเป็นการ
ทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อขับเคลื่อนรูปธรรมการจัดการน้ำโดยการมีส่วน
ร่วมของประชาชน โดยสนับสนุนให้เกิดการขยายพื้นที่ ขยายเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภายใต้วิสัยทัศน์
“แก้แล้ง แก้เจ็บ แก้จน” ของ อบจ. ซึ่ง Node และนักวิจัย (ชาวบ้าน) มุ่งตรงไปที่นโยบายการจัดการน้ำ
ภายใต้วิสัยทัศน์ “แก้แล้ง” เป็นสำคัญ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการทำงานของ Node และนักวิจัย กลไกการ
สื่อสารฯ จึงร่วมวิเคราะห์ ประเมินความเป็นไปได้ที่จะส่งผลกระทบต่อรูปธรรมความสำเร็จของ Node ในปี 2554
คือ แผนข้อบัญญัติงบประมาณปี 2555 ของทาง อบจ. โดย

- สนับสนุนให้นักวิจัยและชาวบ้านจัดทำแผนการจัดการน้ำในเวทีประชาคม และเสนอ
เข้าสู่ข้อบัญญัติงบประมาณปี 2555 ของ อบจ.
- Node จะต้องจัดกระบวนการทำแผนปฏิบัติการความร่วมมือกับอบจ.ร่วมกับนักวิจัยใน
ระดับพื้นที่ก่อน เพื่อวิเคราะห์เป้าหมาย วิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่เดิม การค้นหาพื้นที่ขยายผล และการ
ออกแบบวิธีการทำงาน
- ประเมินชุดความรู้รูปแบบการจัดการน้ำในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีมีเพียงพอหรือไม่โดย
การถอดบทเรียนจาก 3 พื้นที่ หากยังไม่เพียงพออาจจะทดลองดำเนินการขยายผลจากงานวิจัยในพื้นที่เดิม
ร่วมกับทาง อบจ. การถอดบทเรียนจาก 3 พื้นที่ที่มีประโยชน์ต่อการค้นหาองค์ความรู้ใหม่ในพื้นที่อื่น ๆ
- สร้างกระบวนการเรียนรู้จากการถอดบทเรียนพื้นที่ต้นแบบจังหวัดอุบลราชธานีและ
พื้นที่ประเด็น “การจัดการน้ำ” ในพื้นที่เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน เพื่อให้ อบจ. กับพื้นที่ที่
สนใจ เข้าร่วมเรียนรู้ประสบการณ์ก่อนที่จะนำแนวคิด วิธีการไปใช้ในการพัฒนาแผนงาน งบประมาณเสนอ
กับทาง อบจ.
- ประชุมร่วม อบจ. เพื่อกำหนดเป้าหมาย วิธีการทำงานขององค์กร และกำหนด
แผนปฏิบัติการร่วม เน้นให้เกิดการค้นหาความรู้ของพื้นที่ก่อนการสนับสนุนการพัฒนาแหล่งน้ำ

(2) แผนการสนับสนุนของกลไกกลไกการสื่อสาร ฯ

กลไกการสื่อสารฯ และพี่เลี้ยงจัดทำแผนสนับสนุนประเด็นการอ่านหนังสือจังหวัดยโสธร
สรุปได้ดังตารางที่ 7.2

ภายหลังการกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงาน Node ร่วมกับกลไกการสื่อสารฯ และฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จัดทำแผนสนับสนุนการทำงาน ดังตารางที่ 7.1

ตารางที่ 7.1 แสดงแผนดำเนินงานกลไกการสื่อสารฯ เพื่อสนับสนุนประเด็นการจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี

เป้าหมาย	กิจกรรม	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
1. กำหนดเป้าหมายและกระบวนการทำงานร่วมของพื้นที่	1. ประชุมเครือข่ายนักวิจัยชาวบ้าน	31 มี.ค 54 09.00 น.	ทีมกลไกการสื่อสารฯ ทุกคน
2. พัฒนาแผนและกลไกการทำงานร่วมกับ อบจ.	1. ประชุมร่วม อบจ. เพื่อกำหนดเป้าหมาย วิธีการทำงานขององค์กรและจัดทำแผนปฏิบัติการร่วม	25 เม.ย 54	- Nodeอุบลฯ - ทีมกลไกฯ
3. เวทีลงนาม MOU.		มิ.ย 54	- อบจ. - สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น - Node อุบลฯ - ทีมกลไก
4. นำเสนอรูปธรรมผลักดันนโยบายเข้าสู่ข้อบัญญัติปี 2555 ของ อบจ.	1. เวทีนำเสนอเพื่อ	มิ.ย 54	- อบจ. - ทีม KM - Node อุบลฯ - ทีมกลไก
5. สร้างการเรียนรู้รูปแบบ CBR	1. ถอดบทเรียนรูปแบบการจัดการน้ำในพื้นที่จังหวัดอุบลฯ	หลังการอนุมัติข้อบัญญัติปี 2555 หรือ	- Nodeอุบลฯ - ทีมกลไกฯ

จากแนวทางการร่วมมือที่กำลังจะเกิดขึ้นกับทาง อบจ.นั้น Node มีข้อเสนอว่า จะต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัยให้มีความพร้อมที่จะทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงมากยิ่งขึ้น ขณะที่ Node ก็ต้องเตรียมความพร้อมสำหรับ Node เอง และการประสานให้ RC อีสานเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือกันมากขึ้น

ข. การอ่านหนังสือ จังหวัดยโสธร

สถานะความก้าวหน้าของ Node

จากบทเรียนการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ มีข้อค้นพบว่าการอ่านหนังสือเป็นเครื่องมือที่ดีในการพัฒนาศักยภาพเด็กไทยได้เป็นอย่างดี ผลของงานวิจัยในพื้นที่ถูกนำมาขยายผลให้กับทุกหน่วยงานในจังหวัดยโสธร โดยใช้กระบวนการจากโครงการวิจัยรูปแบบของการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะ (ปัญชร แก้วส่องและคณะ, 2552-2554) ใช้รูปแบบการสื่อสารหลากหลายวิธีการ ได้แก่ รูปแบบเวที Forum เป็นเวทีสื่อสารทางสังคม การใช้สื่อวีดิทัศน์อธิบายกระบวนการและผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นด้านการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง และนักวิจัยในพื้นที่เป็นสื่อในการบอกเล่าประสบการณ์เรียนรู้ ผลจากเวที Forum ทำให้เกิดนโยบายระดับจังหวัดกำหนดให้ยโสธรเป็นเมืองแห่งการอ่าน และเกิดการสนับสนุนให้นำนวัตกรรม กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้กับทุกหน่วยงาน

ภายหลังการประกาศนโยบาย “ยโสธรเมืองแห่งการอ่าน” พบว่า เกิดการขยายพื้นที่ปฏิบัติการโดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้พัฒนาศักยภาพเด็กด้วยการอ่านที่อำเภอไทยเจริญ โดยการขยายผ่านนักวิจัยในพื้นที่ เกิดผลทางนโยบายระดับหน่วยงานที่ชัดเจน 3 หน่วยงาน ได้แก่ หน่วยงานการศึกษา ระดับท้องถิ่น หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบจ.และเทศบาลเมือง) หน่วยงานสาธารณสุขระดับจังหวัด และพี่เลี้ยงยังได้ร่วมกับสำนักงานสุขภาพแห่งชาติ (สช.) เข้าร่วมเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ เพื่อนำเสนอรูปธรรมที่เป็นผลจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคีและร่วมมือกับสื่อโทรทัศน์(ทุ่งแสงตะวัน) เพื่อดำเนินการเผยแพร่ผลงานของพื้นที่จังหวัดยโสธรในปี 2555

การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงาน

(1) การขับเคลื่อนนโยบายการอ่านหนังสือ

พี่เลี้ยงและกลไกการสื่อสารฯ มีความสนใจร่วมกันว่า กรอบการดำเนินงานของกลไกในระยะนี้ ควรมุ่งไปที่การพัฒนาชุดความรู้การทำงานในพื้นที่จังหวัดยโสธรเพื่อขยายผลร่วมกับภาคีเครือข่ายนโยบายนอกพื้นที่เพื่อประเมินความสำเร็จ ข้อจำกัด ปัจจัย เงื่อนไขการทำงานภายหลังจากที่จังหวัดรับแนวคิด กระบวนการแล้ว

(2) แผนการสนับสนุนของกลไกฝ่ายนโยบาย

กลไกการสื่อสารฯ และพี่เลี้ยงจัดทำแผนสนับสนุนประเด็นการอ่านหนังสือจังหวัดยโสธรสรุปได้ดังตารางที่ 7.2

**ตารางที่ 7.2 แสดงแผนดำเนินงานกลไกการสื่อสารเพื่อสนับสนุนประเด็นการอ่านหนังสือ
จังหวัดยโสธร**

เป้าหมาย	กิจกรรม	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
สังเคราะห์ชุดความรู้ การขับเคลื่อน นโยบาย และการนำ นโยบายไปสู่การ ปฏิบัติ	1. ประชุมคณะทำงานเพื่อวางแผนงาน การถอดบทเรียนและสังเคราะห์บทเรียน		- พี่เลี้ยงชุดโครงการ เด็กยโสธร - ทีมกลไกฯ
	2. ถอดความรู้ - กระบวนการผลักดันนโยบายในระดับ จังหวัด - บทเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน ภายหลังเป็นนโยบายของจังหวัด - ข้อเสนอแนะหรือแนวทางการทำงาน ของพื้นที่	ปลายไตรมาสที่ 4	- พี่เลี้ยงชุดโครงการ เด็กยโสธร - ทีมกลไกฯ
ขยายรูปแบบการ ทำงานของจังหวัด ยโสธรไปสู่จังหวัดอื่น	เวทีนำเสนอผลร่วมกับภาคีเครือข่าย ระดับประเทศ	กำหนดภายหลัง	- พี่เลี้ยงชุดโครงการ เด็กยโสธร - ทีมกลไกฯ

ค. การจัดสวัสดิการผู้พิการนครราชสีมา

สถานะความก้าวหน้าของ Node

กระบวนการขับเคลื่อนทางนโยบายของชุดโครงการประเด็นผู้พิการจังหวัดนครราชสีมาสู่นโยบายระดับจังหวัดในช่วงการดำเนินโครงการวิจัยรูปแบบของการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนา
นโยบายสาธารณะ (ปัญชร แก้วส่องและคณะ, 2552-2554) ใช้เทคนิคการสังเคราะห์ความรู้จาก 4
โครงการวิจัยในพื้นที่ และนำไปขับเคลื่อนสู่นโยบายระดับจังหวัด การขับเคลื่อนสำเร็จได้เนื่องจากการนำ
รูปธรรมจากผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการสร้างทางเลือกการพึ่งพาตนเองของกลุ่มผู้พิการผลงานวิจัยเพื่อ
ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการต่อรองโครงสร้างอำนาจในกลุ่มนโยบายทางการเมืองในระดับองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น (อบจ., อบต.) จนสามารถผลักดันให้ อบจ.สนับสนุนให้เกิดกลไกสนับสนุนการพัฒนา
สวัสดิการผู้พิการจังหวัดนครราชสีมาแบบบูรณาการ

ภายหลังสิ้นสุดโครงการวิจัย รูปแบบของการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะ อบจ. สนับสนุนงบประมาณ จำนวน 20 ล้านบาท มีกลไกคณะกรรมการผู้พิการ จำนวน 20 คน ซึ่งมีองค์ประกอบจากหน่วยงานหลายภาคส่วนในจังหวัด ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการ และดำเนินการสนับสนุนงานผู้พิการในจังหวัด ดังนี้ 1) การสนับสนุนศูนย์ฟื้นฟูผู้พิการ 2) การสร้างชุมชนเรียนรู้ 3) การสร้างอาชีพทางเลือก 4) การสร้างกลุ่มผู้ช่วยเหลือผู้พิการ และยังส่งผลให้เกิดการนำรูปแบบการจัดสวัสดิการไปขยายผลกับ อบต.ทุกแห่งในจังหวัดนครราชสีมา

แม้ว่าการขยายผลเชิงพื้นที่ที่มีปริมาณที่สูงขึ้น แต่สภาพปัญหาที่พบคือ กระบวนการสร้างฐานความรู้ยังมีน้อย จึงเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายการทำงานระดับจังหวัดเข้ามาดำเนินงานร่วมกัน ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พมจ.) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด(สสจ.) องค์การบริหารส่วนจังหวัด(อบจ.) และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ(สป.สช.) ร่วมกันจัดกระบวนการสร้างฐานความรู้ในพื้นที่นำร่อง (อบต.แก้งสนามนาง) โดยทาง สป.สช. สนับสนุนงบประมาณ 150,000 บาท เพื่อจัดกระบวนการสร้างฐานความรู้ในพื้นที่

ในส่วนของกลไกคณะกรรมการผู้พิการจังหวัดนครราชสีมา แม้จะมีความหลากหลายของหน่วยงานที่เข้ามาบูรณาการทำงานร่วมกัน แต่พบว่ายังมีข้อจำกัดในด้านกระบวนการดำเนินงานที่ยังไม่สามารถบูรณาการงานได้จริง ยังมีลักษณะต่างคนต่างทำ สาเหตุมาจากขาดเจ้าภาพหลัก หรือผู้ทำหน้าที่จัดกระบวนการที่ชัดเจน

การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงาน

(1) การขับเคลื่อนนโยบายสวัสดิการผู้พิการ

กลไกการสื่อสารฯ และพีเลียง กำหนดเป้าหมายการขับเคลื่อนงานนโยบาย คือ การพัฒนา กลไกการทำงานสนับสนุนด้านผู้พิการแบบบูรณาการ โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(2) แผนการสนับสนุนของกลไกการสื่อสาร

กลไกการสื่อสารฯ และพีเลียงจัดทำแผนสนับสนุนประเด็นผู้พิการจังหวัดนครราชสีมา ดังตารางที่

ตารางที่ 7.3 แสดงแผนดำเนินงานกลไกการสื่อสารฯ เพื่อสนับสนุนประเด็นผู้พิการนครราชสีมา

เป้าหมาย	กิจกรรม	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
การพัฒนากลไก สนับสนุนงาน สวัสดิการผู้พิการ จังหวัดนครราชสีมา แบบบูรณาการ	แผนงาน : สังเคราะห์บทเรียนการทำงานนโยบายระดับจังหวัด เพื่อการพัฒนากลไกสนับสนุนงานสวัสดิการผู้พิการจังหวัดนครราชสีมาแบบบูรณาการ 1. รวบรวมข้อมูลการสังเคราะห์งานสวัสดิการผู้พิการ	ปลายไตรมาสที่ 4	พี่เลี้ยง
	2. สังเคราะห์องค์ความรู้ผู้พิการจังหวัดนครราชสีมาที่เกิดจากกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อให้เห็นองค์ความรู้ที่ยังเป็นช่องว่าง	ปลายไตรมาสที่ 4	- พี่เลี้ยง
	3. สังเคราะห์บทเรียนการทำงานของคณะทำงานสนับสนุนผู้พิการเชิงบูรณาการโดย ถอดบทเรียน “รูปแบบการ	ปลายไตรมาสที่ 4	- พี่เลี้ยง - กลไกฯ
	สนับสนุนผู้พิการของหน่วยงาน” องค์ประกอบของผู้เข้าร่วมเวที ได้แก่ (1) คณะกรรมการ(หน่วยงาน/ องค์กร) (2) คณะกรรมการฝ่ายผู้พิการ (3) ตัวแทนพื้นที่งานเครือข่ายผู้พิการ		
การพัฒนากลไก สนับสนุนงาน สวัสดิการผู้พิการ จังหวัดนครราชสีมา แบบบูรณาการ	เนื้อหาการถอดบทเรียน คือ เป้าหมายที่กำหนดไว้ใน MOU วิธีการทำงานของคณะกรรมการ กิจกรรมที่ได้ดำเนินงาน ผลที่เกิดขึ้น สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขที่ผ่านมา ศักยภาพของคณะกรรมการ		
	4. เวทีนำเสนอผลต่อผู้เกี่ยวข้องในงานผู้พิการ และพัฒนาโจทย์วิจัย	ปลายไตรมาสที่ 1 ปี 2555	- พี่เลี้ยง - กลไกฯ
	5. เวทีนำเสนอรูปธรรมการดำเนินงานผู้พิการแบบบูรณาการในเวทีระดับชาติ	กำหนดภายหลัง	- พี่เลี้ยง

ง. การจัดการศึกษาแนวใหม่ : กศน.ฮ่องชัย (Node นักวิชาการมหาสารคาม)

สถานะความก้าวหน้าของ Node

กศน.อำเภอฮ่องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นหน่วยงานด้านการศึกษาที่เข้าร่วมปฏิบัติการโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาแล้ว 2 โครงการภายใต้การสนับสนุนของ Node นักวิชาการจังหวัดมหาสารคาม เป้าหมายการวิจัยเน้นการแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครู กศน. โดยใช้ปัญหาของพื้นที่/ชุมชนเป็นฐานการวิจัยและสร้างการเรียนรู้ผ่านการจัดการเรียนการสอน ข้อค้นพบจากโครงการวิจัย รูปแบบของการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนาโยบายสาธารณะ (บุญชร แก้วส่องและคณะ, 2552-2554) พบรูปแบบการขับเคลื่อนนโยบายระดับหน่วยงานควบคู่กับการดำเนินโครงการวิจัยรูปแบบการผลิตซ้ำโดยไม่ใช้สารเคมีของบ้านกุดฮ่องชัย อำเภอฮ่องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

ในปี 2554 กศน.ฮ่องชัย อยู่ระหว่างการดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง ศีรษะรูปแบบการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ของ กศน.ฮ่องชัย อำเภอฮ่องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีนางชนกพร จุฑาสงษ์ ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอฮ่องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นหัวหน้าโครงการ เป้าหมายการวิจัย คือ การใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมระหว่างครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียน กรรมการศูนย์ฯ และชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งคาดหวังรูปธรรมจากโครงการวิจัยนี้ไปขับเคลื่อนนโยบาย กศน.จังหวัดกาฬสินธุ์

การกำหนดกรอบและออกแบบการดำเนินงาน

(1) การขับเคลื่อนนโยบายการศึกษาแนวใหม่

Node นักวิชาการมหาสารคาม ร่วมวิเคราะห์แนวทางการขับเคลื่อนร่วมกับกลไกการสื่อสารฯ เน้นการนำรูปธรรมการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาของพื้นที่/ชุมชนเป็นฐาน โดยการสังเคราะห์ และจัดเวทีนำเสนอต่อ กศน.จังหวัดกาฬสินธุ์

(2) แผนการสนับสนุนของกลไกการสื่อสารฯ

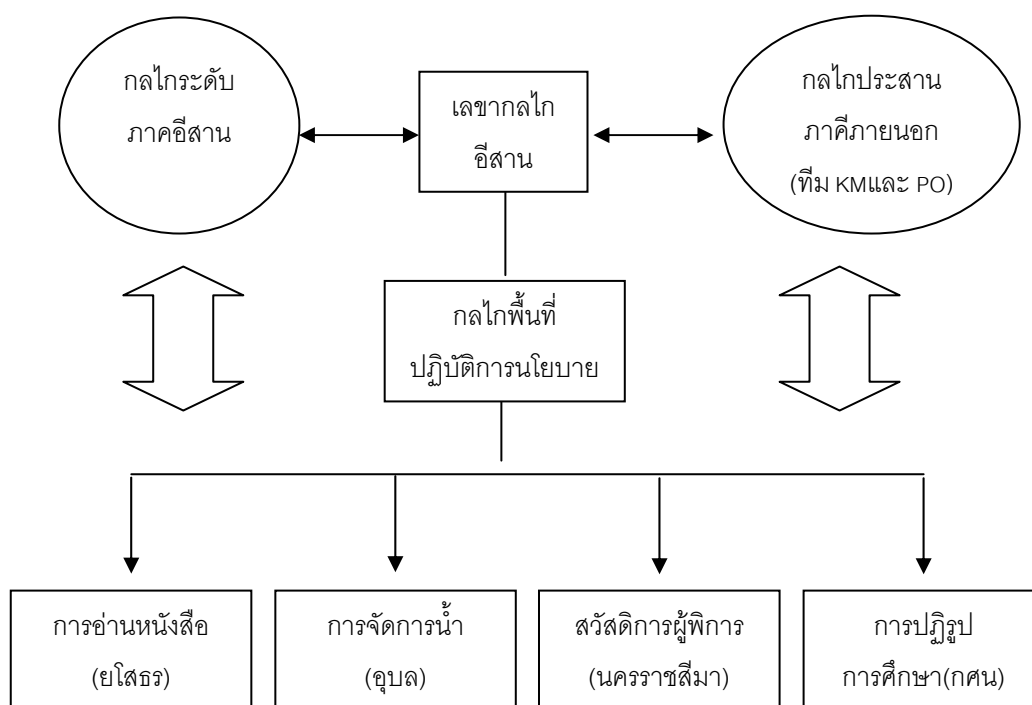
แผนการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานประเด็น กศน.ฮ่องชัยของกลไกการสื่อสารฯ และ Node สรุปดังตารางที่ 7.4

ตารางที่ 7.4 แสดงแผนการดำเนินงานกลไกการสื่อสารฯ เพื่อสนับสนุนประเด็นการจัดการศึกษา
กศน. หนองชัย

เป้าหมาย	กิจกรรม	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
การพัฒนารูปธรรม “การจัดการศึกษา แบบมีส่วนร่วม” เพื่อ ขยายผลสู่ กศน. จังหวัด	1. การถอดบทเรียนและสะท้อนบทเรียน ร่วมกับนักวิจัย	ธ.ค.54	- นักวิจัยในพื้นที่ - Node นักวิชาการ มหาสารคาม - กลไกฯ
	2. เตรียมทีมวิจัยในพื้นที่	ม.ค 54	- นักวิจัยในพื้นที่ - Node นักวิชาการ มหาสารคาม - กลไกฯ
	3. จัดทำชุดบทเรียนการจัดการศึกษา	ม.ค 54	- Node นักวิชาการ มหาสารคาม - กลไกฯ
	4. ทดลองปฏิบัติการนำเสนอสู่นโยบาย กศน.จังหวัด	10 ก.พ 54	- นักวิจัยในพื้นที่ - Node นักวิชาการ มหาสารคาม - กลไกฯ - สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น
	5. สรุปผลการขับเคลื่อน	มี.ค 54	- นักวิจัยในพื้นที่ - Node นักวิชาการ มหาสารคาม - กลไกฯ

กลไกการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย

กลไกการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบายที่ได้ออกแบบร่วมกัน มีการดำเนินงาน 3 ระดับ ดังแผนภาพประกอบที่ 7.1

ภาพประกอบที่ 7.1 ความเชื่อมโยงกลไกการสื่อสาร และการขับเคลื่อนนโยบาย

จากแผนภาพเห็นว่ากลไกที่ได้มีการออกแบบไว้ร่วมกันทั้ง 3 ระดับ มีบทบาทหน้าที่การดำเนินงานที่แตกต่างกัน ดังนี้

ระดับที่หนึ่ง : กลไกประสานภาคีภายนอก ประกอบด้วยบุคลากรของทางฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (ทีม KM) ซึ่งมีบทบาทด้านการประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงาน ดังนี้

(1.1) เชื้ออำนาจให้เกิด Forum ในพื้นที่ โดยการประสานคนที่เป็นที่ยอมรับทางสังคมในพื้นที่

(1.2) ประสานงานภายนอก ได้แก่ ฝ่ายงานด้านนโยบายของฝ่ายต่าง ๆ ใน สกว. ประสานสื่อมวลชน ซึ่งการประสานงานภายนอกจะใช้ “ประเด็นประกอบกับรูปธรรมของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” เป็นตัวเกี่ยวร้อยพลังการขับเคลื่อนร่วมกับภายนอก

(1.3) ประสานงานกับ PO พี่เลี้ยงในพื้นที่งานนโยบายภายในเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ระดับที่สอง : กลไกระดับภาคอีสาน ประกอบด้วยทีมนโยบายของกลไก และเลขาธิการกลาง ทำหน้าที่ในการสนับสนุนกระบวนการทำงานในพื้นที่

ระดับที่สาม : กลไกพื้นที่ปฏิบัติการนโยบาย ซึ่งกลไกพื้นที่ปฏิบัติการนโยบายจะมีองค์ประกอบของบุคคลที่แตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่

5. ทดลองปฏิบัติการ ตามประเด็นการขับเคลื่อน

การทดลองปฏิบัติการในโครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย ดำเนินการปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้ ร่วมกันมีกระบวนการทดลองและผลการทดลองปฏิบัติการ ตามประเด็นดังนี้

ก. การจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี

กระบวนการและผลทดลองปฏิบัติการ

1) การสร้างทีม เป็นกลไกพื้นที่ปฏิบัติการนโยบาย เน้นบุคคลที่เป็น ผู้รู้เนื้อหา ผู้รู้กระบวนการ ผู้ปฏิบัติการและผู้สนับสนุน ประกอบด้วย Node แกนนำนักวิจัยในพื้นที่ สื่อสร้างสุขภาคอีสาน (สสย.) กำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานขับเคลื่อนนโยบายร่วมกัน

2) การแบ่งบทบาทหน้าที่ ตามศักยภาพดังนี้

(1) การเตรียมเนื้อหาความรู้การจัดการน้ำเป็นหน้าที่ของ Node

(2) การเตรียมกระบวนการสื่อสารทั้งในรูปแบบ VTR เป็นหน้าที่ของสื่อสร้างสุขภาคอีสาน(สสย.)

ร่วมกับนักวิจัยในพื้นที่ การผลิตสื่อในรูปแบบ VTR เวลา 15 นาที เนื่องจากเป็นสื่อที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและง่ายต่อการทำความเข้าใจและการเปิดประเด็นการทำงานร่วมกันในช่วงเวลาที่จำกัด การผลิตสื่อ VTR ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน ปัญหาน้ำเพื่อการเกษตรในระดับชุมชน รูปแบบและวิธีการในการจัดการน้ำของชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยทีมงามสื่อสร้างสุขภาคอีสานลงพื้นที่บันทึกเทปจากพื้นที่ต้นแบบ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการตัดต่อ และทดลองนำเสนอในกลุ่มกลไกพื้นที่ปฏิบัติการนโยบายเพื่อพิจารณาความสมบูรณ์ของสื่อก่อนที่จะนำไปใช้ในเวทีเจรจา

(3) การเจรจา ได้มีการเตรียมกระบวนการเจรจา การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย การดำเนินกระบวนการในช่วงการเจรจา การตั้งประเด็นให้เกิดการแลกเปลี่ยนและนำไปสู่ข้อตกลงความร่วมมือในการดำเนินงานร่วมกัน

การเตรียมกระบวนการเจรจา

การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย ทีมสื่อสร้างสุขภาคอีสาน (นายสุชัย เจริญมุขยพันธ์) เป็นผู้ประสานงานและนัดหมาย นายก อบจ., รองนายก อบจ. เจ้าหน้าที่ของ อบจ., Node อุบลราชธานี แกนนำนักวิจัยในพื้นที่ ในส่วน Node อุบลราชธานี เป็นผู้ประสานมายังกลไกฝ่ายนโยบาย กลไกกลาง และผอ.สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การเจรจาได้ดำเนินการในวันที่ 17 มกราคม 2554 รูปแบบการเจรจา เริ่มต้นจากการใช้ “สื่อ” เป็นเครื่องมือนำทางให้เกิดการแลกเปลี่ยนในเวที หลังเปิดสื่อ VTR หัวหน้าโครงการวิจัย (พื้นที่ต้นแบบ) เป็นผู้เพิ่มเติมข้อมูลรูปธรรมและกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และแลกเปลี่ยนแนวคิด

เป้าหมาย วิธีการทำงานกับฝ่ายบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีทีมกลไกการสื่อสารฯ ทำหน้าที่แลกเปลี่ยนเพิ่มเติม ผลที่เกิดขึ้น ทำให้ทราบข้อมูลของทาง องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีนโยบาย แก่แล้ง แก่เจ็บ แก่จน ซึ่งเอื้อต่อการทำงานร่วมกัน รูปแบบการแก้ไขปัญหagateแล้งของหน่วยงาน ดำเนินการ 2 รูปแบบ ได้แก่ การร่อนน้ำหรือการชะลอน้ำ และการกระจายน้ำ มีวิธีการปฏิบัติตามแนวทาง 2 รูปแบบโดยการให้หลักการรวมกลุ่มชาวบ้านตามพื้นที่การใช้น้ำเป็นหลัก หรือที่เรียกว่า “แปลงนาที่ใกล้เคียงกัน” ซึ่งเฉลี่ย 1 กลุ่มจะมีจำนวนแปลงนาประมาณ 500 – 1,000 ไร่ เป็นจำนวน 5,000 กลุ่ม เมื่อรวมกลุ่มแล้ว อบจ.จะสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นกับทางกลุ่มเพื่อให้กลุ่มดำเนินการบริหารจัดการโดยกลุ่ม ภายใต้หลักการบริหารตนเอง “ไม่ชี้เกียจ ไม่ผัดกัน”(ไม่มีความขัดแย้งกัน) ในส่วนของความร่วมมือกับทาง Node และนักวิจัย นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดกล่าวว่า

“ยินดีที่จะนำผลการวิจัยและกระบวนการวิจัยไปใช้กับชาวบ้าน ยินดีที่จะลงนามความร่วมมือ (MOU) และเห็นควรที่จะต้องสนับสนุนกลุ่มนักวิจัยเดิมให้เป็นต้นแบบ เพื่อนำไปขยายผลต่อไป ทางอบจ. พร้อมสนับสนุนทุกอย่าง และต้องการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมมากที่สุด” มีแนวทางการทำงาน ดังนี้

- สนับสนุนให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันโดยใช้วิธีการรวมกลุ่มตามพื้นที่นิเวศการเกษตรของเกษตรกร กล่าวคือรวมกลุ่มตามพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้านโดยไม่ได้ใช้ขอบเขตพื้นที่การปกครองเป็นหลักดังที่เคยทำมา
- สนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่ต้นแบบจากงานวิจัยเดิม และการขยายพื้นที่ใหม่โดยให้นักวิจัยและพี่เลี้ยงเป็นผู้เลือกพื้นที่
- สนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายนักวิจัยในพื้นที่ให้มีบทบาทเป็นพี่เลี้ยงการขยายรูปธรรมแนวคิด กระบวนการไปยังชุมชนอื่น ๆ
- สนับสนุนกลไกการทำงานร่วม โดยให้เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน เข้าร่วมเป็นคณะทำงานกับทาง Node อุบลราชธานีและนักวิจัย
- ส่งเสริมการจัดทำแผนปฏิบัติงาน งบประมาณเพื่อเข้าสู่ข้อบัญญัติงบประมาณของ อบจ.

5) ประชุมเครือข่ายนักวิจัยชาวบ้าน เพื่อกำหนดเป้าหมาย และกระบวนการทำงานร่วมกับทาง อบจ. ของพื้นที่ (วันที่ 31 มีนาคม 2554) ผู้เข้าร่วมประกอบด้วยทีมสื่อสารสุขอุบลราชธานี ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี ทีมกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานฝ่ายนโยบาย หัวหน้าโครงการวิจัยฯ ผลการดำเนินงาน มีข้อสรุป ดังนี้

แนวทางการทำงานร่วมกับ อบจ.

ความร่วมมือระหว่าง องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประสานงานโดย Node อุบลราชธานี ร่วมกับ โครงการก่อสร้างสุขภาควิสาหกิจ (สสย) เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการน้ำในระดับชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการศึกษาสภาพพื้นที่ ปัญหาและสาเหตุในการจัดการน้ำของชุมชน ตลอดจนการวางแผนและปฏิบัติการในการจัดการน้ำผ่านกรณีศึกษาหรือโครงการศึกษาเบื้องต้น

กลไกในการติดตามสนับสนุนการทำงาน ประกอบด้วย อบจ.อุบลราชธานี Node อุบลราชธานี แกนนำเครือข่ายนักวิจัยรูปแบบการจัดการน้ำในจังหวัดอุบลราชธานี นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา และสื่อสร้างสุขภาควิสาหกิจ(สสย.)

มีแผนงานในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการน้ำในระดับชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี ที่เกิดจากการวางแผนร่วมกันของกลไกในการทำงาน

แผนปฏิบัติการ

แผนปฏิบัติการ มีแผนงานที่สำคัญ 4 แผนงาน คือ แผนส่งเสริมการขยายพื้นที่ ขยายเครื่องมือ แผนส่งเสริมและสนับสนุนพื้นที่ต้นแบบ แผนพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย ดังนี้

1.แผนส่งเสริมการขยายพื้นที่ ขยายเครื่องมือโดยสนับสนุนงานวิจัย CBR ได้มีรูปแบบเป็นโครงการวิจัยภายใต้การดูแลของ Node การสนับสนุนงานวิจัย Co-working และ Co-funding ในการพัฒนาคน พัฒนาคความรู้ และกระบวนการพัฒนา

2. แผนส่งเสริมและสนับสนุนพื้นที่ต้นแบบ โดยศึกษาแผนการจัดการทรัพยากรน้ำของแต่ละ อบต. เวิร์กช็อปโครงการและการดำเนินงาน เวิร์กช็อปวิจัยและพัฒนาและทำความเข้าใจเรื่องงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำ การพัฒนาข้อเสนอโครงการและแผนงาน การสร้างเครื่องมือ การเก็บข้อมูล การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูลและแนวทางปฏิบัติการ การทดลองปฏิบัติการ การสรุปผล

3. แผนพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย โดยการอบรมเพิ่มความรู้และทักษะการประชาคม/ค้นหาโจทย์ การสร้างเครื่องมือ การวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำแผน การสรุปบทเรียน การศึกษาดูงาน

กลไกปฏิบัติการนโยบายในพื้นที่

ประกอบด้วยที่ปรึกษา 5 คน หัวหน้าโครงการวิจัย 10 คน สื่อสร้างสุขภาควิสาหกิจ 1 คน Node อุบลราชธานี 3 คน และอบจ.อุบลราชธานี ดังรายชื่อ

ที่ปรึกษา

1. ผศ.ดร.อินทิรา ซาฮีร์ คณะบดีคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
2. ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ วงศ์ไพศาล คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
3. นายอำเภอศรีเมืองใหม่
4. นายอำเภอโพธิ์ไทร
5. นายอำเภอนาตาล

คณะกรรมการ

กลุ่มองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี

กลุ่มหัวหน้าโครงการวิจัย

1. นายสมัย	เหล่ามา	หัวหน้าโครงการวิจัยการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคบ้านโนนศาลา
2. นายบิน	คงทน	หัวหน้าโครงการวิจัยการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรบ้านนาห้าง
3. นายหนูสอน	สิงโต	หัวหน้าโครงการจัดการป่าต้นน้ำภูหินเหล็กไฟบ้านนาเจริญ
4. นายคำพัน	เชิดไชย	หัวหน้าโครงการวิจัยการจัดการท่องเที่ยวบ้านผาชัน
5. นายกล	พรมสำลี	หัวหน้าโครงการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคบ้านผาชัน
6. นายสมาน	แก่นพัน	หัวหน้าโครงการวิจัยการสร้างความร่วมมือในการจัดการน้ำบ้านผาชัน
7. นายกมล	หอมกลั่น	บ้านโนนศาลา
8. นายสมชัย	แท่นคำ	หัวหน้าโครงการวิจัยการฟื้นฟูลำโดมใหญ่
9. นายวิสูตร	อยู่คง	หัวหน้าโครงการวิจัยการบูรณาการการจัดการน้ำบ้านวังนอง
10. นายวิบูลย์	มูระชีวะ	หัวหน้าโครงการวิจัยการสร้างความเข้มแข็งเพื่อการจัดการลำเซบาย
		หัวหน้าโครงการวิจัยการจัดการกล้วยไม้ป่าโดมประดิษฐ์

กลุ่มองค์กรสื่อสาร

1. นายสุชัย เจริญมุขยันท ผู้จัดการสื่อสารสุขอุบลราชธานี

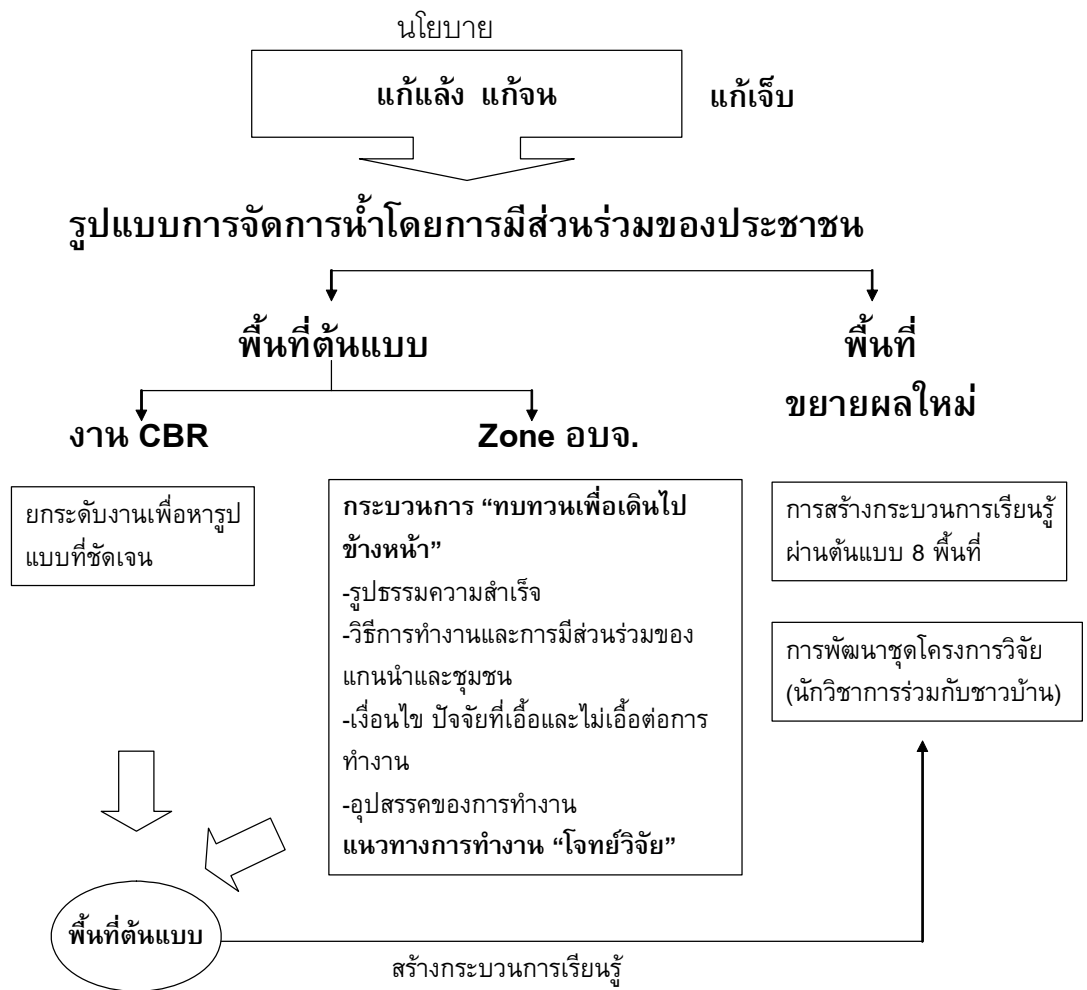
กลุ่มศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี

- 1.นางมัสยา คำแหง ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 2.นายทัพไท ชุ่มนาเสียว
- 3.น.ส.ดวงมณี นารีนุช

6) ประชุมเพื่อจัดทำร่างแผนงานความร่วมมือระหว่าง อบจ.กับ Node อุบลราชธานีในวันที่ 25 เมษายน 2554 ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย Node อุบลราชธานี ผู้อำนวยการฝ่ายนโยบายและแผนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี มีผลการดำเนินงาน ดังนี้

- เป้าหมายความร่วมมือ คือ การจัดการน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกระบวนการวิจัย และการพัฒนาเรื่องน้ำสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต
- (ร่าง)แผนงานความร่วมมือระหว่าง Node กับ อบจ. ที่ได้ ผอ.ฝ่ายนโยบายและแผนองค์การบริหารส่วนจังหวัด จะนำเข้าเวทีประชุมร่วมกับฝ่ายบริหารของ อบจ.
- ระบุธรรมชาติความร่วมมือ จะลงนามบันทึกความร่วมมือระหว่าง อบจ. สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น Node อุบลราชธานี (MOU - Memorandum Of Understanding) ในช่วงเดือนมิถุนายน 2554
- การนำ (ร่าง) แผนความร่วมมือเข้าสู่ข้อบัญญัติของ อบจ. ในเดือนมิถุนายน 2554
- การดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ในช่วงเดือนตุลาคม 2554

7) เจรจาครั้งที่ 2 เพื่อกำหนดกรอบการลงนามความร่วมมือในวันที่ 14 มิถุนายน 2554 ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย Node อุบลราชธานี สื่อภาคประชาชน นายกอบจ. ผู้อำนวยการฝ่ายนโยบายและแผนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกลไกอีสาน ผลการดำเนินงานทางนโยบายการจัดการน้ำ สามารถสรุปได้ดังแผนภาพประกอบที่ 7.2

ภาพประกอบที่ 7.2 กระบวนการเชื่อมโยงนโยบายประเด็นการจัดการน้ำระหว่างอบจ.กับNode

จากแผนภาพประกอบที่ 7.2 อธิบายได้ว่า กระบวนการทางนโยบาย ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนารูปแบบการจัดการน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับนโยบายของทางอบจ. คือ แก้แล้ง แก้จน โดยการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบหรือพื้นที่รูปธรรมการจัดการน้ำที่อยู่ในความดูแลของ Node และ อบจ. มีการเลือกออกเป็น 2 ระดับ คือ

พื้นที่ต้นแบบรวม 8 แห่ง แบ่งออกเป็นพื้นที่ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 4 พื้นที่ต้นแบบที่ผ่านกระบวนการ CBR มาแล้วมาต่อยอดการพัฒนาบูรณาการจัดการน้ำในมิติองค์กรวม และZone ที่อบจ. คัดเลือกโดยการแยกเป็นขนาด S, M, L, XL จำนวน 4 พื้นที่ จะสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เพื่อทบทวนเป้าหมาย กระบวนการเพื่อพัฒนาเป็นโครงการ CBR ภายใต้การดูแลของ Node ร่วมกับ อบจ. กล่าวคือในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กลุ่ม Zone เน้นไปที่การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนได้สามารถเกิดความรู้ เกิดทักษะในการวิเคราะห์รูปแบบความสำเร็จ วิธีการทำงานและการมีส่วนร่วมของ

แกนนำและชุมชนที่ผ่านมา ตลอดจนถึงนโยบาย ปัจจัยที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการทำงาน ปัญหาอุปสรรค ด้วยกระบวนการวิเคราะห์ตามประเด็นที่กล่าวมา จะนำไปสู่โจทย์การวิจัยที่จะดำเนินการด้วยงบประมาณจาก 2 องค์กร คือ อบจ. และ สกว. โดย Node อุบลราชธานี

พื้นที่สำหรับการขยายผล ในส่วนของพื้นที่สำหรับการขยายผล เน้นการเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้กับพื้นที่ต้นแบบ 8 แห่ง และในบางพื้นที่อาจร่วมดำเนินโครงการวิจัยกับนักวิชาการ (มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี)

8) เวทีลงนาม MOU ในวันที่ 25 กรกฎาคม 2554 เป็นการลงนามความร่วมมือ 4 ฝ่าย ประกอบด้วย อบจ. สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ทำงานร่วมกันเป็นระยะเวลา 3 ปี โดยอาจขยายความร่วมมือได้อีกหรือจะยุติความร่วมมือตามความเห็นชอบของทั้ง 4 ฝ่าย รายละเอียดในข้อตกลงความร่วมมือมีดังนี้

วัตถุประสงค์ความร่วมมือ มี 3 ข้อ คือ

- สนับสนุนให้ชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานีพัฒนาระบบการจัดการน้ำด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ผลักดันให้เกิดการบูรณาการการจัดการน้ำจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็ง และพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์กรชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี
- สนับสนุนให้บุคลากรขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี บุคลากรในหน่วยงานด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการบริหารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยแต่ละฝ่ายตกลงที่จะดำเนินการตามบทบาทและภารกิจ ดังนี้

องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี สนับสนุน

- สมทบงบประมาณในการวิจัยชุมชนบางส่วน
- สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติการวิจัย
- สนับสนุน สถานที่ ยานพาหนะ ในการดำเนินงานวิจัย
- สนับสนุนบุคลากรในสังกัดมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัย

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สนับสนุน

- สมทบงบประมาณในการวิจัยชุมชนบางส่วน
- สนับสนุนบุคลากรในสังกัดมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัย
- สนับสนุน สถานที่ ยานพาหนะ อุปกรณ์เครื่องมือ ในการดำเนินงานวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี สนับสนุน

- สมทบงบประมาณในการวิจัยชุมชนบางส่วน

- สนับสนุนบุคลากรในสังกัดมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัย
- สนับสนุน สถานที่ ยานพาหนะ อุปกรณ์เครื่องมือ ในการดำเนินงานวิจัย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สนับสนุน

- สมทบงบประมาณในการวิจัยชุมชนบางส่วน
- พัฒนานักวิจัยท้องถิ่นในสถาบันการศึกษาและองค์การบริหารส่วนจังหวัด

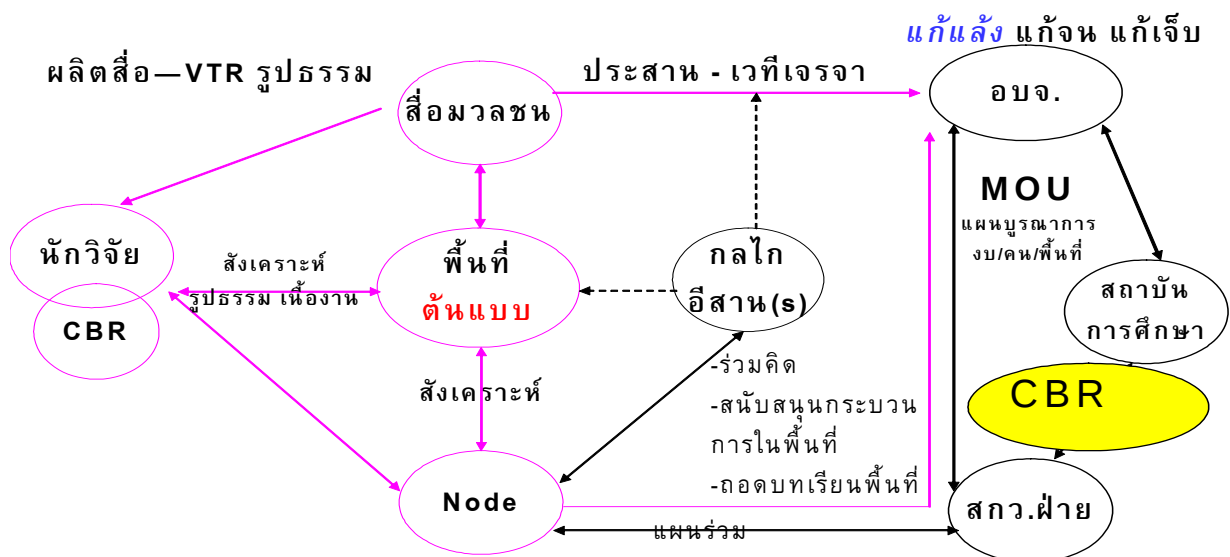
ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- พัฒนาระบบสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับสถาบันการศึกษาและองค์การบริหารส่วนจังหวัด
- สนับสนุนวิชาการและระบบการประสานงานวิจัย

สรุปการขับเคลื่อนนโยบายการจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี

จากการกระบวนการทดลองปฏิบัติการ สามารถสรุปกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายในประเด็นการจัดการน้ำได้ว่าเป็นรูปแบบของการใช้สื่อเป็นกลไกประสานความร่วมมือโดยใช้ฐานนโยบายของหน่วยงาน ดังภาพประกอบที่ 7.3

รูปแบบ : สื่อเป็นกลไกประสานความร่วมมือโดยใช้ฐานนโยบายหน่วยงาน (อบจ.)

ภาพประกอบที่ 7.3 แสดงกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายการจัดการน้ำ

รูปแบบของการจัดการน้ำกระบวนการกำหนดนโยบาย (policy formulation) เริ่มต้นจากการสร้างพื้นที่ต้นแบบ และนำไปสู่การสร้างการเรียนรู้ขยายผลผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ด้วยวิธีเจรจาต่อรอง

(Bargaining) และการใช้สื่อมวลชนเป็นภาคีสำคัญในกระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะรวมถึงนักวิชาการ มหาวิทยาลัย องค์การงานนโยบาย ฝ่ายการเมือง

ข. การจัดการศึกษาแนวใหม่ : กศน. ช้องชัย (Node นักวิชาการมหาสารคาม)

กระบวนการและผลทดลองปฏิบัติการ

1) การถอดบทเรียนและสะท้อนบทเรียนร่วมกับนักวิจัย ในวันที่ 18 มกราคม 2554 ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ครู กศน. ผู้เรียน Node นักวิชาการมหาสารคาม และกลไกการสื่อสารฯ (ผลการถอดบทเรียนนำเสนอไว้ในหัวข้อที่ 3 การจัดทำชุดบทเรียนการจัดการศึกษา)

2) เตรียมทีมวิจัยในพื้นที่ ภายหลังการถอดบทเรียนและสะท้อนบทเรียนร่วมกับนักวิจัย กลไกการสื่อสารฯ ได้ดำเนินการลงพื้นที่เพื่อทบทวนเป้าหมายและวางแผนรูปแบบ กระบวนการนำเสนอสู่นโยบาย กศน. จังหวัดกาฬสินธุ์ มีผลการดำเนินงาน ดังนี้

เป้าหมาย เป็นการนำเสนอ “การจัดการศึกษา กศน. แนวใหม่” ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่าน case กศน. อำเภอสหัสขันธ์ ที่ได้นำเอาเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้แก้ไขปัญหาด้านการจัดการกระบวนการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมระหว่างครูกับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลุ่มเป้าหมายในงาน ส่วนผู้บริหาร ได้แก่ ผอ. กศน. จังหวัด กส., รอง ผอ. กศน. จังหวัด กาฬสินธุ์, ผอ. กศน. จังหวัดร้อยเอ็ด, ผอ. กศน. จังหวัดมหาสารคาม, ผอ. กศน. จังหวัดหนองคาย กลุ่มเครือข่ายกศน. 4 จังหวัด พื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ กศน. กันทรวิชัย, กศน. บรบือ, กศน. วาปีปทุม, กศน. เมือง พื้นที่จังหวัดสกลนคร ได้แก่ กศน. อ.เต่างอย จ.สกลนคร พื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ กศน. จตุรพักตรพิมาน, กศน. สุวรรณภูมิ, กศน. เกษตรวิสัย, กศน. ปทุมรัตน์ พื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ กศน. ท่าคันโท, กศน. ห้วยเม็ก, กศน. ยางตลาด

รูปแบบการจัดเวที เวทีเสวนาวิชาการ “การจัดการศึกษา กศน. แนวใหม่” การแถลงข่าว “แนวทางความร่วมมือการจัดการศึกษาแนวใหม่ในบริบทของ กศน. ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” การแบ่งกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “แนวทางการนำกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (วิจัยอย่างง่าย) ในการนำไปใช้ในพื้นที่” การบรรยาย “แนวทางความร่วมมือในการจัดการศึกษาแนวใหม่” การเผยแพร่ มีสื่อที่นำมาใช้ในการเผยแพร่ในงาน ได้แก่ นิทรรศการผลการศึกษาวิจัยโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งงานวิจัย และโครงการวิจัยโครงการศึกษารูปแบบการผลิตข้าวปลอดสารบ้านกุดช้องชัย หมู่ 3 หมู่ 8 ชุดนิทรรศการวิทยาศาสตร์เคลื่อนที่ของศูนย์วิทยาศาสตร์ จ.ขอนแก่น ชุดความรู้อาหารเพื่อสุขภาพ ของ ศูนย์แพทย์แผนไทย ตำบลเหล่ากลาง ชุดความรู้เกษตรอินทรีย์โดยนวัตกรรมการนาโน ของ เครือข่ายเกษตรปลอดสารอำเภอสหัสขันธ์ และชุดความรู้พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน โดย เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนภาคอีสาน

3) จัดทำชุดบทเรียนการจัดการศึกษา การจัดทำชุดบทเรียนการจัดการศึกษาดำเนินการโดยทีมกลไกการสื่อสาร โดยให้บทบาท Node นักวิชาการมหาสารคามเป็นผู้เขียน แล้วส่งให้ทีมกลไกการสื่อสาร และกลไกพื้นที่ปฏิบัติการนโยบายอ่านและเสนอแนะ ผลการจัดทำชุดบทเรียนการจัดการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

ชุดบทเรียน

“รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแนวใหม่”

: การจัดการกระบวนการเรียนรู้ผ่านกระบวนการวิจัยท้องถิ่น¹

ความเป็นมา

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอห้วยซ้อย ได้แยกตัวออกมาจากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอท่งชัย เมื่อต้นปีการศึกษาที่ 1/2551 โดยศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอห้วยซ้อย เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษาให้ประชาชนผู้ด้อยและผู้พลาดโอกาสทางการศึกษาได้มีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียม ทั้งในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ปัจจุบัน (2/2553) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอห้วยซ้อย มีนักเรียนในการศึกษาชั้นพื้นฐานจำนวน 1,353 คน ส่วนในการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้เรียนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอห้วยซ้อย คือ ประชากรอำเภอห้วยซ้อยทุกคน ซึ่งมากกว่า 20,000 คน ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอห้วยซ้อย จึงได้พยายามคิดหารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตและชุมชนของตนได้อย่างยั่งยืน

ปี 2551 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอห้วยซ้อย ได้มีการจัดเวทีทบทวนการจัดการเรียนการสอนและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในด้านการศึกษาระดับพื้นฐานนอกระบบและการศึกษาต่อเนื่อง ซึ่งในส่วนของจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่าปัญหานักศึกษาไม่มาพบกลุ่ม

¹ รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งจากกระบวนการถอดบทเรียนของ กศน. ห้วยซ้อย เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2554 ณ ห้องประชุม กศน. ห้วยซ้อย

และในส่วนของการจัดการศึกษาต่อเนื่องพบว่ากระบวนการขั้นตอนการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชนนั้น ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอห้วยซ้อยไม่ได้มีความแตกต่างกับหน่วยงานราชการทั่วไป กล่าวคือ มีการใช้กระบวนการเวทีประชาคมเป็นเวทีแห่งการค้นหาปัญหาความต้องการของชุมชน แต่เวทีประชาคมดังกล่าวใช้เวลาเพียง 2-3 ชั่วโมงเท่านั้น ดังนั้นปัญหาและความต้องการของชุมชนที่ได้มาจึงเป็นเพียงปัญหาและความต้องการของบุคลากรครู กศน. ที่ตัวเองคิดว่าใช่และมีความต้องการที่จะทำกับชุมชน ซึ่งก็ไม่สามารถตอบโจทย์ในด้านการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาและการพัฒนาที่ยั่งยืนของคนในชุมชนได้ เนื่องจากที่ผ่านมาก็เป็นกระบวนการทำงานที่เป็นโจทย์เดิมๆ กระบวนการทำงานเดิมๆ ที่ไม่สามารถตอบโจทย์หรือมุ่งไปที่การแก้ปัญหาของชาวบ้านได้อย่างแท้จริง ซึ่งปัญหาอาจจะอยู่ที่กระบวนการทำงานของครูหรือแนวทางการทำงานของ กศน. ห้วยซ้อยเองในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละหลักสูตร

ดังนั้นในเดือนพฤศจิกายน ปีเดียวกัน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอห้วยซ้อย จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาบุคลากร “งานวิจัย ถ่ายนิดเดียว” ขึ้น ภายใต้สมมติฐาน “งานวิจัย อาจเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการจัดการศึกษาต่อเนื่องของ กศน. ห้วยซ้อยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ได้” ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว กศน. ห้วยซ้อยได้มีโอกาสได้รู้จักกับ สกว. และกระบวนการวิจัยท้องถิ่น ภายใต้การแนะนำของนายสุเมธ ปานจำลอง ผู้ประสานงานโหนดเกษตรยั่งยืนภาคอีสานตอนบน จากจุดเริ่มต้นเล็กๆ ของโครงการ “งานวิจัย ถ่ายนิดเดียว” กระบวนวิจัยในขั้นตอนค้นหาปัญหา ตั้งสมมติฐานและทดลองสร้างเครื่องมือเพื่อทำการตรวจสอบสมมติฐาน ได้ถูกนำมาทดลองใช้กับข้อคำถามที่ว่า “ทำไม นักศึกษา (ผู้เรียน กศน. เรียกว่า “นักศึกษา”) จึงไม่มาพบกลุ่ม” และกระบวนวิจัยได้แสดงผลให้ครูและบุคลากร กศน. ห้วยซ้อย ได้เห็นว่า “ข้อมูลที่เป็นจริง คือ แก่นของคำตอบ” ซึ่งข้อมูลที่เป็นจริงดังกล่าวได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างมีระบบของกระบวนวิจัยนั่นเอง ดังนั้นในปีต่อมา กศน. ห้วยซ้อยได้ร่วมกับทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.) ดำเนินโครงการวิจัย “การศึกษารูปแบบการผลิตข้าวโดยไม่ใช้สารเคมี บ.กุดห้วยซ้อย หมู่ 3 หมู่ 8 ต.ห้วยซ้อยพัฒนา อ.ห้วยซ้อย จ.กาฬสินธุ์” ซึ่งข้อค้นพบสำคัญจากโครงการวิจัย ก็คือ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นน่าจะเป็นคำตอบหนึ่งของแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของ กศน. ห้วยซ้อย”² เนื่องจากกระบวนกรวิจัยท้องถิ่นได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของทีมีวิจัยในด้านการเรียนรู้ร่วมกัน ตั้งแต่การค้นหาปัญหา การค้นหาแนวทางแก้ไข ปัญหา ตลอดจนการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

² ข้อสรุปจากเวทีถอดบทเรียนโครงการวิจัย “การศึกษารูปแบบการผลิตข้าวโดยไม่ใช้สารเคมี บ.กุดห้วยซ้อย หมู่ 3 หมู่ 8 ต.ห้วยซ้อยพัฒนา อ.ห้วยซ้อย จ.กาฬสินธุ์”

ประสบการณ์การวิจัยที่ผ่านมาและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอห้วยซ้อย ได้เพียรพยายามที่จะหาแนวทางการจัดการเรียนการสอนในการจัดการศึกษานอกระบบด้านการจัดการศึกษาต่อเนื่อง โดยได้มีการนำกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาปรับใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ในชุมชน โดยมีครู กศน. ร่วมกับทีมวิจัยชาวบ้านเป็นผู้ร่วมดำเนินการ โดยมีกระบวนการ ได้แก่ การค้นหาปัญหา (หรือเรียกว่า “พัฒนาโจทย์”) การประชุมชี้แจงต่อชุมชน การออกแบบเครื่องมือการเก็บข้อมูล การเก็บข้อมูลเรื่องสถานการณ์ปัญหาสารเคมีโดยการเก็บข้อมูลในรูปแบบของการสนทนากลุ่มและการใช้แบบสำรวจ การค้นหาข้อมูลสารเคมีและผลกระทบโดยใช้กระบวนการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต การวิเคราะห์ข้อมูล การค้นหาข้อมูลสู่ชุมชน การปฏิบัติการเพื่อ การสรุปบทเรียน และจัดทำรายงานผลการวิจัย โดยมีกระบวนการเรียนรู้ใน 2 รูปแบบ คือ (1) การเรียนรู้จากภายใน คือ เกิดในทุกขั้นตอนของการวิจัยในรูปแบบของการประชุม การสนทนาทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ (2) การเรียนรู้จากภายนอก ซึ่งเป็นการค้นหาองค์ความรู้จากภายนอก ได้แก่ การศึกษาดูงานบ้านปลาบู่ การทดลองใช้สมุนไพรฆ่าหอยเชอรี่ การร่วมงานอนุรักษ์พันธุ์ข้าว จ.ขอนแก่น การอบรมเรื่องความมั่นคงทางด้านอาหาร และการศึกษาดูงาน จ.ยโสธร กระทั่งพัฒนามาเป็น “ห้องเรียนกลางทุ่ง”

โครงการ “ห้องเรียนกลางทุ่ง” เป็นโครงการที่มีการดำเนินการคู่ขนานกับโครงการศึกษารูปแบบการทำนาโดยไม่ใช้สารเคมีบ้านกุดห้อยซ้อย โดยมีเป้าหมาย 1) เพื่อศึกษาทดลองการนำรูปแบบงานวิจัยท้องถิ่นไปปรับใช้ในกระบวนการสอน 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน และพัฒนารูปแบบการพบกลุ่มของนักศึกษา กศน.ห้วยซ้อย ซึ่งกระบวนการของห้องเรียนกลางทุ่ง ได้แก่ การค้นหาปัญหา เสริมการเรียนรู้ ปฏิบัติการ ถอดบทเรียน ซึ่งกิจกรรมการปฏิบัติการของห้องเรียนกลางทุ่งนั้นได้เน้นไปที่ “การเรียนรู้คู่กับวิถีชีวิตชุมชน” คือดำเนินกิจกรรมไปพร้อมกับปฏิทินฤดูกาลของชุมชน เช่น กิจกรรมการลงแขก (กรกฏาคม) กิจกรรมเลาะคันนาซอมข้าวซอมน้ำ (สิงหาคม) กิจกรรมเป่งน้ำยามไซกินปลาช่อน (กันยายน) กิจกรรมลงแขกเกี่ยวข้าว (พฤศจิกายน)

ผลจากการนำกระบวนการวิจัยท้องถิ่นมาสู่ปฏิบัติการ “ห้องเรียนกลางทุ่ง” ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังต่อไปนี้

(1) **ชุมชน** เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะในการสืบค้นข้อมูล ทักษะในการพูดในที่ชุมชน (การประชุมกลุ่ม) ส่วนด้านเนื้อหา ได้แก่ คนในชุมชนเห็นปัญหาของตัวเองจากการชวนคิดวิเคราะห์ปัญหาชุมชนโดย ครู กศน. และเห็นองค์ความรู้ของท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา ขณะเดียวกันชุมชนกุดห้อยซ้อยก็ได้เกิดความตระหนักต่อการใช้สารเคมีในการทำนามากขึ้น

(2) **บุคลากร กศน.** เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการจัดกระบวนการ เนื่องจากครูมีเวทีในการฝึกทักษะ ได้แก่ ทักษะในการจัดการความรู้ในชุมชนที่แตกต่างจากเดิมที่มีเพียงการประชาคมอย่างเดียว ซึ่งทักษะใหม่นี้ทำให้ครูได้ชวนชาวบ้านคิดวิเคราะห์ปัญหาชุมชนมากขึ้น รวมทั้งมีเทคนิคในการเข้าถึงชุมชน

มากขึ้น ส่วนด้านเนื้อหา พบว่า ครู กศน. ส่งสัยมีความเข้าใจในการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม สามารถนำไปปรับใช้ในงาน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งงานวิจัย ที่สำคัญคือ กศน. ส่งสัย ได้รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนของ กศน. ส่งสัย ได้แก่ รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง รวมทั้งการออกแบบเนื้อหาการเรียนที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชน นอกจากนั้นแล้วยังพบว่าครู กศน. ได้เกิดความรักความผูกพันกับชุมชนของตนเองมากขึ้น เช่น ครูได้ฝึกการทำงานได้ความรู้จากการทำนา และนำมาปรับใช้ในกระบวนการเรียนการสอน

(3) การนำกระบวนการวิจัยไปใช้กับรูปแบบการจัดการศึกษาของ กศน. พบว่า ผลจากการวิจัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังต่อไปนี้

1) การศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบ พบว่า ผู้เรียนมาพบกลุ่มมากขึ้น และผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก ถ้าครูไปพบกลุ่มช้าผิดเวลาที่นัดหมาย ผู้เรียนจะโทรตามครูทันที เป็นต้น

2) การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ มีหลากหลายรูปแบบขึ้น ได้แก่ การทำปุ๋ยชีวภาพ การทำน้ำหมักชีวภาพ การเกษตร (ทำนาข้าวปลอดสาร)

- ด้านความรู้ในเนื้อหาวิชาชีพ เกิดการเรียนรู้ในอาชีพอย่างลึกซึ้ง มีการสืบค้นหาความรู้ในอาชีพอย่างรอบด้านจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

- ด้านความรู้ในการฝึกปฏิบัติ เกิดการปฏิบัติในอาชีพอย่างต่อเนื่อง เกิดการสรุปทบทวนการปฏิบัติเพื่อพัฒนาชุดความรู้ในอาชีพให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพพื้นที่

3) การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ผลที่เกิดขึ้น คือ

- ชุมชนตื่นตัวในการแก้ปัญหาตนเองผ่านเวทีการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน

- คนหันมาลดการใช้สารเคมีในนาข้าวส่งผลให้ระบบนิเวศน์ในนาดีขึ้น ปลูกกลับคืนมา

และมีข้าวที่ปลอดสารพิษในการบริโภค

- เกิดความเอื้ออาทรในชุมชนผ่านการฟื้นฟูวัฒนธรรมการลงแขก

- เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน

- เกิดกระบวนการเรียนรู้และทำความเข้าใจตนเองและชุมชนอย่างเป็นระบบ

- เกิดการบูรณาการความรู้ในตนเองสู่การพัฒนาชุมชน คือ เกิดการนำข้อมูลตนเองและข้อมูลชุมชนไปสู่แผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

4) การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ได้แก่

- เกิดทักษะการคิด ทำให้เกิดการตัดสินใจรอบด้าน เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ใช้

ข้อมูลประกอบการตัดสินใจมากขึ้น

- เกิดทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น เกิดการทำงานเป็นกลุ่มผ่านทีมการเก็บข้อมูล การรับผิดชอบในบทบาทที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่ม การรู้จักเคารพความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น

- เกิดทักษะการแสดงออก ทำให้เกิดความเชื่อมั่น กล้าคิด กล้าทำ
- เกิดทักษะการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับพิษภัยสารเคมี เรียนรู้การเก็บและการใช้

ข้อมูลประกอบการตัดสินใจแก้ไข้ปัญหา

- เกิดทักษะการคิดเป็นและเทคนิควิธีการแก้ไข้ปัญหา

(4) เกิดการนำไปเป็นนโยบายของ กศน. ช้องชัย ในการนำกระบวนการวิจัยท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ในปีการศึกษา 2553 ภายใต้ชื่อโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งงานวิจัย” โดยให้ กศน. ตำบลแต่ละตำบลได้เลือกพื้นที่เป้าหมายตำบลละ 1 หมู่บ้านเป็นพื้นที่นำร่อง “จัดการเรียนการสอน การศึกษาต่อเนื่องโดยใช้กระบวนการวิจัยท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษา”

บทเรียนที่ดีนำมาสู่การเปลี่ยนแปลง

จากการที่ กศน. ช้องชัย ได้กำหนดให้ทุก กศน. ตำบลในสังกัดนำกระบวนการวิจัยท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ภายใต้ชื่อโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งงานวิจัย” ในปีงบประมาณ 2553 โดยให้ กศน. ตำบลแต่ละตำบลได้เลือกพื้นที่เป้าหมายตำบลละ 1 หมู่บ้านเป็นพื้นที่นำร่อง “จัดการเรียนการสอน การศึกษาต่อเนื่องโดยใช้กระบวนการวิจัยท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษา” โดยมีพื้นที่ดำเนินการทั้งหมด 5 หมู่บ้าน ซึ่งจากการถอดบทเรียนโครงการ พบว่า ข้อค้นพบจากโครงการ “ห้องเรียนกลางทุ่ง” ได้ถูกตอบย้ำ “อย่างเห็นชอบ” ด้วยผลที่เกิดขึ้นกับทีมวิจัยทั้ง 5 โครงการ ทั้งต่อด้านการศึกษานอกระบบขั้นพื้นฐานและด้านการศึกษาต่อเนื่อง อีกทั้งได้เกิดผลด้านอื่นๆที่ตามมา เช่น 1) ด้านเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ด้วยชุมชนนำร่องทั้ง 5 ชุมชนได้เกิดการประสานความสัมพันธ์ ต่อยอดความรู้ในการทำนาให้กันและกัน นับว่าเป็น “เครือข่ายการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ” ที่เกิดขึ้นภายใต้การจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการวิจัยท้องถิ่นดังกล่าว 2) เครือข่ายการจัดการศึกษาแนวใหม่ของ กศน. ระดับอำเภอ ด้วย ผอ.กศน. ช้องชัยได้อาศัย “ระบบความสัมพันธ์อันดีเพื่อน” ประสานความคิดกับ ผอ.กศน. อำเภอที่มีความสนิทสนมใกล้ชิด ชักชวนให้ท่านเหล่านั้นพาครู-ผู้ได้บังคับบัญชามาร่วมกิจกรรมของ กศน. ช้องชัย อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จนทำให้มีบาง กศน. อำเภอ ตัดสินใจที่จะนำกระบวนการวิจัยท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนภายในสถานศึกษาที่ตนเองรับผิดชอบ เช่น กศน. จตุรพักตรพิมาน (ร้อยเอ็ด) กศน. ยางตลาด (กาฬสินธุ์) เป็นต้น

รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแนวใหม่

จากผลที่เกิดขึ้นดังกล่าว โดยเฉพาะการเกิดเครือข่ายการจัดการศึกษาแนวใหม่ของ กศน. ระดับอำเภอ ทำให้ กศน. ช้องชัย ได้จัดทำสรุปรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการวิจัยท้องถิ่น เปรียบเทียบกับทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ 2 ทฤษฎี เพื่อให้การนำไปขยายผลเมื่ออธิบายในเชิงทฤษฎีการเรียนรู้ จะเกิดความชัดเจน และเข้าใจตรงกันว่า “กระบวนการวิจัยท้องถิ่น ไม่ใช่งานใหม่ที่เป็นภาระ หากแต่เป็นหนึ่งรูปแบบ

ในการจัดการเรียนการสอนของ กศน.” ซึ่งพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่สอดคล้อง คือ รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง: โมเดลชิปปา (CIPPA Model) และ รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดเป็นเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมไทย (คิดเป็น) โดยมีรายละเอียดนำไปสู่การอธิบายเชิงทฤษฎีที่สอดคล้องกัน ดังนี้

(1) ชุดการเรียนรู้วิชาคิดเป็น

“วิชาคิดเป็น” เป็นรายวิชาหนึ่งในสาระทักษะการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทั้งระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งชุดการเรียนรู้วิชาคิดเป็นประกอบด้วย 2 หน่วยการเรียนรู้ คือ ความรู้เรื่องการคิดเป็น และคิดเป็นกับการดำรงชีวิต ซึ่งสาระสำคัญของการ “คิดเป็น” ถือเป็นปรัชญาพื้นฐานของการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งมีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนต้องการความสุข แต่ความสุขของแต่ละคนแตกต่างกัน เนื่องจากมนุษย์มีความแตกต่างกันในด้านต่างๆ ทั้งด้านเพศ วัย สภาพสังคมสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ซึ่งทำให้ความต้องการและความสุขของแต่ละคนไม่เหมือนกัน คนจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต้องรู้จักการปรับตัว และใช้กระบวนการคิดเป็นในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยการใช้ข้อมูล 3 ด้าน คือ ข้อมูลตนเอง ข้อมูลสังคมและสิ่งแวดล้อม และข้อมูลวิชาการมาประกอบการคิดและตัดสินใจ นั่นเอง หากวิเคราะห์ในกระบวนการวิจัยแล้ว พบว่า กระบวนการวิจัยถือเป็นหลักการและกระบวนการที่นำไปสู่ “การคิดเป็น” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการคิดตัดสินใจใดๆ อาจจะต้องเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพและสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม คือ สภาพแวดล้อมครอบครัว สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม ตลอดจนกรอบคุณธรรม จริยธรรม แต่ปัญหาที่พบของกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมา คือ การเรียนรู้ผ่านครูผู้สอน การศึกษาเอกสาร หรือใบความรู้ โดยให้ผู้เรียนทำกิจกรรมตามใบงานที่ได้รับมอบหมาย ขณะที่สื่อการเรียนการสอนที่ผ่านมาเน้นที่เอกสารชุดการเรียนรู้วิชาคิดเป็น ใบงาน แบบฝึกกิจกรรม ซึ่งทำให้การเรียนการสอนไม่ได้ประสิทธิผลเท่าที่ควร ขณะที่รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนสอนของ กศน.ห้องชัย ที่ได้มีการนำกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาใช้ ได้ส่งผลให้ทั้งผู้เรียนและครูได้เกิดกระบวนการคิดเป็น ดังนี้

- ก. ขั้นสำรวจปัญหา โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย และสอดคล้องกับบริบทชุมชน หรือที่เรียกว่า “การพัฒนาโจทย์วิจัย” ก็คือการหาโจทย์ หาปัญหาร่วมกับชุมชน ซึ่งเดิม กศน.จะใช้วิธีการ “ประชาคม” เพียงอย่างเดียว แต่การค้นหาโจทย์วิจัยแบบใหม่นี้คือ การเน้นให้ชาวบ้านได้คิดวิเคราะห์กับปัญหาของตนเองให้มากขึ้น ซึ่งค่อนข้างใช้ระยะเวลานานเป็นวันและมากกว่า 1 ครั้ง

- ข. ขั้นการหาสาเหตุของปัญหาที่ต้องอาศัยการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาเพื่อทำความเข้าใจปัญหา และสถานการณ์นั้นๆ โดยมีข้อมูล 3 ประเภท คือ 1) **ข้อมูลสังคม** ซึ่งได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัว ปัญหาสภาพสังคมของแต่ละบุคคล ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชนและสังคมทั้งในแง่เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้น 2) **ข้อมูลตนเอง** ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับตัวบุคคล ซึ่งจะเป็นผู้ตัดสินใจ เป็นข้อมูลทั้งทางด้านกายภาพ พื้นฐานของชีวิต ครอบครัว อาชีพ ความพร้อมทั้งทางอารมณ์จิตใจ เป็นต้น 3) **ข้อมูลวิชาการ** ได้แก่ ข้อมูลด้านความรู้ในเชิงวิชาการที่จะช่วยสนับสนุนในการคิดการดำเนินงาน ยังขาดวิชาการความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในเรื่องใดบ้าง
- ค. ขั้นการวิเคราะห์หาทางแก้ปัญหา เป็นการวิเคราะห์ทางเลือกในการแก้ปัญหา หรือการประเมินค่าข้อมูลทั้ง 3 ด้าน คือ ข้อมูลด้านตนเอง สังคม วิชาการ มาประกอบในการวิเคราะห์ เพื่อช่วยในการคิดหาทางแก้ปัญหา ซึ่งวิธีการวิเคราะห์หาทางแก้ไขปัญหามีสองรูปแบบของการวิจัยนอกจากการวิเคราะห์พื้นฐานของข้อมูลภายในชุมชนแล้ว ยังจำเป็นต้องวิเคราะห์ข้อมูลผ่านการเพิ่มเติมจากข้อมูลความรู้จากภายนอกประกอบการตัดสินใจ เช่น การศึกษาดูงาน จ.สุพรรณบุรี ยโสธร บ้านปลาบู่ และ สกลนคร รวมทั้งการอบรมแนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหาร เรื่องพันธุกรรมข้าว เป็นต้น
- ง. ขั้นตัดสินใจ คือเมื่อได้ทางเลือกแล้วจึงตัดสินใจเลือกแก้ปัญหาในทางที่มีข้อมูลต่างๆ พร้อมสมบูรณ์ที่สุด
- จ. ขั้นการปฏิบัติการ เมื่อตัดสินใจเลือกทางใดแล้ว ต้องยอมรับว่าเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด ข้อมูลเท่าที่มีขณะนั้น เป็นการปฏิบัติตามสิ่งที่ได้คิดและตัดสินใจแล้ว หากพอใจยอมรับผลของการตัดสินใจ มีความสุขก็เรียกว่า “คิดเป็น” แต่หากตัดสินใจแล้วได้ผลออกมายังไม่พอใจ ไม่มีความสุข อาจเป็นเพราะข้อมูลที่มีไม่รอบด้าน ไม่มากพอ ต้องหาข้อมูลใหม่คิดใหม่ตัดสินใจใหม่ แต่ไม่ถือว่าคิดไม่เป็น ซึ่งในกระบวนการวิจัยได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการทดลองปฏิบัติการนี้มาก เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ทั้งชุมชนและครูต่างได้เรียนรู้มากขึ้น

(2) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : โมเดลชิปปา (CIPPA Model)³

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : โมเดลชิปปา (CIPPA Model) เป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่มีรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยมี 7 ขั้นตอน คือ 1) ทบทวนความรู้เดิม 2) แสวงหาความรู้ใหม่ 3) ทำความเข้าใจข้อมูล/ความรู้ใหม่ และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม 4) แลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม 5) สรุปและจัดระเบียบความรู้ 6) ปฏิบัติหรือการแสดงผลงาน 7) การประยุกต์ใช้ความรู้

จากทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ 2 แนวคิด ทฤษฎี (คือ CIPPA MODEL และกระบวนการคิดเป็น) นำมาสู่ตารางเปรียบเทียบกระบวนการวิจัยท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

กิจกรรม	ขั้นตอนในงานวิจัย	ขั้นตอนในการจัดการเรียนการสอน	หมายเหตุ
เวทีประชุมหาปัญหา/พัฒนาโจทย์	ขั้นหาปัญหา/พัฒนาโจทย์	ขั้นสืบค้นปัญหา(คิดเป็น)	ผู้เรียน(ทีมวิจัย)ได้ค้นหาปัญหาของตนเองร่วมกัน
เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนตนเองในด้านต่างๆ	ขั้นศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน/สถานการณ์ปัญหา	ขั้นรวบรวมข้อมูลและผสมผสานข้อมูล 3 ด้าน(คิดเป็น)/ขั้นทบทวนความรู้เดิม (CIPPA)	ผู้เรียน(ทีมวิจัย)ได้ศึกษาตนเอง สังคม และหลักวิชาการร่วมกัน
เวทีวิเคราะห์ข้อมูลทั้งระดับกลุ่ม(ทีมวิจัย)และระดับชุมชน(ชาวบ้านทั่วไป)	เวทีประชุมวิเคราะห์ข้อมูล/เวทีคืนข้อมูลชุมชน	ขั้นตัดสินใจอย่างมีเป้าหมาย(คิดเป็น)/ขั้นการศึกษาทำความเข้าใจข้อมูล(CIPPA)	ผู้เรียน(ทีมวิจัย)ได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์ในประเด็นปัญหาและหาทางออกร่วมกัน
ศึกษาดูงาน/เวทีแลกเปลี่ยนความรู้	ค้นหาความรู้เก่า/ความรู้ใหม่	ขั้นการแสวงหาความรู้ใหม่ (CIPPA)	ผู้เรียน(ทีมวิจัย)ได้ค้นหาความรู้ใหม่ที่คิดว่าเป็นทางออกของปัญหาร่วมกัน
ทดลองปฏิบัติ	นำความรู้ที่ได้ทั้งใหม่และเก่ามาสังเคราะห์ นำไปสู่การทดลองปฏิบัติเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหที่เป็นรูปธรรม	ขั้นปฏิบัติและตรวจสอบ(คิดเป็น)/ขั้นปฏิบัติและหรือแสดงผลงาน(CIPPA)	ผู้เรียน(ทีมวิจัย)ได้วางแผนปฏิบัติการ และทดลองปฏิบัติการร่วมกันในแนวทางที่ผู้เรียน(ทีมวิจัย)เห็นพ้องร่วมกัน

³ ส่วนหนึ่งจากรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัย “การศึกษารูปแบบการผลิตข้าวโดยไม่ใช้สารเคมี บ.กุดซ้องชัย หมู่ 3 หมู่ 8 ต.ซ้องชัยพัฒนา อ.ซ้องชัย จ.กาฬสินธุ์” โดย นายณัฐรุ จุฑาสงษ์ และคณะ (2553)

กิจกรรม	ขั้นตอนในงานวิจัย	ขั้นตอนในการจัดการเรียนการสอน	หมายเหตุ
เวทีประชุมหาปัญหา/พัฒนาโจทย์	ค้นหาปัญหา/พัฒนาโจทย์	ขั้นสืบค้นปัญหา(คิดเป็น)	ผู้เรียน (ทีมวิจัย) ได้ค้นหาปัญหาของตนเองร่วมกัน
สรุปผลการวิจัย/เขียนรายงาน	ขั้นสรุปผลการศึกษาวิจัยที่ผู้เรียน(ทีมวิจัยสามารถอธิบายได้ว่า ปัญหาที่ตนเองประสบนั้น แก้ได้หรือไม่ได้อย่างไร)	ขั้นประเมินผลและวางแผนพัฒนา (คิดเป็น) / การประยุกต์ใช้ความรู้(CIPPA)	ผู้เรียน(ทีมวิจัย)ได้สรุปผลการศึกษาร่วมกันและสามารถอธิบายเหตุและผลของความเป็นไปได้ เป็นไปไม่ได้ร่วมกัน

ปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยท้องถิ่น กศน.ฮ่องชัย

ปัจจัยภายใน

1) มีผู้นำ “ครู” การเปลี่ยนแปลง คือ นายณัฐ จุฑาสงษ์ ซึ่งเป็นทั้งนักทฤษฎีและนักปฏิบัติการ มีทักษะในการชวนคิดวิเคราะห์ เติมเต็มแนวคิด ข้อมูล สถานการณ์ให้กับครู และชวนทำให้เห็น “ลงมือทำ”

2) มีผู้บริหาร คือ ผอ.ชนกพร จุฑาสงษ์ ในการเปิดโอกาสและเอื้อให้ครูได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างครูกับครู และครูกับชุมชน

3) มีการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาผ่านกระบวนการวิจัยท้องถิ่นโดยกระบวนการบูรณาการงานและงบประมาณของการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ภายใต้โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งงานวิจัย และให้แต่ละตำบลโดยครู กรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำตำบล คัดเลือกหมู่บ้านเป้าหมาย แล้วใช้กระบวนการวิจัยท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอน โดยให้มีระยะเวลาในการดำเนินโครงการไม่เกิน 1 ปี

4) ความสนใจใฝ่เรียนรู้ เนื่องจากบุคลากรส่วนใหญ่ของ กศน.ฮ่องชัย เป็นครูที่มีช่วงอายุระหว่าง 25-35 ปี เป็นส่วนมาก ซึ่งเป็นช่วงแห่งการแสวงหาความก้าวหน้าให้กับตนเอง ประกอบกับผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับโครงการ ทำให้ครูส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

5) ในองค์กร กศน.ฮ่องชัย พบว่า นายณัฐ จุฑาสงษ์ มีความสัมพันธ์เป็นพี่ชายของ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ทำให้ง่ายต่อการผสานความคิดกับองค์กรเป็นไปด้วยราบรื่น ก่อให้เกิดแรงหนุนที่ดีในองค์กร

6) การทำงานวิจัยควบคู่กับงานประจำ หรือที่เรียกว่า “จากงานประจำสู่งานวิจัย” (Routine to Research: R2R) คือ การใช้กระบวนการวิจัยไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบ “ห้องเรียนกลางทุ่ง” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา กศน. ในทุกศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแต่ละตำบล ซึ่งการจัดการเรียนการสอนแบบห้องเรียนกลางทุ่งจะเน้นการเรียนรู้ในเนื้อหาที่เป็นวิถีชุมชนทั้งวิถีทำมาหากินและวิถีวัฒนธรรมโดยมีผู้รู้

ในชุมชนเป็นแกนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และไม่จำกัดสถานที่เรียน ซึ่งส่วนมากจะใช้บริเวณทุ่งนาของผู้เรียน เป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน

7) ระบบความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร กศน. ช่างชัย ที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

8) การสร้างพื้นที่และสร้างเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดประชุมทั้งแบบทางการและไม่ทางการให้กับครูได้มาแลกเปลี่ยน สะท้อนปัญหา เพื่อหาทางออกร่วมกัน หรือเรียกว่า “การเสริมพลังคนทำงาน” (Empowerment) ทั้งในรูปแบบของการให้กำลังใจและการตักเตือนกัน

9) ความต่อเนื่องของกิจกรรมเป็นไปอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

10) การสรุปบทเรียนในทุกกิจกรรมเพื่อให้ครูได้เรียนรู้ปัญหา อุปสรรค พร้อมหาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกันเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนงาน และถือเป็นการจัดการความรู้ในองค์กรได้เป็นอย่างดี

11) การขยายฐานงานวิจัยไปยังส่วนของ กศน. ระดับอำเภออื่นๆ ใน จ.กาฬสินธุ์ โดยมีนายณัฐ จุฑาสงษ์ ได้ใช้โอกาสของเวทีต่างๆ เพื่อนำเสนอเรื่องราวของการนำกระบวนการงานวิจัยมาใช้ในพื้นที่ให้ผู้บริหารได้รับทราบอยู่เสมอ เช่น การจัดให้มีเวทีนำเสนอผลงานวิจัยของ กศน. ช่างชัย เพื่อให้ผู้บริหารทั้งระดับจังหวัดและอำเภอมาร่วมรับรู้

ปัจจัยภายนอก

1) นโยบายและการปรับหลักสูตรใหม่ของ กศน. ช่างชัย ด้วยหลักสูตรใหม่ กศน. 2551 ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ โดยเฉพาะการเพิ่มสาระ “ทักษะการเรียนรู้” เป็นวิชาบังคับให้ผู้เรียนทุกคนต้องลงทะเบียนเรียนในเทอมแรกของปีการศึกษาแรกที่เข้าเป็นนักศึกษา กศน. ซึ่งสาระ “ทักษะการเรียนรู้” ประกอบด้วยเนื้อหา 5 บท คือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้แหล่งเรียนรู้ การจัดการความรู้ การคิดเป็น และการวิจัยอย่างง่าย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถกำหนดเป้าหมาย วางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เข้าถึงและเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ จัดการความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา และตัดสินใจอย่างมีเหตุมีผลที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการชี้นำตนเองในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยเป้าหมายและเนื้อหาดังกล่าวของสาระทักษะการเรียนรู้ ประกอบกับแนวทางการจัดการศึกษาที่กำหนดมาให้ เป็นเพียงภาพกว้างๆ ที่ให้แต่ละสถานศึกษากำหนดรายละเอียดในการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทของตนเอง และเมื่อ กศน. ช่างชัย ได้ถอดรูปแบบการจัดการศึกษาที่ได้ดำเนินการทดลองใช้กระบวนการวิจัยท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมา พบว่า มีความสอดคล้องที่ลงตัว หลักสูตร กศน. 2551 จึงเป็นแรงผลักดันที่ดีในการเสริมพลังให้ครูและบุคลากร กศน. ช่างชัย ได้มีความเชื่อมั่นในแนวทางที่ตนได้ดำเนินมาและกำลังจะก้าวต่อไป ในรูปแบบโครงการ “หนึ่งครู หนึ่งงานวิจัย” ในปีงบประมาณ 2554 ซึ่งหมายถึง ครู 1 คนรับผิดชอบจัดการศึกษาต่อเนื่องอย่างเต็มรูปแบบ 1 หมู่บ้านในปีงบประมาณ 2554 นี้

2) โครงสร้างของ กศน. เพื่อให้เกิดการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะกรรมการสถานศึกษา ที่มาจากตัวแทนของชุมชน มาร่วมออกแบบและมีส่วนร่วมกับการจัดการศึกษา

3) มีภาคีเครือข่ายที่หลากหลาย ทั้งเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัว และเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.) และเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก ภาคอีสาน เป็นต้น ซึ่งเครือข่ายเหล่านี้ล้วนมีส่วนสำคัญยิ่งในการช่วยเติมเต็มความรู้ แนวคิด ข้อมูล และ สนับสนุนกระบวนการ เครื่องมือต่างๆในพื้นที่ รวมทั้งสนับสนุนเรื่องงบประมาณในการดำเนินการร่วมกัน

ข้อเสนอต่อการขับเคลื่อนเชิงนโยบายในการจัดการศึกษาแนวใหม่

1. ผู้บริหารสถานศึกษา

1) ผู้บริหารควรตระหนักว่าการจัดการเรียนรู้ปัจจุบันมีปัญหาหรือไม่และควรจะมีการพัฒนาหรือปรับปรุงให้ดีขึ้นอย่างไร จึงจะเกิดการยอมรับและหาแนวทางใหม่ๆในการแก้ปัญหาของตน และการจะยอมรับในแนวทางนั้นก็ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้และเข้าใจและเชื่อว่าวิถีทางที่เลือกนั้นสามารถแก้ไข ปัญหาได้จริง และโดยเฉพาะการวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรือการวิจัยแบบมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการที่ทุกฝ่าย ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตได้จริง

2) เนื่องจากครู กศน.ไม่มีความรู้และประสบการณ์ในงานวิจัยโดยเฉพาะงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดังนั้น การขับเคลื่อนงานวิจัยเข้าสู่การจัดการเรียนรู้ของ กศน.นั้นต้องพัฒนาครู กศน.โดยการสร้างความรู้และความเข้าใจในกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และในกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเป็น R2R คือเป็นการ พัฒนางานและเป็นการพัฒนาบุคลากรไปด้วยกัน ดังนั้นผู้บริหารต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาบุคลากร เพื่อพัฒนางานไปสู่การเปลี่ยนแปลงนั้น

3) กระบวนการเชื่อมประสานผู้บริหาร จากประสบการณ์ของ กศน.ฮ่องชัย ได้ใช้วิธีการเชื่อม ประสานไปยังผู้บริหารใน 2 ระดับ หมายถึง กศน.อำเภอ และ กศน.จังหวัด โดยให้ผู้บริหารสถานศึกษา (ผอ.กศน.) เป็นผู้ประสาน

2. การจัดระบบโครงสร้างภายใน

1) การค้นหาผู้ก่อการดี หรือที่เรียกว่า “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” เช่นใน กศน.ฮ่องชัย จะมี นายณัฐ จุฑาสงษ์ ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำตำบลฮ่องชัยพัฒนา ที่มีประสบการณ์การทำงานที่หลากหลาย และที่สำคัญเคยเป็นนักพัฒนาเอกชน จึงทำให้มีพื้นฐานความคิดการทำงานเพื่อสังคมค่อนข้างมาก ซึ่ง “ผู้นำ” จะต้องเป็นผู้ที่สนใจใฝ่เรียนรู้ อยากเห็นการเปลี่ยนแปลง เป็นนักอ่าน และการไปศึกษาตัวอย่าง เพื่อให้เห็นจุดเปลี่ยน เช่น ตัวอย่างบ้านดอนแคน ที่ใช้เป็นเวทีศึกษาเรื่อง “ทำไมนักศึกษาไม่มาพบกลุ่มของ กศน.ฮ่องชัย” เพื่อเป็นแรงบันดาลใจในการเปลี่ยนแปลง

2) จัดระบบความสัมพันธ์ในแนวราบ คือ กศน. ส่งสัย มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทำให้เกิดวัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน และเกิดความเชื่ออาทรต่อกัน

3. การสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

1) มีผู้สนับสนุนและสร้างโอกาสเพื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้สนับสนุน (คุณอำนวย) จะต้องใจเย็น คาดหวังการเปลี่ยนแปลง เป็นที่ปรึกษาที่ดี คอยให้คำแนะนำไม่ใช่เป็นลักษณะติดตามงานหรือจับผิด

2) สนับสนุนการเรียนรู้ในทุกด้านให้กับครู กศน. อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง ได้แก่

- การสนับสนุนเรื่องความรู้ทั้งความรู้ภายในและความรู้จากภายนอก
- การสนับสนุนเรื่องเครื่องมือ เทคนิคที่จำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคิดวิเคราะห์เชิง

ระบบ เทคนิคการจัดกระบวนการ และเทคนิคการจัดการความรู้ (Knowledge Management-KM)

3) การสร้างพื้นที่ปฏิบัติการให้กับครู ให้ทำให้ครูได้ฝึกฝนตนเอง เพิ่มและพัฒนาทักษะ รวมทั้งประสบการณ์การจัดการศึกษาร่วมกับชุมชน

4. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สู่สาธารณะ

จากประสบการณ์ของ กศน. ส่งสัย คือ การใช้เวทีนำเสนอผลงาน เวทีสรุปบทเรียนเพื่อขยายฐานงานวิจัยไปยังส่วนของ กศน. ระดับอำเภออื่นๆ ใน จ.กาฬสินธุ์ โดยมีนายณัฐ จุฑาสงษ์ ได้ใช้โอกาสของเวทีต่างๆ นำเสนอเรื่องราวของการนำกระบวนการงานวิจัยมาใช้ในพื้นที่ให้ผู้บริหารได้รับทราบอยู่เสมอทั้งผู้บริหารทั้งระดับจังหวัดและอำเภอ เพื่อให้ผู้บริหารมาร่วมรับรู้ รับฟังในสิ่งที่ครู กศน. ได้ดำเนินการ

5. การประสานภาคีเครือข่ายเพื่อให้เกิดการสนับสนุนงานร่วมกัน

ซึ่งเป็นบทบาทของผู้บริหาร กศน. และครู กศน. ทุกคน ที่จะต้องทำหน้าที่ในการเชื่อมประสานกับภาคีเครือข่ายทั้งภาคีเครือข่ายภายในและภายนอก ซึ่งเครือข่ายภายนอก ได้แก่ สมาชิก อบจ. สกว. เป็นต้น ส่วนภาคีเครือข่ายภายใน ได้แก่ อบต. กรรมการสถานศึกษา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งกระบวนการประสานและทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายเหล่านี้จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นทาง ตลอดกระบวนการ และอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบล เริ่มจากกระบวนการค้นหาที่มาจากหลายภาคส่วนของชุมชน นอกจากนั้นแล้วยังต้องให้บทบาท และให้โอกาสในการกำหนดเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และภารกิจของ กศน. อำเภอ/ตำบล ร่วมการวางแผนงาน การประเมินครู ซึ่งจากบทเรียนของ กศน. ส่งสัย คือ การจัดประชุมกรรมการอย่างต่อเนื่อง พาไปศึกษาดูงานพื้นที่ตัวอย่าง และจัดทำสื่อทิมให้กรรมการเพื่อสร้างความรู้สึกการเป็นทีมในการทำงานร่วมกัน

1) มีเทคนิคเครื่องมือสำหรับ “ครูนักจัดกระบวนการ”

จากบทเรียนของโครงการวิจัยชุดแรกของ กศน.ฮ่องช้อย (โครงการศึกษารูปแบบการผลิตข้าวปลอดสารเคมีบ้านกุดฮ่องช้อยหมู่ 3,8) รวมทั้งบทเรียนการนำไปใช้กับห้องเรียนกลางทุ่ง และโครงการ “งานวิจัยง่ายนิดเดียว” ซึ่งถือเป็นกระบวนการตรวจสอบเครื่องมือสำหรับการนำไปใช้ใน กศน. ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ชุดเทคนิควิธีการ ได้แก่ กระบวนการค้นหาโจทย์ (การพัฒนาโจทย์วิจัย) การออกแบบเครื่องมือการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล การจัดเวทีสะท้อนหรือคืนข้อมูล การทดลองปฏิบัติการ การสรุปและถอดบทเรียน เทคนิคการใช้อุปกรณการโยนผ้า เทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนแบบ PAR และแบบ Participatory Rural Appraisal - PRA หมายถึง การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

ชุดเครื่องมือสำหรับจัดกระบวนการ ได้แก่ การใช้บัตรคำ แผนที่ชุมชน ผังเครือข่าย ปฏิทินฤดูกาล ปฏิทินการผลิต เป็นต้น

4) ทดลองปฏิบัติการนำเสนอสู่นโยบาย กศน.จังหวัด (วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2554) กลไกพื้นที่ปฏิบัติการนโยบาย และกลไกการสื่อสารฯ ได้ดำเนินการทดลองปฏิบัติการนำเสนอสู่นโยบายตามแผนงานที่กำหนดไว้ร่วมกัน คือ การนำเสนอการจัดการศึกษา กศน.แนวใหม่ ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผลที่เกิดขึ้นจากการนำเสนอสู่นโยบาย กศน.จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ไม่ประสบผลสำเร็จ ด้วยเหตุปัจจัยหลายประการดังนี้

1. กระบวนการงานดีแต่หาคนทำยาก ดังที่ ผอ.กศน.จังหวัดกาฬสินธุ์ กล่าวว่า แนวคิดและกระบวนการดีมีความน่าสนใจ แต่การที่จะหาผู้บริหารและครู กศน. หรือ “ตัวก่อการ” ในเขตพื้นที่กาฬสินธุ์ที่มีใจ มีศักยภาพเหมือนกับ กศน.ฮ่องช้อยนั้น หาได้ยาก และจะเป็นภาระให้กับครู กศน.

2. ขาดหลักสูตรการพัฒนาครู กศน.ด้านการจัดการศึกษาต่อเนื่องโดยใช้งานวิจัยชุมชนเป็นฐาน แม้ว่าทางกศน.ฮ่องช้อย จะมีชุดบทเรียนการจัดการศึกษาแล้ว แต่ยังขาดการพัฒนาให้เป็นหลักสูตรสำหรับการพัฒนาครู กศน. เพื่อให้ครู กศน. ได้มีความรู้ เกิดทักษะ เกิดความมั่นใจที่จะนำไปใช้ในการจัดการศึกษาโดยใช้งานวิจัยชุมชนเป็นฐาน

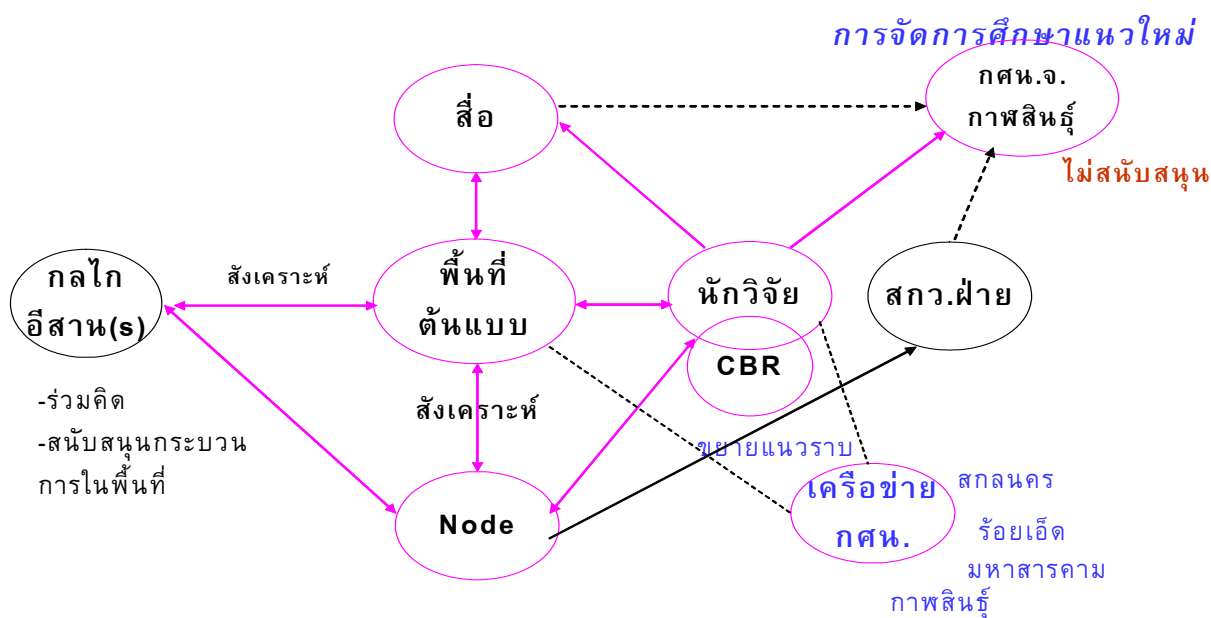
3. รูปธรรมการจัดการศึกษายังไม่ชัดเจน ส่วนนี้เป็นประเด็นสำคัญต่อการนำไปขยายผลทั้งจังหวัด เนื่องจากมีเพียงพื้นที่ กศน.ฮ่องช้อยที่เดียว

4. การสื่อสารระหว่างบุคคลมีน้อย กล่าวคือ ก่อนการจัดเวทีนโยบายที่มกลไกพื้นที่ปฏิบัติการนโยบาย ขาดการสื่อสารกับ กศน.จังหวัดกาฬสินธุ์โดยตรง เพื่อปรึกษาหารือและเตรียมการร่วมกัน

แม้ว่าการขยายผลในระดับนโยบายของจังหวัดยังไม่สำเร็จลงได้ในขณะนี้ ผลของเวทีนี้ทำให้กลุ่มเครือข่ายกศน. 4 จังหวัด มีความสนใจอยากเรียนรู้และอยากรนำกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปปรับใช้ในการจัดการศึกษาของตนเอง

โดยสรุป จากผลของกระบวนการทดลองปฏิบัติการ สรุปได้ตามแผนภาพประกอบที่ 7.4

รูปแบบ : การขยายกลไกการนำแนวคิด กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้ใน
แนวราบเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะพื้นที่ เฉพาะประเด็น

แผนภาพที่ 7.4 แสดงกระบวนการทางนโยบายการจัดการศึกษาแนวใหม่ของ กศน.

จากแผนภาพ 7.4 การยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การขับเคลื่อนและผลักดันทางนโยบายในประเด็นการศึกษานอกระบบของ กศน. เกิดจากการสร้างพื้นที่ต้นแบบก่อนแล้วไปขยายผลในพื้นที่อื่นด้วยกระบวนการวิจัยท้องถิ่น เช่น การศึกษาผ่านโครงการ หนึ่งครู หนึ่งงานวิจัยใน 1 หมู่บ้าน และการขยายผลผ่านเครือข่าย กศน.ระดับจังหวัด

สำหรับประเด็นการอ่านหนังสือจังหวัดยโสธร และการจัดสวัสดิการผู้พิการนครราชสีมา หลังจากที่ได้มีการเจรจา การผลักดันให้เกิดนโยบายสาธารณะแล้ว ยังเป็นช่วงของการดำเนินงานตามนโยบาย กลไกการสื่อสารฯ จะดำเนินการถอดบทเรียนในระยะต่อไป

ปัญหาอุปสรรค

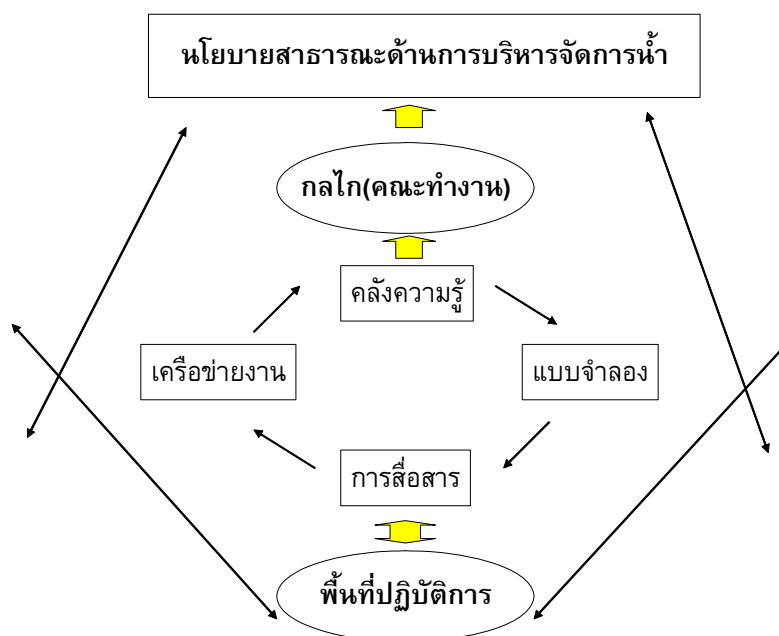
ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานภายหลังจากที่มีการผลักดันสู่ระดับนโยบายแล้ว พบว่า ทุกพื้นที่เกิดงานขยายผลทั้งในเชิงขนาดและปริมาณที่มากขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาในหน่วยงานที่กำหนดนโยบายและ Node ที่ขับเคลื่อนงานเชิงประเด็นนั้น ๆ ที่จะต้องสร้างคุณภาพงานควบคู่กันไป โดยที่หน่วยงานที่รับนโยบายก็ยังไม่มีการรองรับประกอบกับทักษะของการทำงานในรูปแบบของการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นก็ยังไม่เพียงพอที่จะนำไปสร้างคุณภาพงาน และปัญหาของ Node ที่ต้องมีการะงานมากขึ้นจากการที่ต้อง

ทำงานตามยุทธศาสตร์ที่วางไว้และการขยายงานกับหน่วยงาน ประเด็นปัญหานี้ควรได้รับการพิจารณา และมีการนำมากำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเชิงคุณภาพของกลไกภาคอีสานต่อไป

การสื่อสารและการขับเคลื่อนประเด็นใหม่ : การจัดการลุ่มน้ำอีสานร่วมกับภาคีเครือข่ายระดับประเทศ

นอกจากการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาต่อยอดในประเด็นเดิมแล้ว กลไกการสื่อสารฯ ได้ร่วมกับ Node RC อีสานที่มียุทธศาสตร์และโครงการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลุ่มน้ำ สืบเนื่องจากสำนักงานสุขภาพแห่งชาติ (สช.) จะมีการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งในปีนี้(พ.ศ. 2555)มีการนำเสนอ **นโยบายสาธารณะด้านการบริหารจัดการน้ำ** กลไกสมัชชาสุขภาพประเด็นลุ่มน้ำ โดยมี ดร.แมน บุโรทกานนท์ ที่มีความสัมพันธ์และเคยทำงานร่วมกับ Node พุ่งกุลร้องไห้มาก่อน เป็นผู้ประสานให้เกิดการร่วมกันทำงาน ร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น(RDI) เพื่อหาแนวทางการยกระดับองค์ความรู้ด้านการจัดการน้ำสู่นโยบายระดับประเทศ มีการจัดประชุมและเตรียมการดำเนินงานหลายครั้งดังนี้

การประชุมครั้งที่ 1 วันที่ 23 มิถุนายน 2554 ณ ห้องประชุมสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในส่วนของกลุ่ม Node อีสาน มี 6 Node เข้าร่วมประชุม ได้แก่ ลุ่มน้ำห้วยหลวง จังหวัดอุดรธานี ลุ่มน้ำห้วยเสนง (Node สุรินทร์) ลุ่มน้ำโขง (Node อุบลราชธานี)ลุ่มน้ำเลย (Node เลย) และลุ่มน้ำมูลตอนกลาง (Node พุ่งกุลร้องไห้ และNode ศีรสะเกษ) ผลจากการประชุมได้กำหนดกรอบการ ดังแผนภาพประกอบที่ 7.5

แผนภาพที่ 7.5 กรอบการสร้างนโยบายสาธารณะด้านการจัดการลุ่มน้ำ

จากภาพประกอบที่ 7.5 อธิบายได้ว่า เป้าหมายในการทำงานร่วม คือ การผลักดันนโยบาย สาธารณะด้านการบริหารจัดการน้ำ โดยการพัฒนากลไกการทำงานในรูปแบบของคณะทำงาน ที่ ประกอบด้วย ตัวแทน Node งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มียุทธศาสตร์การจัดการลุ่มน้ำ ตัวแทนจากสถาบันวิจัย และพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น (RDI) ตัวแทนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มีแนวทางความร่วมมือกัน 5 แผนงานหลัก ได้แก่ แผนงานพัฒนาลึกลับความรู้ แผนงานพัฒนาแบบจำลอง แผนงานพัฒนาพื้นที่ปฏิบัติการต้นแบบ แผนงานด้านการสื่อสาร แผนงานการพัฒนาเครือข่ายงาน ทั้ง 5 แผนงาน แต่ละองค์กรจะมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) สนับสนุนงบประมาณในการจัดเวที สมัชชาในระดับพื้นที่

สถาบันวิจัยและพัฒนา มีบทบาทหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการประสานและจัดเก็บ ประเด็นที่จะนำไปสู่คลังความรู้

Node งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นพื้นที่ปฏิบัติการ และมีบทบาทหน้าที่ในการจัดกระบวนการ จัดการความรู้ในระดับพื้นที่และเครือข่าย

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุนพื้นที่ปฏิบัติการ

ภายหลังจากที่ Node งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เข้าร่วมประชุมครั้งที่ 1 แล้ว จึงได้นำข้อสรุปจากเวทีเข้าสู่กระบวนการปรึกษาหารือกับ RC อีสานและผอ.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในวันที่ 13 – 14 กรกฎาคม 2554 ผลการปรึกษาหารือ มีมติให้เข้าร่วมกระบวนการนโยบายสาธารณะกับภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย Node เลย Node สุรินทร์, Node ศรีสะเกษ Node พังงูลำยองให้ Node อุบลราชธานี ชุดโครงการเกษตรอินทรีย์ไฮดร (งานชลประทาน) ชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชนลุ่มน้ำปากกาฬสินธุ์ ชุดโครงการการจัดการลุ่มน้ำห้วยหลวง โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการน้ำและกลไกการสื่อสารฯ และได้วางแผนดำเนินงาน ดังนี้

1. การเขียนสังเคราะห์ความรู้ในระดับพื้นที่ โดยพี่เลี้ยง Node
2. นำเสนอสถานการณ์งานในพื้นที่เพื่อจัดทำ Mapping และพัฒนารอบการสังเคราะห์ บทเรียนในแต่ละลุ่มน้ำ (วันที่ 13 สิงหาคม 2554)
3. เวทีนำเสนอองค์ความรู้เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำอีสานโดยชุมชน (วันที่ 30 – 31 สิงหาคม 2554)
4. เวทีพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายรูปแบบการจัดการน้ำระดับพื้นที่ในรูปแบบเวทีสมัชชา ระดับพื้นที่

กระบวนการและผลการดำเนินงาน

เนื่องจากการดำเนินงานในส่วนนี้ ยังไม่สิ้นสุดกระบวนการ มีเพียงผลการดำเนินงานในขั้นต้น ดังนี้

1. การพัฒนาชุดความรู้ในงานของ Node พบสภาพปัญหาที่สำคัญ คือ การถอดข้อมูลออกมาเป็นชุดความรู้ยังเป็นระบบยังเป็นข้ออ่อนของพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. Node มองเห็นภาพรวมของเนื้อหาในประเด็นการจัดการน้ำ ทำให้แต่ละ Node ได้ทบทวนตนเองว่ายังมีเนื้อหาส่วนใดที่ขาดอยู่ ส่วนใดที่มีแล้ว ดังแผนผังภาพประกอบที่ 7.6
3. Node มีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ เป้าหมายระดับเครือข่าย และเป้าหมายระดับ Node/ ชุดโครงการ แต่ละเป้าหมายมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

เป้าหมายระดับเครือข่าย “ลุ่มน้ำอีสาน”

- 1) ยกระดับประเด็นการทำงานไปสู่นโยบาย “การจัดการลุ่มน้ำอีสาน” (ลุ่มน้ำสายหลัก ลุ่มน้ำสาขา และลุ่มน้ำขนาดเล็ก)
- 2) การพัฒนาชุดความรู้ท้องถิ่นเพื่อเสนอแนวคิด รูปแบบ “ทางเลือกในการจัดการน้ำที่มีความหลากหลายตามบริบทที่ต่างกัน”
- 3) การพัฒนาเครือข่ายคนลุ่มน้ำ

เป้าหมายระดับNode/ ชุดโครงการ

- 1) กำหนดเป้าหมาย ยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงในแต่ละพื้นที่ โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง (ปัญหา ความต้องการ)

วิธีการ : วิเคราะห์ร่วมกับภาคี เครือข่าย นักวิจัยในพื้นที่

- 2) รวบรวมความรู้/ สังเคราะห์ชุดความรู้ในแต่ละพื้นที่ ที่แสดงให้เห็นแนวคิดและรูปแบบการทำงานในพื้นที่ที่เห็นผลชัดเจน
 - 3) Mapping ภาคี และพื้นที่การวิจัยที่ดำเนินงานด้านการจัดการน้ำ
 - 4) การพัฒนาเครือข่ายนักวิจัยคนลุ่มน้ำ
4. Node ร่วมกันกำหนดทิศทางการทำงานของเครือข่ายนักวิจัยลุ่มน้ำภาคอีสาน ดังนี้

- 1) จัดทำชุดโครงการวิจัย “การพัฒนากลไกเพื่อยกระดับการทำงานวิจัยเพื่อยกระดับงานลุ่มน้ำ” ที่วิจัยประกอบด้วย : นายรุ่งวิจิต, และหัวหน้า Node ละ 1 คน (นายนิรัตน์ ศรีขำนิ, นายอภิรักษ์ บุญทอง, นายยุทธนา วงศ์โสภะ, นางมัสยา คำแหง, น.ส.พัชรินทร์ บัวลอย, นายวิเชียร สอนจันทร์ และนายสมเจต ไชยลาภ) ที่ปรึกษา : นายภาสกร บัวศรี

- 2) เป้าหมายการวิจัย คือ

- (1) สร้างกลไกการพัฒนาเครือข่ายคนลุ่มน้ำ
- (2) การพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์งานพัฒนา (เนื้อหาและกระบวนการ) ในรูปแบบเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ แนวคิด นโยบาย กรณีศึกษา (Case study)

(3) การพัฒนาเครื่องมือ วิธีการในการจัดการน้ำ เช่น Area support

(4) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยและงาน

พัฒนาลุ่มน้ำอีสาน

3) สนับสนุนกระบวนการพัฒนาโจทย์ หรือ Mapping ของพื้นที่ เครือข่าย ความรู้การจัดการลุ่มน้ำ

4) สนับสนุนกระบวนการกลั่นกรองโครงการเชิงประเด็น

5. เกิดกลไกการทำงานชุดโครงการ มี 2 ระดับ คือ

1) กลไกภายใน สกว. ประกอบด้วย ทีมวิจัยทุกคน

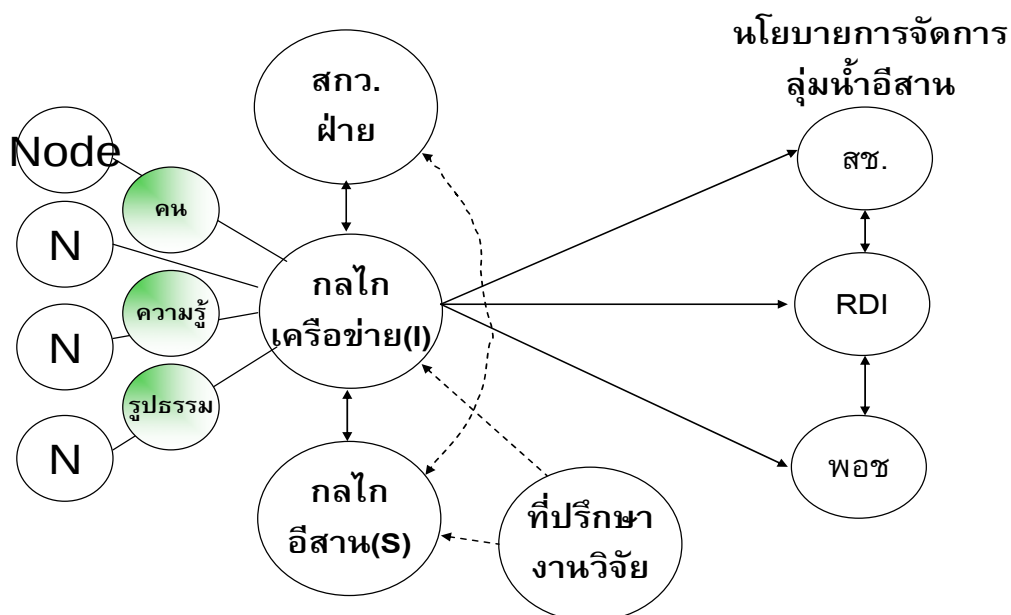
มีบทบาทหน้าที่ ติดตาม สนับสนุนการเรียนรู้ และเชื่อมประสานความร่วมมือภายในเครือข่ายนักวิจัยลุ่มน้ำและภาคีความร่วมมือภายนอก

2) กลไกร่วม ประกอบด้วย ผู้แทนจากกลไกภายใน กับผู้แทนจากภาคีเครือข่าย

มีบทบาทหน้าที่ ยกระดับการทำงานเพื่อขับเคลื่อนนโยบายการจัดการลุ่มน้ำอีสาน

6. รูปแบบการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย เป็นรูปแบบการนำความรู้ ภูมิธรรมที่เกิดจากงานวิจัยไปร่วมมือกับภาคีเครือข่ายนโยบาย ดังแผนภาพประกอบที่ 7.7

รูปแบบ : การนำความรู้ ภูมิธรรมที่เกิดจากงานวิจัยไปร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทางนโยบาย

จากแผนภาพ 7.7 แผนภาพแสดงกระบวนการทางนโยบายการจัดการลุ่มน้ำอีสาน

จากแผนภาพที่ 7.7 กระบวนการนโยบายการจัดการลุ่มน้ำอีสาน เริ่มจากการนำความรู้ ภูมิธรรม เกิดจากงานวิจัยท้องถิ่นในประเด็นการจัดการน้ำหลายลุ่มน้ำ ได้แก่ ลุ่มน้ำห้วยหลวง ลุ่มน้ำห้วยเสนง ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำเลย และลุ่มน้ำมูลตอนกลาง และพี่เลี้ยงที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์เดิมในการทำงานร่วมกัน มาก่อนทั้งเครือข่ายภายใน สกว.และภายนอก กับหน่วยงานภาคี โดยไปสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ที่มีบทบาทด้านกำหนดนโยบาย และภาคีวิชาการเพื่อร่วมสรุป สังเคราะห์ความรู้ และเสนอนโยบาย สาธารณะต่อหน่วยงานด้านกำหนดนโยบาย เช่น สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) สถาบัน พัฒนาองค์กรชุมชน (พอช). สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทสรุป

การค้นหาและพัฒนาแนวทางการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานสู่การขับเคลื่อนและ ผลักดันทางนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาคในปี พ.ศ. 2554 ได้ดำเนินงานใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 เป็นการพัฒนาและต่อยอดจากการขับเคลื่อนนโยบายในประเด็นเดิม ได้แก่ ประเด็นการ จัดการน้ำที่ Node ได้มีการทำข้อตกลงความร่วมมือ และประเด็นการศึกษาแนวใหม่ : กศน.ฮ่องชัย การ ยกระดับผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การกำหนดนโยบาย ได้แก่ การอ่านหนังสือจังหวัดด้วยโสธรและผู้พิการ จังหวัดนครราชสีมา การสังเคราะห์ประเด็นสำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การกำหนดนโยบาย คือ การจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี และการใช้กระบวนการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การขับเคลื่อน นโยบาย ได้แก่ การจัดการศึกษานอกระบบของอำเภอฮ่องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ กรณีพันธุ์กรรมข้าว เกษตรกรรมยั่งยืน ส่วนประเด็นใหม่ ได้แก่ การจัดการลุ่มน้ำอีสาน

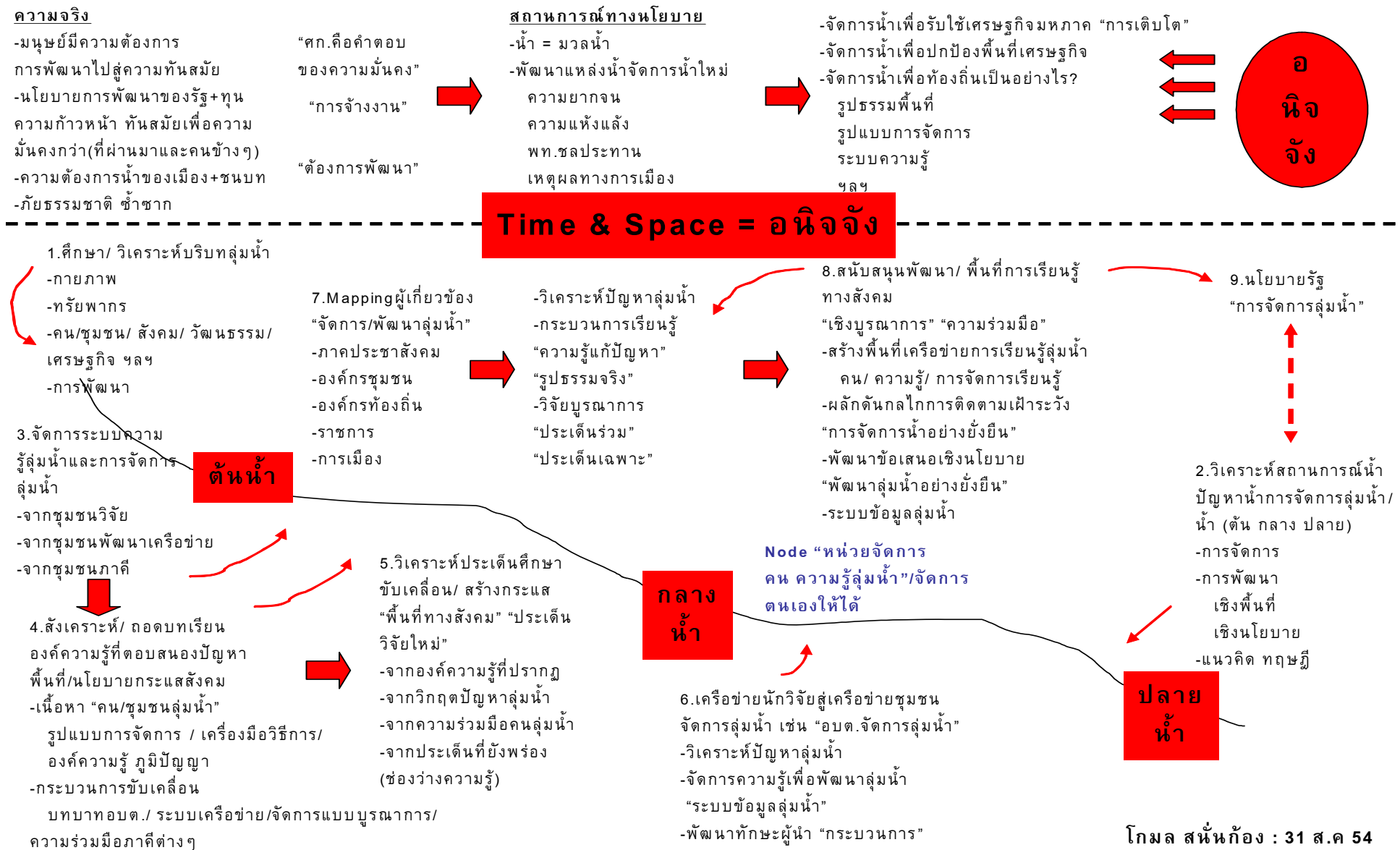
ผลการวิจัยพบว่าการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานสู่การขับเคลื่อนและผลักดันทาง นโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาคมีหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบของการจัดการน้ำกระบวนการ กำหนดนโยบาย (policy formulation) เริ่มต้นจากการสร้างพื้นที่ต้นแบบ และนำไปสู่การสร้างการเรียนรู้ ขยายผลผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ด้วยการสร้างข้อตกลงความร่วมมือกับ อบจ. และนักวิชาการใน มหาวิทยาลัย กลไกและกลยุทธ์ที่ใช้ในการผลักดันให้เกิดการตัดสินใจนโยบาย คือเจรจาต่อรอง (Bargaining) และใช้สื่อมวลชนเป็นภาคีสำคัญในกระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะรวมถึงนักวิชาการ มหาวิทยาลัย องค์กรทำงานนโยบาย ฝ่ายการเมือง

ส่วนการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษานอกระบบของ กศน. เริ่มต้นจากการสร้างพื้นที่ต้นแบบก่อน แล้วไปขยายผลแนวราบในพื้นที่อื่นผ่านกระบวนการวิจัยท้องถิ่น และการขยายผลผ่านเครือข่าย กศน.ระดับ จังหวัดอื่น ๆ ส่วนกลยุทธ์ที่ใช้คือการโน้มน้าว (Persuasion) ด้วยการทำให้ภาคีเครือข่ายเห็นข้อดีจากการ จัดการเรียนการสอนแนวใหม่โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกลยุทธ์การสั่งการที่คนในองค์กรที่มี ตำแหน่งเป็นผู้บริหารและการสั่งการ (Command) ให้เกิดการกำหนดนโยบายสนับสนุนให้เกิดการวิจัย เช่น การศึกษาผ่านโครงการ หนึ่งครู หนึ่งงานวิจัยใน 1 หมู่บ้าน

ส่วนประเด็น การขับเคลื่อนนโยบายการจัดการลุ่มน้ำในภาคอีสาน ลุ่มน้ำห้วยหลวง ลุ่มน้ำห้วยเสนง ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำเลย และลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ซึ่งเป็นประเด็นใหม่พบว่าใช้รูปแบบความสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันมาก่อนทั้งเครือข่ายภายใน สกว.และภายนอก และการนำความรู้ พื้นที่รูปธรรมที่เกิดจากงานวิจัยไปร่วมมือกับภาคีเครือข่ายนโยบาย และภาคีวิชาการเพื่อเสนอนโยบายสาธารณะ เช่น สช. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช). สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อย่างไรก็ตามการรวบรวมและสังเคราะห์ความรู้จากงานวิจัยยังไม่สามารถดำเนินการตามแผนได้ครบถ้วนดังนั้นในแนวทางต่อไป การยกระดับชุดโครงการเพื่อนำชุดความรู้ รูปธรรมที่มีทั้งหมด แล้วนำเสนอเป็นทางเลือกให้กับสังคมในระดับภาคอีสาน เช่น การศึกษาหลายระดับที่มีเป้าหมายในการปฏิรูปการศึกษา ประเด็นสุขภาวะ (ผู้พิการ) การจัดการน้ำ การส่งเสริมการอ่าน พันธุกรรมท้องถิ่น ความมั่นคงทางอาหาร ฯลฯ โรงเรียนขนาดเล็กไปสู่หน่วยงาน การพึ่งตนเองของผู้พิการ ธรรมะกับชีวิต การท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น และสิ่งที่ต้องดำเนินการในระยะต่อไปคือการวิจัยเพื่อหาแนวทางสนับสนุนการสร้างระบบกลไกรองรับในหน่วยงานที่รับนโยบายไปดำเนินการเพื่อสร้างงานคุณภาพงานวิจัยก็ยังคงเป็นประเด็นที่ กลไกภาคอีสานและ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นควรให้ความสนใจต่อเนื่อง

ภาพประกอบที่ 7.6 แสดงภาพรวมของเนื้อหาในประเด็นการจัดการน้ำ

ภาคผนวก ก

ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

เอกสารคุณภาพในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน เป็นส่วนหนึ่งของเอกสารตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินโครงการวิจัย การพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย ปี พ.ศ. 2554

ต้นน้ำ : คุณภาพในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานได้รับการสนับสนุนจาก RC ภาคอีสานที่มีความมุ่งมั่นต้องการให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานเป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการและหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนมากยิ่งขึ้น วิธีการได้มาซึ่งตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ตั้งแต่การคัดเลือกทีมวิจัยกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การทดลองปฏิบัติการพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2554 จำนวน 4 ครั้ง (137 โครงการ) การนำเสนอข้อมูล การสรุปผลการวิจัยและสร้างตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

เนื้อหาในเอกสารฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่หนึ่ง เป็นตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน 6 ด้านที่สำคัญ ดังนี้ (1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย (2) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP) (3) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณาโครงการ (4) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการติดตามโครงการในเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการวิจัย (5) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพรายงานการวิจัย (6) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ ตัวชี้วัด 6 ด้านนี้ มีความคาดหวังว่าจะสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง 4 ระดับ คือ **ระดับที่หนึ่ง** : การเปลี่ยนแปลงของนักวิจัยด้านความรู้, ทักษะและทักษะการทำงาน **ระดับที่สอง** : องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งองค์ความรู้ใหม่, องค์ความรู้ที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่และองค์ความรู้ที่ได้นำแบบจำลองมาใช้แล้วเกิดความรู้ใหม่ **ระดับที่สาม** : เกิดพื้นที่รูปธรรม และ **ระดับที่สี่** : เกิดการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย

ส่วนที่สอง เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานที่ได้ดำเนินการครบกระบวนการตามตัวชี้วัดไปแล้ว 3 ตัวชี้วัด คือ คุณภาพของโจทย์การวิจัย คุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัย (CP) ซึ่งได้จัดทำเป็นกรอบการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย และคุณภาพการพิจารณาโครงการวิจัย

อย่างไรก็ตามตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ยังต้องมีการพัฒนา เปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของเหตุ ปัจจัยของพื้นที่ ของเวลาเป็นสำคัญ

คณะทำงานหวังว่าเอกสารชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์กับการพัฒนาข้อเสนอโครงการของโหนดในระยะต้น และขอขอบพระคุณ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ ขอบพระคุณที่ปรึกษา

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (ดร.โกมล สนั่นก้องและ ดร.สุวรรณา บัวพันธ์) และ พี่น้อง RC ภาคอีสานทุกท่านที่
ได้ร่วมกันทำให้งานเรามีการพัฒนาและยกระดับเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอีสาน

คณะทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

พฤศจิกายน 2554

ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน 6 ด้านที่สำคัญ ดังนี้ 1. ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย 2. ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP) 3. ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณาโครงการ 4. ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการติดตามโครงการในเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการวิจัย 5. ตัวชี้วัดด้านคุณภาพรายงานการวิจัย 6. ตัวชี้วัดด้านคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ แต่ละด้านมีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

1. ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย

ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย ประกอบด้วย

- 1) โจทย์การวิจัยต้องมาจากชุมชน โดยจะต้องกำหนดปัญหา เป้าหมายและวิธีการวิจัยให้ชัดเจน
- 2) โจทย์การวิจัยต้องนำไปสู่ความรู้ใหม่
- 3) โจทย์การวิจัยต้องสะท้อนการมีส่วนร่วมของคนใน
- 4) โจทย์การวิจัยต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง

2. ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP)

ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP) ประกอบด้วย

- 1) โจทย์การวิจัย จะต้องระบุปัญหาการวิจัยชัดเจนและสอดคล้องกับคำถามวิจัยหลัก
- 2) หลักการและเหตุผล ประกอบด้วยข้อมูลสำคัญ
 - ข้อมูลบริบทชุมชนโดยย่อและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาพื้นที่
 - ข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องในการวิจัย ข้อมูลทั่วไปบริบทในพื้นที่ ปัญหาที่พบจากพื้นที่ การจัดการปัญหาที่ผ่านมาในประเด็นนั้น ๆ
 - ปัญหานำการวิจัย ควรเชื่อมโยงอธิบายให้เห็นถึงองค์ความรู้เดิมของชุมชน องค์ความรู้เดิมภายใต้ยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง ตลอดจนองค์ความรู้ที่มีอยู่ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - ความจำเป็นในการเลือกพื้นที่ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำงานของไหนด
- 3) คำถามหลัก ต้องสอดคล้องกับโจทย์วิจัย
- 4) คำถามรอง เน้นคำถามสำคัญๆ ที่ช่วยขยายคำถามหลักได้ดี
- 5) วัตถุประสงค์ จะต้องตอบให้ได้ว่าจะศึกษาอะไรที่ไปตอบโจทย์วิจัย นำไปสู่การตอบคำถามวิจัยได้

6) แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยต้องสรุปใจความสำคัญและควรอธิบายให้เห็นว่าจะเอาไปใช้อย่างไร มี 2 ระดับ คือ

ก. CBR นักวิชาการ ควรอธิบายให้ชัดเจนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา
โจทย์ กระบวนการวิจัย และการอภิปรายผลการศึกษา โดย

- ต้อง Review งานภายนอกและภายใน ที่เกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงกับ
ประเด็น

- สามารถนำไปใช้กับการพัฒนาโครงการ การสรุปอภิปรายผลได้

- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องมีการสรุปบททวนองค์ความรู้ของ

ชาวบ้าน “ทุนเดิม” หรือ “ศักยภาพ”

- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น/ นักวิจัยต้องทบทวนงานวิจัยเดิมของ สกว.

ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ข. CBR ชาวบ้าน ต้องมีการสรุปบททวนองค์ความรู้ของชาวบ้าน “ทุนเดิม” หรือ
“ศักยภาพ” ซึ่งการดำเนินงานในส่วนนี้ควรเป็นหน้าที่ของพี่เลี้ยง

7) กรอบการวิจัย จะต้องพัฒนาจากแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพัฒนา
เป็นกรอบการวิจัย กรอบการวิจัยที่ดี ต้องนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในงานวิจัย และผู้ทำวิจัยจะต้องมีความ
เข้าใจในกรอบการศึกษาเป็นอย่างดี แบ่งกลุ่มการดำเนินงานออกเป็น 2 กลุ่ม

ก. CBR นักวิชาการ อาจดำเนินงานได้ใน 2 แนวทาง

- กรอบเชิงวิชาการ โดยต้องระบุการใช้แนวคิด ทฤษฎี ประกอบกับเนื้อหา
และกระบวนการ

- กรอบเชิงแนวคิด

ข. CBR ชาวบ้าน สามารถจัดทำกรอบเชิงกระบวนการ ได้แก่ Input – Process –
Output - Outcome

8) วิธีวิทยาหรือระเบียบวิธีวิจัย ต้องแสดงให้เห็นชุดข้อมูลที่ต้องการศึกษา
กลุ่มเป้าหมาย วิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน

9) ขอบเขตการวิจัย ต้องระบุพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน

10) ระยะเวลาของโครงการ จะต้องไม่เกิน 1 ปี ทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับกระบวนการวิจัย
หากในบางโครงการวิจัยจำเป็นต้องอาศัยฤดูกาลเพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ชัดเจน สามารถกำหนดระยะเวลา
มากกว่า 1 ปีได้

11) ผลที่คาดว่าจะได้รับ จะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือสามารถกำหนดผลที่
คาดว่าจะได้รับมากกว่าวัตถุประสงค์ก็ได้

12)นิยามศัพท์ (ถ้ามี)

13)รายละเอียดแผนปฏิบัติการ ควรจัดทำในรูปแบบตารางแสดงรายละเอียดของกิจกรรม/ วัตถุประสงค์การดำเนินงาน/ ขั้นตอนการดำเนินงาน/ กลุ่มเป้าหมาย/ เครื่องมือ-เทคนิค/ ระยะเวลา/ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

14)รายละเอียดแผนงบประมาณ เป็นตารางแสดงรายละเอียดกิจกรรม/ รายละเอียดงบประมาณแต่ละกิจกรรม/ และจำนวนงบประมาณทั้งโครงการ

15)ปฏิทินการดำเนินงาน เป็นตารางแสดงกิจกรรมและช่วงเวลาที่ดำเนินโครงการ ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการ แผนงบประมาณ

16)รายชื่อและประวัติทีมวิจัย ที่ปรึกษา

17)เอกสารอ้างอิง(ถ้ามี) โดย

- CBR นักวิชาการ ควรมีเอกสารอ้างอิงถูกต้องตามหลักวิชาการ
- CBR ชาวบ้าน ควรอ้างอิงแหล่งข้อมูลในพื้นที่เป็นหลัก

18)เอกสารพัฒนาการโครงการ ต้องอธิบายให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาโครงการ ตั้งแต่เริ่มต้นถึงข้อเสนอโครงการที่สมบูรณ์ โดยจะต้องแนบเป็นเอกสารในเวทีพิจารณาโครงการ และเป็น เอกสารจัดทำร่างสัญญาโครงการ

3. ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณาโครงการ

ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณาโครงการ ประกอบด้วย

1) มีกลไกการพิจารณาโครงการ ประกอบด้วย นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน ราษฎร ชาวบ้าน ตัวแทนผู้เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและที่ปรึกษาฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกลไกวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

2) หลักการพิจารณาโครงการ

- ใจทย์หรือชื่อโครงการวิจัยชัดเจนบนฐานปัญหาและความต้องการของชุมชน
- ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการวิจัย
- มีปฏิบัติการแก้ไขปัญา
- มีความเป็นได้
- มีความชัดเจนในความรู้เบื้องต้นก่อนการปฏิบัติการ
- มีองค์ความรู้ว่าด้วยวิธีปฏิบัติการ โดยต้องเชื่อมโยงให้เห็นระหว่างความรู้

เบื้องต้นก่อนการปฏิบัติการและวิธีปฏิบัติการ

- นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่และมีความเป็นวิชาการ
- สอดคล้องยุทธศาสตร์การทำงานของโหนด

4. ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการติดตามโครงการในเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการวิจัย

เน้นการพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยง และนักวิจัย โดยอาจมีกลไกติดตามและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยในหลายระดับ มีความหลากหลายตามบริบทของพื้นที่

5. ตัวชี้วัดด้านคุณภาพรายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย และรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ตัวชี้วัดคุณภาพรายงานการวิจัยจึงมีความแตกต่างกัน มีรายละเอียดดังนี้

5.1 คุณภาพรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย

1) การพิจารณาคุณภาพ

- (1) เป็นรายงานที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลครบถ้วนตามวัตถุประสงค์และกรอบการวิจัย
- (2) เป็นรายงานที่มีความน่าเชื่อถือ ตรวจสอบได้
- (3) เป็นรายงานที่บ่งชี้ให้เห็นความรู้ใหม่บนฐานความรู้เดิม
- (4) เป็นรายงานที่อธิบายให้เห็นความรู้ที่จะนำมาสู่การปฏิบัติการในช่วงที่ 2
- (5) เป็นรายงานที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของทีมนักวิจัยและชุมชน หรือกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ
- (6) เป็นรายงานที่อธิบายถึงเปลี่ยนแปลงของทีมนักวิจัย(ชาวบ้าน/นักวิชาการ)ในเชิงคุณภาพด้านความรู้ ทักษะ ทักษะ เป็นต้น
- (7) เป็นรายงานที่บ่งชี้รูปธรรมงานในพื้นที่เบื้องต้น
- (8) รูปแบบ(Format) ถูกต้อง หรือองค์ประกอบถูกต้องครบถ้วนตามที่ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นกำหนด

2) องค์ประกอบของรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย มีอย่างน้อย 5 บท แต่ละบทมีเนื้อหาที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี

บทที่ 3 กระบวนการงานวิจัย (กิจกรรมที่มีการดำเนินงานแล้ว)

บทที่ 4 ผลการศึกษาเบื้องต้น

บทเรียน ปัญหา อุปสรรคที่พบ

บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลเบื้องต้น และแผนการดำเนินงานระยะที่ 2

5.1 คุณภาพรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

1) การพิจารณาคุณภาพ

- (1) ตอบตามวัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจน
- (2) มีข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ตรวจสอบได้
- (3) เกิดนวัตกรรมการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาที่มาจากการใช้ข้อมูล
- (4) เกิดความรู้ใหม่ในระดับชุมชน/สังคม ชี้บ่งชี้ความรู้ใหม่ มี 3 แบบ ได้แก่
 - แบบที่หนึ่ง เป็นเรื่องที่คนไม่เคยรู้เลย
 - แบบที่สอง เป็นความรู้ที่มีมานานสามารถใช้ได้กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้หรือไม่ (ความรู้ที่มีการพัฒนา เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา)
 - แบบที่สาม เป็นความรู้จากที่อื่น และนำมาใช้ในบริบทที่แตกต่างกัน
- (5) ส่งทันเวลาตามที่ระบุไว้ในสัญญาโครงการ หรือตามข้อตกลงกับทาง สกว. ฝ่ายวิจัย

เพื่อท้องถิ่น

- (6) รูปแบบ(Format) ถูกต้อง หรือองค์ประกอบถูกต้องครบถ้วนตามที่ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นกำหนด

2) องค์ประกอบของรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มีอย่างน้อย 5 บท แต่ละบทมีเนื้อหาที่สำคัญดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี

บทที่ 3 กระบวนการงานวิจัย

บทที่ 4 ผลการศึกษา(ตอบโจทย์ตามวัตถุประสงค์)

บทเรียน ปัญหา อุปสรรคที่พบ

บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

6. ตัวชี้วัดด้านคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ

ตัวชี้วัดด้านคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ มีดังนี้

1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพนักวิจัย

- (1) แต่ละโครงการจะต้องมีนักวิจัย 7 – 10 คนเป็นอย่างน้อยที่สามารถอธิบายแนวคิด

วิธีการทำงานและผลการทำวิจัยได้อย่างชัดเจน

(2) นักวิจัยจะต้องเกิดการเปลี่ยนแปลง

- knowledge (K) = มีความรู้เพิ่มขึ้นหรือไม่
- Attitude (A) = มีทัศนคติที่ดี/มีจิตอาสาหรือไม่
- Skill (S) = มีทักษะการทำงาน พัฒนาเพิ่มขึ้นหรือไม่

2) ตัวชี้วัดด้านรูปธรรมพื้นที่การวิจัยเพื่อขับเคลื่อนงานทางนโยบาย จะต้องเกิดรูปธรรมการแก้ไข ปัญหาและสามารถพัฒนาไปสู่การขับเคลื่อนงานทางนโยบายในระดับใดระดับหนึ่ง ดังนี้

- (1) ระดับกลุ่ม
- (2) ระดับองค์กรปกครองท้องถิ่น
- (3) ระดับบุคคล
- (4) ระดับชาติ

ส่วนที่สอง : กรอบการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

กรอบการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นหนึ่งของต้นน้ำ : คุณภาพในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานซึ่งอยู่ในส่วนของคุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น การดำเนินงานต้นน้ำ : คุณภาพในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานได้ดำเนินกระบวนการครบไปแล้ว 3 กระบวนการเพื่อให้เกิดคุณภาพตามตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ได้แก่ คุณภาพของโจทย์การวิจัย คุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัย (CP) และคุณภาพการพิจารณาโครงการวิจัย

ส่วนที่สองนี้ จะเน้นการนำเสนอหลักการหรือกรอบการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเป็นสำคัญ เพื่อ RC อีสาน สามารถนำไปใช้ในการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยได้อย่างสมบูรณ์ สรุปได้ดังตารางกรอบการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำหรับนักวิชาการและชาวบ้าน

ภาคผนวก ข

กรอบการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำหรับนักวิชาการและชาวบ้าน

ประเด็น	CBR ชาวบ้าน	CBR นักวิชาการ
โจทย์การวิจัย	จะต้องระบุปัญหาการวิจัยชัดเจนสอดคล้องกับคำถามวิจัยหลักและยุทธศาสตร์การทำงานของพีเลี่ยน	
หลักการและเหตุผล	- ข้อมูลบริบทชุมชนโดยย่อและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาพื้นที่ - ข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องในการวิจัย ข้อมูลทั่วไปบริบทในพื้นที่ ปัญหาที่พบจากพื้นที่ การจัดการปัญหาที่ผ่านมาในประเด็นนั้น ๆ - ปัญหานำการวิจัย ควรเชื่อมโยงอธิบายให้เห็นถึงองค์ความรู้เดิมของชุมชน องค์ความรู้เดิมภายใต้ยุทธศาสตร์การทำงานของพีเลี่ยน ตลอดจนองค์ความรู้ที่มีอยู่ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น - ความจำเป็นในการเลือกพื้นที่ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำงานของหนอง	
คำถามหลัก	ต้องสอดคล้องกับโจทย์วิจัย	
คำถามรอง	เน้นคำถามสำคัญๆ ที่ช่วยขยายคำถามหลักได้ดี	
วัตถุประสงค์	จะต้องตอบให้ได้ว่าจะศึกษาอะไรที่ไปตอบโจทย์วิจัย นำไปสู่การตอบคำถามวิจัยได้	
แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ต้องมีการสรุปบททวนองค์ความรู้ของชาวบ้าน “ทุนเดิม” หรือ “ศักยภาพ” ซึ่งการดำเนินงานในส่วนนี้ควรเป็นหน้าที่ของพีเลี่ยน	ควรอธิบายให้ชัดเจนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาโจทย์กระบวนการวิจัย และการอภิปรายผลการศึกษา โดย - ต้อง Review งานภายนอกและภายใน ที่เกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงกับประเด็น - สามารถนำไปใช้กับการพัฒนาโครงการ การสรุปอภิปรายผลได้

กรอบการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำหรับนักวิชาการและชาวบ้าน

ประเด็น	CBR ชาวบ้าน	CBR นักวิชาการ
แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องมีการสรุปบททวนองค์ความรู้ของชาวบ้าน “ทุนเดิม” หรือ “ศักยภาพ” - พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น/ นักวิจัยต้องทบทวนงานวิจัยเดิมของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
	หมายเหตุ : ต้องสรุปใจความสำคัญและควรอธิบายให้เห็นว่าจะเอาไปใช้อย่างไร	
กรอบการวิจัย	สามารถจัดทำกรอบเชิงกระบวนการ ได้แก่ Input – Process – Output - Outcome	อาจดำเนินงานได้ใน 2 แนวทาง - กรอบเชิงวิชาการ โดยต้องระบุการใช้แนวคิด ทฤษฎีประกอบกับเนื้อหาและกระบวนการ - กรอบเชิงแนวคิด
	หมายเหตุ : จะต้องพัฒนาจากแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพัฒนาเป็นกรอบการวิจัย กรอบการวิจัยที่ดี ต้องนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในงานวิจัย และผู้ทำวิจัยจะต้องมีความเข้าใจในกรอบการศึกษเป็นอย่างดี	
วิธีวิทยาหรือระเบียบวิธีวิจัย	ต้องแสดงให้เห็นชุดข้อมูลที่ต้องการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย วิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน	
ขอบเขตการวิจัย	ต้องระบุพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน	
ระยะเวลาของโครงการ	จะต้องไม่เกิน 1 ปี ทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับกระบวนการวิจัย หากในบางโครงการวิจัยจำเป็นต้องอาศัยฤดูกาลเพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ชัดเจน สามารถกำหนดระยะเวลามากกว่า 1 ปีได้	
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	จะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือสามารถกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับมากกว่าวัตถุประสงค์ก็ได้	
นิยามศัพท์	(ถ้ามี)	
รายละเอียดแผนปฏิบัติการ	ควรจัดทำในรูปแบบตารางแสดงรายละเอียดของกิจกรรม/ วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม/ ขั้นตอนการดำเนินงาน/ กลุ่มเป้าหมาย/ เครื่องมือ-เทคนิค/ ระยะเวลา/ ผลที่คาดว่าจะได้รับ	

กรอบการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำหรับนักวิชาการและชาวบ้าน

ประเด็น	CBR ชาวบ้าน	CBR นักวิชาการ
รายละเอียดแผนงบประมาณ	เป็นตารางแสดงรายละเอียดกิจกรรม/รายละเอียดงบประมาณแต่ละกิจกรรม/ และจำนวนงบประมาณทั้งโครงการ	
ปฏิทินการดำเนินงาน	เป็นตารางแสดงกิจกรรมและช่วงเวลาที่ดำเนินโครงการ ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการ แผนงบประมาณ	
รายชื่อและประวัติทีมวิจัย ที่ปรึกษา	ต้องระบุ	
เอกสารอ้างอิง(ถ้ามี)	ควรอ้างอิงแหล่งข้อมูลในพื้นที่เป็นหลัก	ควรมีเอกสารอ้างอิงถูกต้องตามหลักวิชาการ
เอกสารพัฒนาการโครงการ	ต้องอธิบายให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาโครงการตั้งแต่เริ่มต้นถึงข้อเสนอโครงการที่สมบูรณ์ โดยจะต้องแนบเป็นเอกสารในเวทีพิจารณาโครงการ และเป็นเอกสารจัดทำร่างสัญญาโครงการ	